Dr. Hans Heinz Rehfeldt

Su tankų korpusu Großdeutschland

Rusijoje, Vengrijoje, Lietuvoje ir kovoje dėl Rytprūsių

Puskarininkio, minosvaidininkų būrio vado 1943–1945 metų dienoraštis

Großdeutschland

Dr. Hans Heinz Rehfeldt

Su tankų korpusu Grossdeutschland

Rusijoje, Vengrijoje, Lietuvoje ir kovoje dėl Rytprūsių

Puskarininkio, minosvaidininkų būrio vado 1943–1945 metų dienoraštis

BRIEDIS
VILNIUS
2015

UDK 355.48(4)„1943/1945“(093.3)
Re62

Versta iš:
Dr. Hans Heinz Rehfeldt
Mit dem Panzerkorps Großdeutschland in Russland, Ungarn, Litauen und im Kampf um Ostpreußen.
Verlagshaus Würzburg – Flechsig, 2010

© Verlagshaus Würzburg GmbH & Co. KG
Flechsig Verlag
Beethovenstraße 5 B
D-97080 Würzburg
Germany
www.verlagshaus.com
© Vertimas iš vokiečių kalbos,
Antanas Šernius, 2015
© Leidykla „Briedis“, 2015

ISSN 2351-7344
ISBN 978-9955-26-513-9

TURINYS

MANO PATIRTIS KARE NUO 1941 IKI 1943 METŲ. KAS TADA ĮVYKO | 9

MANO PATIRTIS KARE NUO 1943 IKI 1945 METŲ | 13

OPERACIJA „MARGARETA I“. ŽYGIS Į VENGRIJĄ | 49

GRĮŽIMAS Į TANKISTŲ GRENADIERIŲ DIVIZIJĄ „GROSSDEUTSCHLAND“ | 81

PAKELIUI Į RYTPRŪSIUS | 113

NUO KLAIPĖDOS IKI KARALIAUČIAUS | 147

PASITINKANT PABAIGĄ | 193

PRIEDAS | 267

PADĖKA | 307

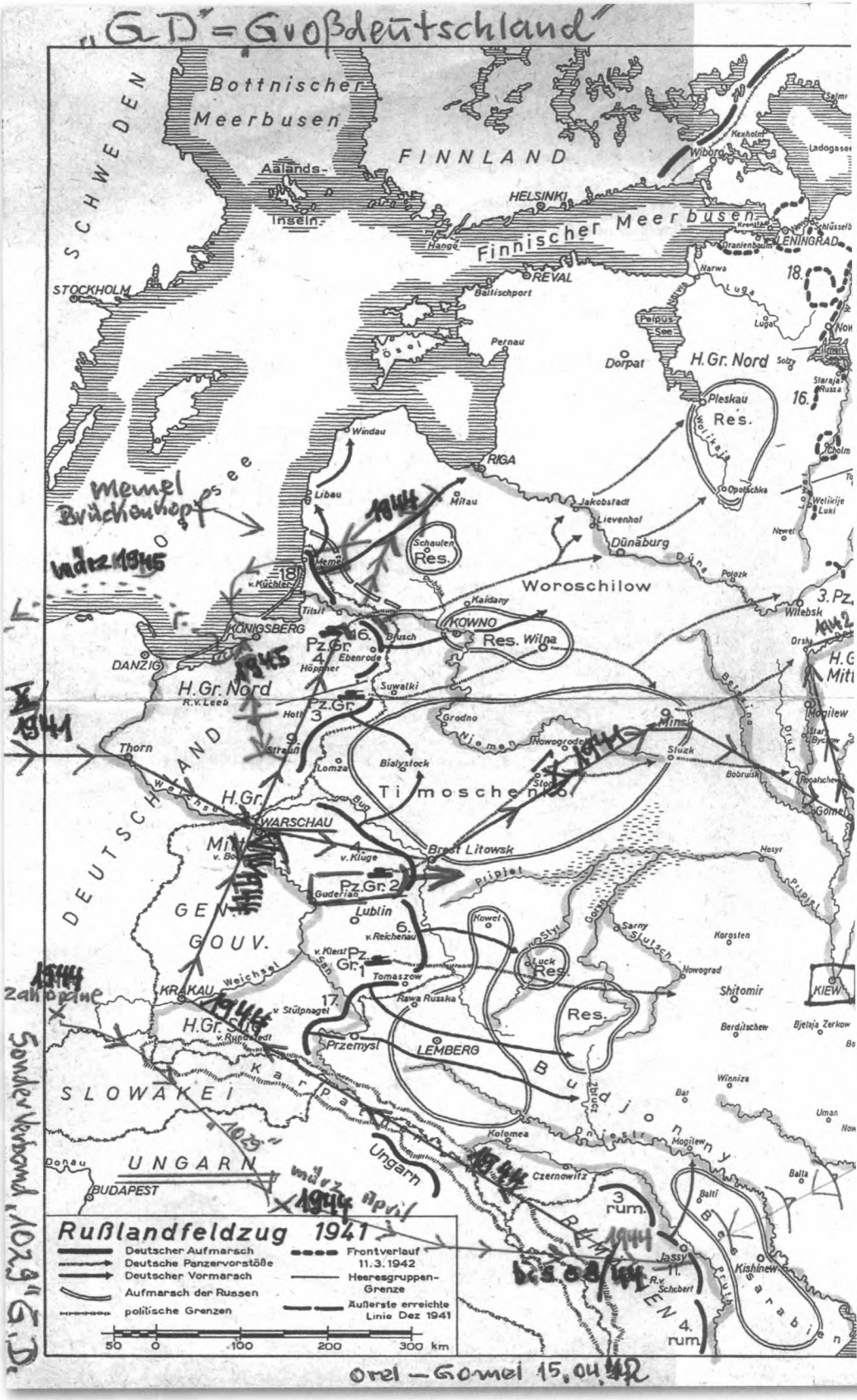
„GD" = Großdeutschland
SCHWEDEN
Bottnischer Meerbusen
FINNLAND
Aalands-Inseln
HELSINKI
Finnischer Meerbusen
LENINGRAD
Wiborg
Hangö
REVAL
Baltischport
STOCKHOLM
Narwa
Luga
Peipus See
Pernau
Dorpat
H.Gr. Nord
Pleskau
Res.
Windau
RIGA
Memel Brückenkopf
März 1945
Libau
Mitau
1944
Jakobstadt
Lievenhof
Schaulen Res.
Dünaburg
Woroschilow
Polotzk
Kaidany
Wilebsk
KOWNO
Res. Wilna
KÖNIGSBERG
Pz.Gr. 4
16.
Busch
Ebenrode
DANZIG
1945
H.Gr. Nord
Suwalki
Pz.Gr. 3
Grodno
Minsk
Mogilew
Thorn
Lomza
Bialystock
Nowogrodek
Slutzk
Bobruisk
Tschetschersk
Gomel
Timoschenko
H.Gr. Mitte
WARSCHAU
Brest Litowsk
Pripjet
Pz.Gr. 2
Guderian
Lublin
6.
Kowel
Sarny
Korosten
Shitomir
KIEW
Pz.Gr. 1
Tomaszow
Luck Res.
Rawa Russka
Zakopane
KRAKAU
17.
H.Gr. Süd
Przemysl
LEMBERG
Res.
Berditschew
Bjelaja Zerkow
Winniza
SLOWAKEI
Karpaten
Bug
Dnjestr
Kolomea
Mogilew
Uman
UNGARN
Donau
BUDAPEST
Ungarn
März April
Czernowitz
3. rum.
Balti
Kishinew
Bessarabien
11.
Schobert
4. rum.
Jassy
Orel — Gomel 15.04.42
Sonderverband „Oldenburg" „GD"
Rußlandfeldzug 1941
Deutscher Aufmarsch
Deutsche Panzervorstöße
Deutscher Vormarsch
Aufmarsch der Russen
politische Grenzen
Frontverlauf 11.3.1942
Heeresgruppen-Grenze
Äußerste erreichte Linie Dez 1941
50 0 100 200 300 km

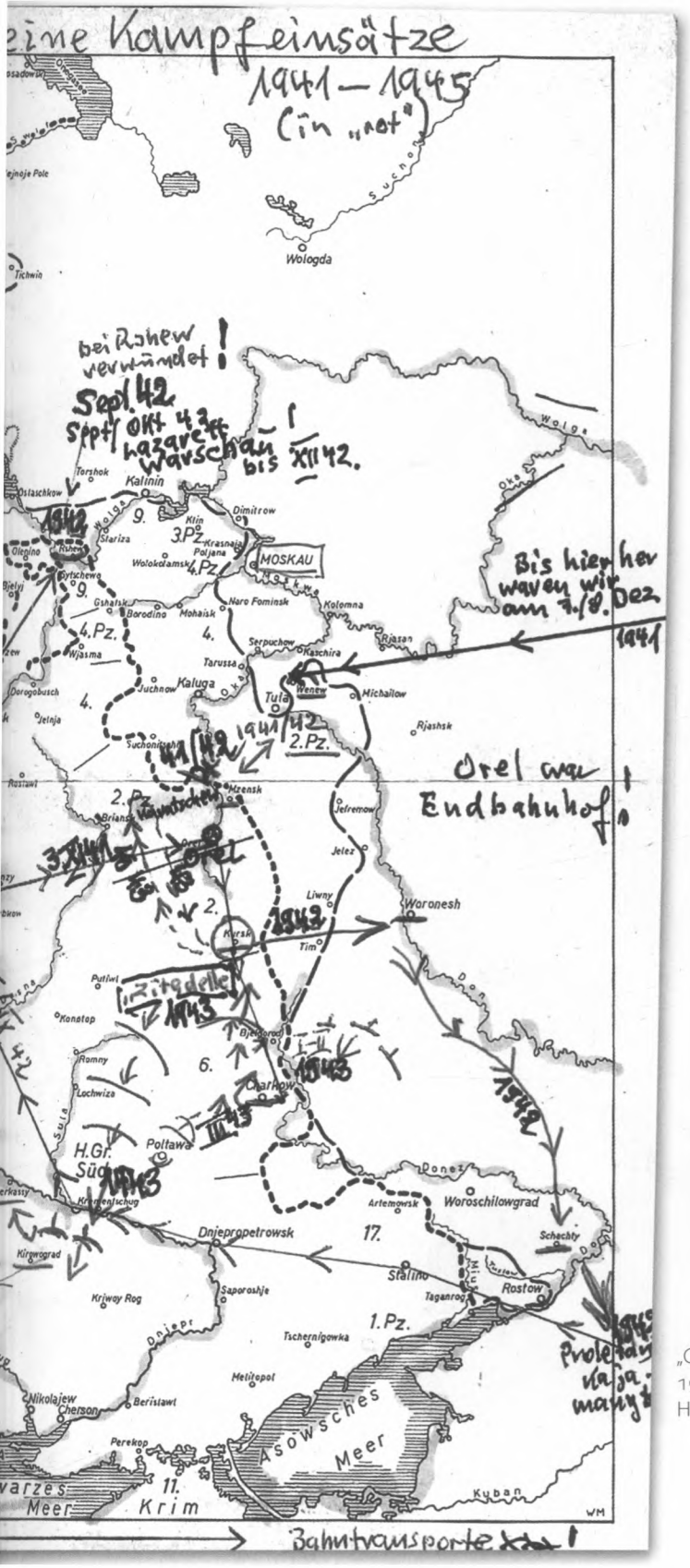

„Grossdeutschland" kovos veiksmų 1941–1945 m. žemėlapis (iš Hanso Heinco Refeldto kolekcijos).

Grenadierius Hansas Heincas Refeldtas su paradine uniforma ir kepure.

Mano patirtis kare nuo 1941 iki 1943 metų.

Kas tada įvyko

Prieš supažindindamas skaitytoją su savo dienoraščio įrašais nuo 1943 metų liepos iki karo pabaigos pirmiau norėčiau trumpai išdėstyti savo ankstesnę karinę patirtį ir dar kartą priminti svarbius jos etapus bei įvykius, patirtus laikotarpiu, kurį esu aprašęs pirmojoje knygoje „Su elitiniu „Grossdeutschland" daliniu tolimojoje Rusijoje".

1940 metais po abitūros egzaminų tuojau stojau savanoriu į karo tarnybą. Tuo metu dar nežinojau, ar bus patenkintas mano noras patekti į tankų dalinius, nė kiek nenujaučiau, kas manęs, kaip kario, laukia per karą fronte. Tada karą įsivaizdavome kaip tam tikrą „nuotykį". Mes nagrinėjome pėstininkų ginklus ir netrukus galėjome net užsimerkę naudotis savo ginklais, išardyti ir sudėti juos. Po pirmosios apžiūros iškart buvau paskirtas į minosvaidžių dalinį.

Trumpai pabuvę ir išėję mokymus „Grossdeutschland" sustiprinto pėstininkų pulko rezerviniame batalione, 1941 metų spalį geležinkeliu išvykome į frontą. „Na, pagaliau", – taip manėme tada. Važiuodami pamatėme karo pėdsakų – medinius kryžius ant vokiečių kareivių kapų. Mano draugų gera nuotaika staiga subjuro.

Mūšyje prie Tulos išmokau atpažinti visad keliančių siaubą „Stalino vargonų"[1] garsą. Dabar, o ir vėliau būdamas fronte, savo kailiu išbandžiau dažnai kartojamo pasakymo prasmę: „Kas kasa, tas ilgiau gyvena!"

Šiaip ar taip susidūrėme ne vien su tiesioginiais karo veiksmais. Ramybę mums drumstė ir nuolatiniai tiekimo sutrikimai. Mus kamavo net tokie banalūs dalykai, kaip utėlės, „begalinis" pašto iš namų laukimas ar rūpestis, kur gauti cigaretę. Tačiau niekas kita taip neįsipyko, kaip 1941–1942 metų rusiškos žiemos lediniai šalčiai. Ypač sunku buvo be žieminės aprangos. Niekas neįsivaizdavo, kad karas galėtų taip ilgai nusitęsti, iki pačios žiemos. Mes nežinojome, jog, nespėjus laiku pažadinti miegančio draugo, jam tenka patirti sunkių nušalimo padarinių. Sunku apsakyti, kaip nudžiugina pagaliau gautas iš namų pirmasis paštas. „Refeldtai! Tau laiškas!" – šis šūksnis mano ausyse suskambo it muzika.

1 Reaktyvinis 132 mm kalibro minosvaidis BM-13 („Katiuša"), įtaisytas sunkvežimio važiuoklėje, vadintas „Stalino vargonais" (*Ši ir kitos pastabos – vertėjo*).

Jau keletą kartų buvau per plauką nuo mirties. Dažniausiai tik likimas saugojo mane. Bet kuriuo metu buvo galima tikėtis mirties. „Kare arba žudyti, arba pačiam žūti – įprastas dalykas“. Nuostoliai buvo didžiuliai, rodės, jie niekad nesibaigs. Tačiau mus vis palaikė viltis ir atsakomybės jausmas: „Vokietija turi išlikti, net jei mums visiems tektų žūti“.

Ėjo 1942 metai. Žiemos karas artėjo prie pabaigos ir pavasaris vis dažniau primindavo save. O su juo artėjo mano pirmosios atostogos tėviškėje. Namie praleidau keletą nuostabių pavasario dienų. Grįžę į frontą, laukėme puolimo, po kurio turėjo prasidėti didysis 1942 metų vasaros žygis nuo Kursko Voronežo link. Sėkmingas žygis į pietus, Stalino (Doneckas), Dono forsavimas ir puolimas iki Manyčo limano.

Paskui 1942 metų rugsėjis. Rževas. Sunkūs gynybos mūšiai. Smarkus artilerijos apšaudymas tiesiuoju taikymu. Ivano puolimas spaudė mus prie žemės. Mane lydėjo sėkmė – nė karto nebuvau sužeistas. Priešingai, nei mano bičiulis Gotfrydas Fričas, kuris mirtinai sužeistas rėkė iš skausmo. Jam buvo nutraukta koja ligi pačios šlaunies. Drebančiomis rankomis išpakuodamas sanitarinius paketus, bandžiau sustabdyti kraujavimą. Gotfrydas nenorėjo jokių gelbėjimo veiksmų. „Nušauk mane, nušauk!“ – šaukė jis. Galėjau tik pakviesti sanitarą. Tačiau viskas buvo veltui, Gotfrydas numirė ant mūsų rankų. Tiek daug netekčių turėjome iškęsti ir prie jų priprasti...

Tą rugsėjį prie Rževo buvau pirmą kartą sužeistas granatos skeveldros, pervėrusios koją prie kelio sąnario. Kurį laiką likau minosvaidžių ugniavietėje, tačiau šis, iš pradžių atrodęs nesunkus, sužeidimas išplito į kelio sąnarį ir sukėlė uždegimą. Padariniai: Varšuvos karo ligoninė–atostogos namie–atostogos po sužeidimo–rezervinė brigada Kotbuse.

1943 metai – neišvengiami didieji mūšiai. Aš vėl fronte, į rytus nuo Charkovo, paskui – pačiame mieste! Tada atsitraukėme ligi Poltavos. Kovo mėnesį – sėkmingas kontrsmūgis iki Tomarovkos. Jau labai norėjome taikos. Be to, buvau apdovanotas II klasės Geležiniu kryžiumi. Paskui mokymai puskarininkių kursuose ir pasirengimas didžiajai „Citadelės“ operacijai. Po veržimosi ir prasilaužimo pro stiprius rusų įtvirtinimus ši operacija greitai nutrūko dėl Badoljo išdavystės Italijoje. SS kariuomenė atitraukta iš fronto ir sparčiuoju žygiu perkelta į Italiją. Mes irgi turėjome grįžti į savo pradines pozicijas.

Tai nesuteikė mums jokio atokvėpio. „Grossdeutschland“ – „ugniagesių komanda“ – vėl pasiųsta į frontą šiaurės rytuose nuo Smolensko ir Briansko į Karačevo mišką, kur turėjo atsirasti ivanas, perėjęs į kontrpuolimą prie Oriolo. Sunkiuose gynybos mūšiuose patyrusi didelių nuostolių „ugniagesių divizija“ buvo perkelta į Achtyrką. Pakeliui barėmės su besitraukiančiais kareiviais iš „pakeitusios kovos pozicijas divizijos“. Nors nenorėjome tuo patikėti, tačiau teko pripažinti, jog vermachtas po „Citadelės“ operacijos žlugimo

daugiau negalės surengti didelio puolimo. Tai buvo liūdna išvada. Tankų ir žmonių nuostoliai pernelyg dideli. Vietoj puolimo pereita į planinę gynybą, kol bus galima panaudoti naują, stebuklingą ginklą. Toks buvo mūsų planas. Norėjome tuo tikėti, privalėjome tikėti, priešingu atveju viskas būtų prarasta. Besąlyginės kapituliacijos, kurios reikalavo sąjungininkai, paskelbti mes negalėjome.

Vae Victis! – Vargas nugalėtiesiems!
Toliau žygiavome į Achtyrką. Taigi vėl teks atakuoti!

Minosvaidininkų skyriaus nuotrauka su Hansu Heincu Refeldtu (antras iš kairės pirmoje eilėje).

Karo ligoninė Žitomire 1943 m. kovą. Dešinėje Jupas Derfleris sutvarstyta koja.

Mano patirtis kare nuo 1943 iki 1945 metų

SUNKŪS GYNYBOS MŪŠIAI ACHTYRKOS RAJONE

1943 m. rugpjūčio 11 d. Traukiamės per Achtyrką Černetčinos link. Rusų aviacija nepaprastai aktyvi! Visur ivano persvara. Pirmiausia čia reikėtų atkurti normalią fronto liniją! Neapsakoma suirutė. Mūsų priešakinės linijos vis pralaužiamos. Rusų tankai staiga prasiveržia į užnugarį sukeldami baisią sumaištį. Achtyrkos mieste vyksta mūšiai. Sutriuškintų ir išsklaidytų karinių dalinių srautas slenka į telkimosi punktą. Mūsiškiai „Grossdeutschland" kariai, traukiantys iš vieno „mėšlo" į kitą, niūriais veidais žvelgia į juos. Sunku žiūrėti į tuos demoralizuotus kareivius. Mums vėl tenka būti ugniagesiais! Mūsų kovinio tiekimo būrys turi būti velniškai saugomas. Tokios sumaišties sąlygomis būti kariniame dalinyje yra geriau ir saugiau. Maisto produktų sandėlyje turime trofėjinės degtinės ir daug kiaušinių! Taigi, kol trunka tokia padėtis, dabar kartais galime bent kiaušinių likerio susiplakti. Rytą su pirmaisiais aušros spinduliais vėl atskrenda rusų bombonešiai ir atakos lėktuvai.[1] Jie meto bombas ir šaudo iš borto ginklų! Namas užsiliepsnoja. 1941 ir 1942 metais ore viešpatavo mūsų karinės oro pajėgos, tad žinome, kaip tai svarbu! Dabar mūsų aviacija smarkiai nusilpusi, o persvarą įgijo ivanas! Savo kailiu patiriame, ką tai mums reiškia! Pasiunčiame lengvąjį automobilį paieškoti 9-osios kuopos įtvirtinimų, tačiau jis grįžta nieko neradęs. Dabar siunčiame ryšininką motociklininką išsiaiškinti, kur kaunasi II batalionas ir kur ta 9-oji kuopa. Kažkur prasiveržia du tankai T-34 ir įsimeta į Achtyrkos priemiestį. Ivanas atakuoja ir užima pietinę miesto dalį! Mūsų lengvieji pabūklai (lengvosios 10,5 cm kalibro lauko haubicos) ir sunkiosios haubicos (15 cm) šaudo 500 m atstumu! Tiesioginiu pataikymu sunaikinamas 52 tonų sunkusis tankas! Važiuoti plentu dabar tampa labai pavojinga! Nuolat užskrenda dideli rusų bombonešių ir atakos lėktuvų („Šturmovik" Il-2) būriai. Kol kas išlaipinta tik pusė mūsų divizijos. Ivanas jau kelia pavojų iškrovimui iš geležinkelio platformų! Dar trūksta „fuzilierių pulko"[2] ir mūsų tankų!

1 Atakos (šturmo) lėktuvas – gerai ginkluotas ir šarvuotas orlaivis, skirtas naikinti antžeminius taikinius nedideliame aukštyje. Rusų atakos lėktuvus Il-2 Hansas Heincas Refeldtas dažniausiai vadina „užsispyrėliais".

2 Fuzilieriai – antrojo iš dviejų mechanizuotųjų pėstininkų pulkų, priklausančių tankistų grenadierių divizijai „Grossdeutschland", kariai (pirmojo – mechanizuotųjų grenadierių pulko – kariai buvo vadinami grenadieriais).

Sklinda gandai, jog iš Miuso fronto čia turi atvykti SS dalinių. Nerimauju: „Kas bus atėjus žiemai? Ar dar suspės atsirasti stebuklingasis ginklas?“

1943 m. rugpjūčio 12 d. Šiandien išvykstu su priešakine II bataliono kovinio tiekimo būrio grupe. Mums reikia grįžti į Lebediną. Tolimą atstumą važiuojame „autostrada“. Abiem kryptimis – į frontą ir atgal – plūsta transporto srautai. Įprastai aktyvūs priešo „šturmuotojai“! Jie kelia baimę! Kyla klausimas: „O kurgi mūsų naikintuvai?“ „Užsispyrėliai“ pliekia mus bombomis, raketomis ir iš borto ginklų. Jie užskrenda tris kartus! Kiekvieną kartą apsisukę pralekia virš mūsų skutamuoju skridimu. Iš visų vamzdžių blyksi šūvių žaibai! Sunkvežimiams – stop! Visi išvirstame iš sunkvežimių ir puolame slėptis! Tačiau kur? Šokame į javų lauką ir palendame po stirtomis. Visiškai greta mūsų ant žemės drioksi lėktuvų patrankėlių sviedinių sprogimai, girdėti bjaurus raketų pokšėjimas! Kulkosvaidžių kulkos praskrieja mums virš galvų. Jos sminga į dirvą vos už penkių ar dešimties metrų nuo mūsų. Po kelių minučių visi penkiolika lėktuvų nuskrenda šalin. Atsikvepiame: „Dabar jau viskas!“ Padegamieji šaudmenys uždegė šiaudus ir nupjautus javus. Trys žmonės sužeisti sprogus nedidukėms „pėstininkų“ bomboms. Vos tik pavojus praeina, sušokame į savo sunkvežimį ir visu greičiu nurūkstame tolyn palikdami už savęs dulkių debesis. Tai labai trukdo vairuotojams, jie vos įžiūri kelią. Ant kelio stovi keletas paliktų sudegusių sunkvežimių. Jiems kliuvo per apšaudymą! Pagaliau pasiekiame savo naująją postovio vietą – kaimą šiek tiek toliau nuo vieškelio. Vaikinai ant durų kreida užrašo: „9-osios

„Grossdeutschland“ grenadierių pulko 9-osios kuopos tiekimo būrys.

Jupas Derfleris (dešinėje) prie visureigio Kfz 15, ant kurio dar yra likusių 1942–1943 metų maskuojamųjų dažų.

kuopos tiekimo būrys, ginklai, amunicija, lauko virtuvė, vairuotojas ir kita". Dabar sunkvežimiu grįžtu parsivežti II bataliono. Dangus žydras, be jokio debesėlio, tad, vengdami lėktuvų antpuolio, lekiame 70 km/h greičiu! Milžiniški dulkių stulpai driekiasi paskui kiekvieną sunkvežimį. Prasilenkiant su atvažiuojančiu transportu, tenka sumažinti greitį, nes aiškiai įžiūrėti galima ne toliau kaip per keletą metrų. Mūsų apranga, ginklai, viskas nuklota tomis gelsvomis dulkėmis. Storu sluoksniu jos aplimpa drėgnus nuo prakaito veidus! Dulkės girgžda tarp dantų! 13.00 grįžtu su II batalionu. Dėl didelio kitų transporto kolonų skaičiaus ir prasto matomumo dėl pakilusių dulkių dabar važiuojame gerokai lėčiau. Prisimenu atakos lėktuvus, kurie vos prieš tris valandas taip žiauriai mus „šukavo". Nežinau, kodėl vartoju žodį „šukavo", bet jis puikiai apibūdina tą apšaudymą, kurį mums surengia priešo lakūnai. „Nežinia, kada dabar jie vėl pasirodys!" Tačiau mus lydi sėkmė! Netrukdomi privažiuojame savo naują buveinę. Greit užimame namus, kiekviena kuopa atskirai. Kareiviai įninka kasti apkasus! „Kas kasa, tas ilgiau gyvena!" Galiu pranešti bataliono vadui, jog visi be nuostolių pasiekė nakvynės vietą. Gera naujiena: iš antrojo, tolimesnio tiekimo būrio (jis įsikūrė už keleto kilometrų nuo mūsų) gauta žinia, kad atėjo lauko paštas! Naktį ivanas erzina mus savo

velniškai įkyriomis „siuvamosiomis mašinomis“.[1] Jos nuolat trata, kartais arčiau, kartais kiek toliau.

1943 m. rugpjūčio 13 d. Mūsų priešakinės fronto pozicijos gali atsilaikyti. Įsakyta trauktis prie Vorsklos upelio. Achtyrka vis dar mūsų. Atvyksta rezervas! Žinoma, karių labai trūksta! Be to, nuo Miuso pastiprinimui atžygiuoja SS daliniai. Tikriausiai vėl bus puolama. Juk sakoma: „Puolimas – geriausia gynyba!“

ATSITRAUKIMAS IKI KREMENČIUGO

1943 m. rugpjūčio 14–17 d. Vadovauju 1-ajam, t. y. artimajam, kovinio aprūpinimo būriui. Mes vėl kaime, mažoje Černetčinos gyvenvietėje. Naktį praleidžiame patruliuodami apylinkėse. Dabartinėje sumaištyje visad reikia laukti netikėtumų. 9-oji kuopa pakeičiama. Postovis Achtyrkoje. Trumpas atokvėpis nusiprausti ir išsimiegoti.

1943 m. rugpjūčio 18 d. Šiandien puolimas! Atakuoja dideli „štukų“[2] junginiai! Ivanas apšaudo plentą iš sunkiosios artilerijos (15,2 cm kalibro „juodoji kiaulė“). Nurodyti tik artimieji mūsų puolimo tikslai. Mums sekasi! „Grossdeutschland“ tankų avangardas užmezgė ryšį su SS daliniais, ateinančiais pas mus iš pietryčių pusės. „Artimasis tiekimo būrys“ traukia į Achtyrką.

1 Daugiatikslis biplanas U-2 (Po-2), vokiečių karių vadintas „siuvamąja mašina“, arba „kavamale“, dėl būdingai tarškančio variklio.

2 Pikiruojamasis vokiečių bombonešis Ju-87 („Štuka“), naudotas ir kaip atakos lėktuvas.

Sovietiniai biplanai U-2 (Po-2) – „siuvamosios“.

Naktį mus nuolat bombarduoja rusų bombonešiai. Prakeikimas! Iš kur ivanas gauna tiek daug lėktuvų? Tai sunkieji bombonešiai ir mūsų taip nekenčiamos „siuvamosios“! Jos lydi mus visą karą!

1943 m. rugpjūčio 19 d. Sunkvežimiai gerai užmaskuoti, kariai slepiasi giliuose apkasuose! Tie velnio lėktuvai danguje atsiranda akimirksniu! Naktį nuolat skraido ivano bombonešiai. Tačiau mūsų aviacija irgi suaktyvėja! Visą dieną ūžia lėktuvų varikliai, griaudžia artilerijos pabūklai ir sunkiosios zenitinės patrankos. Rytoj turbūt vėl bus puolama.

1943 m. rugpjūčio 21 d. Mes atakuojame! Ivanas smarkiai ginasi! Ne kokie pyragai! Buvo taip smagu žygiuoti priekin, o dabar traukiamės.

1943 m. rugpjūčio 22–23 d. Tiekimo būrys vyksta į Chuchrą. Ten buvome sudarę apsupimo katilą, tačiau ivanas iš jo šiaip taip išsiveržė! Čia tikra dykuma! Viskas sugriauta ir sunaikinta! Per Kotelvą ir Opošnią traukiame į Dikanką! Prieš „Citadelės“ operaciją buvome ten apsistoję keletą savaičių.

1943 m. rugpjūčio 24 d. Važiuojame visą naktį! Visur matome „siuvamųjų “ mėtomų bombų sprogimus. Žybsi prožektoriai rodydami pilotui kelią atgal į aerodromą po bombardavimo. Tuos pamėkliškos šviesos pluoštus vadiname „numirėlių pirštais“. Jie reiškia: „Ivanai! Tau reikia šen grįžti!“ Kadangi zenitinė artilerija šaudo, kur pakliūva, tai tų „varnų“ beveik niekada nenušauna! Išbuvęs Rytų fronte vos ne ketverius metus, tik vieną kartą mačiau numušant „siuvamąją“! Ji per vėlai pasuko atgal, tad savo akimis stebėjom tą mažą lėktuvėlį (mokomąjį aeroplaną),

1943 m. rugpjūčio 16 d.: tiekimo būrio kariai Hansas Heincas Refeldtas ir Helmutas Geikas poilsiauja Černetčinoje.

Minosvaidininkų skyriaus poilsio valandėlė. Hansas Heincas Refeldtas kairėje apačioje.

skrendantį nedideliame aukštyje! Jam nepasisekė. Kadangi sparnų rėmai aptraukti drobe, tai sviediniai pramuša juos kiaurai nepadarydami didelės žalos!

1943 m. rugpjūčio 25–27 d. Mūsų divizija pakeičiama. Kas bus toliau? Sklinda gandai, jog padėtį tvarkyti turėtų perimti naujoji 6-oji armija" (vietoj senosios 6-osios armijos, sutriuškintos prie Stalingrado). Iki šiol tai darė SS daliniai ir mes, „Grossdeutschland"! Dalinys gauna kovinį įsakymą! Vadovauju pirmajam tiekimo būriui, vykstančiam į Liutenski Budeščių į šiaurės vakarus nuo Poltavos.

1943 m. rugpjūčio 28 d. 9-oji kuopa ir visas II batalionas dieną naktį naudojami fronto linijai išlyginti. Kažkur ten vėl ištiko nesėkmė.

1943 m. rugpjūčio 29 d. Pagaliau pamaina! Slaptažodžiai negalioja, gal teks vykti pietų kryptimi į Miuso frontą?! Šiandien vakare bene pirmą kartą būtinai įvyks šauni kuopos puskarininkių puota. „Kas mums tie rūpesčiai, kol likeris ant stalo" (Vilhelmas Bušas[1]). Dievaži, ir viena, ir kita turim pakankamai! Tad rūpesčiai ir abejonės visiškai paskandinami!

1943 m. rugpjūčio 30 d. Gandai apie perdislokavimą, atrodo, pasitvirtina. Divizijos daliniai važiuoja į Poltavos geležinkelio stotį įsilaipinti. Matyt, vėl būsime panaudoti kaip „ugniagesių komanda". Staiga prieš pačią

1 Vokiečių poetas humoristas ir dailininkas Wilhelm Busch (1832–1908), laikomas vienu iš komikso žanro pradininkų.

Poltavą kolonos priekyje nutūpia „Fieseler Storch“[2]: „Sustot! Aplink, marš! Laukit naujo įsakymo“. Teks grįžti. Visi traukia atgal.

1943 m. rugpjūčio 31 d. Divizija susitelkia, rengiasi kovai. Kas dabar mūsų laukia?

1943 m. rugsėjo 1 d. Šiandien prasideda penktieji karo metai! Mes Gadiačyje.

1943 m. rugsėjo 2 d. Važiuoju sunkvežimiu į „Grossdeutschland“ rezervinį batalioną. Kelias veda per Birkus į Soročincus. Turiu iš ten paimti keturis sanitarinės tarnybos medikus. Atstumas maždaug 30 kilometrų. Sėdžiu sunkvežimio kabinoje su parengtu šaudyti automatu, viršuj, kėbule, taip pat viskam pasirengęs kareivis. Tai būtina dėl partizanų! Kelias Liutenskije Budiščių link veda per gana nejaukų mišką. Tačiau viskas baigiasi laimingai.

1943 m. rugsėjo 3 d. Išvyka į Dikanką. Tačiau Birkų kaimelyje jau naujas įsakymas: „Aplink, marš! Ugniagesių komanda – į Zenkivą!“ Turime užpildyti spragą tarp dviejų divizijų! Vakare dar vienas žūtbūtinis Zenkivo puolimas. Miestas užimamas. Fronto linija kol kas nestabili.

1943 m. rugsėjo 4 d. Mūsų puolimas tęsiamas panaudojant naujus tankus! Girdžiu gal 10 „Tigrų“, „Panzer IV“ ir „Panterų“. Iš viso apie 50 naujų tankų!

1943 m. rugsėjo 5 d. Fronte smarkus sujudimas! Kol kas jokios ramybės. Karinę gurguolę perkeliame į Daidalovką. Vos atvykstame į kaimą, tuojau mus pagerbia tie „užsispyrėliai“ (Il-2). Iš kur ivanas turi tokią daugybę atakos lėktuvų? Net priešui tenka sąžiningai pripažinti, jog nuo 1943 metų pasirodęs Il-2 (konstruktorius Iljušinas) yra toks pats kovingas padangėje, kaip tankas T-34 žemėje. Tačiau ir mūsų „štukos“ taip pat labai kovingos.

1943 m. rugsėjo 6 d. Mūsų divizija pakeičiama 3.00 nakties. Jau po valandos ivanas beveik su 30 lengvųjų tankų vėl prasiveržia ligi Zenkivo. Mūsų tiekimo būrys, turėdamas pamainai keletą parengtų vietų, pasuka į naują postovio vietą. Sužinau, jog mūsiškis „Grossdeutschland“ fuzilierių pulkas perkeltas į pietus nuo grenadierių pulko. Horizonte dūmų ir suodžių debesys. Virš transporto kolonų kyla pilkšvų vieškelio dulkių stulpai. Per visą savo gyvenimą dar nesu matęs tiek dulkių!

1943 m. rugsėjo 7 d. „Grossdeutschland“ grenadierių pulkas nukreipiamas į pietus Opošnios link. Ore smarkiai darbuojasi abiejų kariaujančių pusių lakūnai. „Ugniagesių komandos“ nuostoliai, deja, vis didėja. Jauni (18–24 metų) žmonės priešakinėse linijose negauna jokio poilsio. Jie dažnai patenka į sunkią padėtį, kai nei kairėj, nei dešinėj nėra ryšio su „patikimu“ kariniu daliniu! Žuvusieji maisto tiekimo sunkvežimiais atgabenami pas mus į kovinio tiekimo būrį. Mano užduotis – „sutvarkyti“ tuos vargšus vaikinus. Pirmiausia perlaužiami atpažinimo žetonai (juos surenka viršila –

2 Fieseler Fi-156 Storch („Gandras“) – lengvasis ryšių lėktuvas. Jam nutūpti užtenka labai trumpo leidimosi tako.

kuopos hauptfeldfebelis[1]), paskui išnaršomos visos kišenės, o piniginė, kapšelis, įvairūs dokumentai, pypkė, fotografijos bei laiškai, lūpinė armonikėlė ir kiti asmeniniai daiktai sukišami į skalbinių maišelį. Nutraukiami dar tinkami avėti auliniai batai. Galiausiai kūnai suvyniojami į medvilnines antklodes ar palapinių brezentą ir vėliau palaidojami aiškiai pažymėtuose kapuose prie kokio įsidėmėtino objekto. Dažnai ten vienas šalia kito suguldoma daug kovos draugų. Kiekvienam pastatomas atskiras medinis kryžius. Raštinė gauna tikslią kapų vietos schemą. Paskui viršila rašo pranešimus žuvusiųjų tėvams, sužadėtinėms ar kitiems žinomiems giminaičiams. Galiausiai juos pasirašo kuopos vadas. Tai iš tiesų liūdna pareiga! Kiek daug draugų, kuriuos gerai pažinojau, su kuriais buvo tekę patirti daugel sunkių valandų, turėjau šitaip paguldyti į Rusijos žemę! Vykstant sunkiems mūšiams, puskarininkis, atsakingas už ginklus ir karinius reikmenis, yra nuolat užsiėmęs medinių kryžių gaminimu. Paskui ant kryžiaus padaromas užrašas. Jo viršuje dažnai išdeginamas raitytas „Grossdeutschland“ simbolis, žemiau – karinis laipsnis, vardas ir pavardė. Dažnai nurodomas ir kuopos numeris, kartais parašomi žodžiai „Dievas–Garbė–Tėvynė“. Ir, žinoma, mirties data.

1943 m. rugsėjo 8 d. Atsiranda šiokių tokių nemalonumų. Į „mūsų kaimą“ atvyksta vyresnysis feldfebelis ir nori įrengti būstą savo generolui

1 Viršila (Spieß – „iešmas“), arba hauptfeldfebelis, – tai ne karinis laipsnis, o vyresniojo feldfebelio ar feldfebelio, atsakingo už kuopos žmonių apskaitą, pašto paslaugas, maitinimą, tiekimą ir t. t., ūkinę bei administracinę veiklą, pareigų pavadinimas.

Mūšis kaimo gatvėje. Nuotrauka daryta Opošnioje 1943 m. rugsėjį.

fon Knobelsdorfui[2]! Po trumpo, triukšmingo ginčo, per kurį feldfebelis, manydamas esąs aukštesnio laipsnio, vos neišveda manęs iš kantrybės, jam tenka išsinešdinti. O jau jo keiksmai! Kai vėliau atvyksta generolas, norėdamas įsikurti savo būste, pranešu jam, jog vyresnysis feldfebelis išvykęs į gretimą kaimą. Generolas dėkoja ir išvažiuoja. Atvyksta ryšininkas su įsakymu per tris valandas pasitraukti iš kaimo! Teritoriją į rytus nuo Dniepro teks atiduoti priešui. Naujoji fronto linija turės būti anapus upės.

Visos javų atsargos, galvijai, arkliai ir apskritai viskas, kas vertinga, turi būti perkelta per upę. Taip pat ir dar išlikę civiliai. Prasideda tikras „tautų kraustymasis". Matau, kaip skubiai kertami ir kuliami subrendę javai. Grūdai kraunami į sunkvežimius ir išvežami. Rusams turi būti palikta niekam netinkama, visiškai ištuštinta erdvė. Visos šiaudų stirtos, dažnai dydžio sulig namais, padegamos ir mes matome, kaip ugnis ryja dar išlikusius laukuose šiaudus. Visur driekiasi dūmai. Girdime daug sprogimų, geležinkelio linijų bėgiai naikinami kartu su pabėgiais. „Išdegintos žemės taktika" – lygiai tą patį ivanas mums pritaikė 1941–1942 m. prie Maskvos. (Napoleonas, Maskva – 1812 metai!)

Naktį čia viskas aplink liepsnoja, žėruoja ir smilksta. Dauguma namų sudeginami. Vaizdas siaubingas. „C'est la guerre!" – Toks yra karas! Tikra beprotybė! Tai gali rusus sulaikyti tik trumpam.

1943 m. rugsėjo 9 d. Šiandien perimu 9-osios kuopos antrąjį tiekimo būrį. Su trimis sunkvežimiais važiuoju žvalgybon į Soročincus (maždaug 40 kilometrų į vakarus). Girdime per radiją: „Italija kapituliavo – Badoljo išdavystė!" Ką tai reiškia? Tas prakeiktas karas čia vis tiek vyksta toliau.

1943 m. rugsėjo 10 d. Liūdna žinia, jog vakar vakare, per neilgai trukusį rusų surengtą apšaudymą iš minosvaidžių, vakarieniaujant vienoje sodyboje žuvo puskarininkiai Špygelis, Alburgas, Mugenburgas ir keturi grenadieriai! Tą pačią dieną sunkiuose mūšiuose krito dar keturi grenadieriai. Tad per vieną dieną netekom vienuolikos kovos draugų! Tai sužinojęs iškart parašiau savo kuopos vadui, kad norėčiau grįžti į priešakinę fronto liniją vadovauti minosvaidžių skyriui ar būriui! Atsakymas neigiamas: „Liekate ten, kur esate paskirtas!" Esu nusivylęs! Nežinau, kiek per šį apšaudymą dar buvo sužeistųjų. Iš savosios minosvaidininko patirties žinau, jog jų būna daugiau, nei žuvusiųjų! Taip pat sužinau, kad, minosvaidžio vamzdyje sprogus minai, žuvo jefreitorius Štombergas (taikytojas), o minosvaidžio vadas ir užtaisytojas sunkiai sužeisti. Tas sušiktas karas! Mums tai pirmasis sprogimas vamzdyje per visus karo metus. Surašau duomenis apie 9-osios kuopos kovinį pajėgumą. Dalinyje yra tik du sunkieji kulkosvaidžiai, keturi minosvaidžiai (8,14 cm) ir maždaug 45–50 karių! (etatinis skaičius – 150 karių!). Tiek visiškai pakanka,

2 Tankų armijos generolas Otto von Knobelsdorff (1886–1966) – XXXXVIII tankų korpuso vadas.

nes apylinkės ištuštėjusios! Evakuacijos būriai evakuoja kaimus ir miestelius. Visas kilnojamasis ir vertingas turtas paimamas. Grūdų pilni sunkvežimiai kolonomis rieda į Mirgorodo geležinkelio stotį (Mir = taika).

1943 m. rugsėjo 11 d. Su trimis sunkvežimiais važiuoju į Velikaja Bahačką (apie 70 km į vakarus nuo Poltavos). Aplinkybėms paįvairinti kartais palynoja. Dulkių sluoksnis jau virsta gličiu purvu. Ratai slysta lyg išmuilinti! Visur matome degančius kluonus ir kitus didelius kolchozų trobesius. Daugelyje vietų matom ir girdim sprogimus! Ivanas čia neturi rasti nieko vertinga! Mūsų daliniai atsitraukia „planingai". Deja, atsitraukimo greitis ir vieta, į kurią reikia atsitraukti, dažnai priklauso nuo ivano. O gerokai aptalžyta mūsų divizija nuolat lieka besitraukiančios armijos ariergarde lyg priešgaisrinė siena! Pasiklausę rusų radijo transliacijos, girdime grasinimą: „Grossdeutschland" ketiname apsupti ir sunaikinti!" Cha, cha, – mus sunaikinti! Ne taip paprasta! Kiek kartų išsisukome iš pinklių, kai buvome galutinai sustabdyti, o ivanas jau supo mus iš abiejų šonų! Kiti daliniai seniai pasitraukę. O mes vis dar kovojame! Kartą iš tiesų buvome apsupti, tada su poros tankų ir savaeigių pabūklų – 3,7 cm ir 2 cm zenitinių patrankų – parama bei su šūksniu „hurra!" išsiveržėme! Ivanas su malonumu mus čia pričiuptų! Kol čia esame, jam teks dar daug pavargti! Toli siekiančius jo planus mes dažnai suardome! Prisimenu žodžius, kuriuos Noirupine ištarė majoras fon Todė („Grossdeutschland" atsarginio bataliono vadas), išlydėdamas mus į frontą: „Kur „Grossdeutschland", ten visada vyksta kas nors rimta!"

1943 m. rugsėjo 12 d. Šiandien turiu užduotį rasti lauko pašto skyrių! Jis veikiausiai jau bus pasitraukęs.

1943 m. rugsėjo 13 d. Vėl pagauname rusų radijo pranešimą: „Visi traukiasi – tik Hernleino[1] vaikigaliai vis dar lieka. Apsupsime juos ir sunaikinsime!" Dar tą pačią dieną, kai mus priskiria prie 8-osios armijos, ivano radijas paskelbia: „Hernleinas ir jo banditai skuba nuo vienos armijos prie kitos!" Ką gi, dėl tų banditų ivanas smarkiai perlenkia lazdą. Visa kita, šiaip ar taip, atitinka tikrovę.

1943 m. rugsėjo 14–17 d. „Grossdeutschland" II grenadierių pulko gurguolė. Išvykimas 8.00. Važiuojame klaidžiais, klampiais keliais per Bahačką į Rešetilovkos miestelį (atstumas 70 kilometrų). Šiandien toliau nevažiuosime! Trumpas (15 minučių) poilsis tenykštėse „kareivinėse". Transporto priemonių varikliams labai trūksta tepalų ir degalų. Kur jų gauti? Mirtinai pavargę sumingame sunkvežimių kabinose. Kai pabundame, oras pasitaiso.

1943 m. rugsėjo 18 d. Pasivejame vengrų mechanizuotąjį karinį dalinį. Už butelį vodkos iš jų mainais gauname 20 litrų tepalo ir įsileidžiame kanistrą benzino. Dabar važiuojame plačiu IV plentu Kremenčiugo kryptimi. Jis

1 Walter Hörnlein (1893 –1961) – pėstininkų armijos generolas, „Grossdeutschland" divizijos vadas nuo 1942 m. balandžio 1 d. iki 1944 m. sausio 27 d.

jau sausas. Laimė, čia mes beveik saugūs nuo rusų lakūnų įkyrumo. Kartu su mumis važiuoja SS dalinio gurguolė ir dar viena gurguolė, besitraukianti į saugesnę vietą už Dniepro. Transporto kolonose matome važiuojant ir zenitinės artilerijos dalinį. Apie 16.00 beveik netrukdomai pasiekiame Kremenčiugą prie Dniepro upės. Kai judėjimas per vienintelį platų tiltą sustoja, liekame nakvoti miesto rytinėje dalyje.

1943 m. rugsėjo 19 d. Susirandame būstą ir jau rengiamės pamiegoti, kai paskelbiamas oro pavojus. Prabyla sunkioji 8,8 cm kalibro zenitinė artilerija, plieskia prožektoriai! Nukrinta keletas bombų. 21.00 viskas vėl nurimsta. Pastebime čia stovinčių daug sunkiųjų zenitinių pabūklų. Dėl nepaprastos svarbos didysis tiltas yra labai gerai saugomas.

PER DNIEPRĄ KIROVOGRADO LINK

1943 m. rugsėjo 20 d. Išvykimas 4.00 ryto! Pirmas tiekimo būrys pravažiuoja pro mus, o mes sekame iš paskos. Ilgu „Rundštedto tiltu“[2] įveikę Dnieprą, toliau pro Aleksandriją vykstame Kirovogrado link. Daliniai, iš rytų pusės susitelkę perkėloje lyg piltuvo kaklelyje, vėl išsiskleidžia anapus upės. Mūsų kelias eina per Kirovogradą, kur vyrauja „taikos režimas“. Paskui vykstame į paskirtą postovio vietą. Tai du kaimeliai Krasnozilka ir Stavidla šiauriau Kirovogrado. Iš Kirovogrado aerodromo koviniam skrydžiui kyla gal šimtas bombonešių He-111. Paskui lėktuvus buksyru tempiami dideli sklandytuvai. Pakyla du didžiuliai šešių variklių lėktuvai. Tokius didelius karo paukščius čia matau pirmą kartą. Nežinau, kas tai – bombonešis ar transporto lėktuvas? Vėliau sužinojau, jog tai – „Gigantas“[3]. Kirovograde sutinkame daug vokiečių merginų: štabo tarnautojų, mašininkių, telefonisčių ir Raudonojo Kryžiaus medicinos seserų.

1943 m. rugsėjo 21–22 d. Matome rusų pagalbinius būrius, kazokų ir ukrainiečių antipartizaninius dalinius. Pašėlę, narsūs, išdidūs vaikinai! Jodinėja žirgais lyg velniai! Tokios pačios pašėlusios ir jų dainų melodijos. Jose beveik visad jaučiamas kažkoks liūdesys. Jie apsirengę vokiškomis uniformomis su kraujo raudonumo antsiuvais ant apykaklių. Kai kurie su kailinėmis kepurėmis. Jie ginkluoti trofėjiniais ginklais ir turi savus karininkus. Be to, jiems vadovauja ir trys vokiečių karininkai. Bolševizmas jiems visiems įkyrėjęs iki gyvo kaulo!

1943 m. rugsėjo 23 d. Grįžta mūsų kuopos vadas vyresnysis leitenantas Šmelteris, jis sanitariniame dalinyje gydėsi koją, kurią Karačevo miške, besėdint ant tanko, prispaudė pasisukęs tanko bokštelis. Susisiekiu su juo prašydamas atostogų studijoms. Gaunu patarimą pirmiau pasikalbėti su maisto

2 Taip feldmaršalo Gerdo fon Rundštedto (1875–1953) vardu buvo vadinami pontoniniai tiltai.

3 Keturių (vėliau – šešių) variklių transporto lėktuvas „Messerschmitt“ Me-323.

1943 m. rugsėjis, laisvadienis: Hansas Heincas Refeldtas, apsirengęs ne pagal statutą.

kuopos veterinarijos inspektoriumi. Tuo reikalu lankausi Kamenkoje. Ten man suteikiama šiek tiek naudingų žinių. Susipažįstu su mėsinės aplinka. Tačiau tai tėra menka veterinarijos mokslo kurso dalis. Stebiu skerdienos tikrinimą ir išdorojimą.

1943 m. rugsėjo 24 d. Uoliai vykdau ypatingus pavedimus. Jų čia visada būna be galo daug.

1943 m. rugsėjo 25–27 d. Per praėjusios savaitės rūpesčius beveik pamirštame pavartoti alkoholio „vaistų". O čia dar labai svarbus įvykis! Mūsų viršilai Oskarui Gelertui sukanka 27 metai! 1943 metų balandį man suėjo 20 metų. Turbūt kone tris dienas buvome „pjanyje" (girtutėliai).

1943 m. rugsėjo 28 d. Pavojus! Partizanų antpuolis! Apsauginis batalionas išvyksta į žygį. Ginkluotas prieštankinėmis patrankomis, zenitiniais ir sunkiaisiais kulkosvaidžiais bei minosvaidžiais. Miškas, supantis kaimą, apjuosiamas iš visų pusių. Jis pereinamas plačiu frontu. Deja, pats kaimas iškrečiamas tik labai paviršutiniškai. Nieko nerasta. Atgal į Krasnozilką. Mūsų koviniai padaliniai traukiasi iš Kremenčiugo piltuvo ir pereina svarbųjį Dniepro tiltą. Rusai pašėlusiai veržiasi prie jo.

1943 m. rugsėjo 29 d. Kai visi daliniai pereina Dnieprą, didįjį tiltą tenka susprogdinti. Paskui koviniai daliniai už upės privalo plačiai lyg vėduoklė išsiskleisti, kad galėtų iš naujo sudaryti fronto liniją.

1943 m. rugsėjo 30 d. Prieš partizanus iššygiuoja naujas dalinys. Dabar mišką šukuoja mūsų atsarginis batalionas. Mes išsidėstome pamiškėje. Aš turiu nuvažiuoti į Kamenką ir iš ten batalionui atgabenti reikmenų krovinį. Šukuodami mišką vyrai jame netikėtai užtinka kaimą. O ten besą partizanų su parengtu kovai kulkosvaidžiu! Banditų lizdas sunaikinamas. Deja, mūšyje žūsta trys kovos draugai! Suimti trisdešimt keturi partizanai, per kruopščią kratą rasta ginklų, žemėlapių ir amunicijos.

1943 m. spalio 1 d. Su šios dienos paštu gaunu nelemtą žinią. Mano

1943 m. spalio. Lauko pašto laiškas Hansui Heincui Refeldtui su kolekcionieriams vertingu oro pašto ženklu.

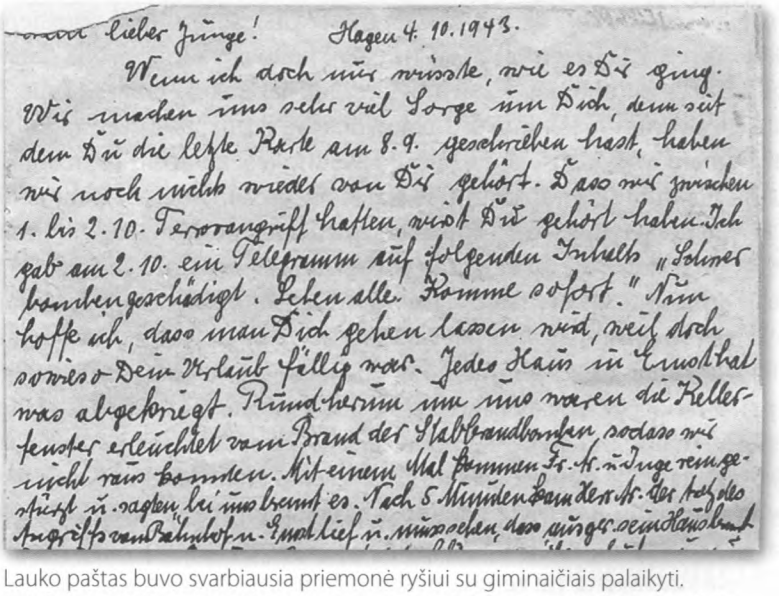

Lauko paštas buvo svarbiausia priemonė ryšiui su giminaičiais palaikyti. Telefono pokalbis su tėviške buvo įmanomas tik laimingo atsitiktinumo dėka.

motina rašo: „Baisus anglų–amerikiečių antskrydis prieš Hageno miestą! 260 žuvusiųjų, 23 000 likę be pastogės, mieste didžiuliai sugriovimai!“ Gaunu telegramą: „Bombardavimo padariniai sunkūs!“ Tuojau įteikiu atostogų prašymą. Kita diena pralekia gana greit. Darbo turiu be galo daug.

1943 m. spalio 2–6 d. Reikia sutvarkyti amunicijos atsargas. Be to,

susikaupė begalė kanceliarinio darbo. Ypatingųjų pavedimų dingstimi viršila man gali skirti visas užduotis, kokios jam atrodo būtinos. Nuobodžiauti čia netenka. Vis tiek manęs neapleidžia nesmagus jausmas! Draugai priešakinėse linijose prie minosvaidžių – man nuolat tenka apie juos mąstyti. Ypač tada, kai kraunami šaudmenys minosvaidžiams. Neretai jaučiuosi tarsi koks dezertyras. Nors esu jau rašęs kuopos vadui prašymą, jog norėčiau imtis vadovauti minosvaidžių skyriui ar būriui, kai per apšaudymą patyrėme tokių didžiulių nuostolių. Tačiau jis tepasakė: „Liekate čia, dirbkite savo darbą, visa kita susitvarkys savaime!“ Rytdienai jau vėl turiu užduotį!

1943 m. spalio 7 d. Vykstu per Kirovogradą į Nova Pragą apžiūrėti naujosios postovio vietos. Nakvoti lieku Korsenivkoje.

Pagaliau sustojame kaime Niedaivoda (pažodžiui išvertus – „neduok vandens“). Viename name sutinku jauną rusę felčerę (sanitarę), į kurią atkreipiau dėmesį dėl jos „balto“ chalato. Pasiteirauju, iš kur toks keistas kaimo pavadinimas. Ji paaiškina: „Kai Čingischano totoriai–mongolai užpuolė kaimą, jie pareikalavo vandens. Gyventojai atsakė: „Neduosim vandens!“ Tuomet kaimas buvo visiškai sunaikintas, o įsiutę grobikai likusiems gyviems kaimiečiams pareiškė: „Tad nuo šiol kaimas vadinsis „Nie dai voda!“ Iki tol jis buvo vadinamas Katarinovka. Man tai atrodė labai įdomu. Dabar mudu su vairuotoju ieškome sau nakvynės. Su jaunąja moterimi galima gerai susikalbėti. Mokyklose daug jaunų rusų mokėsi vokiečių kalbos! Išsitraukę pistoletus mudu su vairuotoju ir su šia felčere einame per namus. Iš pradžių apžiūrime patalpas, o paskui kreida užrašau ant durų, kas čia turėtų apsistoti. Namas lauko virtuvei visada parenkamas arti kaimo šulinio. Ta proga stebiu ir gyventojus. Viename name moteris sena siuvamąja mašina siuva kažkokį žieminį drabužį. Ten pat randame vyriškį, kuris man atrodo kažkuo įtartinas. Pirmiausia jis šaukiamojo amžiaus, o plaukai kirpti kareiviškai trumpai. Mano paklaustas sakosi sergąs ir iš tiesų toks atrodo. Ieškodami nakvynės, einame toliau. Tyliai sakau sau: „Nežiopsok, būk budrus!“ Pirmąją naktį miegame ir budime pakaitomis. Tačiau visur ramu.

1943 m. spalio 8 d. Rytą pas mus netikėtai pasirodo ukrainiečių policininkai norėdami suimti čia besislapstantį įskųstą partizanų vadą. Mes su vairuotoju einame kartu. Jie žengia tiesiai prie namo, kuriame vakar buvo mano dėmesį patraukęs vyriškis. Mudviem atėjus prie namo, partizanas jau įveiktas ir surištomis už nugaros rankomis įžūliai stovi troboje. Visas kaimas labai kruopščiai iškrečiamas. Name randame karinių dokumentų, vokišką duonmaišį ir paslėptą dviratį. Ukrainiečių policininkų vyresnysis jo klausia: „Oružije jest? Gdie vintovka?“ – Ar turi ginklą? Kur šautuvas? Tas atsako: „U mnia niema vintovka!“ – Neturiu šautuvo. O name ir sode tebevyksta krata. Pašiūrėje randame šovinių prikimštą vermachto karišką šovininę,

vokišką karinę uniformą ir tokią pačią kuprinę! Kažin, iš kurio nelaimingo mūsų kovos draugo, galbūt nušauto į nugarą, jis visa tai atėmė? Čia policininkų vyresnysis paima rimbą ir keletą kartų pertraukia juo iki juosmens apnuogintą stovinčio vyrioko nugarą garsiai šaukdamas: „Gdie vintovka, gdie oružije?“ – Kur šautuvas? Kur ginklai? Tipas staugia: „Niema vintovka!“ – Neturiu šautuvo! Vienas iš pagalbinių policininkų šnekasi su aplinkiniais kaimiečiais. Jis jų kažko klausinėja, paskui prieina prie manęs ir sako: „Pan, kiti kalbėti, matka vintovka na zemelja.“ – Pone, žmonės sako, jo žmona šautuvą paslėpė žemėje. Eime, pažiūrėsim. – Aš einu su juo į sodą ir mudu kruopščiai ieškome! Čia pastebime šviežiai sukastą žemę, pakapstome rankomis ir aptinkam ginklą! Tai vokiškas karabinas! Šiaip taip atkasame jį ir ištraukiame į paviršių, o ukrainiečių policijos vadas tik pokšt melagiui partizanui į nosį, kad tam net akyse aptemsta! Policininkai padega pašiūrėlę ir šaudmenys netrukus pokšėdami išlekia į orą! Na, jau gana! Tą tipą išveda. Žmona turi eiti su juo. Norint patekti į policijos būstinę, reikia aukštu tiltu pereiti upę. Aš dar šūkteliu: „Žiūrėkit, kad jis nepaspruktų!“, nes taip jau yra nutikę. Viskas įvyksta labai greitai, nes sulig tuo šūksniu vyriokas per turėklus stačia galva strykteli į upę. Ir tai padaroma esant rankoms surištoms už nugaros. „Velniai rautų! Kokia beviltiška drąsa!“, tačiau pabėgti jam nepavyksta. Vienas iš policininkų ištraukia jį į krantą kartu su duonmaišiu ir dokumentais! Žiauriai tardomas suimtasis prisipažįsta esąs sovietų leitenantas ir priduria, jog „veikęs“ drauge su kitais keturiais bendrininkais.

Daugiau nieko nepavyksta išpešti. Staiga jis iš visų jėgų spiria apklausinėjančiam ukrainiečiui policijos puskarininkiui į pilvą! Šis nelieka skolingas ir taip pliekia partrenktą ant žemės akiplėšą, jog stora lazda net suskyla! Aš tik pamanau: „Oho! Tai bent!“ Kokia stipri ukrainiečių ir rusų tarpusavio neapykanta! Paskui jam „iškrečiama“ dar viena maža kiaulystė. Pririšamos už nugaros rankos prie kojų taip, kad galėtų gulėti tik ant pilvo.

To man jau gana! Ima noras tik dar kartą nusikeikti: „Sušiktas karas!“ Belaisvis nugabenamas į policijos būstinę. Nemanau, kad ten su juo bus elgiamasi pernelyg mandagiai. Labai tikėtina, jog bus sušaudytas.

PERSIKĖLIMAS Į SELENĮ

1943 m. spalio 10 d. Įsakyta pakeisti dislokaciją. Avangardo karinių dalinių padėtis labai prasta! Rusai turi persvarą, fronto linija vis pralaužiama. Mes persikeliame į Selenį.

1943 m. spalio 11–12 d. Kuopos paskyrimo vietoje esu pats vienas. Antrasis tiekimo būrys dar neatvyko. Iki šiol tėra atvažiavęs vienas 9-osios kuopos lengvasis automobilis.

Pulkininkas leitenantas Gerhardas Konopka, „Grossdeutschland" grenadierių pulko vadas pas dr. Gebelsą. Konopka ne kartą pasižymėjo drąsa. Buvo apdovanotas Riterio kryžiumi, Auksiniu vokiečių kryžiumi ir labai retu Auksiniu artimųjų kautynių dalyvio ženkleliu. Ant jo rankovės – pasižymėjusio tankų naikintojo antsiuvai.

1943 m. spalio 13–14 d. Kaime kol kas esame vieni. Antrasis tiekimo būrys pagaliau atvyksta spalio 14 d. Dabar noriu galiausiai susitvarkyti savo atostogas „dėl namų subombardavimo". Tačiau išleistas įsakymas visus neužimtus tiekimo tarnybų žmones sušaukti į priešakines linijas kasti apkasų. Su ginklais ir darbo įrankiais važiuojame pas darbams vadovaujantį štabo karininką. Noriu gauti savo atostogų dokumentus! Pranešu apie išvykimą ir su sanitarinio dalinio puskarininkiu einame į 14-osios kuopos kovinio tiekimo būrį. Į centrinį tvarstomąjį punktą atvyksta ką tik apdovanotas Riterio kryžiaus kavalierius, ligotas ar sužeistas, ir grįždamas atgal paima mus. Dangus skaisčiai žydras, jame tik keletas baltų debesėlių. Fronto pusėje girdėti griaudžiant ir dundant! Tikriausiai ivanas vėl atakuoja! Saugodamiesi antskrydžio, dažnai dairomės į dangų, matau išsidriekusius ratilus, lyg į tykų tvenkinį kas būtų metęs keletą akmenukų. Danguje tiksliai toks pats vaizdas. To dar niekad nesu matęs. Atkreipiu vyresniojo leitenanto Konopkos dėmesį, bet jis to irgi negali paaiškinti. Kaip galėjo atsirasti šis fizinis reiškinys?

1943 m. spalio 15 d. Su vyresniuoju leitenantu esu pažįstamas nuo mano

paskyrimo puskarininkiu Karačevo miške, tad, radęs tinkamą progą, prašau jo pritarimo mano atostogoms. Juk jis atvyko vėl perimti vadovavimą II batalionui. Nusijuokęs atsako: „Tik ne šiandien, o rytoj. Aš kol kas dar nesu jūsų bataliono vadas“. Vengdamas priešo lėktuvų skutamojo antskrydžio, skubu į dalinį. Horizonte matau sprogimus ir ivano atakos lėktuvus. Ivanas jau įsirengęs placdarmą perkėlai per Dnieprą ir rengiasi dideliam puolimui. Kadangi mūsų raštinė nepasiekiama, trumpai pasiaiškinęs atostogų dokumentus pagaliau gaunu 14-ojoje kuopoje. Su vyresniuoju remonto mechaniku vakare abu grįžtame į Selenį lengvuoju automobiliu „Fiat“. Leidimas atostogoms į tėviškę patvirtintas!

1943 m. spalio 16 d. Dabar pasirengimas atostogoms baigtas! Svarbus įvykis – gaunu naują uniformą! Juk ir namie reikės padoriai atrodyti! Be to, svarbu ir tai, jog prigaminta marios kiaušinių likerio! Pagaliau viskas suruošta, vidurdienį išeinu prie plento. Ten laukiu pakeliui važiuojančios mašinos. Po pusvalandžio esu priimamas į lengvąjį automobilį, vykstantį į Kirovogradą, į centrinį medicinos punktą. Maždaug 20.00 pasiekiame Kirovogradą. Geležinkelio stotyje suspėju į prekinį traukinį, vykstantį į Znamenką. Ten pernakvoju.

1943 m. spalio 17–18 d. Anksti rytą skubu pas atostogų kontrolės komendantą, kuris man išduoda kelionės leidimą. Traukinys daugiau stoviniuoja nei važiuoja! Daugelyje ruožų partizanai susprogdinę bėgius. Na, manau sau, atostogos prasideda gerai!

1943 m. spalio 19 d. Važiuojame palengva, bet saugiai! Galiausiai privažiuojame Fastovą. Ten traukinys stovi iki 22.00! Vos tik paliekame geležinkelio stotį, ivanas ją apmėto bombomis!

1943 m. spalio 20 d. Kelionė tęsiasi per Berdičevą iki Stolbunovo. Čia palieku tą „sraigės greičio ekspresą“ ir įlipu į atostogininkų traukinį.

1943 m. spalio 21 d. Atvykstu į Kovelį. Ten yra mums, kareiviams, gerai pažįstamas „fronto atostogininkų utėlių naikinimo punktas“. Čia vėl tapsime „civilizuoti“. Mūsų nuostabai, kiekvienam įteikiamas vadinamasis „fiurerio paketas“ (turinys: 5 kilogramai miltų, litras aliejaus, 500 gramų žirnių, kilogramas manų kruopų, 500 gramų sorų ir 500 gramų cukraus). Man pasisekė – vienas tarnybos draugas, namie turintis ūkį, savo paketą atiduoda man! Tai bent apsidžiaugs mano tėvai! Traukinyje išsiskirstome į vagonus. Aš būsiu „naktinis budėtojas“. Tai būtina dėl partizanų grėsmės! Išvykimas 16.00.

1943 m. spalio 22 d. Tėvynė vis arčiau! Pervažiuojame Varšuvą, Licmanštatą (Lodzę), Magdeburgą, Hanoverį ir 6.00 ryto atvykstame į Hageną.

1943 m. spalio 23 d. Atostogų tėviškėje turiu dvidešimt vieną dieną. Tai puikios dienos! Deja, Hagenas patyrė bombardavimą. Mano tėvų namas,

laimė, tik šiek tiek nukentėjo! Pirmoji ant miesto numesta fugasinė bomba sprogo Buchenhaino gatvės vidury, kita pataikė į vasarnamį Vaserlozentalio gatvėje. Miestas labai sugriautas. Tuojau paprašau dar dešimt dienų papildomų atostogų. Gaila, telegrama su atsakymu: „Prašymą patenkinti" į Hageną ateina trimis dienomis per vėlai.

1943 m. lapkričio 14 d. Atostogos baigėsi. Iš Hageno 5.18 – į Hamo miestą, į fronto atostogininkų (specialųjį) traukinį Nr. 184. Paskui tranzitas: Leipcigas–Kotbusas–Licmanštadtas–Varšuva–Kovelis. Ten – į pagrindinį skirstomąjį punktą ir keleiviniu fronto traukiniu – į Odesą.

VĖL FRONTE

1943 m. lapkričio 16 d. Dėl pakitusios fronto linijos (rusai vėl veržiasi priekin į vakarus) traukinys rieda rumunų valdoma sritimi (Transnistrija)[1] per Šepetovką į Kryžopolį (Kryžopolję). Čia irgi darbuojasi partizanai! Matome zenitinėmis patrankomis (8,8 cm kalibro) pakrautą dešimties vagonų sąstatą, nuriedėjusį nuo išardytų bėgių. Turtinė žala nedidelė.

Ant medžio pakartas diversantas (partizanas). Oras ūkanotas, drėgnas, šiltas. Gretimame kelyje stovi traukinys su evakuojamais vietos vokiečiais. Užšnekiname. Vokiškai jie kalba gerai. Vyksta į Opelną[2]. Juokauja: „Norime padėti anglus pribaigti, kad karas baigtųsi!" Karas jau užtruko pernelyg ilgai.

1943 m. lapkričio 18 d. Mes vėl važiuojame toliau per Migajevą, Razdelnają, Vigodą, Odesą. Kiekvienoje stotyje į traukinį įlipa vietos gyventojų ir pardavinėja mums sviestą, aliejų, vyną, pieną, obuolius ir keptus viščiukus! Kareivio apetitas geras, tad prisiperkame kaip reikiant.

1943 m. lapkričio 19 d. Mūsų kelionė pasibaigia Odesoje. Uoste ūkčioja laivai, blyksi prožektorių šviesos. Į frontą veda du maršrutai: Nr. 1 – Nikopolis ir Nr. 2 – Apostolovas. Turiu vykti antruoju maršrutu, tuomet galėčiau rasti savo diviziją.

1943 m. lapkričio 20 d. Po kelionės „sraigės greičiu" vienkeliu ruožu, kur priešpriešinis traukinys visada turi palaukti prasilenkiančio traukinio, pagaliau atvykstu į Nikolajevo miestą. Aš su dviem draugais, visi pavargę ir sugniužę, sustojame čia poilsio tik dviem dienoms. Vaikščiojame po didelį miestą, jis kadaise buvęs tikrai labai gražus. Uosto teritorijoje apžiūrime milžiniškus dokus, keltuvus ir Juodosios jūros pakrantę. Kareivių klube galima papietauti ir pavakarieniauti. Paskui nueiname į kariškių kino teatrą. Čia pastebiu, jog daugumą filmų, būdamas kareivis, jau esu matęs.

1943 m. lapkričio 21 d. Nakvojame kareivių klube, o kitą rytą ant savęs

1 Transnistrija – Rumunijos okupuota Ukrainos sritis tarp Dniestro ir Bugo upių.

2 Dabar – Opolė, Opolės vaivadijos centras Aukštutinėje Silezijoje, Lenkijoje.

pastebiu pirmąją utėlę! Oi! Jų vėl atsiranda! Iš pradžių pažiūrime dar vieną filmą, paskui aplankome rusų teatrą! Ten žiūrime vaidinimą „Žmogus be galvos" ir kai ką kita. Dėl įmantraus šviesos bei šešėlių efekto dėka žmogus iš esmės atrodo neturįs galvos. Juodame scenos fone galva užmaskuota juodu gobtuvu, o kita kūno dalis ryškiai apšviesta! Vaizdas stulbinamas! Vakare vėl einame į klubą. Rytoj teks keliauti toliau. Iš fronto jokių gerų žinių.

Stulpas su kelio rodyklėmis vokiečių kariuomenės daliniams, tarp jų – „Grossdeutschland" divizijai. 1943–1944 m. žiema.

1943 m. lapkričio 22 d. Ankstų rytą – į kelionę. Apie 19.00 geležinkeliu nuvykstame į Apostolovą. Čia vieną naktį pernakvojame. Iš ten sunkvežimiu pagaliau patenkame į Michailovką (keletas kilometrų į vakarus nuo Krivoj Rogo miesto). Ten – divizijos užnugario šaudmenų sandėlis. Dabar laukiame sunkvežimio, turinčio pavėžėti iki bataliono. Tačiau šiandien nėra jokio transporto. Gatvės dėl lietaus virtusios purvynu. Laiką leidžiame lošdami kortomis ir rašydami laiškus.

1943 m. lapkričio 23–28 d. Kol kas mes vis dar čia. Neatvažiuoja joks sunkvežimis. Ivanas uoliai bombarduoja Apostolovo geležinkelio stotį. Ten išdėstyta mūsų 8,8 cm zenitinė artilerija taip pat uoliai atsišaudo.

1943 m. lapkričio 29 d. Vienas sunkvežimis šiandien mėgina važiuoti iš čia į II bataliono pirmąjį tiekimo būrį, tačiau, sugedus motorui, savo tikslo šiandien mes nepasiekiame. Liekame Felzenhuto miestelyje, kadaise įkurtame išeivių vokiečių. Artimiausioje nuo mūsų sunkvežimio gatvėje ieškome namo nakvynei. Jis tuščias, tad einame į vidų! Ivanas nuolat bombarduoja Apostolovo geležinkelio stotį. Sugulame palei namo sieną ir tuojau užmiegame.

1943 m. lapkričio 30 d. Įstrigome čia mes rimtai. „Kaip velnio uodegoj", pasak kareivių. Grįžtame atgal į Michailovką galingu vilkiku. Iš ten

Hansas Heincas Refeldtas tranšėjose į rytus nuo Krivoj Rogo.

mus paima grenadierių pulko sunkvežimis ir kitu keliu, taigi ne per Felzenhutą, nuveža į II batalioną. Vargais negalais jau sutemus pasiekiame savo kuopą! „Kuopa, mes vėl su tavim!“ Mums ji jau yra tapusi antraisiais namais.

1943 m. gruodžio 1 d. Manoji grenadierių pulko 9-oji kuopa stovi Vodanoje (Vodiane) už keleto kilometrų į vakarus nuo Kirovogrado. Smarkiai

1943 m. žiemą prie Krivoj Rogo, Kirovogrado apylinkėse.

lyja, todėl keliai ir gatvės pažliugo. Jau geriau būtų, jei pašaltų! Tačiau tikroji žiema dar neateina. Ir draugai, ir priešai vienodai sunkiai klampoja po šį glitų purvą. Tai jau tampa įprastu dalyku!

1943 m. gruodžio 2–3 d. Nutrūksta net maisto produktų tiekimas! Tačiau čia, Rusijoje, kariaujame jau trejus metus! Mes įstengiame rasti išeitį. Juk dar visada galima aptikti keletą išlikusių kiaulių ir vištų. Valgiui pasikepame mėsos ir išsiverdame vištienos! Vakare sėdime raštinėje klausydamiesi per radiją puikios lengvosios muzikos. Čia mūsų viršila Oskaras Gelertas, vyresnysis feldfebelis Bervaldas ir kiti „tiekimo vyrukai". Remonto mechanikas, ginklų bei karinės įrangos sandėlininkas ir aš.

1943 m. gruodžio 4 d. Vyresnysis feldfebelis Ernstas Bervaldas – būsimasis karininkas! Jis grįžta iš generolo Hernleino būstinės ir važiuos į karo mokyklą užnugaryje. Surengiame šaunų, alkoholiu aplaistytą atsisveikinimo vakarą!

1943 m. gruodžio 5 d. Šiandien čia pirmą kartą pasnigo, sniegas laikosi nenutirpęs. Tačiau šaltis nestiprus, tad sniegas skystokas. Aukštumose dirba civiliai gyventojai ir savanoriai talkininkai kasdami žemės įtvirtinimus. Mes grįžtame prie Kremenčiugo tikėdamiesi Dniepro pakrantėje rasti gerai įrengtus lauko įtvirtinimus! Tačiau nieko nėra!

1943 m. gruodžio 6 d. Visa užfrontės sritis bus evakuota. Evakuotieji veža savo mantą vežimais arba eina pėsti. Labai apgailėtinas vaizdas žiūrint į bėgančius, maišais ir ryšuliais nešinus žmones! Pats aš jau seniai žinau, kaip neblogai galima gyventi tiekimo būryje! O kovos draugai tokiu šlykščiu, darganotu oru guli fronto priešakinių pozicijų apkasuose ir dar nuolat apšaudomi! Tiekimo tarnyboje taip pat tikrai daug

Pozuoja su raudonarmiečių kepure – „budionovka".

9-osios kuopos aprangos furgonas su jame įrengta batsiuvio dirbtuve.

darbo ir rūpesčių, tačiau tai yra niekai prieš visus nepriteklius, sunkumus ir pavojus priešakinėse fronto linijose! Čia mes turime pastogę, galime išsimiegoti, kartais gal apšaudomi „siuvamųjų“, bet su fronto sąlygomis to negalima lyginti. Mano tarnybinės pareigos kol kas apsiriboja „ypatingomis užduotimis“. Tai man visur praverčia. Aš rašau kuopos kovų ataskaitas, t. y. karo meto dienoraštį. Tačiau visų nemaloniausia tai, kad turiu „parengti“ žuvusiuosius, atgabentus iš priešakinių linijų. Sykį jau aprašiau viską, ką tenka daryti. Paskutinį kartą pažvelgiu į kritusiųjų veidus, užspaudžiu jiems akis ir paskui palaidoju tam skirtoje įsidėmėtinos vietovės vietoje. Į kapą įdedu užkimštą butelį su popieriaus lapelyje užrašytais duomenimis apie žuvusįjį. Taip bus galima nustatyti, kas ten guli, jei ant kurio kapo neliks medinio kryžiaus. Tiekimo būryje yra raštinė, lauko virtuvė, ginklų ir įrangos sandėlis, aprangos furgonas su batsiuviu, siuvėju ir remonto mechaniku, išmanančiu viską, kas susiję su mašinomis, varikliais ir transporto priemonėmis. Čia yra kuopos hauptfeldfebelis (viršila), sunkvežimio ir lengvojo automobilio vairuotojai bei ryšininkai. Kuopos kariams čia skutamos bulvės, verdama ir kepama, į dėžes sukraunamos kulkosvaidžių šaudmenų juostos, o nuo minosvaidžių minų žibaluotais skudurais nuvalomos rūdys. Remonto mechanikas su remontininkų skyriumi ardo ir surenka variklius, taiso juos arba iš dviejų sugedusių padaro vieną veikiantį. Tai nėra taip jau paprasta, nes vermachte naudojami įvairiausių markių lengvieji automobiliai ir sunkvežimiai iš visos Europos. Naudojami net rusiški trofėjiniai sunkvežimiai, taip pat trofėjiniai amerikietiški „Studebekeriai“! Vakarais maisto tiekimo transportu į priešakines linijas gabenamas lauko virtuvėje pagamintas maistas ir sausojo maisto daviniai, kartu vežamas ir paštas. Iš savo patirties

Iš karabino 98K
stovėdamas tolimesnį taikinį
kliudyti galėjo tik geras šaulys.

žinau, kaip išsiilgę jo laukia žmonės priešakinėse linijose. Taip pat pristatomi šaudmenys, atsarginės dalys ir pakaitiniai kariai sunkiųjų kulkosvaidžių ir minosvaidžių skyriams. Transportas paskui grįžta naktį, dažnai ankstų rytą. Sužeistieji ir nukautieji pargabenami į tiekimo būrį. Ypač sunkiais atvejais maisto tiekimo sunkvežimiai dažnai apskritai negrįždavo (ypač dažnai 1941–1942 metų žiemą). Vadinamosiomis didžiųjų mūšių dienomis,

Už šiaudų kaugės – galima ir parūkyti.

Perbėgėlis iškrečiamas. Nežmoniškas rusų vadovybės elgesys su kariais skatino juos verčiau perbėgti pas vokiečius, nei būti siunčiamiems į tikrą mirtį.

Stebėjimo poste: kur rusai?

kai vakare dažnai visiškai nieko nežinoma apie mūsų pozicijų perkėlimo vietą, keletą sykių nebuvo jokio maitinimo. Tačiau vis tiek turiu pridurti, jog mūsų 8-osios ir 9-osios kuopų aprūpinimas šiltu ar šaltu maistu visada labai geras. Mums paskirti virėjai visada geba pagaminti geresnį valgį, nei virėjai kitų kuopų, prie kurių labai dažnai būna priskiriami mūsiškiai sunkiųjų kulkosvaidžių arba minosvaidžių skyriai. Tą skirtumą jau esame pastebėję. Feldfebeliai Berbrichas ir Reimanas iš kitų virėjų išsiskiria savo žmogiškuoju gerumu. Kokia puiki ledinę žiemą arbata su romu! (mielai „užsisakydavau" kavos. – Rodos, imk ir deklamuok „Prie upelio berniukas sėdėjo!"[1]). Tačiau karštą vasarą labiau tinka šalta arbata!

1 Vokiečių poeto ir dramaturgo Frydricho fon Šilerio (1759–1805) lyriško eilėraščio „Jaunikaitis prie upelio" pirmoji eilutė.

1943 m. gruodžio 13 d. Dabar tai pagaliau taip toli! Šiandien privalau prisistatyti štabo adjutantui (tiekimas ir kadrai) į divizijos štabą Petrova Dolinoje. Tai gana toli! Nukreipimas į Hanoverio karo veterinarijos akademiją. Siunčiami du puskarininkiai – aš ir kitas tarnybos draugas, kuris studijuos mediciną. Kai ten nuvykome, fronte vos už keleto kilometrų nuo mūsų prasidėjo velniava. Ivano artilerija vis taip pat stropiai apšaudo visą vietovę. Priešakinėse linijose kasnakt kasama. Bunkeriai, tranšėjos, apkasai. Drėgni, šalti šaulių pavieniai apkasai išklojami šiaudais. Netolimoje užfrontėje stovi gerai pridengti ir apsaugoti sunkieji pabūklai. Kiekvieną ivano išpuolį jie pasitinka triuškinamu ugnies smūgiu! Matau žemėn įkastas dvi „dūminių mortyrų" baterijas[2], reaktyvinį minosvaidį, įrengtą šarvuotyje, toliau – lauko pabūklus

2 Daugiavamzdis reaktyvinis minosvaidis „Nebelwerfer".

Geri draugai Jupas Derfleris ir Hansas Heincas Refeldtas.

Grossdeutschland karių kapai 1943 m. lapkritį: pirmojoje eilėje palaidoti vyresnysis jefreitorius Heincas Hoikė, Verneris Viliamrotas ir Gerhardas Cofas.

nuo 10,5 cm iki 15 cm kalibro „Kamanes“[1] ir vieną 10,5 cm kalibro pabūklų bateriją. Tai galinga jėga! Po mūsų prisistatymo štabo karininkas karininkas suteikia vilties, jog mūsų nukreipimui nebus jokių kliūčių. Važiuoju atgal į Vodaną.

1943 m. gruodžio 14–15 d. Klausausi žinių! Kadangi „Grossdeutschland“ užimtą lenktą fronto liniją reikia ištiesinti, tai mūsų divizija atitraukiama ir tvarkingai siunčiama į Lembergą[2]. Turbūt tai svajonių viršūnė! Tačiau mes to esame tikrai nusipelnę.

1943 m. gruodžio 16–17 d. Gaunu naują užduotį (kaip ypatingą pavedimą!). Kalėdos jau ne už kalnų! Viršila pasakė tik: „Parūpinti eglučių!“ Važiuoju į artimiausią didesnę gyvenvietę Novo Žitomirą. Ilgos evakuojamų pabėgėlių vilkstinės traukia per kaimą. Vyrai ir moterys beviltiškai klampoja šalia savo vežimų, dažnai atrodančių labai vargingai. Vaikai, susupti į apdriskusius užklotus ir skarmalus, sėdi ant pakrautos skurdžios mantos. Pačiame kaime nėra jokių eglaičių! Šioje Ukrainos dalyje beveik nesama miškų. Kurgi man gauti tų kalėdinių eglučių? Tad mūsų kelias veda tolyn Krivoj Rogo link. Galbūt ten rasiu eglaičių šio didelio miesto „kultūros parke“. Tačiau Krivoj Roge apsistoję kareiviai patys tas eglaites jau iškirtę. Randame tik porą balteglės ir pušies šakų. Bevažinėdami gatvėmis, beveik galėjome nugvelbti gana stambią žąsį, kurią kareiviai buvo viela parišę ant išorinės namo sienos. Tą būdą jie turbūt naudojo kaip šaldytuvą ir kaip gana patikimą apsaugą nuo vagių! Net seilės mums ištįso, tačiau, lyg pasakėčios lapei, deja, „tos vynuogės per aukštai“. Viduryje miesto, kaip ir Kirovograde, išraustose duobėse žemė susimaišiusi su akmens anglimis. Mieste plyti įgriuvusi, atvira šachta, užlieta vandens, atsiradusi arba aplaidžiai griaunant arba susprogdinus. Lyg būtų „Raudonoji žemė“ (Dortmundo stadionas „Rote Erde“), paversta apgriuvusiu kasyklos karjeru. Stūkso aukšti viršun išmestos žemės kauburiai. Upės krantai – statūs, apirę skardžiai. Miestas atrodo šiek tiek laukinis. Sužinau, jog ivanas sykį jau buvo jį užėmęs keletą savaičių, tačiau vėl buvo išvytas.

1943 m. gruodžio 21 d. Vokiečių civilinės tarnybos aktyviai imasi atstatymo (arba griuvėsių valymo?) darbų. Miestą supa metalurgijos ir kasybos įmonės. Iš čia į Lembergą eina IV plentas. Vėlų vakarą grįžtame į Vodaną, deja, tik su keliomis eglutėmis, kitaip tariant, su pušų šakomis.

1943 m. gruodžio 22 d. Dar kartą vėl važiuoju į Petrova Doliną pas štabo adjutantą kadrų reikalams. Ten susitinku puskarininkį, ketinantį studijuoti mediciną. Valandą palaukus, mums įsakoma: „Pasirenkite, būsite pristatyti generolui“. Dalykas rimtas! Iš pradžių prisistatome divizijos vado adjutantui majorui Teo Betgei (kadaise buvęs 8-osios kuopos vadas ir

1 Šarvamušė haubica „Hummel“ (Sd.Kfz. 165).
2 Dabar Lvovo miestas, Ukraina.

Generolas leitenantas Valteris Hernleinas buvo mėgstamas divizijos Grossdeutschland vadas. 1943 m. kovo 15 d. jis nusipelnė apdovanojimo ąžuolo lapais prie Riterio kryžiaus.

vadovavęs II grenadierių batalionui). Jis apžvelgia mus nuo galvos ligi kojų, padrąsina. Paskui, nepaaiškinęs, apie ką bus kalbama, atveria duris į generolo kabinetą ir sako man: „Pirmasis, įeikit, palengva!“ Tada mes „žvaliai“, kaip dera, raportuojame: „Puskarininkis Refeldtas, II batalionas, 9-oji kuopa, minosvaidininkų būrio vadas, siunčiamas veterinarinės medicinos studijoms į Hanoverio karo veterinarijos akademiją“. Mano draugas savo ruoštu raportuoja apie save. Generolas Valteris Hernleinas mums atrodo esąs rimtas ir net pedantiškas žmogus. Apžvelgęs mano apdovanojimus, klausia: „Na, turbūt juos nelengvai nusipelnėte? Tad dabar turėtumėt teisę vykti studijuoti. Ar jūs iš tiesų norite tapti „karvės pauodegio tyrinėtoju“? Veterinaru? Norite palikti mūsų šaunųjį tankų junginį?“ Aš išpoškinu: „Tikrai taip, pone generole!“ Dabar mums leidžiama stovėti neišsitempus, o generolas iš pastalės ištraukia butelį „Hennessy“ ir tris konjakui skirtas taures. Atsargiai pripildo jas, čiumpa savąją taurę ir, paraginęs mus, kilsteli prie lūpų. Mano draugas pakelia taurę prie lūpų, patraukia geroką gurkšnį ir springdamas užsikosi. Aš irgi jau buvau sriūbtelėjęs, kai pamatau, kaip generolas mėgaujasi pirmuoju mažu gurkšneliu. Taigi nustoju maukti ir, pamėgdžiodamas savo generolą, pamažu paragauju, paskui sriūbteliu kitą gurkšnelį. „Matau, mano puskarininkiai išmano, kaip geriamas konjakas“, – sako jis dirstelėjęs į mane. Tuomet sau ir man įpila po antrą taurę. Dabar viską darau išties be priekaištų. Mano tarnybos draugas, kai generolas jam trumpai „paaiškino“, kaip dera gerti šį taurų gėrimą, antros mandagiai atsisako. Toliau prasideda trumpi asmeniniai klausimai: „Iš kur jūs kilęs? Ar esate vedęs? Turite mylimąją ar sužadėtinę? Na, esate dar jaunas, galite dar kiek palaukti!“ „Tikrai taip, pone generole!“ – atsakome abu vienu metu. Mes išsitempiame, atiduodame pagarbą ir, apsisukę ant kulnų, išeiname iš kabineto. Majoras Betgė priimamajame sutvarko mūsų dokumentus. Tampame „perkeliamaisiais asmenimis“. Čia pat susitinku feldfebelį Valterį Feilį iš Hageno. Pasišnekame valandėlę. Jis čia atvykęs su lauko virtuve. Tą pačią dieną grįžtu atgal į Vodaną. Ten randu štabsjefreitorių Vilį Kleiną, iškviestą kelioms dienoms iš fronto apdovanoti I klasės Geležiniu kryžiumi. Jis juokais pravardžiuojamas „Čingšiangu“, nes per būrio ar kuopos išgertuves mėgsta užtraukti smagią „kinišką dainelę“. Kilęs iš Miunsterlando ir kalba vokiečių žemaičių tarme.

1943 m. gruodžio 23 d. Mes kuriame kalėdinę eglutę. Kadangi šiose apylinkėse tegalėjome rasti vos kelis menkus spygliuočius medelius, tai kalėdinę

1943 m. Kalėdos. Iš kairės: Berbrichas, Gelertas, Derfleris, Packė.

žalumą padarome išgręžę skylutes mediniame kote ir į jas sukaišioję keletą pušies šakelių! „ Oh, Tannenbaum, oh, Tannenbaum!“[1] Iš sidabrinio blizgaus popieriaus prikarpau „lietučio“ juostelių. Išpašyti vatos kuokšteliai ant šakų atrodo kaip sniegas. Ir Kalėdų eglutė jau baigta. Likusiomis šakelėmis išpuošiame trobos sienas. Dabar mums jau tikros Kalėdos! Kaip seni kariai prisikepame blynų ir paplotėlių!

1943 m. gruodžio 24 d. – Kūčių vakaras: raštinė virsta jaukia pobūvių sale. Iš radijo sklinda muzika. Atvežė paštą. Mūsų kuopai – du pilnus maišus.

1 Vokiečių kalėdinė dainelė „O, eglute, eglute, tavo žali spygliukai!“, jos autorius – evangelikas kompozitorius Melchioras Frankas (1580–1639).

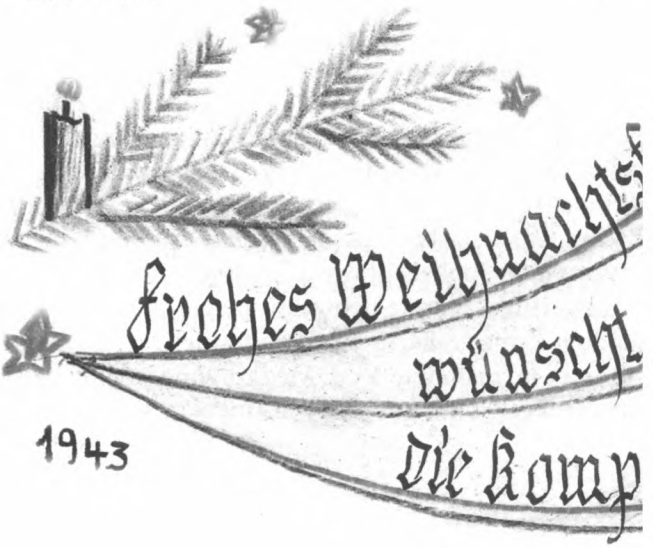

Kalėdų atvirukas iš kuopos Hansui Heincui Refeldtui, tuo metu buvusiam „Gross-deutschland“ rezervinėje brigadoje Kotbuse.

Pašto atvirukas šeimai į Hageną Vestfalijoje.

Viršila Oskaras Gelertas ateina kiek vėliau. Jis grįžo iš karinio dalinio priešakinėse linijose, kur vaikinams nuvežė kalėdinių sveikinimų ir dovanų. Jis pasakoja, jog priešakinių linijų daliniuose matęs „svarbių personų". Patį generolą Hernleiną ir visus kitus vadus. Man tai jau trečiosios karo Kalėdos toli nuo namų! Fotografuojamės blyksinčiuoju fotoaparatu. Mūsų viršila sako kalbą. Jis pabrėžia, kad kuopa (kulkosvaidininkų–minosvaidininkų) dar niekad ligi šiol nėra buvusi taip smarkiai išsklaidyta kaip dabar. Priešakinėse linijose gerai įsitvirtinę nuo 125 iki 150 žmonių – po 20 su dviem kulkosvaidžiais ir dviem minosvaidžiais kiekviename būryje Tai priešakinis ešelonas. Mes, pirmasis tiekimo būrys, esame čia, Vodanoje. Gretimuose kaimuose mūsų kuopos kariai priskirti prie apsaugos ir štabo vadovybės. Toliau už mūsų, Novoukrainkoje, yra antrasis tiekimo būrys su remontininkų tarnyba, o įvairiose lauko, karo ir užnugario ligoninėse – mūsų sužeistieji. Net paties kuopos vado nėra su mumis! Jis irgi sužeistas, gydosi kažkur gimtinėje. Daugiau karininkų kuopoje nėra! Kuopai vadovauja feldfebelis ir puskarininkis. Paskui jis apžvelgia praeinančius 1943-iuosius metus. Jie mums atnešė daug sunkumų ir vargų. Bet mes nepasiduodame! Kapituliacija – nežinom mes tokio žodžio! Tuoj po to prisimename savo kritusius kovos draugus. Kiek daug jų! Visi drauge ilgai tylime. Ir tik vėliau vėl pagyvėjame!

1943 m. gruodžio 25–26 d. – Kalėdų dienos, Vodana: Kuopoje gausu dovanų. Pirmiausia aplankomi ir apdovanojami kovos dalinio kariai priešakinėse linijose, paskui – tiekimo tarnybos žmonės. Kiekvienam tenka po du kalėdinius raguolius, cigarečių, degtinės, dešros ir kitų gėrybių. Pyragų yra daugiau, nei įstengiame suvalgyti. Juos vakare perduodame nuvežti į priešakines linijas. Tik žiemiško oro – nė kvapo! Ištisą dieną lyja, o naktį pašąla.

Tai sukelia smarkią lijundrą. Keliai ir gatvės padengti apšalu lyg cukraus glaistu! Tokios lijundros iki šiol kaip gyvas dar nesu matęs! Pirmąją Kalėdų dieną ivanas atakuoja, kaip tai ir buvo numatę fuzilieriai. Tačiau kontrsmūgiu jis vėl nubloškiamas atgal, įsibrovėliai sutriuškinami, o fronto linija nepasikeičia. Per radiją sužinome, kad ivanas pereina į puolimą prie Žitomiro, Rečicos ir šiauriau Nevelio.

HANOVERIO KARO VETERINARIJOS AKADEMIJOJE

1943 m. gruodžio 27–30 d. Tvarkau visus savo reikalus ir rengiuosi kelionei. Šiandien pasiimu iš viršilos savo siuntimo į karo veterinarijos akademiją pažymėjimą. Dabar svarstau svarbią problemą: kaip čia man nusigauti iš Vodanos į geležinkelio stotį?

1943 m. gruodžio 31 d. – Naujametis vakaras: ramiai švenčiame erdvioje patalpoje, turime punšo ir gardaus pyrago. Tačiau ramybė staiga pasibaigia! Gretimame kaime, 14-osios kuopos tiekimo būryje, sumanyta kažin kokia blogybė! Iš ten atsibeldę žmonės įmeta mūsų draugiškai kompanijai dūminį užtaisą! Norima išvaryti mus į gryną orą. Esam priversti bėgti lauk. Kosėdami

E-Schein

Entlausungsschein

Der Inhaber dieser Bescheinigung

(Dienstgrad) (Name) (Feldpost-Nummer)

(Leserliche, eigenhändige Unterschrift des Inhabers)

ist heute hier entlaust worden.

Er ist frei von ansteckenden Krankheiten und Ungeziefer und somit zur Benutzung der vorgesehenen Beförderungsmittel zur Erreichung seines Bestimmungsortes zugelassen.

Die Bescheinigung ist in das Soldbuch einzulegen und auf Verlangen den Überwachungsorganen der Wehrmacht vorzuzeigen.

57. Heer. Betr. Komp. (E)

Tagesstempel Przemysl Stempel der Entlausungs-Anstalt

5 JAN. 1944

2111 Maximilian-Verlag, Berlin SW 68, Ritterstr. 33 (4.43) WCo.

Kiekvienam vokiečių kareiviui svarbus dokumentas – pažyma apie atliktą utėlių naikinimą. Nuotraukoje Hanso Heinco Refeldto pažyma.

ir prunkšdami pereiname į „kontrataką“. Vydamiesi paskutinius 14-osios kuopos bėglius, įsiveržiame į jų raštinę, kur taip pat švenčiama, ir prileidžiame ten ašarinių dujų! Kuo jie geresni už mus! 14-osios kuopos žmonės turi susirasti kitą patalpą, o mums irgi tenka kurį laiką praleisti lauke, kol išsisklaido tie šviesiai oranžiniai dūmai. Vėliau vidurnaktį taika vėl atkuriama! Vidurnaktį visose fronto pusėse matome aukštyn skriejančias signalines raketas. Nušvinta visas frontas! Girdime ir šūvių, tratina kariai į nakties dangų. Keliose vietose sprogdamos drioksi rankinės granatos. Vis tiek anksčiau, tinkamesniu laiku ir tinkamesnėmis sąlygoms, sukeldavome gerokai didesnį „aliarmą“. Mūsų padėtis dabar daug rimtesnė, negu buvo pasitinkant 1942–1943-iuosius metus! Ką atneš mums naujieji 1944-ieji metai?

1944 m. sausio 1 d. Šiandien gaunu savo įsakymą išvykti. Atsisveikinu su kuopos draugais. Parašau laišką į ligoninę savo kuopos vadui. Apkrautas „Rytų šalies dovanomis“ (kaip dainuojama šaunioje dainoje), feldfebelio Berbricho lydimas vykstu prie IV plento. Ten paskutinį kartą atsisveikinęs, dabar turiu laukti pakeleivingos mašinos. Pagaliau sulaukiu sunkvežimio, kuris mane paveža į Dolizevą (maždaug 6 kilometrai nuo Krivoj Rogo). Nuo ten geležinkelis eina iki Apostolovo.

1944 m. sausio 2 d. Iš ten važiuoju traukiniu į Nikolajevą, o toliau – sunkvežimiu į Odesą išilgai Juodosios jūros pakrantės. Kelias vingiuoja kartais arčiau, kartais toliau jūros kranto. Sykį pamatau ant kranto išmestą sudužusią rusišką kanonierinę valtį. Praėjus daugiau kaip šešioms valandoms, atvykstame į Odesą. Deja, trūksta laiko ilgiau pabūti mieste, nes traukinys, kuriuo turiu važiuoti toliau, netrukus išvyksta. Vienoje gatvėje nusiperku gabalėlį kvapaus muilo. Paskui einu prie jūros pažiūrėti garsiųjų plačių laiptų, matytų filme „Šarvuotis „Potiomkinas“. Pavakare važiuoju „tarnybiniu traukiniu“ per Transnistriją. Mąstau apie savo ateitį. Kaip man seksis studijuoti? Kaip rasiu tą karo veterinarijos akademiją? Ar reikės man vadovėlių? Daug neatsakytų klausimų.

1944 m. sausio 3–4 d. Kelionė pro Žmerinką–Lembergą–Peremyšlį. Ten didelė utėlių naikinimo stotis atvykstantiesiems atostogų iš Rytų fronto. Drauge su vienu Juodosios jūros laivyno jūreiviu keliauju į Krokuvą.

1944 m. sausio 5–6 d. Traukinys atvyksta į Drezdeno geležinkelio stotį. Iš ten į Hanoverį toliau važiuoju greituoju traukiniu. Iš pradžių apsirikęs pataikau į aukštąją veterinarijos mokyklą. Ten man paaiškina, kaip nuvykti į Mekernštrasę, kur yra karo veterinarijos akademija. Esu oficialiai priimamas studijuoti, paskiriamas į LII mokomąją grupę ir taip prasideda mano naujas gyvenimo tarpsnis sunkiu „kareivinių režimu“. Pirmasis rūpestis – raštinėje paprašyti trumpų atostogų.

1944 m. sausio 7–8 d. Prašymas patenkinamas, tad sausio 8 d. važiuoju į

Hageną. Koks keistas netikėtumas! Juk tam nebuvo jokio pagrindo! Gaila, tos trys dienos pralėks per greitai!

1944 m. sausio 8–9 d. Esu su savo tėvais, jie, žinoma, džiaugiasi, kad dabar kurį laiką būsiu toli nuo fronto. Geriau nė būti negali! Atsikvepiu visa krūtine!

1944 m. sausio 10 d. Naktį išvažiuoju į Hanoverį. Ten išklausau keletą įžanginių paskaitų. Paskui privalau prisistatyti generolui – akademijos viršininkui. Iš pradžių ketinau tapti kadriniu veterinarijos karininku. Tada būčiau patekęs į LI grupę. Tačiau joje jau vyksta antrojo semestro paskaitos. Tiksliau – trimestro, kadangi karo metu vienerių metų kursą sudaro trys „semestrai". Be to, akademijos valdžia nepripažįsta vadinamojo siuntimo, kurį parašė mano generolas! Tikriausiai įsipainiojo kažkokia formali klaida. Mano neaiškūs dokumentai siunčiami į Berlyną patikrinti. Iki tol esu laikinai paskirtas į LII grupę (atsargos karininkai). Kas rytą važiuojame į aukštąją mokyklą malkomis kūrenamu autobusu. Tuo metu įsigijau keletą knygų, tarp jų ir V. Elenbergerio, H. Baumo „Anatomijos atlasą" bei naujausią „Z. A. G." leidinį[1]. Atsivertęs jį, pamanau sau: „Velniai griebtų, kaip visa tai turės sutilpti tavo galvoje?" Ir tai tik viena knyga! Hanoveryje dažnai skelbiamas oro pavojus! Beveik kiekvieną naktį atskrenda anglai bei amerikiečiai! Šiame, nors ir įtemptame, pirmajame trimestre gaunamų anatomijos, fiziologijos, chemijos ar fizikos žinių nėra pernelyg daug. Svarbu jau vien tai, kad esu priimtas studijuoti. Visi uniformuoti studentai turi įvairius karinius laipsnius, juos jungia pašėlusi draugystė. Čia mano dėmesį patraukia būrelis studentų, kurie lauke per trumpas pertraukas tarp paskaitų visada būna drauge. Kartą esu vieno iš šių vyrų užkalbinamas, girdi, ar nenorėčiau kurią dieną aplankyti jį namuose. Jo vardas Erichas Hagena, jis vadovauja studentų bendrijai, pasivadinusiai „Leibnico draugija". Tai viena iš tų kelių išlikusių studentiškų korporacijų, kurios veikė ir prieš nacistams paimant valdžią. Joje iki šiol dar kaunamasi kardais, nors dvikovos jau seniai uždraustos. Man patinka šios draugijos nariai. Esu informuojamas, kaip elgtis toje bendrijoje, ir su šiais vaikinais praleidžiu daug smagių valandų! Sykį surengėme „bastymąsi po smukles" ir kaip reikiant nusigėrėm! Kad tamsią naktį nepamestų krypties į veterinarijos akademiją Mekernštrasėje, mūsų kompanijos vadeiva įstato savo kardo smaigalį į tramvajaus bėgio griovelį ir eina išilgai tramvajaus linijos, vedančios Varenvaldo link. Mes, kokie penki ar šeši vyrai, žąsele sekame jam iš paskos tvirtai įsikibę vienas kitam už švarko skverno ir šitaip „važiuojam" priekin! Ties tramvajų parku turime ne sykį perkelti kardą į kitą bėgį, kad toliau „važiuotume" teisinga kryptimi. Kadangi esame gerokai „užmynę ant kamščio" (po rytinio signalo!), tai eiti

1 Autorių kolektyvo O. Zietzschmann, A. Ackerknecht, H. Grau „Naminių gyvulių lyginamosios anatomijos žinynas", 1943 m.

pro pagrindinį akademijos įėjimą negalima. Tačiau mes žinome skylę tvoroje, juosiančioje gretimas ryšininkų kareivines, tad paeiliui tyliai šmurkštelime pro ją prie akademijos pastato ir laiptais užlipame į savo kambarius. Niekas mūsų nepastebi. Laukiu žinios apie savo dokumentų patikrinimą Berlyne. LII mokomosios grupės viršininkas, vyresnysis karo veterinaras dr. Gerhardas Šulcė (iš Bokenemo) taip pat priklauso „Leibnico draugijai". Mums net galima lankyti jodinėjimo mokyklą, tik, gaila, lankau ją neilgai. Įdomu būna po pietų. Grupės viršininkui pavalgius, visi atsistoja, baigia valgyti ir stovi išsitempę tol, kol jis išeina iš valgyklos. Tačiau vos tik jis – pro duris, beveik visi, stvėrę šaukštus, kraunasi bulves iš lėkščių į nosinėmis išklotas uniformines kepures. Vakarais tas bulves kepame kambariuose ant geležinių krosnelių. Juk peno reikia ne tik sielai, bet ir kūnui! Šitaip eina puikios dienos Hanoveryje!

PERKĖLIMAS Į „GROSSDEUTSCHLAND" REZERVINĘ BRIGADĄ

1944 m. vasario 2 d. Vėl tenka kreiptis į generolą. Jis man pasako, kad inspekcija Berlyne nieko nežinanti apie mano sintimą į akademiją. Turiu būti perkeltas į rezervinį karinį dalinį, į Hanoverį! Tačiau aš prieštarauju, nes galiu būti perkeliamas tik į savo divizijos „Grossdeutschland" Kotbuso rezervinį batalioną. Mūsų tarnybos knygelės priede įrašyta: „Neleidžiama

„Grossdeutschland" fuzilieriai Kotbuse.

perkelti į kitus karinius dalinius. Kotbuso vietinis garnizonas. „Grossdeutschland“ rezervinis batalionas.

1944 m. vasario 3 d. Pasiimdamas iš raštinės savo siuntimo dokumentus, paprašau raštininką: „Prašau įrašyti pastabą: vyksta tarnybos reikalais per Šveriną“. Jis taip ir parašė. Dabar turiu galimybę „visiškai oficialiai“ užsukti į Šveriną. Dėdės Adolfo, tetos Trudės, Urzelės ir Jurgeno nustebimas neapsakomas! Praleidžiu pas juos ir su jais dvi puikias dienas. Dabar važiuoju į Berlyną. O anglai–amerikiečiai su savo oro antpuoliais darosi vis bjauresni! Susiorganizuoju dar dvi dienas „Berlyno atostogų!“ Visada, kai negaliu įlipti į atvykusį perpildytą traukinį, praleidžiu jį pagal stoties komendanto išduotą leidimą. Taip gaunu dvi dienas atostogų Berlyne! Viskas teisėta ir teisinga. Kai pagaliau atvykstu į „Grossdeutschland“ Kotbuso rezervinį batalioną,

Nuo speigo sukietėjo apkasų purvas.

savaime suprantama, esu klausiamas, kodėl kelionei iš Hanoverio į Berlyną prireikė net keturių dienų. Į tai vyresniajam leitenantui atsakau: „Dar džiaukitės, kad aš apskritai esu čia. Jūs neįsivaizduojate, kaip smarkiai priešo lakūnai apšaudo ir bombarduoja geležinkelius. Berlyne ypač blogai!“ Iš pradžių Kotbuse apskritai nieko nežinoma, kur mane reikėtų skirti. Juk atvykau ne iš ligoninės kaip pasveikęs karys, o iš karo veterinarijos akademijos. Tad turiu jiems vieną sykį paaiškinti, kaip „Grossdeutschland“ puskarininkis ten pateko ir kodėl jis iš ten vėl turėjo išeiti. Tada esu paskiriamas puskarininkiu ypatingiems pavedimams. Man nereikia dalyvauti jokioje kitoje dalinio tarnybos veikloje! Iškart įteikiu prašymą trumpų atostogų. Raštinėje sužinau, jog esame izoliuoti nuo ryšio su aplinka. Vykdydamas tarnybos pareigas, spintoje turiu keletą antspauduotų vokų. Ant vieno jų žodis „Valkirija“. Kas gi tai yra? Į mano atkaklius pasiteiravimus dėl atostogų atsakoma: „Jei trim dienoms galėtumėt palikti sau pamainą – puskarininkį ar feldfebelį, tai galite važiuoti“. Jį randu labai greitai ir dar kartą nuvažiuoju trim dienoms į Hageną. Paskutinę dieną laiškanešys atneša telegramą iš brigados. „Skelbiama „Valkirija!“ Vadinasi, turiu skubiai grįžti Kotbusą, į garnizoną. Kai atvykstu į Kotbusą, kareivinėse randu vos vieną kareivį. Pagal „Valkirijos“ šaukinį visi bus sulaipinti į traukinį ir išvežti Aukštųjų Tatrų–Zakopanės kryptimi. Dabar turiu su keletu kitų karių leistis iš paskos!

Hansas Heincas Refeldtas su pistoletu kulkosvaidžiu priešakinėje apkasų linijoje.

Puskarininkis Hansas Heincas Refeldtas, paskirtas „Grossdeutschland" 1029 pulko 3-iosios kuopos karinių pratybų instruktoriumi. 1944 m. sausis – vasaris. Zakopanė.

Operacija „Margareta I“. Žygis į Vengriją

SUSTIPRINTAME „GROSSDEUTSCHLAND“ MOTORIZUOTAJAME PĖSTININKŲ PULKE NR. 1029

1944 m. kovo 8 d. Šiandien gaunu įsakymą dėl mano paskyrimo į šį naują dalinį. Frontui atsitraukiant, susirūpinta dėl mūsų sąjungininkų – vengrų ir rumunų – galimo „svyravimo“. Patenku į 4-ąją „sunkiąją kuopą“. Ten sutinku feldfebelį Gerberį ir dar vieną puskarininkį iš savo senosios 8-osios kuopos. Apgyvendinamas Zaksendorfo kareivinių rūsyje. Atrodo, bręsta kažkas ypatinga, bet kas? Iš pradžių nieko tikra negalime sužinoti. Viskas atrodo taip keista. „Visiškas slaptumas!“ Pašnibždom kalbama apie „Atskirąjį Grossdeutschland mechanizuotąjį dalinį 1029“.

1944 m. kovo 9 d. „Pasirengti!“ 17.00 iššygiavimas į Noihauzeno geležinkelio prekinę stotį prie Kotbuso. Tačiau traukinio kol kas nėra. Laukiame viešbutyje. Aišku, svarstome, kokia galėtų būti tikroji šios kampanijos priežastis. Iki šiol vengrai buvo geri ir ištikimi sąjungininkai. Kitokie nei rumunai, kurie anuomet, per Pirmąjį pasaulinį karą, kariavo prieš mus. Užtat Ploeščio naftos telkiniai mums ypač svarbūs! Prisimenu mūsų veržimąsi priekin per 1942 metų didįjį vasaros puolimą. Tada dėl degalų trūkumo ne kartą turėjome nustoti persekioję priešą! Galbūt mums teks saugoti Rumunijos naftos gręžinius? Be to, dabar taip pat yra žinoma, jog kai kurie žmonės Vengrijos vyriausybėje nėra visai sąžiningi ir patikimi. Tačiau kareivis vykdo įsakymą ar užduotį ir klausinėti jam nepriklauso! Viskas, ko reikia Vokietijos saugumui, turi būti padaryta! Pasiunčiu namo telegramą. Leidžiame laiką geležinkelio stoties laukiamojoje salėje lošdami kortomis. Su mumis ir jaunutis leitenantas Hartvigas, kurį mes, seni kariai, mėginame išmokyti fokusų su kortomis ir kortų lošimo „17 ir 4“ gudrybių. Visiems labai linksma. Aš moku kone dvylika įdomių fokusų, kurie leitenantui daro didelį įspūdį. Tai labai tylus ir draugiškas karininkas. Kadangi jis neturi frontininko patirties, tai visada laikosi prie mūsų. Ir gerai daro! 3.00 pradedamas krauti traukinys, iki 4.00 jis jau pakrautas. Paskui iki 6.00 dar galime kiek pamiegoti laukiamojoje salėje. Tada esame įlaipinami ir – į kelionę! Važiuojame maršrutu Kotbusas–Saganas–Lignica–Reichenbachas (Oilengebirge)–Kamensas–Neisė–Beskidai. Traukinys vingiais šliaužia per kalnus. Vietovės kraštovaizdžiai nuostabūs! Visur dar baltuoja sniegas. Lachovicė–Karpatai–Noimarktas. Čia

Zakopanė iki šiol tebėra populiarus žiemos sporto centras.

traukinys sustoja. Išlipti iš jo, sulipti į automobilius! Tada žygis automobiliais iki Poronino, keletas kilometrų už Zakopanės (Aukštieji Tatrai).

1944 m. kovo 10 d. Apsistojame klimatiniame kurorte. Mus apgyvendina mažuose viešbučiuose. Tai beveik vien mediniai pastatai, geros būklės ir labai gerai atrodantys. Ant stačių kalnų šlaitų kyšo kiek apsnigtos tamsios eglės ir pušys. Viršukalnėse matyti nuogos uolos ir debesų kuokštai. Gyvenant čia nesunku karą ištverti! Pradeda snigti, kalnai išnyksta migloje. Čia daug žiemos kurortų. Vietinė tautelė – Tatrų kalniečiai – dėvi labai dailius tautinius drabužius.

1944 m. kovo 11–12 d. Miglai išsisklaidžius, galima pasigrožėti Aukštaisiais Tatrais su aukščiausiu Gievonto kalnu. Pro savo namelio langą galiu matyti šį gražų kalnų pasaulį.

1944 m. kovo 13 d. Kovo saulei šviečiant, tampa kiek šilčiau. Sniege rengiame pratybas jauniems neišmokytiems naujokams. Vietovės grožis nepakartojamas, o mes turime kariauti tą prakeiktą karą!

1944 m. kovo 14 d. Į viršūnę veda kabantysis lynų kelias. Viršuje matyti kryžius. Snieguotoje vietovėje vykdome minosvaidžių ardymo ir sudėjimo bei šaudymo pratybas. Mūsų veidai jau įdegė saulėje! Nuolatinės pratybos su jaunais kareiviais.

1944 m. kovo 15 d. Oras dažnai pasikeičia per kelias minutes! Ilgalaikį snygį keičia apniukusio dangaus pragiedruliai. Kalniečiai – nagingi medžio

drožinėtojai. Liepiau išdrožinėti man popieriaus peilį ir servetėlių laikiklį. Drožinių motyvu dažnai būna edelveiso žiedai. Tą popieriaus peilį aš ir dabar turiu! Šiandien surengiame išvyką į Zakopanę. Tai puiki ir gerai žinoma žiemos sporto vietovė! Daugelyje didžiųjų viešbučių įrengtos atsarginės karo ligoninės. Viešbutyje „Jūros akis" skamba muzika, ten susitinkame su vokietaitėmis (medicinos seserys ir vermachto talkininkės). Su jomis geriame „Arcadia–Bar" likerį ir smagiai šnekučiuojamės. Paskui įsigiję vieną kitą suvenyrą, leidžiamės namo. O jauni kareiviai laiką leido kareivių klube, kuriam užsidarius dabar žygiuoja atgal į Poroniną. Mes, senieji kariai, paimam arkliais pakinkytas roges ir liepiame vežti mus atgal į Poroniną. Romantiška kelionė! Priekyje du arkliai, ant pasostės vežikas kalnietis, o rogėse mes po šiltu, storu užklotu. Mano bičiulis puskarininkis Heincas Špysas moka nuostabiai dainuoti! Arkliai prunkščia, pavažos slysta sniegu, vežíkas retkarčiais rikteli: „Nia, Miša, nia!" ir arkliai pasileidžia bėgti risčia. Tada nakties tyloje suskamba operetės arija, paskui dar įvairių dainų. Mano prašomas jis užtraukia dainą apie Volgą. Prakeiktas karas, kai gyvenimas galėtų būti toks gražus! Kalnietis vežikas pritariamai linksi: „Dobre, panie, dobre!" Tikrai nepamirštama žiemos kelionė rogėmis.

1944 m. kovo 16–18 d. Jauniems kareiviams tenka kaip reikia paplušėti. Mūsų kuopos vadas kapitonas Brinkenas (puikus karininkas!) verčia juos treniruotis sniege, šaudyti kovos šoviniais net per pūgą. Kuo tikroviškiau! Vakare žiūrime, kaip kalniečiai drožinėja. Mums bekuriant planus apie puskarininkių vakarėlį, visiškai nelauktai ateina įsakymas skubiai pasirengti iššygiuoti. Viskas greitai pakraunama ir tada laukiame savo būstuose. Atvyksta ryšininkas, išvykimas atidedamas kitai dienai – 4.00! Su dviem draugais einu į smuklę ir tariuosi su lenkais dėl geros degtinės, tačiau nieko neišeina. Buveinėje įkalbinėjame mūsų feldfebelį Pan Gerberį ir mums pavyksta gauti butelį „Citrininės". Malonioje draugijoje linksmai ištuštiname tą butelį.

Bičiulis Heincas Špysas Zakopanėje.

„Grossdeutschland" 1029 pulko 3-iosios kuopos žygis į Poroniną.

1944 m. kovo 19 d. Sekmadienis! „Grossdeutschland" tai tradicinė žygių diena. 8.00 susėdame į sunkvežimius ir sningant bei šąlant važiuojame per Noimarką prie Dunajeco upės. Ten sužinome savo užduotį. Nuo 4.00 vokiečių dalinių žygis į Vengriją! Priežastis: tenykštės vyriausybės krizė! Mūsų užduotis: žaibiškas šuolis prie Tisos upės ir perkėlos per Tisą apsauga ties Tisadorogma. Vykstama giliai prisnigta kalnuota vietove. Abiejose pusėse aukšti kalnai, kurių viršūnės pranyksta ūkanose ir rūke. Keliai apledėję! Pusnynai trukdo judėti priekin. Sniego valytuvai jau pravažiavę ir šiek tiek pravalę kelią. Serpantinais vykstame per perėjas. Iš kalnų ir sniego atvykstame prie Slovakijos–Generalinės gubernijos[1] sienos. Dabar traukiame Dunajeco slėniu. Kairėje ir dešinėje statūs skardžiai, apaugę eglėmis ir pušimis. Atodrėkis, upė veržiasi tarp uolų šniokščiančiu putotu srautu. Tenka dažnai sustoti, nes kai kurios transporto priemonės nepravažiuoja apledėjusiais keliais. Kūgio formos viršukalnių tarpekliuose stūkso suirę tvirtovių griuvėsiai. Privažiuojame pasienį. Čia medinis tiltas veda per kalnynais vingiuojantį Dunajecą, kuriuo daugelį kilometrų eina valstybių siena. Krinta į akis ir tai, kad žmonės ligšiolinėje lenkų pusėje žvelgia gana atžariai ir niūriai, o slovakų veidų išraiška draugiškesnė. Visuose kaimuose stovi žmonės ir moja ar net sveikina „Heil Hitler!" rankos pakėlimu. Mes žygiuojame vis tolyn į kalnus. Vėl iš abiejų pusių giliai apsnigti kalnų šlaitai. Ten mes matome daug Čekijos batų fabriko Bat'a reklaminių skydų ir ypač daug reklaminių užrašų „Neheran robi saty dobre"[2]. Slovakai stovi kaimų gatvėse iki išnaktų pasitikdami

1 Generalinė gubernija – 1939–1945 m. Trečiojo reicho rytinėje dalyje iš okupuotų vakarinių Lenkijos regionų sudaryta teritorija. Centras – Krokuva.

2 Neheran siuva puikius drabužius (*slovakų k.*)

riedančias pro šalį kolonas. Kadangi labai šalta, tai sėdime kabinose po tris ir dainuojame lyg įžymūs dainininkai, kad neužmigtų vairuotojai ir kad sušiltume! Esame atsipalaidavę, nes vykstame į naujas mums nepažįstamas vietas ir sritis. Vengrija – ten dar nebuvome. Sklinda įvairiausių gandų! Kur nuves ši kelionė? Į Netūną (ten Italijoje išsilaipino anglai–amerikiečiai) ar vėl į Rusiją, o gal į Prancūziją? Bet čia turbūt ne ta kryptis! Tačiau dabar pamatysime daug kartų apdainuotą vengrų puštą![3] Mūsų kolona naktį per slėnius važiuoja pritemdžiusi žibintų šviesas. Nuo 23.00 iki 7.00 stovime vietoje. Iš šoninio kelio pro šalį pravažiuoja dalis „Feldhernhalės" tankų korpuso pulko. Mums vėl pajudėjus, prasideda smarki pūga. Pasiekiame Stara Liubovnią (Alt Lublau) prie Poprado upės. Keliai vis dar apledėję, bet mes didiname greitį! Serpantinais ir apledėjusiais keliais judame Prešovo link. Ten irgi gyventojai mums moja, o mes – jiems. Greitai turime pasiekti Vengrijos sieną. Nežinia, kaip mūsų atžvilgiu elgsis Vengrijos kariuomenė. Juk ji vis dar mūsų sąjungininkė. Kelias kyla į kalną, staiga miško viduryje išdygsta pasienio ir muitinės postas su šlagbaumu, nudažytu valstybių spalvomis. Vienoj pusėje slovakiškos, kitoje vengriškos spalvos. Sustojimas čia labai trumpas. Vengrų sargybinis spokso gana kvailai, bet jo šautuvas ant peties. Pervažiavę sieną, greitai važiuojame į Košicę–Kašau. Netrukus pamatome

3 Pušta (puszta) – tyrai, tyrlaukiai, atkampi vieta – Vengrijos stepių kraštovaizdis.

Prie gyvenamojo būsto Poronine. Ši kuopa buvo „Karpatų drąsuolių bataliono" sudedamoji dalis.

miesto bokštus ir pastatus. „Feldhernhalės" pulkas lieka Kašau, o mes važiuojame toliau. Gyventojai stovi miesto gatvėse ir mums moja. Vokietės pagalbinių tarnybų telefonistės stovi ant šaligatvių ir mėto mums cigaretes. Vengrijos kariuomenė nenuginkluojama, juk mes atvykstame saugoti Vengrijos valstybės, kurią nešvarūs verteivos nori įtraukti į purvą ir žlugimą. Nugirstame, kad ministras pirmininkas susidėjęs su žydais ir neaiškiomis machinacijomis susikrovęs didžiulius turtus. Po šios išdavystės jam teko lėktuvu sprukti į užsienį. Kad nedingtų svarbūs valstybiniai dokumentai, prie Tisos upės turime pastatyti „užkardą". Reikia nutraukti bet kokį judėjimą per upę. Naktį mūsų kelionė vyksta per didelį Miškolco miestą. Pamatome daug gatvės parduotuvių, užeigų ir kavinių. Iš pradžių mieste „pasiklystame", paskui pasukame į betonuotą kelią, vedantį Budapešto kryptimi.

1944 m. kovo 21 d. Rytą sustojame vienoje vietovėje, kad, galiausiai išskirsčius batalioną, vyktume į savo kuopos vadavietę. *Meziokeresztes*. Čia pasiskirstome į kovos grupes. Mūsų 3-ioji kuopa saugo 24 km ilgio ruožą prie Tisos. Gerberio 3-iosios kuopos antroji kovinė grupė išleidžiama važiuoti labai bjauriu keliu į numatytą Tisadorogmos vietovę. Radiatoriuose užverda vanduo, tačiau mes pasiekiame tą vietovę. Vos tik išlipę iš sunkvežimių, jau esame labai draugiškų gyventojų kviečiami išgerti vyno! Greitai užimami būstai ir paskiriami pirmieji sargybos postai. Čia turime saugoti paskirtą kranto ruožą prie upės. Persikėlimas per upę bet kuria kryptimi sustabdomas. Esame pačiame puštos viduryje, Tisos potvynių srityje. Žmonės stoviniuoja smalsiai ir kritiškai mus apžiūrinėdami. Vengrai daug kuo panašūs į mus. Visi žmonės labai draugiški. Mes matome jaunuolius, „Levente"[1] organizacijos narius su uniforminėmis honvedų[2] pilotėmis. Mes, trys puskarininkiai, turime labai gerą būstą! Kadangi vienas iš mūsų kasdien budi, tai draugiškai išsiverčiame su viena mums pasiūlyta sutuoktinių šeimininkų lova. Deja, susikalbėti labai sunku. Kas gi gali suprasti ar net kalbėti vengriškai, bet santykiai tarp vengrų ir mūsų yra kuo geriausi. Jie labai tvarkingi žmonės, švariai pašluoti ir jų kiemai. Visiškai kitaip, nei buvome įpratę matyti Rusijoje. Vakarais šeimininkas Lajošas Rusniakas vaišina mus paties gamybos vynu (Tokajaus sritis). Vakarienei duodama baltos duonos, panašios į pyragą! Duonos daug (kepalo skersmuo pusė metro). Dar paprikos ir lašinių. Tai vis tokie dalykai, apie kuriuos buvome girdėję tik iš pasakojimų! Prisivalgom iki soties.

1944 m. kovo 22 d. Šiandien rytą su mandagumo vizitu aplankome burmistrą, kuris mums padeda, kuo tik gali. Be to, gana gerai kalba vokiškai! Jis mums nemokamai parūpina duonos ir bulvių. Paskui su feldfebeliu Gerberiu

1 Sukarinta vengrų jaunimo organizacija, panaši į Vokietijos hitlerjugendą.
2 Honvedas – Vengrijos ginkluotųjų pajėgų karys.

einu apžiūrėti pozicijų ir sargybos postų. Virš upės čia švilpia gana šaltas vėjas. Upė su daugeliu vingių ir intakų yra apie 200–300 metrų pločio. Potvynio dar nebuvo. Puštoje matome gyvulių ilgais masyviais ragais. Netrūksta ir būdingo šulinio su svirtimi! Taip pat labai daug gerai prižiūrimų arklių ir, žinoma, kiaulių! Juk tuo ir garsi Vengrija! Anksti rytą per kaimą eina kiauliaganys su pučiamuoju ragu ir ilgu odiniu rimbu. Papūtus į ragą, iš visų kiemų subėga rudos kiaulės. Kai jis pataiko kuriai suduoti savo ilgu rimbu, tie šeriuoti padarai garsiai kriuksi ir žviegia. Su vienu Karpatų ukrainiečiu bendrauju rusiškai. Šitaip įsigyjų vertėją. Mūsų Lajošas Rusniakas yra „kovačmester" (kalvis), jis turi grūdų malūną. Mes čia esame nuošaliame poste, tolokai nustumti nuo pasaulio! Pranašumas tas, kad mūsų čia greitai neras neprašyti svečiai. Tam tikromis valandomis klausomės per radiją muzikos (Budapešto radijo), bet tik labai tyliai, nes nusilpusi baterija. Po pietų užlipame į bažnyčios bokštą norėdami iš viršaus apžvelgti vietovės apylinkes. Matyti tolimi vengrų krašto vaizdai. Plati puštos lyguma, keletas svirtinių šulinių ir Tisos vandenys.

Šiandien einu sargybą nuo 18.00. Į sargybos būdelę draugiškos vengrės man atneša didelį duonos kepalą ir gal penkis kilogramus lašinių! Mielai priimu šį „papildomą davinį". Naktį ramu.

1944 m. kovo 23 d. Šiandien mūsų virėjas pirmą kartą verda pietus didžiuliame katile ant atviros ugnies. Savo būste valgau skanią kruopienę su beveik plaštakos storumo riebių, geltonų lašinių gabalu! Nuo aštrios paprikos gerokai troškina! Vidudienį gauname įsakymą: „Iki 15.30 pasirengti išžygiuoti!" Viskas skubiai pakraunama, aš palieku savo sargybos postą. Kadangi „bičiuliai" gėrė gana daug vyno, jie ir dar du vairuotojai yra „pjany" (girti). Tai galėtų blogai baigtis. Vargais negalais 15.30 išsirengiame žygin. Tai bent atsisveikinimas! Atėję vengrai spaudžia mums rankas, atneša duonos, lašinių, vyno ir kitų skanių valgomų dalykų! Išvykstant susirenka beveik visas kaimas. Mojuodami, su ašaromis akyse palydi mus gerieji vengrai ir išvažiuojame Aioktio kryptimi palikdami už savęs dulkių debesis. Kelias blogas, bet vairuotojai lekia „galvotrūkčiais". Pro kiaulių bandas pravažiuojama kiek lėčiau, o paskui vėl pirmyn! Mezökat kaime (*Mezökeresztes* rajone) sprogsta vieno sunkvežimio padanga, kita mašina taip pat rieda su pradurta padanga. Sustojame tame kaime ir vairuotojai lopo padangas. O mudu su puskarininkiu H. vaikštinėjame keliu priekin ir atgal, o netrukus įsikalbame su dviem jaunomis vengrėmis. Jos šiek tiek vograuja vokiškai. Viena jų mėgina pasakyti „Aš myliu tave", bet jai neaišku, kaip reikia sakyti – „tau" ar „tave". Daug juoko. Ateina senas madjaras, jis šiek tiek kalba rusiškai, tad aš vėl turiu vertėją. Vyksta „įdomus" pašnekesys! Priėjęs kareivis honvedas nedrąsiai klausia, ar jam galima pasivaikščioti su savo mergaite. „Žinoma,

katonaki (drauguži). Juk mes nenorime nuvilioti tavo Idos“. Jis su palengvėjimu atsisveikina šauniai atiduodamas pagarbą. Netrukus nauja pažintis! Dabar kalbama tik apie cigaretes ir vyną. Vynas – neįvykdomas dalykas, bet cigarečių gauname. Čia yra daug dailių merginų, kurioms galima pamerkti akį! Jos juokdamosi irgi pamerkia mums! Visiškas tarpusavio supratimas! Po šios malonios pertraukos vairuotojai praneša, jog sunkvežimiai vėl gali judėti. Visiems susėsti! Tada nurūkstame vingiuotu keliu 80 km/h greičiu! Temsta. Viename posūkyje vos nenuverčiame didelio vežimo su šienu. Kitame staigiame posūkyje mūsų mašina pakrypsta beveik ant dviejų ratų! Tuo pačiu „smagiu“ greičiu pasiekiame savo tikslą – *Mezökeresztes* miestelį – ir vėl esame su savo kuopa. Po šiokių tokių ūkinių rūpesčių įsitaisome būstuose.

Vakaras. Pas mus ateina vietos vokietis ir trunka velniškai ilgai, kol suvokiame, kad jis nori mus pakviesti išgerti. Prie baro daug juokiamasi. Jis jau gerokai įkaušęs ir tauškia visokius niekus! „Aš jau vengras, esu mokytojas, labai atsidavęs savo darbui!“ Atsakau jam: „O aš vestfalietis ir eijen! Magyar orszag!“[1]. Tada jis mums padainuoja vengrišką išgertuvių dainą „Cutaresch roscjhad io konviret!“ Paskui dar užtraukia seną, nuo 1870 metų žinomą vokišką dainą! Vengdamas nemalonumų, įsakau sargybiniams parvesti jį namo. Naktį miegu ant šiaudų, apsiklojęs apsiaustu. Tai vis geriau nei lauko apkase!

1944 m. kovo 24 d. ***Mezökeresztes.*** Kareiviai šiek tiek mokomi „tarnybos pagrindų!“ Rikiuotės pratybos! „Jaunosios tautos valanda!“[2] 14.00 atvyksta kitos kovinės grupės. Su savo bičiuliu puskarininkiu Špysu užeinu į vieną namą ir mums pasiseka! Tai burmistro namas, bet šeimininko nėra. Namuose tik tarnaitė. Ji šiek tiek kalba vokiškai, tik labai drovi. Tad mes be didelių ceremonijų patys įsitaisome. Kambaryje šilta, o ji mus vaišina „Barrak Palinka“[3] ir cigaretėmis. Abu mėginame juokais „rėžti sparną“ apie merginą. Daug kvailiojame ir daug juokiamės. Pamatę, kad mūsų kolona išvažiuoja, tuoj pasileidžiame ją vytis. Trumpas neskausmingas išsiskyrimas. Važiuojame toliau apie 20 km į *Emöd* kaimą. Ten apsistojame privačiuose būstuose. Nakvoju viename name su bičiuliu puskarininkiu Špysu. Vakare einame į vaistinę. Vaistininkė yra kilminga vokiečių dama. Tai našlė Kornelija Vatej su penkių spindulių karūna vizitinėje kortelėje! Ji vaišina mus vynu ir pyragaičiais. Paskui atsisėda prie pianino ir meistriškai skambina mums labai gražias pjeses! Tikras kūrybinis vakaras žvakių šviesoje! Mes ir vėliau dažnai lankydavomės pas tą ponią.

1944 m. kovo 25 d. Komandos griežtai vykdo tarnybos pareigas! Dalis jų dar ne visai parengti kariai! Turime progą pasižvalgyti po kaimą. Visi žmonės labai malonūs ir draugiški! Mes vaišinami balta duona, blyneliais, pienu. O

1 Eijen (Éljen)! Magyarország! – Tegyvuoja! Vengrijos šalis! (*vengr.*)
2 Jaunimo (ypač hitlerjugendo) politinio ideologinio auklėjimo pamokos.
3 Barack Pálinka – Vengrijos tradicinis 60–80 % stiprumo abrikosų brendis.

kareivis visada linkęs pavalgyti! Artimiau susipažįstame su savo būsto kaimynais. Jie irgi labai draugiški. Mūsų name yra Laslas Verešas, jis kariavo Rusijoje ir per pirmą šaltą žiemą nušalo. Geraširdis vyrukas! Mūsų būsto šeimininkai užleido mums savo šeimyninę lovą. Tad mudu su puskarininkiu H. Špysu turime tikrą miegamąjį su tikrais storais patalais. Lauke vis dar taip labai šalta. Vakare su feldfebeliu Gerberiu einame į vaistinę ir aplankome ponią Vatej (vaistininkę). Ji labai apsidžiaugia ir prašo papasakoti apie Vokietiją. Pasakoti prie gero vyno taurės sekasi puikiai.

1944 m. kovo 26 d. Sekmadienis. Rytą skamba varpai, visi plūsta į bažnyčią. Susidomėję stebime, kaip „Levente" jaunimo organizacijos vadovai raportuoja klebonui lyg atvykę į tarnybą. Paskui visi sueina į bažnyčią. Prasideda pamaldos. Pasivaikščiodami nueiname iki dvaro, kur įsikūrusi mūsų raštinė. Ten sužinome naujienas ir einame toliau. Šį vakarą visi puskarininkiai ir feldfebelis Gerberis lankomės ponios Vatej vaistinėje. Šnekučiuojamės, geriame gerą vyną, o ponia Vatej vėl skambina pianinu puikias melodijas. Mano bičiulis puskarininkis Heincas Špysas turi labai gerą balsą, baritoną. Akomponuojant pianinu, jis padainuoja keletą gražių dainų. Dėl to vakaras tampa dar smagesnis. Prieš 22.00 išsirengiame namo. Šitaip pačiame karo vidury praleidžiame malonų, didžiai kultūringą vakarą. Miegas po storais patalais lyg rojuje. Neima noras nė prisiminti drėgnų šaltų apkasų kažkur Rusijoje!

1944 m. kovo 27 d. Tvarkaraštyje parašyta: „Ginklų pratybos – sunkusis kulkosvaidis ir minosvaidis". Naktį vėl pasnigo. „Hangya" (komercinėje krautuvėlėje „Skruzdėlė") nusiperku flakoną kvepalų (žibuoklių koncentratas) ir butelį vyno. Vakaro dangus žvaigždėtas ir vaiskus! Mėnulis it siauras pjautuvas tarp švelnių debesėlių. Kambaryje rašau ilgą laišką tėvams. Juk jiems reikia žinoti, jog dabar ilgą laiką nesu fronte, o tai ypač nuramins mano mamą. Nenoriu net galvoti apie tą „prakeiktą sušiktą karą". Dieve mano, koks gražus gali būti gyvenimas! Vakare mus aplanko jaunas vengras, mūsų šeimininkės brolis. Jis mokytojas stažuotojas, šiek tiek kalbantis vokiškai.

1944 m. kovo 28 d. Vakare parėję namo ant stalo randame didelį grafiną vyno, greta jo vizitinė kortelė: „Kassay Viktor, Tanito jelölt, Emöd". (Emiod miestelio mokytojas). Kitoje pusėje pieštuku su klaidomis parašyta:

„Mielas Hansai!
Buvau čia ir laukiau tavęs. Tai litras vyno, išgerk, jis tavo su Henrichu.
Čia yra kortelė ir rašau tu ant šio užrašo. Iki pasimatymo.
Viktoras Kasis"

1944 m. kovo 29–31 d. „Paaštrėjusi padėtis“ Vengrijoje sutvarkyta. Mes mažai težinome, kokia tikroji mūsų buvimo čia priežastis. Galbūt taip turime sustiprinti sąjungininkų užnugarį. Rusai irgi pasistūmėjo Rumunijos rytinės sienos link. Juos reikia sustabdyti Karpatuose! Mes sužinome, jog mūsiškiam „Grossdeutschland pulkui 1029“ reikia susitelkti Miškolce įlaipinimui į traukinį. Nauja užduotis: „Sustiprintas Grossdeutschland grenadierių pulkas 1029“ turi būti greituoju traukiniu nugabentas prie Vengrijos–Rumunijos sienos, kad užtvertų tenykštes perėjas, nes sovietai jau prie Karpatų rytinių šlaitų. Karpatus reikia bet kokia kaina apginti. Traukinys rieda per Scerencą–Tokajų *Nyiregyhaza*–Debreceną.

1944 m. balandžio 4 d. Mes pervažiuojame sieną. Kas ten mūsų laukia? Per kalnų perėją vykstame *Vatra-Dorney* miesto kryptimi. Pakeliui matome atsitraukiančias ilgas kolonas – liūdnas vaizdas. Net nežinome, ar jos tai daro pagal įsakymą. Mūsų traukinys slenka labai lėtai. Šalutiniais keliais juda susikūprinusių rusų belaisvių kolonos. Pagrioviuose šalia bėgių tai vienur, tai kitur guli ivanai, nušauti mėginantys pabėgti. Siauruose slėniuose matyti prieštankinės kliūtys ir spygliuotosios vielos užtvaros. Traukinys rieda palei stačias nuokalnes, anapus kalnagūbrio apačioje matyti gilus slėnis. Dėl daugybės vingių ir serpantinų važiuojame per dešimtį tunelių, ilgiausias tunelis kilometro ilgio. Prie tunelių, viadukų ir tiltų stovi rumunų sargybiniai. Išgirstame, jog Černovicų miestas vėl užimtas vengrų dalinių. Tiksliai nežinome,

Traukiniu – per pavasariu dvelkiančią vietovę. Čia dar viešpatauja ramybė.

Vaizdas nuo vagono stogo. Greta kario –dvivamzdis kulkosvaidis Mg-34.

kokia padėtis Rytų fronto pietinėje dalyje. Vienoje mažoje stotelėje jau keturios savaitės stovi transporto traukinys, prikrautas sunkvežimių ir lengvųjų automobilių. Jis turėjo vykti į Odesą, tačiau, padėčiai fronte pasikeitus, jam čia tenka laukti naujų įsakymų. Atvykstame į *Vatra-Dorney* geležinkelio stotį. Šalutiniame kelyje stovi traukinys su pabėgėliais, vietos vokiečiais. Po dviejų valandų postovio kelionė tęsiama. Nakties dangus žvaigždėtas, švyti mėnulis. Storai apsnigtas laukinis kalnų kraštovaizdis mėnulio šviesoje atrodo fantastiškai. Su trimis puskarininkiais jaukiai sėdime traukinyje klausydamiesi akordeono muzikos. Pavažiavęs keletą valandų traukinys sustoja, ir mes išsilaipiname *Zodoweie Campolo*. Rytui auštant, važiuojame sunkvežimiais per laukinius Karpatų kalnus. Dabar spėliojame, kur esame vežami. Mėnulį iš dalies dengia debesys, dėl to jų pakraščiai švyti sidabru. Prie visų tiltų užtvaros. Moldovos upė staigiais vingiais teka kalnuota vietove. Sustojame ir apsigyvename Gura–Humorului mieste. Jis atrodo tuščias ir apleistas. Iš čia įsikūrusių rumunų kareivių sužinau, jog, Rytų frontui netikėtai ir skubiai atsitraukus, gyventojai ir įstaigos paskubomis pabėgo iš miesto. Žydai turėjo dvi valandas pasirengti išvykti. Niekas negalėjo pasiimti daug turto. Mūsų būstas yra pastate prie bažnyčios. Drauge su rumunų kariais saugome miestą ir kelią per kalnų perėją. Toliau priekyje yra daliniai, kuriems įsakyta stabdyti besiveržiantį priešą, o esant būtinybei – trauktis ligi mūsų pozicijų prie perėjos. Mes esame kovinės parengties. Didžioji mieste likusių gyventojų dalis yra vietos vokiečiai, su kuriais galime labai gerai susikalbėti. Puikiai

2 cm priešlėktuvinė patranka, skirta saugoti traukinį nuo priešo lėktuvų.

sutariame ir su mūsų būsto šeimininku. Jis susižavėjęs pasakoja apie savo tarnybą kariuomenėje „kuk“ laikais[1] (Austrija per I pasaulinį karą 1914–1918 m. – imperatoriška ir karališka). Jis viską labai giria: valdymą, paštą ir prekybą. Moka kandžiai ir taikliai paaiškinti skirtumą tarp vokiečių ir rumunų kariuomenių. Jo aštuoniolikmetis sūnus, irgi kareivis Rytų fronte, jam pasakojęs apie labai blogą rumunų vadovybės elgesį. Jis pats giria ir aukština viską, kas vokiška, ir tikisi, jog Vokietija nugalės. Dar sakosi kelerius metus buvęs Amerikoje ir mėgina pademonstruoti savo anglų kalbos mokėjimą. Skamba iš tiesų „svetimšališkai“. Paskui, kai nusiprausiu ir „atsigaivinu“, turime persikelti į kitą vietą. Kol kareiviai įsikuria, aš pereinu per tuščius namus. Traukdamiesi vokiečių pagalbiniai daliniai, daugiausia kazokai ir totoriai, kaip jiems yra įprasta, namus iš dalies nusiaubė. Vaizdas baisus. Viskas suplėšyta ir išmėtyta. Tiesiog apgailėtina! Mes su civiliais gyventojais elgiamės labai gerai. Dauguma jų puikiai kalba vokiškai. Gatvėse greit suklesti mainų prekyba. Už savo tabaką ir cigaretes gauname lašinių, kiaušinių ir sviesto. Mes, minosvaidininkai, kol kas užduočių neturime. Tad kalnų perėjas mūsų kuopa saugo tik su dviem prieštankinėmis patrankomis (5 cm). Mes kovinės parengties.

1944 m. balandžio 5 d. Diena praeina įprastai. Vakare mes, puskarininkiai, smagiai sėdime su feldfebeliu ir prieštankinės gynybos puskarininkiais

1 „Kuk laikai“ – iki 1918 metų. „Kuk“ – žodžių „Kaiserlich und Königlich“ („imperatoriška ir karališka“) abreviatūra.

vienoje troboje. Po pietų, eidami iš vieno namo į kitą, „suorganizavom" bulvių ir kiaušinių. Ivanai, kurie buvo trumpam įsiveržę, čia gerokai pasiautėjo! Puskarininkis Heincas Špysas linksmina mus gražiu balsu ir smagiomis dainomis, o mūsų sanitaras jam pritaria akordeonu. Greitai 22.00. Atsisveikiname, patikriname sargybos postus ir sugulame miegoti. Vidurnaktį staiga pažadina pavojaus signalas: „Visi puskarininkiai, tuojau pas vadą!" „Kas čia dabar? Ką tai reiškia? Kas galėjo nutikti?" Greitai visi susirenkame pas vadą, kapitoną Brinkeną. Jis trumpai informuoja – besitraukiantys civiliai ir vokiečių kareiviai pranešę, kad maždaug už 25–30 km nuo mūsų į vieną kaimą įsiveržė rusai su 20 tankų. Jų žygio kryptis – Gura Humorului! Taigi „tankų pavojus!" Kadangi mūsų fronto atkarpos priešakyje yra tik padriki besitraukiantys vokiečių daliniai be sunkiųjų pabūklų ir prieštankinių patrankų, čia pas mus, kur yra prieštankinių ginklų, viskas turi būti parengta atmušti tankus. Nors turime tik pasenusių 3,7 cm ir 5 cm kalibro prieštankinių „šarvamušių", viską parengiame gynybai.

1944 m. balandžio 6 d. Norime dar šiek tiek patreniruoti jaunus kareivius, paaiškinti ir parodyti jiems, kaip kovojama su tankais. Skyrių vadai gauna trumpą instruktažą apie tankų naikinimą iš arti. Kariai turi susipažinti su naujaisiais prieštankiniais ginklais. Čia yra „Kaminas", „Tankų

„Panzerschreck" ginkluoti grenadieriai apkase. Šis granatsvaidis dėl būdingos formos ir po šūvio paliekamo tirštų dūmų pėdsako vadintas „Kaminu".

„Stiklinę kriaušę" mesti pasirengęs „Grossdeutschland" puskarininkis 1943 m. balandį per mokymus Ochtyrkoje. Sudaužius granatą pasklisdavo ašarinės dujos.

siaubas"[1], ir jau nuo 1943 metų mums pažįstamos „stiklinės kriaušės " – stikliniai indai, pripildyti vienas nuo kito atskirtų specialių skysčių, kurie, indui sudužus, paskleidžia ašarines dujas. Oras šiltas ir saulėtas, virš slėnio kyšo rusvos, plikos kalnų uolos. Sniegas daugelyje vietų jau nutirpęs, ant aukštų viršukalnių stūkso tik retai išaugusios eglės ir pušys. Dabar laukiame jau minėtų rusiškų tankų, tačiau iki pietų nė vienas iš jų nepasirodo. Nepasitvirtinęs aliarmas atšaukiamas. Tai įprasti ir pateisinami sprunkančių kareivių ir gyventojų skleidžiami gandai. Iš priekio vis dar strimgalviais tebesitraukia kariai. Jie gerokai demoralizuoti! Mes grįžtame į miestą ir toliau užsiimame savo reikalais. Gatvėje „iškišu" pakelį tabako už kilogramą lašinių! (50 g tabako, kainuojančio 400 lėjų). Tarp civilių yra pagyvenęs „pan", atbėgęs iš Kaukazo per Kubanę–Kerčę–Krymą–Odesą. Su juo galiu šiek tiek susikalbėti rusiškai, nes pastaraisiais metais gana gerai to išmokau. Apie „krasnyje" („raudonuosius") jis daugiau nenori net girdėti. Bolševizmu jau persisotinęs! Dabar nori į „Romaniją". Jis tikisi ten būsiąs saugus. Galbūt nenusivils! Vakare mes, puskarininkiai Heincas, Hansas ir Adolfas, dar kartą nueiname prie kelio pradžioje pastatytų barikadų. Sargybinių nuotaika gera. Oras pavasariškai puikus.

1944 m. balandžio 7 d. Šiandien norime sustiprinti karinės tarnybos eigą! Juk mūsų kariai dar naujokai, nebaigę kovinės parengties. Reikia gerokai

1 Rankiniai prieštankiniai 8,8 cm granatsvaidžiai „Ofenrohr" ir „Panzerschreck".

pasitempti! Einame vietove iki aukščiausio kalno. Viskas taip, kaip rengiantis tikroms kautynėms, – su minosvaidžiais ir šaudmenų dėžėmis. Apie 11.00 skelbiame melagingą aliarmą, po kurio prasideda spartusis žygis. „Velniška sparta" leidžiamės atgal, perbrendame upelį ir ramiai grįžtame į savo pozicijas. Besikeikiantiems, suplukusiems kariams tenka paaiškinti, kad tai tik pratybos! Vaikinų veidai kvailai ištįsta. Po pietų pozicijose surengiame dar vienerias pratybas – mokome karius prieštankinės gynybos veiksmų. Per pratybas mano būriui skelbiamas tikras aliarmas! Per dvidešimt minučių pasirengti žygiui! Lakstome šen ir ten, kad tik nieko nepamirštume! Pagaliau visi sulaipinti į transporto priemones. Mes informuojami: 2-oji kuopa su mūsiškiu minosvaidininkų būriu važiuoja apie dvidešimt kilometrų atgal saugoti Vamos kaimo. Turiu šiek tiek vargo dėl savo sunkvežimio – jo variklis nenori veikti. Tenka užtrukti dvi valandas, nes reikia išimti ir pakeisti automobilio generatorių. Išvažiavę 19.00 didžiausiu greičiu spaudžiame į Vamą. Siauras, bet gerai grįstas kelias vingiuoja Moldovos slėniu, pervažiuojame daug tiltų per upę. Visur įrengtos kelių užtvaros ir prieštankinės kliūtys. Mūsų vadas įspėja, jog rumunai, palikę užtvarose tokius siaurus tarpus, kad pro juos pervažiuoti bus nelengva. Kaip turės pervažiuoti mūsų tankai ir didesni, sunkesni sunkvežimiai? Sargyboje visur stovi rumunų kariai. Tik tiltų sprogdinimo komanda sudaryta iš vermachto karių, nes bijomasi, jog rumunai susprogdins tiltus dar nepervažiavus per juos mūsų daliniams. Nieko sau perspektyvos! Greit nurūkstame per slėnį ir pralenkiame, „automobilių traukinį", prikrautą medinių barakų dalių ir įvairių kitų medžiagų. Galiausiai pasiekiame *Vama-Judetui Cimpolung*. Greitai įsikuriame jau parengtuose būstuose. Pirmą naktį miegu ant kieto rašomojo stalo.

1944 m. balandžio 8 d. Ir kare vis tiek reikia būti švariam, tad ieškau galimybės nusimaudyti. Ją randu naujame pastate, skirtame karo ligoninei. Įveikus pasirengimo kliūtis, pagaliau pasiseka! Per pietus prašmatniai išsimaudau vonioje! Per kaimą važiuoja nauji daliniai su 7,5 cm prieštankiniais pabūklais ir lengvosiomis lauko haubicomis. Mano užrašų knygelėje pažymėta, kad rytoj Velykos. Iš vieno motociklininko

„Grossdeutschland" artilerijos diviziono pabūklo vadas prie savo 15 cm lauko haubicos.

ryšininko išgirstame, jog mūsų koviniam daliniui, likusiam Gura Humorului, jau teko susidurti su priešu. Ivanas ateina šiaurės rytuose iš Černovicų apylinkių. Būtinas ypatingas budrumas.

1944 m. balandžio 9 d. Velykos! Pirmą kartą susidūrus su priešu Gura Humorului, atsirado sužeistųjų, nukentėjusių nuo minosvaidžių ugnies. Iš priešakinių linijų atvyksta sanitarinis transportas su sužeistais vokiečių ir rumunų kareiviais, gabenamais į karo ligonines. O kai norime švęsti Velykas, ateina įsakymas tuojau pradėti statyti įtvirtinimus Vamos pakraštyje. Mes išžvalgome vietovę ir įrengiame pozicijas mano minosvaidžiams ant kalvos rytiniame Vamos pakraštyje. Minosvaidžiai užpakaliniame šlaite, o sekykla[1] už pėstininkų pozicijų. Iki 14.00 baigiame darbą ir grįžtame į savo būstus. Lauke lieka stebėtojų postai ir nutiesiama telefono linija. Vakare užeinu pas vieną rumuną į namus. Ten sena močiutė man papasakoja įdomių dalykų! „Rusai blogi, jie netiki Dievo. Jie kvaili kaip galvijai. Ten viešpatauja žydai! Apsaugok, Viešpatie, kad rusai neateitų!" Paskui ji pasakoja apie I pasaulinį karą: „Tada 1914 metais rusai dar buvo krikščionys, tačiau labai blogi žmonės. Tuo metu ėjo jų didelė daugybė, bet prie Dorna Vatros miesto kalnuose frontas sustojo ir prasidėjo apkasų karas. Rumunų, čekų ir vokiečių kariai sumušė rusus. 1916–1917 metais rusai išbuvo čia beveik dvejus metus, bet paskui mūsiškiai juos vėl išvijo. Buvo labai blogai. Upėmis ir upeliais tekėjo kruvinas vanduo. Daug tūkstančių žmonių žuvo per tuos rusus. Saugok, Dieve, kad jie vėl pas mus neateitų". Klausiu jos, iš kur taip gerai mokanti vokiškai. Ji atsako: „Esu jau sena, gyvenau valdant imperatoriui Francui Jozefui, tada dar buvo teisingumo, visur viešpatavo gerovė ir tvarka, rumunai tada buvo patenkinti! Austrijoje buvo gera. Po karo atėjo rumunai ir prasidėjo vargai! Jeigu ko reikia, visur duok kyšį, jokios tvarkos! Eiti į kariuomenę ir už viską sumokėti turi tik vargšai paprasti žmonės! O didžiūnai ir turtuoliai kariauti neina! Rumunija turtinga šalis, o mes skurstame – viskas atitenka tik kilmingiems ponams!" Klausinėju toliau: „Kokia, jūsų nuomone, rumunų vadovybė?" Ji pasipiktina: „Velniai rautų tą Antoneskų!" - Esu nustebintas. Ką aš girdžiu? – „Antoneskus veidmainis, jis remia Hitlerį, nes jo bijo, bet mieliau eitų su Anglija. Visi tie ponai negeri!" Štai kokia tautos nuomonė! Tai yra visiškai aišku.

1944 m. balandžio 10 d. Velykų rytmetis. Padėtis Brinkeno kovinėje grupėje: vakar rusai mėgino atakuoti – maždaug 200 pėstininkų. Rumunai kontratakavo ir ivanas buvo atblokštas. Jis paliko du 4 cm prieštankinius pabūklus. Gaila, prie jų tik viena dėžė šaudmenų. Abu pabūklus parsigabeno mūsų leitenantas „jauniklis" Hartvigas su būreliu karių. Rusas ten turi du

1 Sekykla – užmaskuota vieta stebėti priešą ir vietovę. Iš jos valdomas artilerijos ar minosvaidžių šaudymas į taikinius, nematomus iš pagrindinės vadavietės.

Kareiviai rūko atsisėdę ant užgrobto sovietų prieštankinio pabūklo ZIS-3. 1943 m. rugsėjis, Ukraina.

tankus, dvi artilerijos baterijas, prieštankinę patranką („rač-bum“)[2] ir minosvaidį. Jo priešakinės pozicijos tebėra ties kaimu. Mūsų artilerija sutriuškino rusų gurguolę. Šįryt labai ramu, maloniai šilta, puikus Velykų rytas, kalnų peizažas nuostabus. Sniego dar yra tik ant šiaurinių ar šiaurės rytinių šlaitų. Staiga po pietų aliarmas! Mano minosvaidininkų būrys priskiriamas prie vadinamojo Karpatų bataliono, vadovaujamo „Grossdeutschland“ rotmistro Kiuno. Šis „darinys“ surinktas iš išblaškytų karinių dalinių (iš tokių visko galima tikėtis!). Išsidėstome pozicijose Vatra Moldavitos kaime, maždaug dešimt kilometrų šiauriau antrojo ir trečiojo Karpatų plento. Mano butas buvusios gydymo įstaigos pastate. Vėlų vakarą stoviu lauke. Pilnatis, žvaigždėta naktis ir pavasario oras! Ir karas! Važiuoju į 2-ąją kuopą Gura Humorului miestelyje parvežti savo vyrams kavos. Karpatų batalionas, prie kurio esu priskirtas, saugo visą ruožą maždaug po 10–15 kilometrų į kairę ir į dešinę nuo mūsų kaimo. Nors buvo galima tikėtis labai neramios nakties, tačiau priešo pusėje ramu! Vidurnaktis – dvasių valanda! Pasirodo „šventoji dvasia!“ Kovos draugas R., kuris dažnai elgiasi netinkamai, sulaukia pelnytos pylos! Vyrams įsismarkavus, įvyksta inicidentas! Pabundu

2 Rusų prieštankinė universalios paskirties 76,2 mm kalibro patranka ZIS-3, vokiečių karių vadinama „rač-bum“ (ratsch-bumm; vokiškai Ratsch – terkšlė).

tamsoje gavęs kelis smūgius odiniu diržu! Pašoku keikdamasis, bet, vyrams dar ilgai atsiprašinėjant, tyliai priduriu: „Lupkit! Jis to nusipelnė!“ Žibintuvėliu apšviečiu „kovos lauką“. Vyrai peria „draugužį“ gerą penketą minučių! Paskui staiga vėl tyla! Visi guli po antklodėmis garsiai šnopuodami, o kai kurie patyliukais kikena. Jis to tikrai nusipelnė! Kitą rytą per patikrinimą klausiu jo, iš kur tie raudoni rumbai. Jis piktai atšauna: „Per patį pirmąjį mūšį pirmoji kulka – jums!“ Patariu jam pačiam būti atsargesniam, nes atidžiai jį stebėsiu!

1944 m. balandžio 11 d. Per beveik ketverius metus tai vienintelis atvejis, kai užsispyrusiam kareiviui prireikė „šventosios dvasios“ (apie tą „pirmąjį šūvį“ parašysiu vėliau!). Monastir Vatra Moldavitos vienuolyne už penkis pakelius tabako perkame veršiuką! Karpatų batalione nėra lauko virtuvės, tad maisto prasimanyti tenka patiems. Su bičiuliu puskarininkiu Heincu Špysu pereiname keletą namų, kol randame merginą, gyvenančią su sena moterimi (motina). Ji sutinka išvirti mums bulvių košės su pienu ir lašinių su svogūnų padažu. Skaniai papietaujame, o desertui dar gauname kukurūzinių miltų paplotėlių! Iš 2-osios kuopos gauname „sausą davinį“. Randame daug rusiškų minosvaidžio minų, tad noriu pamėginti, ar jos tinka šaudyti iš mūsų minosvaidžių. Paimu vieną rusišką dvigubo užtaiso miną su išimtu sprogdikliu ir iššaunu. Iš viršaus į minosvaidžio vamzdį įmetęs miną, šoku į apkasą pasislėpti. Draugai viską stebi iš pagarbaus atstumo! Šnypščia ir švilpia lyg kylanti raketa! Minosvaidžio vamzdis dreba! Smalsiai stebiu, kaip mano mina beveik neužkliūdama dailiai išslysta iš vamzdžio ir, pakilusi aukštyn kokį pusmetrį, nukrenta čia pat šalia minosvaidžio atraminės plokštės! Taigi nesėkmė! Su šiomis svetimomis minomis ivano apšaudyti negalime! O juk tiek daug jų radom! Kur priežastis? Mūsiškio 8,14 cm vamzdžio skersmuo šiai minai yra kokiu milimetru per didelis, todėl miną išstumiančios dujos, besiplėsdamos vamzdyje po daužiklio sukelto užsiliepsnojimo, iš dalies prasiveržia pro minos šonus. Rotmistro Kiuno Karpatų batalionas saugo 35 kilometrų ilgio slėnio ruožą, pasiskirstęs į keturis dalinius:

I – Makerto kuopa
II – pėstininkų kuopa, sudaryta iš tankistų (be tankų!)
III – bataliono vadovybė su feldfebelio Gerberio minosvaidininkų būriu ir Šulco kuopa
IV – Belerio kuopa Frumoasos kaime

Šiose „Karpatų kuopose“ yra atsilikėlių nuo savo dalinių, tiekimo tarnybų darbininkų, batsiuvių, siuvėjų, vairuotojų, kanceliarijos raštininkų ir panašių „karžygių!“ Vienintelis kovingas dalinys yra mūsų „Grossdeutschland sustiprintas pėstininkų pulkas 1029“. Jis sudarytas iš naujokų, rengtų vos tris mėnesius!

Mes su keliais karininkais, feldfebeliais ir puskarininkiais esame vieninteliai prityrę kariai! Dar nerasta tinkama vieta pozicijoms, tuo labiau, jos neįrengtos! Manoma, kad ivanas yra vos už 12 kilometrų. Kaimiečiai ir kiti civiliai vokiečiams labai draugiški, jie padeda mums ir, kaip vadinamieji pėdsekiai, slapta seka rusus. Be to, jie praneša mums, kad iš baltarusių kaimo už šešių kilometrų pas mus ateina šnipai. Tokius tris „partizanus" jie sučiupo ir nuginklavo. Mane apninka sunkios mintys! Kaip viskas klostysis toliau? Ar pajėgsime išlaikyti pozicijas turėdami tiek mažai frontininkų? Esame krašte, kuriame buvo kariaujama dar per Pirmąjį pasaulinį karą. Tada rumunai ėjo prieš mus. Kalnuose dar galima aptikti senų apkasų ir žeminių. Pas mus kol kas palyginti ramu.

1944 m. balandžio 12 d. Naktį 2.00 aliarmas! Puskarininkio Špyso skyrius važiuoja į Belerio kuopą. Vėliau 7.00 pareikalaujama dar vieno skyriaus. Dabar išvažiuoja 3-iasis skyrius. Mano pirmasis skyrius lieka čia. Aš pavaduoju būrio vadą. Kalvose priešais mus yra sargybos postai ir žvalgų grupė. Šulco kuopa įrenginėja pozicijas. Mūsų „pėdsekiai" praneša, kad viename kaime, maždaug už dvylikos kilometrų nuo čia, yra rusų pėstininkų su minosvaidžiais. Prie Belerio kuopos saugomo ruožo artinasi maždaug dvi ivano kuopos. Prieš 19.30 nuvežu kanistruose šilto maisto abiem išvykusiems skyriams. Man grįžus, bataliono vadas tardo perbėgėlį. Sužinome nedaug. Man skiriama kita užduotis – perimti grįžtantį puskarininkio Bloko skyrių ir aprūpinti maistu puskarininkio Špyso skyrių bei Šulco kuopos 3-iąjį žvalgybos skyrių! Po begalinio bėginėjimo šen ir ten pagaliau pajudame. Siauru keliu per geležinkelį tiesiog lekiame pro kelio užtvaras, saugomas kulkosvaidžiais

„Grossdeutschland" kulkosvaidžio MG-42 tarnyba, pasirengusi gynybai.

ginkluotų sargybinių. Gana tiksliai randu vietą, kur įsitaisęs vienas Belerio kuopos skyrius. Susižinome garsiniais signalais ir „pagal Morzę“ žybčiojančiais žibintuvėliais. „Skubiai pasiimti visus ginklus ir susirinkti apačioje pas mus prie kelio!“ Paimu juos grįžti į būrio vadavietę. Toliau vykstame prie puskarininkio Špyso skyriaus. Džiugiai pasisveikiname! Išdalijęs maistą, važiuoju toliau į kapitono Belerio vadavietę. Jau 23.00, turiu perduoti įsakymus. Atvažiuoja sunkvežimis paimti visų trijų žvalgybos skyrių. Pagaliau turime tris sunkvežimius. Jie perkrauti! Žibintai ryškiai šviečia tamsoje. Grįžtame greitai. Bataliono vadavietėje pranešu apie grįžimą: „Įsakymas įvykdytas!“ Paskui kuo greičiau namo! Ramiai sumingame!

1944 m. balandžio 13 d. Susidurti su priešu čia dar nepasitaikė. Mūsų bataliono vadovybė: vadas rotmistras Kiunas, adjutantas, leitenantas ypatingoms užduotims ir raštininkas. Turime tik nelabai patikimą tolimojo ryšio aparatą, o rašomosios mašinėlės nėra! Tik pieštukai ir bloknotai pranešimams. Kaip senovės germanų laikais. Oras apniukęs ir drėgnas. Į dalinį motociklu atvyksta ryšininkas. Kadangi neturime nei radijo, nei laikraščių, tai apie padėtį frontuose nieko nežinome. Aišku, mus ypač domina padėtis čia, Karpatų priekalnėse ir pačiuose Karpatuose! Kokia ji? Čia viskas kitaip nei Rusijoje! Ten buvome įpratę prie tolimų neapžvelgiamų plotų, beveik visur buvo lygumos. Ideali erdvė stambių, judrių junginių veiksmams. Tankų mūšiai siūruojančių saulėgrąžų ar javų laukuose, dulkėtoje stepėje ir tokiuose pačiuose dulkėtuose vieškeliuose. Arba nuo lietaus pažliugusiuose purvynuose. Ten jautėme Rusijos lygumų begalinę erdvę. Dabar čia, Karpatuose, esame tarp siaurų vingiuotų slėnių ir aukštyn kylančių kalnų. Čia visur tankūs spygliuočių miškai ir siauri tarpekliai. Čia kaunamasi dėl kalnų perėjų, dėl kelių, vedančių į perėjas, dėl gyvenviečių ir miestų. Mes patys dar nepajėgūs sudaryti tvirtą, vientisą fronto liniją! Tam reikalui mūsų daliniuose per mažai žmonių ir ginkluotės. Dabar saugome 35 kilometrų ilgio slėnį! Su beveik nemokytais jaunais kareiviais! Kad civiliai naktį nebūtų netyčia palaikyti priešais, nupiešiu didelį plakatą su užrašu: „Nuieste voie seara deamere prin sat moartea“. Tai turi reikšti: „Naktį eismas draudžiamas! Tai gali baigtis mirtimi!“ (taip man išvertė vienas rumunas). Motociklu be priekabos važiuoju į Frumoasą, į puskarininkio Špyso skyrių. Apžiūriu pozicijas ir sekyklą, iš kurios „vadovaujantysis šaudymui“ stebi priešą ir koreguoja minosvaidžių ugnį. Jam viskas kuo puikiausiai! Grįžtama „galvotrūkčiais“, nes niekas nežino, ar nėra už kito posūkio rusų žvalgybos būrio, kuris mus visus išpyškintų! Palijo, kelias slidus. Kartą vos nenuvirstame nuo kelio, tačiau viskas baigiasi laimingai! Kai rytą šnekučiuojuosi su vienu civiliu rumunu Nikolaju, jis sako: „Duokite mums šautuvų, mes šaudysime į rusus!“ Gyventojai čia rūpinasi mūsų likimu. Tai juk ir jų likimas! Jie suima įtartinus svetimuosius

kaip šnipus ar partizanus. Kartais net persistengia! Mus visur kviečia pavalgyti ir išgerti! Šiandien su dviem rumunais važiuoju į kapitono Brinkeno kuopos vadavietę Gura Humorului. Sužinau, kad felfebeliui Gerberiui įsakyta atvykti su mūsų būriu. Viename malūne įsikraunu centnerį kvietinių miltų, paskui grįžtame atgal į Vatra Moldavitą tuo pačiu anksčiau minėtu greičiu, kuris turbūt atitinka aplinkybes. Kai parvažiuoju, ten viskas parengta išžygiuoti. Greit išdaliju paštą. Deja, man pačiam nieko nėra. Čia prisimenu – šiandien mano motinos gimimo diena. Jau seniai parašiau jai ir iš anksto pasveikinau! Iš pradžių važiuoju savo motociklu be priekabos, tačiau dėl slidaus kelio mieliau persėdu į sunkvežimį. Gyventi man dar nenusibodo! Bataliono vadavietę pasiekiame prieš 23.00. Atvykstame į Gura Humorolui ir išsiskirstome po butus.

1944 m. balandžio 15 d. Rytą pažadina pirmųjų ivano šūvių trenksmas! Jis pyškina į miestelį. Nueinu į kuopos vadavietę ir išsiaiškinu, kur mano ugniavietės. Ten yra minosvaidininkų skyrius. Už kapinių, prie mūro sienos, kasami apkasai. „Na, jie jau netoli mūsų", – pastebi vienas mūsiškių. Mano sekykla įrengta kairiajame miškingame kalvos šlaite. Ivanas padrikai apšaudo vietovę. Veikiausiai jis nori sukelti atsakomąją ugnį ir išsiaiškinti, kur mes ir kiek mūsų. Todėl jokios atsakomosios ugnies nebus! Einu apžiūrėti kito skyriaus pozicijų. Nors jie įsitaisę gilioje dauboje, tačiau tiesiai prieš juos yra artilerijos sekykla ir iš ten ivanas juos aptiko. Tai nelabai gerai! Dabar užlipu šlaitu į savo sekyklą. Iš čia viską galima gerai matyti. Kol „tiriu" vietovę, ivanas į kalną paleidžia du šūvius iš „rač-bum!" Dabar nutylėti nedera! Prie kuopos vadavietės atsišaudo puskarininkio Špyso skyrius. Jaunasis leitenantas Hartvigas tai stebi. Mano būrio vadavietėje yra ir prieštankinio būrio vadas. Tai puskarininkis Plikatas. Vėliau jis už ryžtingus veiksmus sunkiose kautynėse Lietuvoje, prie Luokės, gavo Riterio kryžių. Sėdime mažame namelyje maždaug už 150 metrų nuo kapinių, atokiame plačiame slėnyje. Ten turime net pianiną! Į šio namo kraigą ivano „rač-bum" paleido vieną šūvį. Esame optimistai ir sakom sau, jog dabar esame saugūs, nes ivanas antrą kartą čia nepataikys. Naktį dukart tikriname sargybą, tačiau šiaip miegame ramiai.

1944 m. balandžio 16 d. Šįryt perimu vadovavimą 3-iajam minosvaidininkų skyriui. Pozicijos turi būti įrengtos tarpeklyje už kalnagūbrio. Ten bus dvi ugniavietės ir žeminė kariams. Be to, kiekvienas turi išsikasti po atskirą apkasą. Jauni nepritytę kariai dirba lėtai. Kasimas staiga pagreitėja, kai ivanas iššauna porą kartų į kalno šlaitą ir skeveldros atskrenda iki jų! Turbūt ivanas bus pagelbėjęs! Dėl geresnio matomumo sekykla įrengiama priekiniame kalno šlaite. Iš ten galiu viską puikiai matyti, tačiau, jei mane pastebės, tai reikalai nebus tokie geri. Vadinasi, būtina gera maskuotė ir atsargūs judesiai!

Rusas šaudo gana retai ir tik iš prieštankinio pabūklo. Kad priešas nepastebėtų, savo sekykloje dirbu tik naktį. Žemė kieta, tiksliau sakant, uolėta. Dar naktį, prieš 4.00, įsitikinu tokio kasimo būdo pranašumais. Tačiau to dar negana. Reikia pašalinti iškastą žemę ir akmenis. Paskui viską užmaskuoti samanomis bei krūmais. Iš sekyklos iki ugniaviečių yra apie 250 metrų. Ryšys palaikomas radiotelefonu.

KARPATŲ KALNŲ PERĖJŲ SARGYBOJE

1944 m. balandžio 17 d. Mano sekykla įrengta. Tačiau saulėtą dieną į pietus ir pietryčius tenka žiūrėti prieš saulę. Dėl to negaliu pakankamai gerai matyti, užtat mus, ryškiai apšviestus, ivanas gali tuo geriau pastebėti. Todėl, norėdami išlikti nepastebėti, turime būti maži, susitraukę ir privalome be reikalo nevaikščioti. Vidurdienį jau kiek geriau, o po pietų ligi vakaro matomumas tampa labai geras. Netoliese yra artilerijos sekykla. Jie turi įsirengę labai gerą bunkerį ir naudoja teleskopinį stereožiūroną. Mūsų pranašumas: esame už ivaną aukštesnėje vietoje ir galime matyti gerokai toliau. Skyrių perimu pats vienas. Puskarininkis K. išvyksta į kuopos vadavietę „ypatingoms užduotims“. Aš įsirengiu savo skyriaus vadavietę užpakaliniame kalno šlaite. Ji baigiama įrengti iki vakaro ir bus patogi. Tad skyriaus pozicijos, mano karių „bunkeris“ ir mano paties vadavietė nepasiekiama apšaudymui tiesiu taikymu (pavyzdžiui, iš prieštankinės patrankos)! Tačiau sekykla dar turi būti tobulinama. Šiandien beveik nešaudoma. Mūsų artilerija apšaudo kelis nuošalius slėnius. Čia kalnuose ir siauruose slėniuose jai nepatogu šaudyti per kalnus, nes už jų viršūnių nematyti taikinių. Užtat mums, minosvaidininkams, vietovė tiesiog ideali (apšaudymas itin aukšta trajektorija)! Minosvaidžio šūvio pokštelėjimas, kai jo vamzdžio pasvirimo kampas didesnis nei 50°, kartais beveik negirdimas. Tik maždaug po 22 sekundžių pasigirsta trumpas smarkus minos sprogimo trenksmas. Slėniuose garsiai atsimuša aidas. Naktį iššygiuoja viena mūsų pėstininkų kuopa, ketindama apsupti rusus ir užpulti, tačiau priešas jau buvo atsitraukęs. Pavakare nuo abiejų kalno pusių atsibasto kavos ir maisto nešiotojai. Gertuves ir kareiviškus katiliukus pasikabinę ant lazdų. Jiems einant pro šalį, pasiunčiu kartu ir savo maisto nešiotoją. 20.00 sutemsta, tad galima toliau dirbti mano sekykloje. Liepiu dar pagilinti tranšėją ir mano apkasą, kad ivanas negalėtų jo aptikti priekiniame šlaite. Pridengiu jį lentinėmis durimis, kurios paskui dar ir užmaskuojamos. Dirbame beveik visą naktį.

1944 m. balandžio 18 d. Dabar mūsų „bunkeriai“ baigti! Skleisdama šilumą maloniai šypsosi saulė. Netoli už mano įtvirtinimų nedidelėje raguvoje čiurlena tyras, sraunus kalnų upokšnis. Lenda gluosnių pumpurų kačiukai,

galėtum beveik pamiršti tą prakeiktą karą. Staiga nuaidi šautuvo šūvis! Maniškiai nušovė valkataujantį šunį. Greitai pakvimpa kepama mėsa. Nulupę šuniui kailį apsirijėliai kareiviai mėgaujasi geru kepsniu. Aš irgi valgiau tą Karpatų šunienos kepsnį ir likau gyvas! Jo skonis ne toks jau blogas! Apie trichineles tada nė nepagalvojau! Išskyrus tą vieną šūvį fronte, visą dieną ramu. Gal ivanas mums rengia naują kiaulystę? Įsakyta būti itin budriems! Ypač naktį ir ankstyvą rytą. Rytoj su savo minosvaidininkais turiu būti priešakinėse pozicijose.

Iš netoliese esančios artilerijos sekyklos pro teleskopinį stereožiūroną apžvelgiu apylinkes. Matau žemės pylimus ir priešo judėjimą. Nusibraižome vietovės planą ir jame sužymime pastebėtas priešo pozicijas, bunkerius ir kitus išsiskiriančius objektus. O mano žmonės toliau uoliai darbuojasi prie sekyklos. Kol du kariai kerta ir kasa, kiti du juos saugo. Iškasta žemė pilama ant brezento skiaučių ir nunešama už šlaito, kad nepamatytų ivanas. Mes jo pozicijų vietą irgi nustatinėjame tokiu pačiu būdu – pagal iškastos žemės kauburius.

1944 m. balandžio 19 d. Naktį aukštai kalnuose vėl šaudymas! Į viršų pakyla signalinės raketos, paskui nudrioksi keletas sprogimų, lyg ir rankinių granatų. Per kalnus garsiai nuskamba aidas. Naktimis čia tikrai baugu!

1944 m. balandžio 20 d. Turiu priežastį pasidžiaugti, pagaliau gaunu laišką iš namų. Kartu su juo laiškas, rašytas net 1943 m. lapkričio mėnesį! Džiugu dėl kiekvieno laiško, tačiau šiame laiške rašoma, kad mano senoji šlovingoji kuopa sunkiuose gynybos mūšiuose sunaikinta beveik iki paskutinio kario ir garbingai išnyko. Taip rašo mano draugas Ditolfas. Nuo 1944 m. sausio iki tų pačių metų kovo mėnesio buvau Hanoveryje, paskui – Kotbuse. Dabar esu Karpatuose, Gura Humorului, ir jaučiuosi labai sukrėstas! Visi mano ištikimieji draugai žuvo arba guli sunkiau ar lengviau sužeisti kažkokiose karo ligoninėse. Ar besutikčiau kurį iš jų, jei grįžtume į diviziją?

1944 m. balandžio 21 d. Mano dvidešimt pirmasis gimtadienis! Lauke nuostabus pavasario oras! Mane sveikina kovos draugai ir linki „kareiviškos laimės“, tačiau turime aibes darbo. Šiandien krūmų ir medžių priedangoje einame kalno šlaitu į žvalgomąjį žygį iki 775 aukštumos. Mūsų padėtis fronte netvirta, o įvykių eiga pagrindinėje fronto linijoje nenuspėjama. Čia yra beveik vien atsparos punktai. Jie išdėstyti prie Paltinoasos į šiaurės rytus nuo Gura Humorului, plataus Moldovos slėnio pietryčių kryptimi nuo Capu Codrului į vakarus iki Gura Humorului ir į šiaurę Ilisesčio bei Baltos link. Mes einame tik su minosvaidžių (8,14 cm) skyriumi, sunkiųjų kulkosvaidžių skyriumi ir būriu pėstininkų „apsaugai“. Drauge su mumis pakeliui vyksta grupė radistų ir du artilerijos karininkai. Ketiname apžiūrėti slėnį, vedantį į Baltą, aptikti tą mums jau įkyrėjusią „rač-bum“ bateriją ir sunaikinti ją artilerijos

ugnimi. Nuolat dairydamiesi priešo, sunkiai kopiame vis aukštyn ir niekieno nepastebėti pasiekiame kalno viršūnę. Apsistojame senų bukų miškelyje tarp labai aukštų medžių, praaugusių kitus medžius. Aplinkui išdėstome sargybinius, paskui į aukščiausią medį sukalame geležinius strypus lipti. Drauge su artilerijos stebėtoju užlipu į viršų. Iš ten atsiveria puikus vaizdas! Mums pasiseka, nes ieškomoji „rač-bum" baterija kaip tik tuo metu pradeda šaudyti. Ivanas kasdien apšaudo Gura Humorului! Greitai nustatome baterijos vietą ir labai gerai matome ją plynaukštėje už „kreidinės uolos", miško pakraštyje. Matome ir ivanus, besidarbuojančius prie pabūklų. Artilerijos stebėtojas tuoj susisiekia su savo baterija ir duoda pirmuosius nurodymus šaudyti! Pro žiūronus atidžiai ieškau sprogimų vietos. Moldovos slėnyje grumėdamas trenkia šūvis ir lūžinėjančiu aidu nusirita per kalnus, bet pataikymo vietos nematyti. „Nulėkė iki Kišiniovo!" – juokiuosi aš. Girdime tik sprogimo trenksmą kažkur tolumoje. Patikslinamas nuotolis. Dar vienas šūvis! Šį pataikymą jau gerai matom! Trečiasis sviedinys krinta per arti, bet tiesiai priešais taikinį! Atrodo, šįkart ivanas suprato, kad mes iš čia koreguojame ugnį! Iš miško staiga išnyra arklių kinkinys, ivanas mėgina gelbėti savo keturis pabūklus! Už savęs išgirstame lyg audros dundėjimą, virš mūsų kaukdami pralekia keturi artilerijos sviediniai (12,5 cm) ir sprogsta tarp ivanų ir jų pabūklų! Pakyla dūmų ir žemių stulpas! Pro dūmus, dulkes ir aukštyn išmestas žemes pabūklai ir arkliai vos beįžiūrimi. „Puikiai pataikyta! Aukšta klasė! Dar vieną salvę, o paskui padidinti šaudymo atstumą šimtu metrų!" Iš savo aukšto bokšto pro žiūronus įdėmiai stebiu ivanus. Tarp jų sprogsta dar keturi sviediniai!

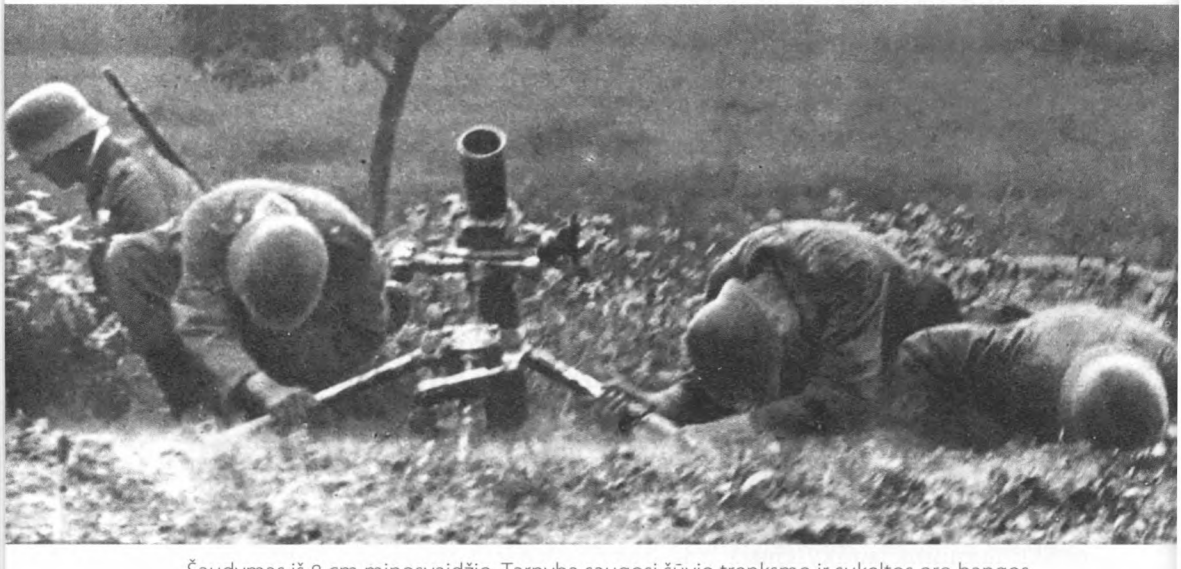

Šaudymas iš 8 cm minosvaidžio. Tarnyba saugosi šūvio trenksmo ir sukeltos oro bangos.

Pasibaidę arkliai išsilaksto, ivanai bėga atgal slėptis į mišką. Dar dukart iššauna baterijos, į orą išlekia šaudmenų atsargos, o ten, kur ivanai tikisi pasislėpti, lieka tik baisiai išlaužyti medžiai. Kokia sėkminga operacija! Dabar aš su savo minosvaidininkais irgi noriu pasiųsti ivanui keletą „draugiškų linkėjimų!“ Nuolat slėpdamiesi, tolokai paėjėję į šiaurę, 774 kalvoje prie Maguros randame gerą poziciją stebėti ir apšaudyti kelią, vedantį slėniu į Baltą. Greitai prisišaudau į kelią, kuris čia po mumis eina dvigubu vingiu. Kol kelyje nėra dėmesio vertų taikinių, apšaudau kelis pastebėtus bunkerius ir apkasus prie kelio, keletą kartų gerai pataikau. Pamatęs rusų transporto koloną, traukiančią iš Paltinoasos Baltos link, paleidžiu į ją visus šaudmenis, sėkmingai pamušu keletą sunkvežimių ir kitų transporto priemonių. Gaila, toliau šaudyti negalime, nes baigiasi šaudmenys. Vėl pasikartoja atvejis, kai dėl šaudmenų trūkumo negaliu labiau pakenkti priešui, kitaip tariant, sunaikinti jį. Jau anksčiau buvau tarnybine tvarka reikalavęs minosvaidininkams savaeigio motorinio karučio, kokių turi italai. Tai nedidukas vikšrinis vežimėlis. Tačiau nieko nepešiau! Atsižvelgus į rusų minosvaidžių mums daromą žalą, mano prašymo ignoravimas yra didelė klaida! Turiu įsakyti vyrams pasiimti minosvaidžius ir leistis į kelią atgal. O artilerija paleidžia dar keletą šūvių, garsiai nuaidėjusių miškais ir slėniais. Džiaugdamiesi gerais rezultatais, grįžtame trumpiausiu keliu per Picioru Inalį ir netrukus pasiekiame išeities punktą. Ten kariai tuoj išsivaikščioja po savo ugniavietes. Čia turiu dar kai ką pridėti! Kadangi šiandien mano dvidešimt pirmasis gimtadienis, tad aukštojo „stebėjimo buko“ žievėje įrėžiau šios dienos datą ir inicialus H. R. Deja, po karo daugiau neteko aplankyti šių vaizdingų Rumunijos vietovių. Vakare švenčiame gimtadienį mano „štabe“ – mažame slėnio namelyje, vos už kelių metrų nuo kapinių. Mano bičiulis Heincas Špysas pianinu groja gražiausių dainelių melodijas! Smagiai linksminamės, turime gerų gėrimų ir tinkamo užkandžio. Naktį slėnyje garsiai skamba mūsų dainos. Staiga lauke pasigirsta šūviai! Visi išpuolame laukan su ginklais rankose ir „žvalgome padėtį“. Nuošaliau kalno šlaite girdėti automato kalenimas. Paskui ir paskiri šautuvo šūviai! Gal tai atsėlina mūsų dainavimo priviliotas ivanas? „Puskarininki, pažvelkit į kapines, ten mirksi šviesa!“ – sako vienas iš mano žmonių. Iš tiesų ten matome tai ryškiau, tai blausiau mirksintį žiburėlį. Ginklus parengę šauti, pasiskirstę po tris, slenkame tarp kapų ir antkapių žiburėlio link jausdami nemalonų šaltį paširdžiuose. Galiausiai nustatome, iš kur ta šviesa. Tai dega „amžinoji ugnis“ mažoje kuklioje koplytėlėje. Taigi dėl to aišku, o šaudymas kalno šlaite taip pat liaujasi. Tikriausiai keletas šaulių sunerimo savo kalnų apkasuose. Ramu iki paties ankstyvo ryto. Mes sustipriname sargybą. Tada ištuštiname paskutinius butelius ir po pusiaunakčio tampu vieneriais metais ir viena diena vyresnis! Bičiuliai sveikina ir linki didelės kareiviškos

Vyresnysis jefreitorius iš „Grossdeutschland" bendrauja su rumunų piemeniu. Targul Frumos, 1944 m. pavasaris.

sėkmės. Ateina ir mūsų leitenantas „berniukas", jis taip pat linki man visa ko geriausio ir laimingai grįžti namo po karo. Juk tokiame kare laimės niekad negali būti per daug! Tas mūsų jaunasis leitenantas tikrai puikus vyrukas! (Leitenantui Hartvigui tik 19 metų). Jis mielai priima daugumą mūsų, „senų žvirblių" patarimų. Jo patirtis fronte vos keletas mėnesių, o mes fronte jau keleri metai!

1944 m. balandžio 22 d. Į naujus gyvenimo metus nenoriu įžengti suprakaitavęs ir nesiprausęs. Tad apsirengiu ir išeinu į mažąjį Gura Humorului miestelį. Šitaip einantį palei namus ir ieškantį galimybės išsimaudyti mane staiga užkalbina pagyvenęs, padoriai atrodantis ir gerai vokiškai kalbantis vyriškis: „Mielas pone vokiečių kary, nežinau jūsų tarnybinės pareigybės, gal jūs ko ieškote? Kuo galėčiau padėti?" Na, aš labai nustembu, o mes įeiname į

namą, ten susipažįstu su jo žmona. Ten yra ir jauna, graži, maždaug septyniolikos metų mergaitė. Svečiuojuosi pas profesorių pensininką, kuris yra dėstęs Vienoje ir Rumunijoje. Kalbamės apie karą, kokios galimybės rusams įsiveržti, ar mes įstengtume sulaikyti priešą. Mėginu juos padrąsinti, kiek tai leidžia dabartinė padėtis fronte. Turiu atvirai paaiškinti mūsų galimybes sulaikyti priešą. Abu „senukai" prityla. Paskui geriame namų gamybos vyną ir valgome primenančią pyragą, skanią, baltą duoną su jų pačių virtu marmeladu. Mes, vyrai, pabaigai dar išgeriame po taurelę austriškos trauktinės. Vėliau šeimininkas pasiveda mane į šalį ir klausia, ar turėčiau galimybę apsaugoti mergaitę nuo rusų, jeigu jie vis tiek ateitų.

Kadangi mūsų tiekimo transportas dažnai važinėja į Vieną, tai patikinu jį, jog tokią galimybę rasčiau. „Sukraukit mergaitei lagaminą, lai ji būna visada pasirengusi kelionei. Aš pranešiu jums apie tai kaip įmanoma greičiau". Atsisveikindami šeimininkai mane apkabina. Sužinau, kad jie tik dėdė ir teta. Vakare išgirstu, jog kitą dieną mūsų remontininkų komandos sunkvežimis važiuoja į Vieną parvežti atsarginių dalių. Po patikrinimo ir sargybos paskirstymo aplankau profesorių ir informuoju apie šią gerą progą. Trumpai pasitarę visi trys tam pritaria. Dabar pateikiu savo prašymą, ar negalėčiau gerai nusiprausti su daug šilto vandens? Sodo namelyje man parodoma „prieštvaninė cinkuota vonia", bus parūpinta ir šilto vandens. Su dėkingumu tuo pasinaudoju. Gerokai užtrunka, kol vonioje atsiranda pakankamai šilto vandens, kai galiu įlipti ir praustis „įžymiuoju" prastai putojančiu kareiviškų muilu. Dievaži, koks malonumas! O jei dar turėčiau švarių apatinių drabužių... Deja, po maudynių turiu apsivilkti tuos pačius prakaituotus, ne pirmo švarumo apatinius. Mano alyvų žalumo marškiniai impregnuoti „Lausetu"[1], tad utėlių juose nėra! Nepaisant visko grįžtu į namą tarsi naujai gimęs. Esu pakviečiamas pavalgyti, tačiau mano katiliukas pilnas makaronų ir guliašo. Vis tiek lieku ir neatsisakau išgerti vyno bei austriškos trauktinės! Užsirašau šeimos ir mergaitės pavardes, tik, gaila, iki šiandien tie užrašai neišliko. Mergaitė jau susikrovusi lagaminą, pasirengusi kelioninius drabužius ir savo dokumentus. Pasakau jai, kad rytoj pasiimsiu ją įsodinti į sunkvežimį ir supažindinsiu su vairuotoju. Tai tikrai patikimas pagyvenęs vairuotojas. Išgeriu paskutinę taurelę trauktinės ir atsisveikinu.

1944 m. balandžio 23 d. Tuoj po rytinio patikrinimo einu pas sunkvežimio vairuotoją ir mudu nuvažiuojame į profesoriaus namus. Jis nori duoti vairuotojui pinigų – atlyginimą už mergaitės nuvežimą į Vieną, bet tas tik nusijuokia ir sako: „Lipk, jau išvažiuojam". Matome atsisveikinančiųjų ašaras. Paduodu mergaitei ranką ir palinkiu jai didelės laimės. Čia ji apkabina mane ir pabučiuoja į skruostą. Esu suglumęs ir tik nusijuokiu: „Laimingos

1 I. G. Farben firmos preparatas su 15 % DDT, skirtas drabužiams apsaugoti nuo parazitų.

kelionės ir viso geriausio!“ Vairuotojas paspaudžia greičio pedalą ir nuvažiuoja. Profesorius su žmona stovi prie namo ir moja tol, kol automobilis dar matomas. Pro kabinos langą matom mojuojančią ranką ir mašina pranyksta iš akių. Pagalvoju tik: „Reikia tikėtis, kad Vienoje ji ras pažįstamų, kurių adresą jai užrašė profesorius“. Patapšnoju per pečius stovintiems prie vartelių ir skubiai nueinu šalin. Abiejų akys pilnos ašarų. Tada labai tikėjausi, jog mergaitė gerai įsitaisė pas pažįstamus, tačiau po kelių mėnesių rusai atėjo ir į Vieną!

1944 m. balandžio 24 d. Ivanas čia priešais mus laikosi ramiai. Paskelbiame oficialią maudynių dieną. Viename miestelio name yra tikras vonios kambarys! Ten gausiai prišildoma vandens ir iš eilės, pagal rangą, einama maudytis. Ar ivanas pamatė iš kamino rūkstančius dūmus, ar tik šiaip panoro patrikdyti, bet buvo nemalonu, kai netoli namo sprogo keletas artilerijos sviedinių. O aš tuo metu nuogutėlis sėdžiu vonioje. Vonios kambario langas lyg tyčia rytinėje namo pusėje. Skubiai baigiu maudytis, paskui įeina kitas. Visi nusimaudome nenukentėję, nors ivanas nenorėjo to mums leisti! Iš skalbinių maišelių sunkvežimiuose galime pasiimti švarius apatinius, tačiau savųjų „Lauseto“ preparatu impregnuotų viršutinių marškinių nekeičiu – verčiau vilkėti ne taip švariai, nei kęsti tas prakeiktas utėles!

1944 m. balandžio 25 d. Naudodamiesi ramybe, sutvirtiname savo pozicijas. Kadangi „Grossdeutschland atskirajame dalinyje 1029“ beveik vieni „nepilnai parengti naujokai“, naktimis visada paskiriu dvigubą sargybą. Ji keičiama kas dvi valandas. Iki šiol viskas buvo gerai. Nežinau, ar vaikinai ypač pavargo kasdami apkasus, ar šiaip elgėsi ramiai.

1944 m. balandžio 26 d. Šį rytą, dar prieš 7.00, norėdamas patikrinti sargybos postus, garsiai sušunku: „Ketvirtojo būrio postas, raportuokit! Kur jūs?“ Visur tylu. Einu į ugniavietes ir dar kartą piktai sušunku, tačiau ir vėl jokio atsako. Nuėjęs prie minosvaidžių pozicijų, labai išsigąstu! Vienam minosvaidžiui trūksta vamzdžio! Dvikojė atrama guli ant atraminės plokštės, viskas uždengta brezentu!? Juk ne rusai taip padarė! Kas čia atsitiko? Kai užlipu ant kalvos, pamatau lengvojo pėstininkų pabūklo stebėtoją ir klausiu jį: kas nutiko? Sužinau, kad švintant iš miestelio čia buvo atvykęs pozicijų tikrinti bataliono vadas su keletu karininkų ir ryšininkų. Pamatęs nesaugomas ugniavietes vadas liepęs nuimti vamzdį ir vienas iš ryšininkų nunešęs jį užsidėjęs ant pečių! Mane apima pašėlęs įsiūtis! Sukriokiu iš visos gerklės: „Minosvaidžių sargyba! Po velnių, kur prasmegot?“ Netoliese krūmuose kažkas sujuda, ir iš ten išlenda abu užsimiegoję snaudaliai. Griežtai išbaru juos ir gerą ketvirtį valandos verčiu mankštintis: „Gult, šliaužt! Stot, stot! Pirmyn, marš! Gult! Aš jus pažadinsiu, snaudaliai!“ Na, pakaks, dabar jie jau nemiega! O tas „geltonsnapis“ grenadierius R. dar įžūliai atsikalbinėja! Dar kartą

1029 pulko karininkas – kapitonas – malšina troškulį. 1944 m., Rumunija.

šiek tiek jį pavarinėju! Kai vyriokas, gulėdamas ant žemės grasindamas man, sušvokščia: „Saugokitės! Kitame mūšyje galite ir kulkos sulaukti!“, aš atsakau jam: „Tada aš jus stebėsiu! Galit neabejoti, labai atidžiai stebėsiu!“ Tas tipelis dar Vengrijoje jau buvo išsišokęs. Mąstau sau: „Nežiopsok, būk budrus!“ Paskui išsirengiu į slėnį, privalau raportuoti apie įvykį ir neabejotinai gauti „pylos“. Pirmiausia traukiu į bataliono vadavietę „pasižvalgyti“. Atidžiai dairydamasis einu per kambarius ir radijo ryšio mazge randu „savo“ vamzdį, gulintį po langu. Čia dirbantis vyresnysis jefreitorius pasisveikina ir visiškai nepiktai sako man: „Ieškote vamzdžio? Štai jis“ ir parodo vamzdį po palange. „Ačiū Dievui! Be vamzdžio nepašaudysi!“ – atsakau. „Žinoma“, – patvirtina jis. Tuoj pasišaukiu savo ryšininką, jis užsikelia vamzdį ant pečių ir mudu patyliukais išsinešdiname. Netrukus vamzdis jau ugniavietėje, įstatytas į savo vietą, o minosvaidis vėl parengtas šaudyti į taikinius pagal stebėtojo duomenis. Dabar vėl nusileidžiu žemyn nuo kalno į miestelį ir raportuoju bataliono vadui. Jis priima raportą, apžvelgia mane ir paklausia: „Ar neturit pranešti ką nors ypatinga?“ Raportuoju: „Pone kapitone, minosvaidžio vamzdis, kuris buvo paslaptingai dingęs, jau atsirado ir vėl įstatytas į vietą. Minosvaidis parengtas šaudyti!“ „Kur jūs tą daiktą radote? Nejaugi čia, pas mane?“ – jis ironiškai nusišypso ir kilsteli smilių. Viską jam paaiškinu ir pabaigai priduriu: „Nieko čia nuostabu, kai gauname tokius jaunus ir beveik nemokytus naujokus“. Gaunu griežtą įspėjimą ir santarvė vėl atkurta. Gerai, kad mes per pastarąsias savaites buvome artimiau susipažinę! Paskutinė

2 cm priešlėktuvinis pabūklas, gabenamas per Karpatus.

balandžio mėnesio savaitė prabėga palyginti ramiai, taigi be jokių ypatingų atsitikimų. Mūsų divizija kovoja Jasų apylinkėse, o mūsų pulke šnibždama apie pakaitą ir apie perkėlimą į diviziją. Tuo metu atvyksta pakaitiniai karininkai iš dalinio, kuris turi mus pakeisti. Tai 8-oji jėgerių divizija. Pakeitimo tvarka mums žinoma, tad viskas vyksta be kliuvinių. Jie klausinėja, o mes suteikiame jiems svarbiausią informaciją. Paskui ateina keitimo laikas. 8-osios divizijos žmonės užima mūsų pozicijas, o mes susirenkame miestelyje prie transporto priemonių. Sunkvežimiai susirikiuoja į koloną, dar kartą viską patikriname, tada galiu raportuoti, kad esame pasirengę išvykti. Vairuotojas, kuris vežė mergaitę į Vieną, jau seniai grįžęs, tad pranešu profesoriui, jog mergaitė gyva ir sveika nugabenta į vietą. Senasis ponas nuoširdžiai apkabina mane ir vis kartoja: „Ačiū, ačiū, jūs puikus žmogus“. Man jau bemaž nejauku. Atsisveikiname linkėdami vienas kitam kuo geriausios kloties. Paskui pirmiausia važiuojame į Cimpolungą, į telkimosi vietą. Ten išbūname keletą dienų. Keitimas pavyko labai gerai, ivanas turbūt nieko nepastebėjo, nes fronte ramu. Kol susirenka visi „Grossdeutschland 1029 pulko“ padaliniai, svarstome klausimą, kiek dar užtruks šis kruvinas karas. Mes vis dar kažko tikimės – niekas nenori galvoti apie nesėkmingą jo pabaigą! Juk dar gali atsirasti naujas „stebuklingas ginklas!“ Jau turime atpildo ginklus V-1 ir V-2[1]!

1 V-1 („Fau-1“) – autopiloto valdomas lėktuvas-sviedinys su reaktyviniu varikliu (sparnuotoji raketa), naudota Anglijos bombardavimui.
V-2 („Fau-2“) – vienos pakopos mažo nuotolio (320 km) balistinė raketa, kosminių raketų pirmtakė.

Apžiūrima sprogimo išmušta duobė.

Kas žino, koks galėtų būti tas „stebuklingasis ginklas?“

1944 m. gegužės 9 d. Dabar vėl tikrovė! Man priešais ateina leitenantas Hartvigas: „Puskarininki Refeldtai, štai jūsų žygio įsakymas!“ Pranešu jam, kad esu pasirengęs, o sunkvežimiuose turime pakankamai benzino. „Taigi laikykite ginklus parengtus šaudyti, būkite atidūs, laimingo kelio“. Važiuojame gėrėdamiesi laukinės romantikos kupina kalnų gamta, tai arčiau, tai toliau nuo srauniosios Bistricos upės. Kelias eina per aukštą kalnų perėją, kuri dabar vadinama „Šernerio perėja“ (1790 metrų!). Mūsų šaunusis „Opel Blitz“ ir kiti sunkvežimiai, tokie, kaip „Peugeot“ ar „Tatra“, narsiai ropščiasi per kalnus. Stačiose nuokalnėse ir labai siauruose staigiuose posūkiuose man dažnai net plaukai pasišiaušia iš baimės! Priekin slenkama labai sunkiai ir lėtai. Rumunai keliuose yra pristatę daug užtvarų iš rąstų ir akmenų. Tarpai jose neretai tokie siauri, jog automobiliai tik vargais negalais įstengia pro juos pravažiuoti! Nuo kalnų dažnai pasipila nuolaužos! Ne vienas automobilis nevykusiai įstringa! Tačiau visi sėkmingai, be trukdymų pervažiuojame kalnus.

Generolas Hasas fon Mantoifelis su savo štabo viršininku pulkininku fon Nacmeru šarvuotajame transporteryje.

GRĮŽIMAS Į TANKISTŲ GRENADIERIŲ DIVIZIJĄ „GROSSDEUTSCHLAND“

VĖL SAVO SENAJAME DALINYJE

1944 m. gegužės 10 d. Važiuojame naktį per pačią mėnulio pilnatį, aš sėdžiu automobilio kabinoje ir grožiuosi kraštovaizdžiu. Tiesus plentas gana gerai matomas siaurame žibintų šviesų pluošte. Pilnaties šviesoje baltuoja putota veržlios upės srovė (laukinė Bistrica). Žvelgiu į viršų, kur abipus kelio, aukštai virš mūsų, šviesiame danguje matyti tamsios balteglių viršūnės, o priekyje švyti didžiulis gelsvai baltas mėnulio diskas. Kontrastas tarp švytėjimo ir tamsos tiesiog žavingas! Laukinio grožio romantikos kupina kelionė!

1944 m. gegužės 11 d. Vykdydami įsakymą, sustojame Piatra Niamce, kad plačiai išsidriekusi bataliono transporto kolona galėtų vėl susitelkti. Šiame kalnų kelyje turime vargo dėl kai kurių gendančių transporto priemonių. Toliau važiuojame vieškeliu tolyn nuo Bistricos slėnio Romano link. Ten nuvykę sužinome, jog mūsiškis varge atsiradęs, bet Karpatų kalnuose parodęs kovingumą „Grossdeutschland sustiprintas grenadierių pulkas 1029“ (pasveikę sužeistieji, šiek tiek išmokyti naujokai ir visų įmanomų rūšių ginklai) čia turi būti išformuotas, o jo kariai su transporto priemonėmis bus prijungti prie kovose užgrūdintos tankistų grenadierių divizijos „Grossdeutschland“. Divizijos vadas – generolas Hasas fon Mantoifelis [1]. Sunkiose gynybos kautynėse ši sena garbinga divizija patyrė didelių nuostolių. Ypač gegužės mėnesio 2–5 d. gynybos mūšyje prie Targul Frumos. Dabar vyksta visos divizijos reorganizavimas. Keičiama jos struktūra. Sumažėja kovinė sudėtis, pulkuose pakeičiamas batalionų skaičius – nuo ankstesnių keturių iki trijų, po keturias kuopas kiekviename batalione: I batalione 1-oji–4-oji kuopos, II batalione 5-oji–8-oji kuopos, III batalione 9-oji–12-oji kuopos. Mes aprūpinami geresne ginkluote su labiau šarvuotais savaeigiais artilerijos pabūklais ir kita šarvuotąja technika. Dėl šio karinio personalo ir kovinės galios atnaujinimo mūsų divizija tampa „ugniagesių komanda“, visada naudojama ten, kur priešas mėgina prasiveržti, arba ten, kur frontas jau pralaužtas, kai reikia kontrsmūgiu lyg geležiniu kumščiu nublokšti priešą atgal. „Grossdeutschland – ugniagesių komanda“, taip dabar mes būsime vadinami.

1944 m. gegužės 12–13 d. Su keletu pasveikusių sužeistųjų ir būreliu naujokų pagaliau esu savojoje 8-ojoje minosvaidininkų kuopoje. Kuopai iki

1 Baronas Hasso-Eccard von Manteuffel (1897–1978) – generolas leitenantas, vadovavęs „Grossdeutschland“ divizijai 1944 m. vasario–rugpjūčio mėn.

šiol tebevadovauja vyresnysis leitenantas Šmelteris, tačiau iš senų gerų draugų vargu ar kurį besutiksiu! Sužinau, kad mūsų ankstesnysis „viršila“ hauptfeldfebelis Oskaras Gelertas jau vyksta pas mus. Fronte nelabai ramu, bet paskui persikeliame į naujas pozicijas prie Kortesčio. Einu į savo priešakinę sekyklą ir iš ten koreguoju trijų užtveriamosios ugnies sektorių apšaudymą. Tai atlikęs noriu skubiai grįžti į savo pozicijas, nes sekyklos priedangos apkase trims kariams per mažai vietos. Skambinu savo pozicijų puskarininkiui ir pranešu, jog tiksliai po ketvirčio valandos („sutikrinkim laikrodžius!“) noriu pamėginti jo ugnies dengiamas parbėgti, priešui matant, į pozicijas. Tuo metu jis turi su pertrūkiais taip šaudyti iš minosvaidžių, kad ivanas nė nosies iškišti nedrįstų ir negalėtų manęs bėgančio matyti. Žvilgtelėjęs į laikrodį, klausausi, ar nepasigirs mano minosvaidžių šūviai. Taip, jie jau šaudo! Tačiau, kodėl taip tankiai, vienas po kito? Kartu su pirmosios minos sprogimu iššoku iš apkaso ir leidžiuosi bėgti kaip galėdamas greičiau. Nubėgti pirmąjį 100 metrų sekasi puikiai! Tačiau paskui minosvaidžiai daugiau nešaudo. Po velnių, jie juk turi „berti minų krušą“ tol, kol aš atbėgsiu! Viskas dar būtų gerai, bet už manęs iš dešinės pusės pasigirsta rusiško kulkosvaidžio „Maksim“ tratėjimas, jo pirmosios kulkos teškiasi į šlapią dirvos molį visiškai arti manęs. Galiu atskirti net atskirus pataikymus. Kulkos skrieja pro pat ausis! Velniai griebtų! Kur dabar skubiai rasti priedangą? Tarp ugnies pozicijų ir pagrindinės kovos linijos kažkas išmintingai pasirūpino iškasti keletą pavienių apkasų. Vieną tokį dabar pamatau vos už keleto metrų priešais save. Žaibiškai įšoku į jį tiesiai ant dviejų kareivių ryšininkų, kurie ten irgi buvo pasislėpę. Jie išsigąsta kiek mažiau už mane ir aš šiaip taip įsispraudžiu tarp jų. O tie kvailiai dar šaiposi! Po kurio laiko kulkosvaidis nustoja šaudyti. Šiek tiek atsikvepiu ir puolu bėgti likusį 100 metrų nuotolį. Vėl sekasi gerai, tik bėgti labai trukdo molio gumulais aplipę auliniai batai. Bėgant jie vis smunka nuo kojų! Dėl to pašėlusiai keikiuosi. Įgriuvęs į pozicijų apkasus, vos neparbloškiu savo kuopos vado vyresniojo leitenanto Šmelterio. Nusikamavęs krintu ant žemės, keikiu nevykusią priedangos ugnį ir dar labiau – tą idiotą ivaną su jo kulkosvaidžiu „Maksim“. Vakare, priimdamas įprastinius raportus apie padėtį batalione, kuopos vadas klausia kitus karininkus ir adjutantus: „Kas čia vyksta? Atlekia su dviem centneriais molio prie batų, ant nugaros automatas, žiūronai tabaluoja po kaklu, keikiasi, plūstasi ir rėkia: „Prakeikti ivanai! Tiesiuoju taikymu šaudyti iš kulkosvaidžio į pavienį žmogų! Juk taip šaudant nesunku ir pataikyti?!“ – „Cha, cha, cha! Tai juk priešakinės sekyklos stebėtojas, minosvaidininkas puskarininkis Refeldtas, kurį parbėgantį iš sekyklos medžiojo rusų kulkosvaidininkas. Cha, cha, cha!“ „Gera jiems juoktis“, – pamanau. Per vakarienę dar sykį kaip reikia „pasigardžiuojame“ mano išgąsčiu.

1944 m. gegužės 14–19 d. Mano sekyklos kodinis pavadinimas „Simonas“. Niekieno žemėje guli numuštas lėktuvas. Aš čia vadovauju trijų užtveriamosios

Vokiečių ir rumunų kareiviai apžiūri sovietų lėktuvą, numuštą virš Jasų. 1944 m. gegužė.

ugnies sektorių apšaudymui. Fronto linijos link vietovė šiek tiek aukštėja. Kairėje pusėje, už ugniaviečių, stačiu skardžiu ji nusileidžia į Kortesčio kaimų rajoną. Naktimis mūsų sunkieji kulkosvaidžiai perkeliami iš vienos dieną įrengtos šaudymo pozicijos į kitą siekiant „paerzinti" ivaną trikdančiąja ugnimi. Jų taikiniai jau būna „prišaudyti" dieną. Tai tikras „klajojantis cirkas". Tačiau iš įgytos liūdnos patirties žinome, jog, naudojant tokį apšaudymo būdą, nukentės ir dalis mūsų žmonių! Be to, tas perkilnojimas toks nuobodus ir varginantis... Dabar mes vėl esame „Grossdeutschland grenadierių pulko II bataliono 8-oji kuopa". Tai yra anksčiau minėto „supaprastinimo" padarinys, nes jau turbūt jaučiama žmonių, karių stoka!? Mūsų būryje yra senas mano draugas skyrininkas Jupas (Josefas) Derfleris, jis vienas iš tų, kuriuos pažįstu nuo 1941 m. lapkričio mėnesio. Deja, čia nėra kitų senųjų draugų! Jie žuvo arba sunkiau ar lengviau sužeisti guli kažkokiose ligoninėse. Gamta šiuo metų laiku puiki! Daug vynuogynų ir baltais žiedais pasipuošusių vaismedžių. Su mumis taip pat yra mano būrio vadas iš „Grossdeutschland 1029", fanenjunkeris–feldfebelis[1] „pan" Gerberis. Su juo labai gerai sutariu, tai puikus vyrukas!

1944 m. Sekminės. Sėdime apkasuose smarkiai įsitempę, aš savame „bunkeryje", nes tikimasi rusų atakos. Tačiau visą dieną ramu.

1 Fahnenjunker (kandidatas į karininkus) – feldfebelis, specialiuose kursuose besirengiantis tapti karininku. Karo mokyklos kursantas.

Minosvaidininkų būriui

Be adreso,
1944 m. gegužės 24 d.

Bataliono vado įsakymas

Kadangi tikimasi rusų puolimo, pakartotinai įsakau:

1. Kiekvienas privalo ginti jam patikėtą poziciją iki paskutinio kraujo lašo. Kas be mano įsakymo pasitrauks iš pozicijų, tas bus arba sušaudytas, jei aš tai pamatysiu, arba vėliau turės atsakyti karo lauko teismui. Bailiams mūsų gretose ne vieta!

2. Per parengiamąjį šaudymą pozicijų išorėje lieka tik keletas stebėtojų, visi kiti, ypač pėstininkai su lengvaisiais ginklais, būna priedangoje.

3. Atakuojančius priešo pėstininkus pasitikite atidžiai nutaikyta ugnimi. Kuo atidžiau šaudysite, tuo tiksliau pataikysite! O kuo daugiau pataikysite, tuo anksčiau bus atmuštas priešo puolimas. Svarbu ne jūsų šūvių skaičius, o pataikymai į priešo karius!

4. Nepradėkite šaudyti per anksti! Kuo priešas arčiau, tuo mažiau jam gali padėti jo sunkioji artilerija.

5. Jei puolime dalyvauja tankai, jūs privalote nukauti visus su jais einančius priešo pėstininkus. Gali būti, jog šiame vietovės ruože priešo tankai priartės prie mūsų fronto linijos. Nesileiskite jų įbauginami! Joks priešo tankas toliau nepraeis. Jei esate gerai įsirengę savo apkasus, tai niekas negali per juos pervažiuoti. Didžiausia klaida, kurią galėtumėt padaryti, - bėgti nuo priešo tanko. Tai garantuota mirtis! Jūs nesate be apsaugos, už jūsų stovi pakankamai savaeigių pabūklų ir kitų šarvamušių ginklų, kurie puikiai susitvarko su priešo tankais! Tankams atriedant be pėstininkų ar pėstininkams esant toli priekyje, jūs turite atidžiai stebėti juos iš priedangų, neišsiduodami, kur esate. Tankus naikina šarvamušiai pabūklai. Jūs naikinate pėstininkus!

6. Priešams įsiveržus į pozicijas, turite nedelsdami atkirsti juos nuo savųjų ir pereiti į kontrataką.

Kuo skubiau ir žiauriau pulsite juos, tuo geriau.

7. Visada atsiminkite, kad priešo pėstininkų daliniai silpni, jie yra gerokai silpnesni, nei buvo iki šiol! Priešo pėstininkų dauguma - tik menkai išmokyti kariai. Jie šaudo nepaprastai blogai. Nors jie ir narsiai puola, tai tik todėl, jog žino, kad vengdami atakuoti arba bėgdami atgal jie tikrai mirs. Tegu jūsų neglumina nei jų riksmas ir skaičius, nei dar garsesnis jų „ura!" Jiems tik atrodo, kad tai padeda! Kai priešai visiškai priartėja prie pozicijų, tai geriau patiems surengti staigų išpuolį nei laukti, kol jie įsiverš į apkasus.

8. Venkite išlįsti iš savo pozicijų, nes užnugaryje virš jūsų galvų šaudanti sava sunkioji artilerija dažnai šaudo žema trajektorija. Dėl tos priežasties bet koks bėgimas atgal yra pavojingas gyvybei. Be to, turėtumėt visiškai pasitikėti savo artileristais. Jie jus mato, tad kuo labiau jų ugnis priartėja prie jūsų, tuo labiau tai jums padeda!

9. Sužeistiesiems leidžiama pasitraukti tik atrėmus priešo antpuolį. Žuvusiųjų laidojimu rūpinasi hauptfeldfebelis ir tiekimo būrio kariai.

10. Mes vėl esame labai stiprūs dėl savo skaičiaus ir ginkluotės! Turime geras, puikiai išdėstytas pozicijas, kurių atkūrimas priklauso tik nuo jūsų darbštumo! Už mūsų stovi stiprios kovinio rezervo formuotės. Galime būti ramūs tikėdamiesi priešo bet kokio puolimo. Kol jūs kaip įmanydami tvarkote savo pozicijas ir kovodami vykdote įsakymus, kol nė vienas nesutrinkate ir neprarandate savitvardos masėms puolant, tol kiekvienas priešo antpuolis galiausiai pasmerktas žlugti.

Šis įsakymas perduodamas visoms bataliono tarnyboms ir per puskarininkius paskelbiamas visiems kariams.

Pasirašo bataliono vadas
kapitonas

Ir šis geradarys, niekuo nepasižymėjęs per „Grossdeutschland 1029 pulko“ veiksmus Karpatuose, prieš pačią mūsų ataką garsiai aprėkia mane, kai su savo ryšininku ketinu eiti į sekyklą. Aš esu be šalmo, nes vėjas kartais švilpia pro pasmakrės dirželį ir trukdo girdėti. „Puskarininki, nagi, ateikit pas mane! Esu kategoriškai liepęs mūšyje užsidėti šalmus! Jūs nusižengiate mano įsakymui! Šiandien vakare pateikite pasiaiškinimo raportą“. Atsakau: „Klausau, pone kapitone! Užsidėsiu jį prasidėjus mūšiui!“ „Tylėt! Tai įsakymo nevykdymas!“ „Klausau, pone kapitone!“ Keletas su juo buvusių jaunų karininkų ironiškai šaiposi. Užsidedu šalmą, atiduodu pagarbą ir pasišalinu. „Kvailas tipas!“, – pagalvoju. Jo garsų rėkavimą net ivanas turėjo išgirsti. Vos po kelių minučių mūsų pamiškę užgriūva smarki pabūklų ugnis. Ivanas net ir be pono grafo šūkavimo aptiko mūsų pozicijas. Mudu su ryšininku tuoj sukrintame į kažkokią daubą, tikėdamiesi, kad likimas bus mums maloningas. Sakau sau: „Dar gerai, kad bent šalmą užsidėjau“.

Kai „aliarmas“ praeina ir viskas šiek tiek aprimsta, išgirstame garsius šauksmus: „Sužeidė kapitoną! Sanitarai!“ Skubiai lekiam ten ir pamatom, jog mūsų „kilmingasis ponas grafas“ ne sužeistas, bet „tik“ apalpęs. O jis dar rašinėja savo idiotiškus įsakymus mums, seniems žvirbliams! Karininkai neša jį šalin! Greit pribėgu prie jų ir klastingai klausiu: „Kur šį vakarą turėčiau pasiaiškinti ponui kapitonui?“ „Klausykit, puskarininki, darykit, kas jums pridera daryti!“

1944 m. gegužės 31 d. Vėl dar kartą keičiamos pozicijos! Nuo kitų fronto dalinių iš kairės pusės mus skiria SS divizija „Totenkopf“ („Kaukolė“), o iš dešinės – 24-oji tankų divizija. Ji yra naujai suformuota, nes ankstesnioji 24-oji tankų divizija, kartu su mumis žygiavusi į Voronežą, vėliau buvo sutriuškinta Stalingrade. Mes įsikūrę „žaliojoje gamtoje“ čia pat už fronto linijos, susitelkę ir pasirengę iššygiuoti. Kareiviai kalba, jog tikriausiai vėl teks bristi į „naują mėšlą“. Ir jie turbūt neapsirinka.

PER MINŲ LAUKĄ IŠ ORSOAJOS!

1944 m. birželio 1 d. Fronto linijai ištiesinti rengiamės pulti Orsoajos kaimą. Be to, užimti aukštumą, nuo kurios galima geriau žvalgyti rusų užimtą vietovę. Tai stati aukštuma į pietus nuo Pruto užliejamųjų pievų. Rytoj turime iššygiuoti.

1944 m. birželio 2 d. Puolimas prasideda! Pašėlusiame karštyje. Pradedama nuo smarkios tankų ir artilerijos pabūklų parengiamosios ugnies. Ivanas irgi nesnaudžia! Aplink dunda, griaudžia ir trinksi taip, jog galima apkursti. Pasigirsta įsakymo komanda: „Į priekį! Pirmyn! Vyrai, muškit ivaną!“ Su savo sunkiaisiais minosvaidžiais skubame priekin. Ir sugulame ant žemės,

nes aplinkui begėdiškai daug minų, ištisi minų laukai! Rusų gynybos ugnis iš pradžių nėra labai smarki. Galėtume užimti pirmą nediduką kaimelį. Vos praėjęs pro namus kaimo pakraštyje, atsitiktinai pažvelgiu žemyn į kietą, saulės išdžiovintą žemę ir pamatau joje vieną prie kitos keturkampes duobutes! „Minos! Mes minų lauke! Atsargiai! Eikite vilkdami kojas ir nebijokite!" Esame pačiame lauko viduryje. Mūsų laimė, ivanas dabar apšaudo ne per smarkiausiai, tad atsargiai šlepsime tarp vos pastebimų minų, nuolat žiūrėdami sau po kojomis. Už 50 metrų visi sėkmingai prasibrauname per šį grėsmingą minų lauką. Tas „sušiktas minų laukas", kaip sako vienas iš mano karių, vis dar išblyškęs iš baimės. Visi kiti mūsiškiai irgi atrodo ne ką geriau! Taigi! Svarbiausia – atidumas visur ir visada! Vėl einame priekin! Tik kodėl priešais nematau jokių pėstininkų? Kairiau priekyje, prie geležinkelio pervažos girdime automatų tratėjimą, šautuvų šūvius ir rankinių granatų sprogimus. Ten, už geležinkelio pylimo, mūsų pėstininkai aptinka daugybę ivanų. Tai mums galėtų būti nemaloni staigmena. Visus tuos nemalonumus staiga papildo rusai su savo atakos lėktuvais Il-2, jų ištisos eskadrilės, šaudančios iš visų vamzdžių bei leidžiančios šnypščiančias raketas! Jie išmeta daug skeveldrinių bombų, mūsų laimei, per anksti – jos sprogsta toli priekyje! Kiekvienas mūsų, nelaukdamas atskiro kvietimo, ieško bet kokios įmanomos priedangos. Dabar virš mūsų – Il-2, po mumis – minos, o priekyje tikriausiai – rusų pozicijos, tad iš pradžių toks veržlus mūsų puolimas slopsta. Dešinėje, ant neaukštos kalvos pamatau keletą ivanų, bėginėjančių po vynuogyną. Nuo mano automato šūvių jiems tenka sprukti! Kairėje ant pylimo jau ramiau, ten puola mūsų pėstininkai. Nešini sunkiais ginklais mano minosvaidininkai plačiai pasklidę traukia priekin. Iš tikro priešais mus turėtų būti pėstininkų. Vos už 100 metrų pastebiu žemės pylimus, supiltus prieš rusų pozicijas. Svarstau, ką gali nuveikti įsiveržę į rusų apkasus sunkiai apkrauti ginklais mano žmonės. Šaudmenų nešiotojai turi tik šautuvus, minosvaidžių šauliai – tik savo pistoletus, o aš ir mano skyrininkas – po automatą. Čia gali būti riesta! Mano svarstymus staiga nutraukia mūsų reaktyvinių minosvaidžių salvių kauksmas. Šiek tiek pasislenku priekin ir pažvelgiu į viršų. Matau ir greit galiu atpažinti tų pasvirų, vienas prie kito prigludusių 6 x 6 paleidimo vamzdžių – 36 užtaisų (minų) bateriją, kuri galbūt netrukus bus nukreipta mūsų pusėn. Žinau, kuo tai gresia, tad kiek tik įstengdamas šaukiu per mūšio gaudesį: „Minosvaidininkai! Į priedangą! Jie taiko čionai!" Tuo pačiu metu kniūbsčias puolu į griovį, kurį prariedėdami išrausė mūsų tankai. Nors jis vos 30–40 centimetrų gylio, tačiau nėra kada ieškoti geresnės priedangos. Ir tada per nugarą nueina šiurpuliai, kai beveik mūsų panosėje nugriaudžia krintančios minos. „Dieve mano! Kada tai pasibaigs!" Po tų sprogimų, panašių į galingo kūjo smūgius, apšaudymas nurimsta. Negirdžiu

nei skausmingo vaitojimo, nei šūksnių: „Sanita-a-a-rai!“ Tiršti dūmų kamuoliai tvyro danguje, aitrus parako tvaikas graužia burną ir nosį. Strykteliu iš griovio ir susirūpinęs dairausi, kai iš visur irgi išlenda mano žmonės, nors ir keikdamiesi, bet nė vienas nesužeistas! Rėkiu: „Marš! Į rusų apkasus, pirmyn! Hur-ra-a!“ Girdžiu automatų tratėjimą ir rankinių granatų bumbsėjimą! Dar kartą apsižvalgau ir pamatau vieną iš savo žmonių, gulintį ant žemės. Užmuštas? Sužeistas? Kas jis? Atverčiu vaikiną ir pažvelgiu į baimės iškreiptą grenadieriaus R. veidą. Tai tas pats, kuris tada man grasino: „Per patį pirmąjį mūšį pirmoji kulka – jums!“ Dabar tai vėl prisimenu! Tik jau nepanašu, kad šia proga jis norėtų mane nušauti! Vaikinas nėra sužeistas, tik visas dreba. „R., ar jau iššovėt pirmąją kulką?“, – šaukiu jam ir priduriu:

„Grossdeutschland“ grenadieriai atakuoja.

„Nagi, žmogau, kelkis ir bėk su visais!“ Jis atsikelia, pasiima savo užtaisytą karabiną ir klupinėdamas „drąsiai“ bėga drauge su manimi rusų pozicijų link. Vos tik įšokame į rusų apkasus, tą pačią akimirką vėl išgirstu kaukiant mūsų reaktyvinių minosvaidžių („Nebelwerfer“) salves. Velniai rautų, kurią gi vietą jie dabar vėl apšaudo? Apkase, iš kurio dabar niekas nešaudo, pritūpęs užsiglaudžiu už savo draugo puskarininkio Bruno Šprengalos. Dėl to nejučia pagalvoju: „Iš priekio turiu gerą skydą nuo skeveldrų“. Kai minų salvė pralekia pro šalį, nepadariusi mums nieko bloga, Brunas atsigręžia į mane ir sako tokiu bejausmiu balsu: „Žinai, kai tu už manęs taip arti tūnojai, pagalvojau, jog, sprogus už manęs minai, mano nugara būtų gerai pridengta nuo skeveldrų“. Kai pasakau, jog ir aš taip pat pagalvojau, abu smagiai nusijuokiame. Paskui prasideda rusų pozicijų „valymas“. Į kiekvieną plyšį, panašų į bunkerio angą, lekia rankinė granata arba liepsnosvaidžio ugnies liežuvis, dažnai kiaurai per maišą, kuriuo uždengtas plyšys. Matome daug priešų lavonų, tačiau priešinimosi beveik nepatiriame. Kas priešinasi, tas sunaikinamas. Iki Orsoajos kaimo belieka gal koks 100 metrų. Daugelis namų dega, ten girdėti šaudymas iš automatų ir pavieniai šautuvų šūviai. Turbūt ir mūsų tankai jau ten kruopščiai darbuojasi. Keletą namų, iš kurių dar atsišaudoma, mes apmėtome rankinėmis granatomis ir apšaudome. Gatvių kautynės visada nemalonus darbas! Čia iš kiekvieno lango ar rūsio galima tikėtis šūvio. Sunku įžiūrėti pasislėpusį priešą. Prieš kurį laiką vietoj kiaušinio formos rankinių granatų prisitaikiau svaidyti naująsias minosvaidžio minas. Jos skleidžia daugiau skeveldrų! Tikriau pasakius, jas reikia ne svaidyti, o iššauti iš tam tikros „šaudymo taurės“, pritvirtintos prie šautuvo vamzdžio galo. Nuo karščio ir bėgiojimo esame apsipylę prakaitu! Širdis spurda gerklėje, o smilkiniuose nepaliaujamai tvinksi. Ieškodamas pavėsio, įvirstu vidun pro kažkokio namo duris ir visiškai nusikamavęs išsitiesiu ant grindų. Kai akimirksniu nusivožiu šalmą, per kaktą ir skruostus pasrūva akis graužiantis sūrus prakaitas. Po kelių minučių viskas vyksta toliau. Dabar vėl visur pilna mūsų pėstininkų. Iš keleto namų ir žeminių pakeltomis rankomis išlenda pirmieji rusai. Jie suplukę lygiai taip pat kaip ir mes. Iš belaisvių atimami ginklai, jie iškratomi ir paskubomis apklausiami. Toliau priekyje keletas tankų eina sargybą. Mūsų puolimas per dvi neaukštas kalvas ir Orsoajos kaimo užėmimas baigėsi sėkmingai. Dabar sprunkantis ivanas bus pliekiamas iš visų ginklų iki visiško sutriuškinimo. Mūsų tankai, prieštankiniai daliniai ir artilerija sunaikino keletą priešo prieštankinės gynybos lizdų ir pašovė keletą tankų, stovinčių ant kalvos šlaito, paskutinis iš jų teberūksta juodais degančios neperdirbtos naftos dūmais. „Mes vėl grįžom!“ Nepaisant daugelio skaudžių netekčių, šis jausmas mums teikia tikro pasididžiavimo džiaugsmą.

1944 m. birželio 3 d. Naktis skiriama įtvirtinimams statyti ir pasirengti

1944 m. vasara. Atakuoja „Grossdeutschland" grenadieriai ir tankas „Pantera".

gynybai. Kai, rytui išaušus, užpuola ivano tankai ir pėstininkų daliniai, mes deramai juos „pačiriškiname ". Tačiau mūsų nuostoliai taip pat didėja. Gaunu užduotį nuvykti motociklu su priekaba į Jasų miestą ir ten rasti šaudmenų. Išvažiuoju vakaro sutemoms prasidėjus. Motociklo priekaba – gana netvirtas įtaisas. Kai mudviem su motociklo vairuotoju, prieš įvažiuojant į miestą, tenka trumpai stabtelėti, išgirstu virš mūsų galingą lėktuvų ūžimą. „Iš kur mes turime tiek daug lėktuvų?" Matau, kaip virš Jasų skaisčiai sušvinta „Kalėdų eglutės"[1] apšviesdamos visą vietovę. Bet juk tai ne mūsiškiai! Paskui beveik be jokio zenitinės artilerijos šaudymo švilpdamos pasipila bombos! Baisiai trinksi, blyksi ir griaudžia! Mes sugulame į duobę pakelėje ir stebime tą siaubingą reginį. Sprogimų smūgio banga ateina net ligi mūsų. Miesto gynyba labai menka. Prieš keletą dienų viename fronto laikraštyje buvo rašoma: „Rumunijos Jasų mieste, netolimoje užfrontėje, gyvenimas eina savo vaga. Važinėja tramvajai, gyventojai jaučiasi saugūs vermachto globoje ir važiuoja į savo darbovietes". Turbūt tai perskaitė ir amerikiečiai, tad ir surengė šį antskrydį iš Italijos aerodromų. Jie jau taikosi bombarduoti ir Ploeščio naftos telkinius. Mieste daug vermachto įstaigų ir ligoninių. Po perkūnais! Mes sukrėsti! Mieste kyla panika. Kai bombonešiai pranyksta, labai atsargiai slenkame miesto pakraščiu. Į klausinėjmus, kur rasti šaudmenų

1 Šviečiamosios aviacinės bombos, kurios, sprogdamos ore, išmeta švytintį aliuminio bei magnio miltelių mišinio debesį, skirtą bombardavimo taikiniams apšviesti.

Pamuštas sovietų tankas T-34 virš priešakinio „Grossdeutschland" pozicijų apkaso.

sandėlius, niekas negali mums nieko paaiškinti. Visi išsigandę laksto aplinkui mėgindami gelbėti tai, ką dar galima išgelbėti. Nieko nepešę turime grįžti. Tačiau šaudmenų mums atgabenama naktį kartu su maisto produktais. Rytoj bus smogtas paskutinis smūgis ir rusai bus nublokšti atgal į Pruto žemumą. Mane paskirs į vadovybės rezervą, tad paskutiniame puolime nedalyvausiu. Lieku pirmajame kovinio tiekimo būryje, gabenančiame šaudmenis ir maistą.

1944 m. birželio 3 d. tęsinys. Orsoajos kaimo (Rumunija) puolimas. III bataliono daliniai traukiasi. Rusų tankai veržiasi ir šaudo kaip pašėlę! O kas gi tai? Pirmasis tankas pašoka aukštyn! Iš liuko angos išsiveržia juodi dūmai – jis dega! Neilgai trukus užsidega ir antras pamuštas tankas. Kiti pakrinka ir netvarkingai pasuka atgal. Taip per trumpą laiko tarpą pamušami keturi puolantys T-34, juos pamuša būtent tas savaeigis pabūklas, kuris kairiajame sparne gali šaudyti iš tolo. Dabar stovi keturi rūkstantys tankų likučiai lyg taip apgailėtinai sužlugusio rusų kontrpuolimo simbolis! „Likusieji

neša kudašių!“ – išgirstu lakoniškai sakant vieną karį. Atsitraukę rumunai vėl pasiunčiami į priešakines pozicijas. Su kai kuriais tų „kovos draugų“ tenka elgtis gana griežtai, nes labai jau nenoriai jie eina į priekį. Su savo vadu vyresniuoju leitenantu Šmelteriu grįžtame į šiandien anksti paliktus apkasus. Ten pilna karių, kurių veidai tebešviečia džiaugsmu dėl sėkmingai atremtos atakos. Kuopos vadavietė įrengta apkase. Jo sienose išraustos gilios įdubos slėptis nuo skeveldrų. Šiandien ivanas su savo „vargonais“ ypač aktyvus ir minosvaidžių ugnimi „spjaudo“ į apkasus. Pirmiausia turime atkasti čia vakar žuvusių dviejų karių kūnus. Su dviem savo ryšininkais einu prie užversto apkaso. Per jį vakar persirito mūsų tankas. Netrukus jau galime ištraukti pirmąjį kūną. Priėjęs ryšininkas man sako, jog ten būta trijų žmonių. Jų rankos prie veidų lyg mėginant nukasti užvirtusią žemę, bet jie vis tiek užduso. Visi trys žuvusieji atkasami, juos šiandien vakare turės išvežti sunkvežimis, kuriuo mums atgabenamas maistas. Iš kaimo atvyksta vis daugiau rumunų kareivių. Sužinau, jog šį vakarą būsime pakeisti. Iš tikro tai turėjo atsitikti dar vakar, tačiau neatvyko rumunų batalionas. Rumunų leitenantas, atsiradęs pas mus vakar, sako: „Matot, atvykau pats vienas, nes bataliono dar nėra. Aukštesnieji karininkai ir vadas tebesėdi kaime! Juk žinote, kaip pas mus būna! Savo kareiviams daugiau neturiu nei šaudmenų, nei maisto“. Šitas „juk žinot, kaip pas mus būna“ rumunų kariuomenėje yra beveik tipiškas reiškinys! Patys kareiviai dar nėra tokie blogi, bet jų vadovybė dažnai yra pernelyg geros nuomonės apie save, kad lįstų į apkasų ir žeminių purvą. Virš mūsų nuolat skraido rusų atakos lėktuvai ir meto bombas į visus galimus taikinius. Paskui iš kulkosvaidžių apšaudo apkasus ir transporto priemones. Paprastai būna ir raketų, jos pakabintos po sparnais ir iš ten iššaunamos. Turiu sumanų ryšininką, parūpinantį informacijos dienos raportams. Kol per nuolatinį apšaudymą mėginu bloknote parengti dienos raportus, apkase vos už poros metrų nuo manęs pritupia vyresnysis leitenantas Šmelteris ir studijuoja žemėlapį. Tik staiga mus priverčia suklusti ir išgąsdina per daug gerai pažįstamas klaikus šniokštimas: „Stalino vargonai!“ („Katiuša“)! Tvirtai prisispaudžiu prie drėgnos, vėsios žemės ir trokštu būti labai mažytis! Girdžiu artėjantį šniokštimą! Turbūt atlekia stambi porcija! Tada lyg lazdelės į būgną sutrata daugybė krintančių reaktyvinių minų, kurios karius „pribaigia“ morališkai. Juk visada bijoma, kad iš tokios daugybės minų bent viena turi pataikyti! Žemė dreba, sprogimams dundant ir trankantis, įsidėmiu, jog minos krinta prieš apkasus ir už jų, pasiskirsčiusios maždaug po lygiai. Paskui žemė vėl sudreba, kvapą užgniaužia dulkės ir dūmai. Giliai atsiduseęs tik pagalvoju: „Dabar gal pasibaigė!“, kai pasigirsta kurtinamas trenksmas. Skausmas užgula ausis ir krūtinę! Mane užverčia žemėmis, jaučiu, kaip jos spaudžia, instinktyviai pamėginu išlaisvinti rankas, bet nieko neišeina. Užsimerkęs kenčiu, visa

laimė, kad bent veidas atviras. Smėlis graužia akis, aš markstausi prieš saulę, vos įžiūrimą pro dulkes ir dūmus. Noriu išlįsti lauk, noriu išsilaisvinti, bet tai ne taip paprasta! Kita mano mintis: „Kur vyresnysis leitenantas? Kaip jis?“ Garsiai šaukiu jį ir išgirstu šalia atsiliepiant: „Refeldtas? Atkaskite mane, esu iš dalies užverstas“. Vadas irgi dar gyvas! Mūsų link pas sužeistuosius bėga sanitaras. Jis neketina sustoti ir bėga pro šalį! Aš vėl sušunku: „Ei! Kviesk čia ką nors, kad mus išlaisvintų!“ Ateina kvailoko veido kareivis ir nedelsdamas smeigia į žemę trumpu kastuvėliu! Jis pataiko į mano rankinį laikrodį! Rėkiu jam: „Žioply, kask rankomis!“ Dabar jis krapšto smėlėtą molį pirštais. Pagaliau galiu ištraukti rankas ir pats atsikratyti užgriuvusių žemių. Jos jau nespaudžia ir štai aš išsilaisvinęs! Skauda galūnes ir nugarą! Nieko baisu! Atsitiesęs pasirąžau ir mudu puolame atkasinėti vadą. Dviese tai padarome gana greitai! Išsilaisvinęs jis pasigenda savo žemėlapio ir akinių. Kol rausiamės smėlyje, ivanas antrąsyk užgroja savo vargonais. Mes parkrintame ant žemės ir laukiame! „Šnypščia“ vis arčiau! Burnoje šleikštus skonis! Jau! Jau dabar! Visi susigūžiame, bet salvė virš mūsų galvų pralekia pro šalį. Su palengvėjimu atsidūstame. „Prakeikta šūdina kiaulė!“ – nusikeikia kareivis ir kuo skubiausiai sprunka šalin. Labai jau vilioja mūsų tranšėjos rusų minosvaidžių ugnį! Kai pėstininkų daliniai ištiesino fronto liniją ir daug jų pateko į mūsų ruožą, kuopos vadavietė atsidūrė per toli nuo sunkiosios artilerijos pozicijų. Dėl tos priežasties vadas man įsako parinkti tinkamesnę vietą toliau nuo priešakinių pozicijų. Kadangi apkasai prikimšti pėstininkų, tai visą savo „mantą“, išskyrus automatą, palieku ant apkaso krašto ir šitaip palengvėjęs mėginu iš apkasų prasigrūsti į viršų. Tačiau tos rumuniškos tranšėjos labai siauros! Braudamasis į sekyklą, turiu laipioti per gulinčius ir miegančius karius. Tai trukdo! Neilgai galvojęs iššoku iš apkaso, nes pagrindinėje tranšėjoje pamačiau rumunus, ankštai sugulusius vienas prie kito. Bėgu per lauką atgal nuo priešakinių pozicijų. Nepribėgęs kaimo, aptinku ivano paliktą seną kulkosvaidžio lizdą. Jis galėtų būti tinkama vieta vadavietei. Per tuščią lauką dumiu atgal. Prakeikimas, iš kairės ir iš dešinės pro ausis prašvilpia kulkos! „Grossdeutschland“ būdingas frontas – pagalvoju. – Ivanas iš visų pusių!“ Atrodo, viskas gerai, tik beveik paskutinę akimirką mane aptinka dar vienas prakeiktas ivano kulkosvaidis ir monotoniškai „stuksena“ už mano nugaros. Automatu nešinas įvirstu į apkasą kone ant ten gulinčio rumuno pilvo. Dabar vėl braunuosi tarp gulinčių kūnų. Pasiekęs vadą, pranešu jam savo žvalgybos rezultatus ir mudu tuojau skverbiamės lauk. Tik prieš tai turiu susirasti savo „mantą“ (duonmaišis su gertuve, brezentinė palapinsiaustė ir planšetė). Vadas viską gerai išsaugojo! O dabar mudu dviese turime brautis per ankštą tranšėją. Rumunai mane jau atpažįsta ir praleisdami susispaudžia kaip tik galėdami. Nuo tranšėjos galo turime

smarkiai bėgti, nes ivanas atkreipė dėmesį į mūsų lakstymą, ir netoli už mūsų viena po kitos sprogsta penkios minosvaidžio minos. Toliau nubėgus vos 25 metrus, už mūsų vėl trenksmas. Šitaip lenktyniaujame su minų sprogimais! Viena pataiko į tranšėją. Rėkia sužeistieji! Prie jų su neštuvais bėga sanitarai. Nulėkę geroką atstumą mes jau prie mano išrinkto kulkosvaidžių lizdo. Ten įsitaisome atskirose jo įdubose. Jas reikėtų praplėsti. Tuoj prisėdu toliau rašyti dienos raportą. Tuo metu pas mus atvyksta keletas ryšininkų, juos pirmiau turiu apklausti ir surinkti trūkstamus duomenis apie šaudmenis, nuostolius ir poreikius. Atrodo, jog, parenkant kuopos vadavietei šį apleistą kulkosvaidžių lizdą, man puikiai pasisekė. Panašu, kad įsitaisėme „menkai apšaudomoje zonoje“. Kai šaudo prieštankiniai pabūklai, jų sviediniai lekia į taikinius priekyje mūsų arba sprogsta ant žemės neprilėkę mūsų. Taip pat šaudo ir „Stalino vargonai“ – per arti arba per toli. Kaimas už mūsų dega daugelyje vietų. Per pievas mūsų link sunkiai švokšdamas eina telefonistas. Prieš pačią vadavietę jis tyliai sudejuoja ir suklumpa, tačiau vėl išsitiesia ir, atėjęs prie mūsų, išsyk pradingsta vienoj iš įdubų. Tada raportuoja vadui: „Jefreitorius X., paskirtas telefonistu į 8-ąją kuopą. Pone vyresnysis leitenante, aš sužeistas“. Jis dar gali bėgti, bet tuoj bus pasiųstas atgal. Vargšas laidų tiesėjas visada turi būti pasirengęs bėgti, kai ryšio linija nutrūksta arba kai ją nutraukia sprogimas. Pagaliau baigiu rengti dienos raportą ir su juo grįžtu į bataliono vadavietę. Skubėdamas aplenkiu būrelį kareivių, sunkiai nešančių sužeistąjį. Ant neštuvų guli mirtinai išblyškęs vyresnysis feldfebelis. Priekyje vienas vokiečių kareivis, užpakalyje – du rumunų kariai. Aiškiai matyti, jog jie visi labai pavargę. Suvokiu: „Man neskubu!“ Čiumpu iš priekio už neštuvų ir sutelktomis jėgomis nešame toliau. Prieš patį kaimą patenkame į netikėtą apšaudymą! Mus bėgančius pamato ivanas. Jis pyškina iš šautuvų ir kulkosvaidžių. Šaudoma velniškai taikliai, tai matome iš per dažnai ant mūsų tykštančio purvo. Greičiau, tik greičiau! Skubame klupdami! Vos beįstengdami einame sukandę dantis ir mums pasiseka! Už vienintelės sugriauto namo liekanos – mūrinės sienos – prie griuvėsių krūvos sustojame atsikvėpti. Sužeistasis sunkiai dejuoja! Jis nejudėdamas guli užmerkęs akis. „Keliam! Nagi!“ Pašokam iš vietos ir pakeliam neštuvus. Tarp namų keldami milžiniškus dulkių stulpus, rieda tankai. Atsargiai judame toliau. Trumpai „sušnypšdamos“ kaime sproginėja minosvaidžių minos. Nepaisydami sprogimų, skubame toliau. Nuo to priklauso žmogaus gyvybė! Abu rumunai užsimena man apie prisėdimą pailsėti, tačiau užrinku ant jų: „Marš! Greičiau!“ Pagaliau pasiekiame bataliono vadavietę. Kur čia gydytojas? Mūsiškis vokietis gydytojas išvykęs su sunkiai sužeistais kariais, yra tik gydytojas rumunas. Gerai, kur jis? Bėgioju aplink ir visur klausinėju rumunų kareivius: „Kur daktaras? Daktaras!“ Jie priveda mane prie atskiro dengto apkaso ir nieko

nesakydami rodo vidun. „Daktaras ten!“ Pažvelgiu į gilią, apskritą duobę, ten susigūžęs sėdi daktaras. Šaukiu, jog jam reikia išlipti, tačiau jis nereaguoja! Net nepajuda. Įtūžęs rėkiu, kiek tik galiu, tačiau be naudos, jis tūno savo apkase, ir tiek. Žvelgia į mane iš apačios mirtinai išsigandęs ir iš to žvilgsnio suprantu, kad pagalbos čia nėra ko tikėtis! Kai po akimirkos užskrenda rusų atakos lėktuvai, pliekdami mus bombomis, iš kulkosvaidžių ir raketomis, aš šoku iš viršaus į apkasą ant to bailio, įtūžęs ir viskam pasiryžęs. Tas iš visų jėgų mėgina mane nusimesti, tačiau savo svoriu prispaudžiu jį prie žemės ir auliniu batu stipriai užminu jo šalmą. Paskui vėl iššoku iš apkaso ir pasirūpinu, kad sužeistasis būtų „Folksvagenu“ amfibija nugabentas į centrinę karo lauko ligoninę. Po kelių savaičių sužinau, jog vyresnysis feldfebelis pakeliui į ligoninę, deja, netekęs daug kraujo, vis tiek mirė. Bataliono vadavietėje nenutrūksta šurmulys. Ateina ir išeina ryšininkai, raportuoja pasimetę nuo savo dalinių kariai, o keletas sunkiųjų pabūklų vadų klausia, ką jiems veikti. Sėdėdamas už mūrinės sienelės, šiek tiek apsaugančios nuo tiesioginio pataikymo, pateikiu dienos raportą bataliono raštininkui, štabo karininkui. Išgirstu: nuostoliai per dvi dienas – 78 kariai, iš jų 22 žuvę! Iš to galima suprasti, kokios sunkios buvo kautynės! Sėdėdami turime ne kartą lįsti į slėptuvę, nes nuolat lankosi ivano „smogikai“ Il-2 („Iljušin-2“). Šaudmenų sunaudojimas, jų poreikis, duomenys apie nuostolius ir ginkluotės kovinė parengtis – viskas išsiaiškinta. Galiausiai – maisto produktų klausimas. Ar atveš jų? Kariai barasi ir bedieviškai keikiasi! Nėra ką lakti! Nėra ėdalo!

Kaip gali neurgzti tušti skrandžiai, jei vakar, pradėję puolimą, visą dieną kentėme karštį nieko negėrę, vos šiek tiek užkandę? Prie vadavietės matau sėdintį karį tepaluotu tankisto kombinezonu ir klausiu jį, ar neturėtų man duonos kriaukšlės. „Aišku, žmogau, varganai pėstijai siūlau prašmatnias vaišes. Pirmas patiekalas – riekė kareiviškos duonos, antras – lydyti taukai ant duonos, o trečias, pats svarbiausias, – konservuota žuvis su olandišku padažu. – Ar tinka?“ Pamaniau, gal tai tik nevykęs pokštas. Tačiau tankistas, pasirodo, esąs geras vyras! Turiu jam padėti nukelti produktų dėžę, pritvirtintą už tanko bokštelio. Paskui mudu susėdę pavalgome. Jis – feldfebelis, sutariame su juo kuo puikiausiai, nors anksčiau ir nebuvome pažįstami! Gertuvėje jis turi net karštos kavos! Tačiau ramybė neilgai trunka! Ivanas, matyt, užuodė, kad čia kažkas turėtų būti. Jis netikėtai apšaudo vadavietę iš 12 cm kalibro minosvaidžių. Visi neskubėdami slepiasi savo apkasuose. Ramūs net garsiai plepėję rumunai. Išsiskiriu su savo draugu tankistu ir įeinu į beveik neapgriautą namą norėdamas geriau apsisaugoti nuo skeveldrų. Tiriamai apžvelgiu namo lubas ir sienas. Jos atrodo dar gana patvarios. Ivanas labai dažnai apšaudo kaimą iš „Stalino vargonų“, tad daugelis namų jau liepsnoja. Visas slėnis, kuriame išsidėstęs kaimas, užklotas melsvai pilkų dūmų.

Šuolis iš VW automobilio. Ant jo nupieštas baltas šalmas – divizijos „Grossdeutschland" emblema.

Apšaudymo ugnis labiausiai sutelkta dešiniau į fuzilierių dalinius. Matau, kaip mūsų tankai ilga vora patraukia į kalvą, stūksančią virš apylinkių. Pirmieji tankai jau pasiekę viršūnę, o kiti dar ropoja aukštyn. Tai daug „Tigrų", „Panterų" ir „Panzer IV" tipo tankų! Staiga pasigirsta mums gerai pažįstamas tai stiprėjantis, tai aptylantis ūžimas! Atskrenda ivano „smogikai" Il-2. Visi, kas dar lauke sėdėjo ar stovėjo, beregint pranyksta! Suskaičiuoju 30 Il-2, atkakliai skraidančių virš mūsų. Ne be reikalo juos vadiname „užsispyrėliais"! Jie nusitaikę į mūsų tankus! Su nerimu žvelgiame aukštyn. Tankai rieda pernelyg arti vienas kito! Il-2 pikiruodami meta pirmąsias bombas! Pro aukštyn išmestus žemių ir dulkių stulpus tankų negalime įžiūrėti. Il-2 bombarduoja skrisdami banga po bangos. Kad tik viskas greičiau pasibaigtų! Visi žiūrime akis išplėtę. Lėktuvai kriokdami apsuka ratą kitam antskrydžiui. Dabar paleidžiamos raketos. Iš pradžių ore šlykštus paleidžiamų raketų švokštimas, paskui prasideda sprogimai. Dūmai ir dulkės nespėja išsisklaidyti, kai vėl pakyla nauji jų debesys! Atrodo, bombos žalos nepadarė, nes nematome jokių

degančių tankų. O pabaigai Il-2 atskrenda šaudydami iš patrankėlių ir kulkosvaidžių. Mūsų zenitiniai ir prieštankiniai pabūklai šaudo it pašėlę. Ore baisingas šūvių trenksmas. Juodi zenitinių sviedinių sprogimų debesėliai tankiai nusėja kone visą dangų. Štai! Vienas „smogikas“ užsidega ir krinta tiesiai žemyn! Atsitrenkęs į žemę jis virsta dulkėmis. Nė vienas pilotas nespėja iššokti su parašiutu. Vos danguje nelieka tų maitvanagių, vėl išlendame laukan! „Stalino vargonų“ šūvių jau negirdėti, bet atakos lėktuvų variklių ūžesys ir zenitinių patrankų šūvių trenksmas vis dar skamba ausyse! Tik staiga sušvilpia, paskui sutrinksi krintančios minos! Vienu šuoliu įpuolu namo vidun ir įsispraudžiu kampe. Driokst! Viskas aptemsta! Velniai žino koks šlamštas išlekia į orą, barbena į plieninį šalmą ir pasipila į akis. Įkaitusio oro banga sugriebia mane ir pakrato. Ausyse kraupiai sužvanga! Vos begaliu įkvėpti oro! Esu priverstas užsimerkti ir, išsitraukęs nosinę, skubiai užsidengti burną ir nosį. Prisišlieju prie sienos ir laukiu. Apie ką tuo metu mąsčiau, – daugiau nieko neatsimenu. Tik žinau, kad man dar kartą velniškai pasiseka. Tai trunka gana ilgai, kol išsisklaido dūmai ir dulkės. Stovime visi, kosime, spjaudome ir atrodom gana kvailai. „Vy-y-ručiai!“, – sušunka vienas iš draugų, rodydamas į galinę namo sieną. Viena iš reaktyvinių minų buvo pataikiusi tiesiai į pašiūrės kampą bei į namo sieną ir viskas griūva. Dabar čia būti pavojinga! Pereinu į gretimą kambarį. Ivano „vargonai“ šiandien darbuojasi gana stropiai. Rumunams, turintiems ginti mūsų kairįjį sparną, taip pat gerokai kliuvo. Dabar jie paskubomis bėga atgal iš savo pozicijų. Atbėga pavieniui ir būriais, o kodėl, to mes niekaip negalime suprasti. Kai kurie iš mūsų karininkų siunčia juos atgal į priešakines pozicijas. Štai kokie nepatikimi ir nedrausmingi tie mūsų kovos draugai! Ponai karininkai patys mielai lieka saugioje vietoje, o kareivius paleidžia grįžti į priešakines pozicijas vien tik su puskarininkiais. Lėkšta aukštuma už mūsų, kur anksčiau stovėjo „Tigro“ sunaikintas prieštankinis pabūklas, tebėra rusų užimta. Dabar iš ten mus pasiekia minosvaidžių ugnis. Ir nemenka – 12 cm kalibro! Pasirausęs savo duonmaišyje išsitraukiu mažą odinį tabako kapšelį ir kiek drebančiais, purvu apskretusiais pirštais susisuku cigaretę. Giliai įtraukiu dūmą į plaučius ir labai apdairiai išpučiu jį laukan. Prieinu prie lango, kurio orlaidė kabo tik ant vieno vyrio. Išdužę stiklai mėtosi ant žemės. Vėl atlekia kelios klastingai šnypščiančios minos! Vos spėju tai suvokti, kai virš manęs pasigirsta garsus, pikta lemiantis, baisingas, trumpas ir šaižus švilpesys! O paskui – sprogimas! Tamsu akyse! Vos už poros metrų nuo manęs tiesiai vidun pataiko 12 cm kalibro mina! Pamatau akinamai šviečiantį ugnies kamuolį ir instinktyviai susigūžęs atšoku atgal. Dar akimirka – ir būtų per vėlu! Žemės, pagaliai ir metalo nuolaužos pralekia pro šalį ir atsimuša į sieną už manęs. „Ojojoj, tau ir vėl pasisekė!“ Į veidą įstrigo keletas medžio šipuliukų, atrodo,

lyg būčiau prastai nusiskutęs. Pasitrinu akis. Sienoje už manęs iš tinko kyšo daug susmigusių skeveldrų! Langas tiesiai virš mano galvos išdaužtas su visais rėmais. Jo nuolaužos vos neišbadė man akių! Lauke keletas sužeistųjų šaukiasi pagalbos. Dabar čia „juodojo šešėlio zona". Taigi palieku šią nesvetingą vietą ir keliauju toliau! Einu gatvės vandens nutekamuoju grioviu, pasikabinęs už nugaros automatą, visada pasirengęs pasislėpti bet kokioje priedangoje. Viename name palaukiu minosvaidžių apšaudymo pabaigos, paskui puolu per gatvę į sodybą. Ten pilna rumunų, kurie šį vakarą turi mus pakeisti. Dabar jau dėl pakeitimo viskas turėtų būti gerai. Kas trečias rumunų karys tempia po „pancerfaustą"![1] Čia aš irgi pasiekiu kaimo pakraštį. Nuo šios vietos turiu bėgti maždaug 500 metrų per pievą, kurią ivanas gali stebėti iš abiejų pusių. Tai ta pati tuščia lyguma, kurią turėjome įveikti drauge su sužeistaisiais. Tik dabar pirma mūsų čia eina rumunai. Nors jie traukia plačiai pasklidę ir susilenkę, tačiau, ivano pastebėti, patenka į gana smarkią minosvaidžių ugnį. Mūsų vadavietė dabar įsikūrusi tiesiai priešais šią vietovę. Sykį stabteliu vienos nebaigtos statybos griuvėsiuose. Ten pirmiausia noriu „įvertinti padėtį". Greitai nustatau, kad kiekviena penkių minų grupė vienodais tarpais vis trenkia beveik į tą pačią vietą. Tai vyksta maždaug 50 metrų priešais mane ir beveik tuo pačiu atstumu už mūsų kuopos vadavietės. Iš visko sprendžiant, tai „užtveriamoji ugnis", per kurią turi prasibrauti priekyje einantys rumunai. Staigiai strykteliu į dviejų priekyje einančių skyrių tarpą neišleisdamas iš akių savo tikslo – kuopos vadavietės. O ivanas vėl šauna! Čia išgirstu, kaip šniokšdama iš viršaus atlekia nauja salvė. Dar vienas žingsnis ir tada – kaip išmokau būdamas naujoku – krintu kniūbsčias nosimi į žemę! Štai! Sprogimai! Viskas gerai! Šuolis aukštyn! Vėjas sviedžia man į veidą gelsvo molio dulkių ir parako dūmų debesį. Tarsi apakęs, ašarojančiomis akimis bėgu toliau. Staiga pamatau priešais save mūsų vadavietės žemių kauburį ir plieno šalmus apkasuose. „Pasitraukit! Čia aš!" – šaukiu ir šoku į pirmą pasitaikiusį apkasą. Užduseęs priklaupiu dugne, pirmiausia nusiimu šalmą ir nusišluostau prakaitą nuo akių bei kaktos. Pulsas tvinksi smilkiniuose. Velniškas karštis! Prakaitas nepaliaujamai žliaugia į akis, ant lūpų jo aitrus sūrumas. Prisistatau grįžęs savo vadui. Tačiau geriausia staigmena laukia, kai ryšininkas man sako: „Puskarininki, štai jūsų maisto davinys ir dar cigaretės". Vis tiek pirmiausia su didžiausiu malonumu sučiulpiu rūgštų ledinuką! Retkarčiais virš mūsų apkasų piktai šniokšdamas pro šalį pralekia prieštankinio pabūklo paleistas sviedinys ir toli už mūsų lyg nesprogęs šlumšteli į dirvoną! Šį sykį tai ne skeveldriniai, o veikiausiai prieštankiniai sviediniai. Jie lekia taip žemai, kad, rodos, atsistojus būtų galima pagauti.

1 Panzerfaust – vienkartinio naudojimo rankinis reaktyvinis granatsvaidis, iššaunantis kumuliacinę prieštankinę granatą.

Rumunų kareivių ataka.

(Verčiau nemėginti!) Tuo metu sužinau, kad senasis mūsų kuopos skyrininkas puskarininkis Daunas vėl su mumis. Jis paleistas iš Romano karo ligoninės. Vado įsakymu jam reikia vėl perimti buvusias pareigas. Trumpai papasakojęs jam apie esamą padėtį, prisistatau kuopos vadui siekdamas vėl atgauti savo minosvaidį. „Puskarininki Refeldtai, čia jūs gerai tvarkėtės su savo užduotimis, dabar vėl perimate vadovavimą savo skyriui. Dėkoju jums! Kai vyksite iš čia, pasisaugokite, kad pakeliui nenukentėtumėt". Atiduodu pagarbą ir laukiu galimybės bėgti pas savuosius minosvaidininkus. Vis nauji rumunų būriai traukia priekin, ivanas pliekia į juos iš kulkosvaidžių ir šautuvų, daugiausia sprogstamosiomis kulkomis! Jos sprogsta pataikiusios net į krūmų šakeles ir žolės stiebelius. Sužeidimai dėl to būna labai bjaurūs! Susilenkęs, nestabčiodamas skuodžiu priekin su automatu rankoje ir kastuvėliu prie diržo. Priekyje einantys rumunai kas penki metrai krinta ant žemės, tačiau aš negriuvinėdamas dabar bėgu kaip kiškis iki paties vaismedžių sodo. Šįkart man labai pasiseka, nes ivanas šaudo gana uoliai. Dabar esu nepastebimas, tad sulėtinu žingsnį ir apsižvalgau. Staiga išgirstu šūktelėjimą: „Ei, Hansai! Žmogau, kur tu ten bastaisi? Mes čia!" Sustojęs pamatau už namo kaimo pakraštyje įsikūrusį „bomberių" (t. y. minosvaidininkų) „komandos štabą". „Sveiki gyvi! Kaip tik jūsų ir ieškau!" Pranešu skyriaus vadui, kad vėl perimu vadovavimą skyriui, ir tada mes rūkydami susėdame už griuvėsių pasidalyti pastarojo meto įvykiais. Visi perėmimo formalumai jau atlikti, kai vėl tenka skubiai slėptis priedangoje, nes virš mūsų praūžia ivano atakos lėktuvai. Iš ugnies pozicijos pro žiūroną galima labai gerai apžvelgti beveik visą už mūsų besidriekiančią ilgą plynaukštę. Kaip tik šiuo metu rumunai ten eina į ataką. Vienas mūsų tankas stovi tiesiai priešais „kepalą" (senovinį pilkapį) ir šaudo. Anapus „kepalo" matom šen bei ten bėginėjančius ivanus. Šviesaus horizonto fone tuos tipus galima gana gerai įžiūrėti. Ivanas mėgina pataikyti į

Tankas „Pantera" remia „Grossdeutschland" pėstininkų ataką. 1944 m. gegužė.

tanką iš „juodosios kiaulės" (15,2 cm artilerijos pabūklas). Visa tai galime labai gerai matyti. „Kaip kine", – sako bičiulis. Ir iš tiesų taip atrodo. Apsikeičiame kritiškomis pastabomis apie regimą vaizdą, tačiau šis „kinas" tampa tikrove! Išgirstame kaukiant „Stalino vargonų" („Katiušos") salves, tuomet visada gerai turėti padorų apkasą pasislėpti. Il-2 vėl iššauna savo raketas, prikabintas po sparnais. Vienas toks baisus daiktas prašniokštęs sprogsta tiesiai priešais namą, už kurio yra mūsų ugnies pozicijos. Skeveldros spragsėdamos sminga į sienų rąstus ir medžius. Štai ateina bataliono ryšininkas su gera naujiena, jog galima pasiimti šaudmenis iš bataliono vadavietės. „Šaudmenų padavėjai! Vykdyti!" – sušunka būrio vadas, fanenjunkeris feldfebelis Gerberis. „Refeldtai, eik drauge ir paklausk bataliono vadavietėje, ar mes būsime pakeisti". „Klausau!" Mes su padavėjais išeiname. Greitai jie atitempia į ugnies poziciją dėžes su šaudmenimis. Neilgai trukus paleidžiame savo minosvaidžius į darbą! Čia, ištempęs ausis, suklūsta bataliono ryšininkas. Kokia tai nauja „muzika"? „Tai apšaudymas", – šūkteli kažkuris lįsdamas į priedangą. Visi jau bėga į savo apkasus! „Nesąmonė, – raminu juos. – Juk tai mūsų pačių minosvaidžiai"! Reikalas aiškus. Dabar prapliumpa tikra greitošauda! „Pokšt pokšt pokšt pokšt!" Toli rusų pozicijose sugriaudžia mūsų minų sprogimai. Apšaudomi vien gerai žinomi taikiniai, tik dabar turint pakankamai šaudmenų, šaudoma iš tiesų „tiesiogiai pataikant". Atbėga šaudmenų padavėjai tempdami pilnas dėžes šaudmenų. „Mielas Otai, nenorėčiau būti ten, kur jie pliekia"! Kaip sužinau, šiandien vakare mus turi

pakeisti rumunų batalionas. Tikslų laiką mums dar praneš ryšininkas. Paimu už „ragelio“ savo automatą ir grįžtu atgal į ugnies poziciją. Ten sėdi „pan Gerberis“ (fanenjunkeris feldfebelis), o aplink jį – skyrių vadai. Pranešu jam, ką sužinojau iš bataliono, tada visi gauname įsakymą pasirengti minosvaidžius išardyti nakčiai. „Kažin, į kokį mėšlą dabar vėl brisime?“ Ką gi, jau šitaip visad būna – lauk iš vieno mėšlo, prašom į kitą mėšlą! Mums tai – nieko nauja! „Grossdeutschland“ – ugniagesių komanda! Mūšio triukšmas aprimsta kartu su besibaigiančia diena. Palengva temsta. Kartu su tamsa iš priešakinių pozicijų grįžta mūsų žmonės, nešini sunkiaisiais kulkosvaidžiais. Aplink mūsų šaudymo poziciją suformuojame „ežį“ – sargybos postus iš visų pusių. Išsitiesiame ant šiaudų kūlių ir laukiame ryšininko. Guliu name ant medinio suolo ir pro peršautą langą matau, kaip virš pagrindinės fronto linijos nušvinta signalinės raketos. Kaip maloniai veikia ramybė! Tik retkarčiais nuaidi šūvis, kažkur sukalena kulkosvaidis. Mūšio lauką apgaubia naktis. Iš tiesų užsnūstu. Mane pažadina „mažylis“, būrio ryšininkas, nuolat besišypsantis, guvus ir draugiškas berniokas iš Štejermarko. Jis pas mus atvyko tik praėjusių metų sausį. Tapome gerais draugais. „Gerai, Felbermejeri, parenk viską, – tik prašyčiau tyliai!“ Dabar viskas vyksta sparčiai! Raportuojama apie pasirengimą išvykti, paskui mes iššygiuojame laikydamiesi atokiai vienas nuo kito. Susitelkimo vieta yra prie ankstesnės bataliono vadavietės. Kuopos gauna nurodymus. Mes apsistojame ir laukiame. Atvyksta vilkikai. Trinksi pabūklai. Prarieda prieštankiniai, zenitiniai ir lengvieji pėstininkų pabūklai. Pagaliau metas. Mes irgi iššygiuojame. Atrodo, ivanas apie mūsų pakeitimą nieko nesuuodė, nes laikosi ramiai. Po valandėlės kolona sustoja. Pasigirsta balsai: „Aplink marš! Žygiuojame ne ta kryptimi! Po velnių, koks ten mulkis priekyje?“ Taigi apsisukti – ir atgal. Tada kažkur judame jau kitu keliu pro siaubingai dvokiančius lavonus, pro pamuštus ir suniokotus rusiškus prieštankinius pabūklus, riogsančius paliktose pozicijose. Risnojame nieko neklausinėdami apie žygio kryptį ir atstumą, nusmauktais ant sprando šalmais ir degančiais padais. Purškia smulkus lietus. Ir staiga visi, nesustodami žygiuoti, vienas po kito tylomis, nepratardami nė žodžio, nusiima šalmus. Čia jau daugiau nešaudo! Po dvylikos valandų pradedame naują puolimą. Puolimas – geriausia gynyba.

1944 m. birželio 4–5 d. Dabar aš vadovybės rezerve. Atvyksta kitas puskarininkis, iki šiol buvęs tiekimo būryje, ir pakeičia mane. Tiekimo būryje pirmiausia: nusiprausti, nusiskusti ir pasikeisti apatinius. Paskui jautiesi tarsi iš naujo gimęs! Naktimis čia irgi gerokai ramiau nei šaudymo pozicijose. Savaime suprantama, reikia būti naudingam! Darbo daug. Vienas liūdniausių užsiėmimų būna tada, kai pargabenami žuvusieji ir tenka matyti tuos vargšus vaikinus, su kuriais dar tik prieš keletą dienų drauge būta

priešakinės linijos apkasuose. Apieškomos visos kišenės, o asmeniniai daiktai sudedami į skalbinių maišelį. Ordinai ir pasižymėjimo ženklai supakuojami atskirai. Tada viršila viską patikrina, parašo pranešimą apie „mirtį už Fiurerį, Tautą ir Tėvynę“ ir prideda dar keletą paguodos žodžių tėvams ar žmonai. Tada, perlaužę atpažinimo žetoną, palaikus suvynioja į medvilninį apklotą ar į palapinės brezentą, šiek tiek sukabina siūlais. Juos kartu su kitais dažniausiai laidoja kažkuo išsiskiriančiose vietose nubraižydami tos vietovės planą. Atsižvelgiant į kautynių smarkumą ir nuo žuvusiųjų srautas kapavietės būna ypač didelės arba kiek mažesnės, ar – labai retai – net pavieniai kapai. Šie darbai man visada patys sunkiausi ir liūdniausi. Ketinama ivaną apsupti priešais Pruto pelkes ir sunaikinti. Tačiau jis įnirtingai priešinasi!

1944 m. birželio 6–7 d. Nepaisant saulės ir kaitros, čia dažnai pučia itin gūsingas pietvakarių vėjas. Visas kraštovaizdis, medžiai, krūmokšniai, pasėliai ir trobelės parudavo nuo dulkių! Šitiek dulkių po žygio į Rusiją dar nesu matęs! Po „Stalino vargonų“ salvės dangus aptemsta kokiam pusvalandžiui ir saulė vos įžiūrima! Mūsų tankų ir savaeigių pabūklų sukeltų dulkių debesyse žengiame į puolimą beveik aklai. Labai gerai palaikomas savos aviacijos ivanas mėgina pereiti į ryžtingą kontrpuolimą ir iš šiaurinės pusės įsiveržti į Cahorną. Tai iš dalies jam sekasi! Tačiau mūsų savaeigių pabūklų brigada įstengia miestą atsikariauti. Tiktai aukštumos Nr. 181 – niekaip. Deja, nuožmiose tankų kautynėse sunkiai sužeidžiamas savaeigio pabūklo vadas vyresnysis leitenantas Didas Didensas. Taip pat – ir kitas kovinio būrio vadas.

Sunkvežimiai klampiame kelyje. 1944 m. gegužė–birželis.

Nuo kelio šalinama užvarta.

UŽFRONTĖJE

1944 m. birželio 9 d. Sužinome, kad mus iš čia vėl ketinama kažkur perkelti, tik neaišku, kur šį sykį teks vykti. Puolamosios operacijos sustabdomos. Iš mūsų informacinio biuletenio „Ugniagesių komanda" sužinome, jog nuo 1944 m. birželio 2-osios iki 7-osios „Grossdeutschland" pamušė 70 priešo tankų ir numušė 19 lėktuvų. Be to, iš viso sunaikinti 45 rusų artilerijos pabūklai ir 36 prieštankiniai pabūklai! Mūsų pionieriai aptiko ir nukenksmino 10 300 minų! „Grossdeutschland" zenitinės artilerijos divizionas per 12 mėnesių šaudė 100 kartų ir numušė 17 taikinių. Mūsų savaeigių pabūklų divizionas pamušė 15 tankų ir paėmė į nelaisvę apie 90 belaisvių. Iš tiesų turime kuo didžiuotis! Tuo metu atvyksta rumunų daliniai, kurie turi mus pakeisti.

1944 m. birželio 13 d. Visa mūsų divizija persibazavo į krūmais bei mišku apaugusią vietovę piečiau Jasų–Targui Frumos plento. Tačiau čia neturėtume likti. Mums reikia vykti į tikrai ramią vietą. Per radiją išgirstame apie sunkius mūšius sąjungininkams išsilaipinus Prancūzijoje. Trokštame, kad mūsų frontas ten atsilaikytų.

1944 m. birželio 15 d. Važiuojame maždaug 100 kilometrų į pietus – tačiau kur? Vykstama į išties ramią postovio vietą! Iš vermachto pranešimo sužinome, kad mūsų divizija ir vėl ypač pasižymėjo:

„...per mūšius Jasų apylinkėse vokiečių–rumunų daliniai, tarp kurių pažymėtinas tankistų grenadierių divizijos „Grossdeutschland" dalyvavimas,

Sunaikinti sovietų tankai prie Targul Frumos, 1944 m. gegužė. Pirmame plane sunkusis tankas IS-2.

vadovaujami rumunų kavalerijos generolo Rakovito ir tankų armijos generolo fon Knobelsdorfo, aktyviai palaikomi vokiečių bei rumunų bombonešių ir šturmo lėktuvų eskadrilių, įnirtingai kaudamiesi išstūmė bolševikus iš jų gerai įrengtų, atkakliai ginamų įtvirtinimų ir taip reikšmingai pagerino savo pozicijas".

1944 m. birželio 16 d.

Gerai užsimaskavę įsitaisome tankiuose miškuose. Po visų pastarosiomis savaitėmis patirtų vargų čia turėtume atsikvėpti. Jau patį pirmąjį vakarą surengiame šaunų kuopos vakarėlį „su visais žvangučiais", kaip sako mūsų draugai berlyniečiai. Žinoma, rūpinamės kūno švara ir ginklų priežiūra bei einame įprastinę sargybą. Tačiau šiandien turi įvykti pulko šventė! Mūsų ligšiolinis kuopos vadas paskiriamas bataliono vadu. Jis pakviečia mus į „nedidelį draugišką pobūvį". Vakaras praeina labai ramiai ir darniai. Paminime žuvusius kovos draugus ir daugybę įvairiose karo ligoninėse gulinčių sužeistųjų. O paskui, kaip sakoma, „lai viskas vyksta iki galutinės pergalės!" Vėliau, man atsigulus savo palapinėje, prieš užmiegant galvoje sukasi daugybė minčių! „Kaip viskas toliau turi vykti?" 1942-aisiais vokiečių daliniai buvo Kaukaze, paskui atėjo liūdna 6-osios armijos baigtis Stalingrade. Frontams visur tenka trauktis. Daug kalbama ir rašoma apie „atpildo ginklą". Sąjungininkams išsilaipinus, sužinojome, jog jau sukurtos raketos V-1 ir V-2. Mes tikimės kitų naujų ginklų, kurie suteiktų galimybę duoti atkirtį priešo skleidžiamiems „gandams". Ką kita mes, kareiviai, turėtume arba galėtume daryti nei toliau kovoti? Sąjungininkai mums yra pakankamai aiškiai pasakę: „Reikalaujame besąlygiškai kapituliuoti!" Po daugelio sunkių karo metų ir po tokių sunkių netekčių dabar amžiams atsiduoti sąjungininkų malonei? Apie tai negali būti nė kalbos! Bus išrasti nauji ginklai, taigi turime laikytis tol, kol jie atsiras ir galės reikšmingai paveikti karo baigtį. „Argi ne tai mes esam skolingi žuvusiesiems?" Šios mintys ilgai neduoda man ramybės. Naktis praeina be pavojaus signalų ir be jokių susišaudymų.

Kitą rytą danguje giedra ir saulėta, dieną sužinome, kad šįvakar turi įvykti prašmatni pulko šventė. Visi labai uoliai dalyvaujame pasirengime!

„Į medžius! Ei, jūs, beždžionės! Miškas turi būti sutvarkytas!“ Ir mes iš tiesų iššlavėme miško aikštelę! Surenčiama scenos pakyla, visuose keturiuose aikštės pakraščiuose iškasamos gilios duobės. Kiekvienai kuopai atskirai sužymimos vietos ir papuošiamos krūmų šakomis. Visi entuziastingai darbuojamės! Paskui prasideda didžioji šventė! Nė nenutuokėme, jog mūsų pulke esama tikrų menininkų! Tai, ką jie mums pademonstruoja, yra tikrai nuostabu! Jie patys tikriausi „profesionalai“. Esama operos solistų, aktorių, saviveiklininkų – visi jie pulko kariai. Mums pateikiama labai įvairi programa. Plojame negailėdami delnų! Tarp žiūrovų mūsų generolas Hasas fon Mantoifelis, pulko vadas pulkininkas Lorencas[1] ir visas kitas aukštasis „admiralitetas“. Pulko orkestras groja išties puikiai! Klausomės pramoginės muzikos, daug žinomų šlagerių ir, be abejo, trankių maršų. Gėrimų, aišku, taip pat apsčiai! Mūsų tiekėjai tikrai nepadarė sau gėdos. Kas valandą nuotaika vis geresnė. Artėjant vidurnakčiui, kažkaip savaime sugalvojame pakviesti generolą pasirodyti tarp mūsų! „Aukštieji ponai karininkai“ turi ložės vietas iš šakų nupintoje pavėsinėje! (Palapinių šventė![2]) Jis nedelsdamas ateina ir draugiškai kreipiasi į mus su padėka už mūsų kovinę drąsą, paminėdamas ir žuvusiuosius bei karo ligoninėse gulinčius sužeistuosius. Paskui jis sako, kad didžiuojasi mumis ir kad ateityje mūsų dar laukia svarbios užduotys. „Tačiau dabar, grenadieriai, turime bent kartą kaip reikia atšvęsti ir optimistiškai žvelgti į ateitį. Linkiu smagaus vakaro ir visiems kareiviškos sėkmės“. Sužavėti garsiai sušunkam: „Hurra!“ Orkestras užgroja tušą, o dirigentas perduoda batutą mūsų mažajam generolui. Tada jis visiškai neblogai padiriguoja paradiniam maršui, sukurtam „Grossdeutschland“ garbei. Paskui, griaudžiant šūksniams „hoch!“ ir „hurra!“, keli stiprūs kareiviai jį pagriebia ir užsikelia ant pečių! Šitaip jis iškilmingai parnešamas atgal į „palapinę“. Taip nutinka ir mūsų pulko vadui pulkininkui Lorencui, tačiau šis ne taip gerai mosikuoja batuta. Per visą ligšiolinį mano kariavimo laikotarpį tai vienintelė tokia didelė šventė dalyvaujant divizijos ir pulko vadovybei! Deja, ji taip ir liko vienintele, nes vėlesniais mėnesiais per beviltiškus mūšius nė vienam iš mūsų tokia mintis daugiau neatėjo į į galvą! Tačiau ši šventė nepaprasta, ji tikra paguoda fronto triukšmo išvargintoms mūsų ausims!

Pabaigoje surengiamas fejerverkas. Į nakties dangų pakyla visokiausių spalvų signalinių raketų, o tada baisingai sugriaudžia visuose keturiuose kampuose! Tai sprogsta stiprūs užtaisai šiandien išraustose keturiose giliose duobėse. Tai mūsų pionierių darbas! „Grandiozinė pabaiga“, kaip sako mūsų kareiviai.

1 Karl Lorenz (1904–1964) – pulkininkas, „Grossdeutschland“ grenadierių pulko vadas, nuo 1944-09-01 generolas majoras, „Grossdeutschland“ divizijos vadas iki pačios karo pabaigos.

2 Laubhüttenfest (liet. Sukotas) – palapinių šventė (Lietuvoje kartais vadinama Kučkomis), judėjų religijoje – džiaugsmo ir padėkos Dievui diena, viena pagrindinių žydų švenčių.

GD Die Feuerwehr

Grabenzeitung der Panzer-Grenadier-Division „Grossdeutschland"

Nr. 1 | Erste Junifolge | 1944

Zum Geleit

Die „GD-Feuerwehr" will Euch Unterhaltung und damit Zerstreuung bieten sowie Anregungen und Belehrungen geben; sie will zugleich ein weiteres Bindeglied innerhalb der GD-Familie sein.

Auf dem Schlachtfeld hat uns das vorbildliche Zusammenwirken aller Waffen schoenste Erfolge gebracht, die ueber den Kampfauftrag der Division hinaus entscheidend waren. Der Gleichklang unseres Wollens wird uns unseren Herzenswunsch erfuellen: den Endsieg!

Heil unserem Fuehrer!

gez. von Manteuffel
Generalleutnant u. Div.-Kdr.

In eigener Sache

DF. Vor dem Richterforum der gesamten Division erscheint heute die „GD-Feuerwehr" und sagt — zur Wahrheit ermahnt — folgendes aus:

Zur Person: Ich heiss „Die Feuerwehr" und bin im Granatenhagel ostwaerts des rumaeinschen Sereth geboren. Ich bin das jüngste Kind einer geistigen Ehe. Meine Mutter hiess „Divisionsnachrichtenblatt"; sie ist allerdings sehr früh verstorben. Mein geister Vater soll aus vornehmen-„ritter"-lichen Kreisen stammen,

Nepaisant ribotų išteklių, „Grossdeutschland" divizijai pavyko išleisti savą laikraštį. Čia 1944 m. birželio pradžios pirmas numeris, trumpai informuojantis apie sąjungininkų išsilaipinimą ir armijų grupės „Centras" žlugimą.

Divizijos poilsio namai Jasuose, Rumunija. 1944 m. birželis.

Pratybos su 8 cm minosvaidžiu 1944 m. vasarą.

ŽINUTĖ APIE ŠVENTĘ IŠ FRONTO LAIKRAŠČIO „UGNIAGESIŲ KOMANDA"
1944-07-24–25

Rumunija, Vaslui–Bakau. Ten miškuose ilsimės po sunkių gynybos mūšių Karpatų priekalnėse ties Jasais ir Romanu. Atokiau nuo Pruto frontų divizijos daliniai linksmai leido „šventines valandas". Tam mes puikiai pasirengėme. Atvyko mūsų „naujasis generolas" Hasas fon Mantoifelis! Ir ko tik mums neteko sunkiuose mūšiuose nuveikti per pastarąsias savaites ir dienas! Naktį peršokome Jasų–Targulo–Frumos „ugniagesių komandos plentą". Naktį pasitraukėme iš „juodųjų kiaulių" krašto, duobėmis išvarpyto Pruto kepalo (neaukštus lygumų kauburius mes vadiname „kepalais"), palikome nesuskaičiuojamų kontratakų kilometrus. Be to, per tą naktį atsikratėme barzdų, kuriomis buvome apžėlę prie Tautešto ir Moimešto, ir iššutinom utėles, įsigytas prie Cahornos ir Hortesto! Lygumose liko bombonešiai ir „įkyrieji" (atakos lėktuvai Il-2), o žalioje Moldovos miško laukymėje lyg grybai po lietaus dygo vaišės ir šventinės staigmenos. Vadai sulankstė vietovių žemėlapius, o adjutantai, su malonumu užtraukę melsvą seniai išsiilgtų cigarų dūmą ir įnikę į „kmyninės butelį", išbraukė iš savo užrašų knygelių smogiamųjų operacijų ir paskirties punktų pavadinimus bei šaudmenų kiekių skaičius. Tačiau iš pradžių dar buvo lietinga įžanga. Tikra liūtis nuplovė paskutinius grenadierių praeities prisiminimų likučius. Atvykę pas mus kviestiniai svečiai neišvydo jokių atakų su prieštankiniais granatsvaidžiais ir rankinėmis granatomis, jokių apkasų knisimo ir jokių kritimų ant žemės. Jie pamatė savo grenadierius iš kitos pusės. Iš linksmesnės, bet, jokiu būdu, ne

iš prastesnės. Marga artistų kirbinė, virtusi humoristais ir įvairiausių improvizacijų scenos meistrais, sukėlė tikrą furorą publikos pilnoje miško laukymėje, apjuostoje savadarbių spalvingų žibintų. „Grenadieriai“ nuo savo solistų parado ir divizijos orkestro polėkio bei ritmų įsišėlo. Šįkart drauge su jais smagios nuotaikos ir linksmybių „pasisemti“ atvyko ir tas, kuris dėl savo grenadierių žengia per ugnį, teikia jiems visokeriopą paramą, rūsčiomis valandomis stoja į jų apkasus ir prieštankinių ginklų smūgiu nuvalo kelią priekin. Tai mūsų Generolas! Jis sėdėjo tarp savo vaikinų, dainavo ir linksminosi drauge su jais. Moldovos nakties mėnesienos ir nuotaikingos šventės įvairiaspalvių šviestuvų šviesoje Generolas su savo grenadieriais dalijosi senais ir naujais fronto išgyvenimais. O kai pabaigoje šauniojo kavaleristo fon Mantoifelio garbei „Mozūrų fanfaros“ užgrojo dainą apie ištikimąjį husarą – dirigavo Generolas, – štai tada ir prasidėjo! Griaudžiant balsingam „valio!“, pasirodė penki plačiapečiai grenadieriai. Jie užsikėlė savo Generolą ant pečių ir aidint senajam kavaleristų maršui, iškilmingai nešė per šventinę aikštę. Svečiai pakiliai pasitiko šventės kulminaciją. Senoji draugystė tapo dar glaudesnė, o fronto bičiulystė – tvirtesnė.

1944 m. birželio 20–23 d. Tačiau mūsų miško stovyklavietėje ne vien švenčiama! Įsirengę „kautynių lauką“, treniravomės iki devinto prakaito: ataka, įsiveržimas, priešo pozicijų apsupimas ir galiausiai pasirengimas gynybai. Viskas labai tikroviška, kartais panaudojant ir kovinius šaudmenis. Ypatingas dėmesys skiriamas pratyboms su minosvaidžiais, pėstininkų lengvosios artilerijos pabūklais (7,5 cm kalibro), kulkosvaidžiais ir prieštankinėmis patrankomis – su pagrindinėmis sunkiosios ginkluotės kuopos ginklų rūšimis. Mūsų kovinė ugnies galia milžiniška! Nuolat treniruojamasi kovoti su priešo ugniavietėmis. Vyksta ir pratybos naudoti „pancerfaustus“, su kuriais „tankų naikintojui“ elgtis yra dabar kur kas paprasčiau ir saugiau, nei su pritvirtinamuoju užtaisu![1] Naudojant tą daiktą, reikia tiesiog prisiartinti prie tanko ir magnetais jį „priklijuoti“. Pastarąjį veiksmą esu tik vieną kartą mėginęs, kai „šliaužte“ slinkau artyn prie tanko T-34, stovinčio aukštoje žolėje, ir staiga kurtinamai sprogo į tanką pataikęs prieštankinio pabūklo sviedinys. Jis prašniokštė visiškai pro pat mane! Labai išsigandau, juk mane galėjo kliudyti skeveldros. Paskui nieko panašiai daugiau nedariau.

Vakarais sėdžiu prie nešiojamosios radijo stotelės, kuri mums atstoja radijo imtuvą, ir klausausi apie mūšius išsilaipinimo fronte bei apie anglų–amerikiečių bombonešių eskadrilių antskrydžius į Reicho teritoriją. Padėtis atrodo ne pati geriausia. Kurgi tie žadėtieji naujieji ginklai? Šioje srityje pas mus iki šiol nedaug kas tenuveikta. Lengviesiems pėstininkų artilerijos

1 Hohlhaftladung (HHL 3) – rankinė prieštankinė magnetinė mina, kuri pritvirtinama prie tanko ir susprogdinama. Naudota nuo 1942 m. iki „pancerfaustų“ atsiradimo 1943 m.

Vokiečių karys, ginkluotas vokišku pistoletu kulkosvaidžiu StG-44, kuris pagal konstruktoriaus pavardę dažnai vadintas tiesiog „šmeiseriu".

pabūklams pailginti vamzdžiai, dabar jie vadinami pėstininkų artilerijos prieštankiniais pabūklais. Patobulinti ir šaudmenys. Jais galima pamušti tanką. Tobulesni tapo mūsų šarvuotieji transporteriai, savaeigiai pabūklai, tankai ir kitoks šarvuotasis vikšrinis transportas. Greta jau žinomo, dažnai mūšyje nepatikimo vokiško pistoleto kulkosvaidžio (kai šovinių apkaba nulūžta įstatant) dabar pasirodė aiškiai geresnis „šturmo šautuvas"[2] su lenkta dėtuve. Mes vis dar negauname jokio naujojo stebuklingo ginklo! Tačiau sunkią valandą ne taip lengva atsižadėti vilties. Nuolat rengiamos ginklų ir šaudymo pratybos. Tos pratybos gali vykti gana dažnai! Vieną dieną pasirodo aukšto rango rumunų karininkas ir mums pranešama, jog turime jam pademonstruoti apkasų ir pozicijų sistemos mokomąją ataką, surengtą pagal visas karo meno taisykles. Viskas turi atrodyti labai tikroviškai, tiksliai, kaip išmokta, naudojant kovinius

Vokiškas pistoletas kulkosvaidis StG-44 (viršuje) ir sovietų pistoletas kulkosvaidis AK-47 (apačioje). Teigiama, kad AK-47 buvo sukonstruotas remiantis StG-44.

2 Sturmgewehr – Hugo Schmeisserio konstrukcijos automatas StG-44, kartais vadinamas šturmo šautuvu. Naudotas nuo 1944 m.

šaudmenis. Savo šaudymo pozicijas įsirengėme miško proskynose. Sekykla įrengta aukštai medyje ir laidiniu ryšiu sujungta su minosvaidininkais. Pirmiausia mums paaiškinamas tikslus atakos planas. Mus parems sunkioji ginkluotė – naujieji pėstininkų artilerijos prieštankiniai pabūklai (7,5 cm), 2 cm zenitinės patrankos ir paprasti prieštankiniai pabūklai. Papildomai skiriami mūsų sunkieji 15 cm kalibro pėstininkų artilerijos pabūklai. Viso ko pažiba turi būti demonstravimas naujojo „Galijoto“[1] (maždaug 80 cm aukščio, 1,5 metro ilgio ir 75 cm pločio), per atstumą valdomo vikšrinio sprogmenų vežimėlio, kuris per tranšėjų tinklą turi nuvažiuoti iki kažkurio bunkerio. Tada ten turi būti susprogdintas. Tai bus mūšio demonstravimo svarbiausia akimirka ir jo pabaiga. Po pirmojo artilerijos smūgio turi pulti pėstininkai. Mums pranešamas oficialus planas – anksčiau minėtų sunkiųjų pabūklų vykdomas parengiamasis apšaudymas, neatidėliotinas pėstininkų išpuolis. Mums įsakoma: „Visa sunkioji artilerija iššauna vienu metu“. Atkreipiame dėmesį į tai, kad mūsų minoms nulėkti reikia apie dvidešimt sekundžių, todėl norime iššauti maždaug dvidešimt penkiomis sekundėmis anksčiau už kitą sunkiąją artileriją, nes tik tada visos salvės smogs „priešui“ tuo pačiu metu. Tačiau įsakymas pakartojamas – sutikrinus laikrodžius, šauti vienu metu. Tai beprotybė! Dėl dvidešimt sekundžių vėliau krintančių minų, kurios pasižymi tam tikra sklaida, mūsų pėstininkams gali kilti grėsmė. Nepadeda jokie prieštaravimai, niekas nesikeičia – visi šauna vienu metu. „Idiotai! Šūdas, juk taip negalima!“ Tačiau įsakymas lieka įsakymu. Žiūrovai, rumunų ir mūsų karininkai, susibūrė miško pakraštyje tiesiai priešais mūsų sekyklą, įrengtą aukštai medyje, ir atidžiai stebi pro žiūronus užimamus „priešo apkasus“. Tada pasigirsta komanda: „Ugnis! Mes iššauname taip greitai, kaip tik apskritai įmanoma. Tačiau vis dėlto atsitinka tai, dėl ko būgštavom! Kitų pabūklų, šaudančių lėkšta trajektorija, sviediniai krinta tiksliai į priešakinius apkasus, pėstininkai atakuoja! Trata automatų ir kulkosvaidžių šūviai. Kai jie, nusviedę rankines granatas su garsiu „hurra“ jau ketina įsiveržti į priešakines tranšėjas, čia sprogsta ir mūsų minos, kurios iššaunamos aukšta trajektorija ir todėl skrieja dvidešimt sekundžių! Išgąsdinti pėstininkai puola slėptis, šūksnis „hurra“ nuskamba gana apgailėtinai. Pirmiausia jie leidžia „pasklisti“ virš tranšėjų „mūsų pašventinimui“. Kariai guli vos per 15 metrų nuo pirmojo apkaso, o skeveldros atlekia iki jų! Vaikinai „kaip tikrame kovos lauke“ gana gerai pasislėpė nuo skeveldrų. Dulkėms ir dūmams išsisklaidžius, su palengvėjimu atsidūstam pamatę, kad visi pėstininkai vėl pašoka ir dabar jau su garsiu „hurra“ įsiveržia į apkasus. Žinau, jog du arba trys vaikinai buvo vienaip ar kitaip sužeisti. Taip

1 Leichter Ladungsträger Goliath (Sd. Kfz 302) – savaeigė vikšrinė mina su distanciniu valdymu, pavadinta biblinio žydų herojaus vardu.

neturėjo atsitikti! Kai po visko suirzę adjutantai rūsčiai reikalauja pasiaiškinimų ir ketina suversti mums visą kaltę, ryžtingai jiems paaiškiname, kur ieškoti tikrųjų „nevykėlių“! Ir ponams kvailomis veido išraiškomis tenka pasišalinti. Paskui, baigdamas visą pasirodymą, greta vieno bunkerio labai įspūdingai sprogsta „Galijotas“! Trimito signalas skelbia pratybų pabaigą. Viskas gerai, kas gerai baigiasi! Nemalonus incidentas vėliau nebuvo tiriamas. Atrodo, kad po šio demonstravimo rumunai vėl ima tikėti galutine pergale!

1944 m. liepos 3 d. Oras puikus, o kalnų kraštovaizdis, nutolęs tik keletą kilometrų į vakarus, matomas nuostabiai aiškiai. Čia nėra jokio besikėsinančio į mūsų gyvybes priešo. Vakar pas mus lankėsi vadinamoji „Fronto scena – karių laisvalaikio organizavimo grupė“. Vėl dvi valandos linksmybių, muzikos ir dailių merginų! Daug juoko! Tai mums tikrai patiko! Gauname laišką nuo kovos draugo Jupo Derflerio iš karo ligoninės „G.G.“ (Generalinėje gubernijoje), jis rašo, kad po sužeidimo reikalai vėl taisosi. Šiandien užklupo gana smarki audra su gausiu lietumi. Mūsų divizijos miško stovykla įsikūrusi trikampyje: į rytus nuo Bakau–Vasilui, šimtas kilometrų į pietus nuo Jasų.

1944 m. liepos 25 d. Rengiamės persidislokuoti. Transportas pakraunamas kovos salygoms reikalingais kroviniais, mūsų kovos dvasia vėl gera! Kur bus kitas paskyrimas? Kuriame fronte gaisras? Gaila, vynuogės čia prisirpsta vėliau! Kas žino, kur vėl turėsim atlikti ugniagesių komandos vaidmenį? Dar kartą apžvelgęs šį puikų kraštovaizdį, mąstau apie tai, jog ir be karo čia viskas būtų taip gražu, pasvajoju po karo dar kartą čionai atvykti. Tačiau pirmiausia būtina šį karą pergalingai užbaigti. Tuo metu gauname išsamią informaciją apie nusikalstamą pasikėsinimą į mūsų fiurerį. Mums visiškai nesuprantama, kad vokietis karininkas galėtų šitaip padaryti. Man tai primena „mitą apie smūgį peiliu į nugarą“[2] po I pasaulinio karo. Kareiviams ir ypač karininkams neteikia jokio džiaugsmo tai, kad dabar būtina sveikintis „vokiškai“, t. y. pakeliant ištiestą ranką (manau, kad taip įsakyta reichsmaršalo Hermano Geringo). Visi tai daro labai nenoriai! Pirmosiomis savaitėmis dėl to būta nemažo sąmyšio!

1944 m. liepos 25–26 d. Ten galėjome kurį laiką gražiai pagyventi be jokio sąlyčio su priešu. Tačiau vieną sykį ir šis gražus metas baigiasi. Nors turėjome itin sunkių pratybų laikotarpį, tačiau bent jau nebuvo kėsinamasi į mūsų gyvybes! Netrukus vėl komanda: „Pasirengti! Pakrauti transportą kautynių sąlygomis, nieko nepalikti, raportuoti apie pasirengimą išvykti“!

2 Vokietijos karinė vadovybė 1918 m. lapkričio mėn. socialistinę revoliuciją vadino „peilio smūgiu į nugarą“, prisidėjusiu prie šalies pralaimėjimo I pasauliniame kare.

Divizijos vadas generolas leitenantas Hasas von Mantoifelis kalbasi lauko telefonu. 1944 m. rugpjūtis.

Pakeliui į Rytprūsius

PIRMOSIOS ATAKOS PRIE VIRBALIO

1944 m. liepos 26 d. Šiandien paskutinis patikrinimas, lipame į automobilius ir išvykstame. Mums persidislokuojant, visada pasklinda keisčiausių „gandų". Gal vykstame į Italiją? Arba į Prancūziją kautis su išsilaipinusiais sąjungininkais? Bet mes jau pratę būti „Rytų fronto ugniagesių komanda". Kai kurie duoda valią savo vaizduotei. Perkrovimo geležinkelio stočių pavadinimai labai įvairūs. Važiuojame laukinio grožio Bistricos slėniu per Gura Humorolui–Dorną–Vatrą į Jakobenį. Iš ten trinksime traukiniu. Kadangi jame nėra vagonų žmonėms, tai tarp sunkvežimių pasistatome palapines. Kai kurie įsitaiso miegoti sunkvežimių kabinose ar jų kėbuluose. Su kulkosvaidžiais, pritvirtintais ant pasukamų laikiklių, 2 cm zenitinėmis sistemomis ir asmeniniais ginklais esame daugiau ar mažiau pasirengę gintis. Susirandu gerą vietelę. Išvyniojęs sunkvežimio brezentą, susuktą už vairuotojo kabinos, galiu jame gulėti kaip hamake ir iš viršaus stebėti pro šalį lekiantį kraštovaizdį. Kai geležinkelis įsišauna į tunelį – jų net keletas, – tai ten viršuje būna gana pavojinga, nes tunelių lubos – visiškai arti manęs. Traukinys rieda pro Budapeštą– Lavicą–Silausą, pro Jablunkos perėją–Opelną (*Opolę*)–Breslau (*Vroclavą*)– Lisą (*Lečną*)– Pozeną (*Poznanę*)–Gneseną (*Gniezną*)–Torną (*Torunę*) – Alnaštyną–Įsrutį į Gumbinę[1]. „Klausykit, vyrai, jei suskaičiuotume, kiek ligi šiol vermachtas mus vežiojo traukiniais, už tai turėtų susidaryti apskrita sumelė", – pareiškė vienas iš maniškių. Važiuojant per Vokietiją, žmonės stovi prie geležinkelio ir entuziastingai mums moja. Traukiniui sumažinus greitį, mėtome įdėtus į degtukų dėžutes savo adresus (vardą ir lauko pašto numerį) kuo dailesnėms merginoms tikėdamiesi kada gauti iš jų laiškų.

1944 m. rugpjūčio 3 d. Pagaliau pasiekiame Stalupėnus mažą Rytprūsių miestelį Lietuvos pasienyje. Ten išsilaipiname, o sunkvežimius atskirai paliekame vietovėje toli nuo mūsų, nes prieš keletą dienų rusai Lietuvos pusėje, už kelių kilometrų nuo sienos, užėmė Vilkaviškio (Volfsburgo) miestelį, esantį už vadinamosios Rytprūsių gynybos linijos. Mes sužinome, jog rusų kariniai daliniai jau sykį buvo įsiveržę į vokiečių teritoriją iki Galdapės ir žiauriai siautėjo skriausdami ir žudydami civilius gyventojus, tačiau buvo iš ten išmušti.

1 Rytprūsių vietovardžius žr. knygos priede „Rytų Prūsijos vietovardžių rodyklė".

Apkasuose netoli Virbalio.

Išsikrovimas vyksta paskubomis! Prieš mus dar neįrengta jokios rūšies gynybos pozicijų! Kasame tranšėjas ir apkasus vos už šimto metrų nuo mūsų tankų, kurie stovi gerai užmaskuoti tarp javų gubų ir kartu saugo mūsų išsikrovimą ir „pozicijų kūrimą".

1944 m. rugpjūčio 4 d. Čia suformuojame laikiną pagrindinę fronto liniją ir laukiame, kol atvyks ir išsikraus visos divizijos transporto priemonės. Tada žiūrėsime, kas bus toliau! Be to, sužinome, jog prieš porą dienų ivanas užėmė Lietuvos pasienio miestelį Vilkaviškį (Volfsburgą). Jis yra tik už kelių kilometrų nuo sienos. Įsakyta užtikrinti „ypatingą budrumą". Nuėjusį pailsėti į savo apkasą mane vėl pradeda kamuoti aštrus dantų skausmas. Jį jutau dar važiuodamas traukiniu. Ten man labai padėjo vienas senas vyresnysis jefreitorius. Nuo gero gniužulo kramtomojo tabako dantų skausmas praėjo per pusvalandį! Iš pradžių tabako skonis atrodė baisus, tačiau po kurio laiko pradėjau jausti jame konjako prieskonį, nors spjaudžiausi lyg senis! Guliu savo apkase ir įsiklausau, kas dedasi rytų pusėje, tačiau šiuo metu ten nieko negirdėti. Tik kartais čia pat, kaimynystėje, keisdami pozicijas, ūžia mūsų tankai. Girdėti šūkaujant komandas. Padangėje šiąnakt ramu.

1944 m. rugpjūčio 6 d. Ramybė pasibaigia jau kitą rytą! „Raportuoti apie pasirengimą iššygiuoti!" Važiuojame Vištyčio ežero pakrante per Pilkalnius piečiau Virbalio. Atakos šiaurės kryptimi pradžia 8.25. Pagaliau išgirstame ir pamatome virš rusų pozicijų ūžiančius mūsų atakos lėktuvus, tačiau bombų jie nemėto. Net nešaudo. Tai atrodo kaip atakos imitacija. Esam nustebinti! Iš pradžių kiek sutrikę rusai atsipeikėja ir mes patenkam į smarkią artilerijos ugnį. Patyrus nuostolių, ši ataka tikriausiai bus nesėkminga. „Ataką nutraukti, pasirengti gintis!" Pasigirsta naujas įsakymas: „II batalionas, vyresnysis

Grenadierių gynybos punktas Vilkaviškyje.

leitenantas Šmelteris, vyksta kairėn nuo kelio Virbalis–Skiaudininkai – Skardupiai tiesiai į rytus nuo Apšrutėlių. Atakos kryptis – šiaurės rytai".

1944 m. rugpjūčio 7 d. Po naujos atakos šiandien pagaliau užimame vyraujančią 51-ąją kalvą. Tuo pačiu metu vyksta aršūs tankų mūšiai. Matome naują kazematinį[1] tanką „Josif Stalin" (su 12,2 cm kalibro patranka!). Jis įstengė pamušti net keletą „Tigrų"! Ivanas čia jau stipresnis, nei buvo tikimasi. Nepaisant nemažų nuostolių mūsų, tikslas pasiektas. Naktis praeina ramiai. Žinome, jog turime būti pakeisti. Kitą dieną žvalgomas puolimo ruožas. Tikslas – priešo užimtas Vilkaviškis (Volfsburgas). Veržiamiesi iš pietvakarių į šiaurės rytus, turime pasiekti Rytprūsių gynybos liniją, rytuose nuo miestelio ir atkirsti atsitraukimo kelią miestelyje įsitvirtinusiems rusams. Esame perspėti saugotis visur išdėliotų minų! Naktį savo užnugaryje girdime nepaliaujamą judėjimą. Tai užima išeities pozicijas I bataliono šarvuotieji transporteriai ir tankai.

1 Sunkusis tankas su galinga patranka, storais šarvais ir specialios konstrukcijos bokšteliu.

„Grossdeutschland" tankų bataliono 10-isios kuopos „Tigras" važiuoja pro keletą trofėjinių 7,62 cm prieštankinių pabūklų. Vilkaviškis.

1944 m. rugpjūčio 8 d. Priešais miestelį driekiasi lyguma ir prieštankinis griovys, kuris iš pietų į šiaurę kerta rytuose einančią Rytprūsių gynybos liniją. Toliau į rytus prasideda miškas, kuriame nežinia kas gali būti pasislėpęs. Norime ivaną ten užspeisti. Tai nelengvas ir rizikingas sumanymas!

1944 m. rugpjūčio 9 d. Išaušta rytas, pažeme tvyro rūkas. Dabar prasideda! Dalyvauja visos savaeigės transporto priemonės, tankai, šarvuočiai, zenitiniai pabūklai, prieštankinė artilerija ir mes! Puolame be jokio artilerijos parengimo! Puolimas turi būti netikėtas! Viskas vyksta greit! Puolame rytiniame rūke iš pietų pusės ir turime galimybę per žiaurias apkasų kautynes įsiveržti į Rytprūsių gynybos liniją Vilkaviškio rytinėje pusėje ir apeiti miestelį iš šiaurės. Su mumis žengia III bataliono fuzilieriai. Puolimas ivanui, atrodo, netikėtas, nes prieš tai nebuvo įprastinės artilerijos paramos, tiksliau sakant, parengimo. Pirmą mūsų išpuolį prieš gynybos pozicijas į rytus nuo Vilkaviškio lydi sėkmė, tačiau paskui ivanas atsipeikėja! Ant mūsų užgriūva 15,2 cm kalibro sunkiosios artilerijos pabūklų ugnis! Šį sviedinio kalibrą vadiname „juodąja kiaule" dėl jo sprogimo sukeliamo juodų dūmų ir žemių stulpo. Mūsų tankai irgi patenka į sunkiųjų prieštankinių pabūklų ugnį! Tos prakeiktos minos taip pat pridaro nemažai nuostolių. Kai šaukdami „hurra-a!" įpuolame į priešo apkasus, apmėtę juos rankinėmis granatomis ir tratindami iš automatų, viskas vyksta labai sėkmingai tol, kol užpuola debesys

„šturmuotojų“ „Il-2“, mėtančių bombas, „šukuojančių“ iš patrankėlėlių bei kulkosvaidžių ir vedančių mus į neviltį savo raketomis. Dabar matome, ką pirmaisiais karo metais rusai patyrė nuo mūsų oro pajėgų. Dabar jie turi kiekybinę persvarą! Vos tik pirmoji lėktuvų banga rūsčiai riaumodama praneria virš mūsų, jau girdim atūžiant kitą bangą ir „triukšmingas pragaras“ atsiveria iš naujo! Toks stiprus, kaip dabar, ivanas iki šiol dar nėra buvęs nuo pačios mūsų nesėkmingos operacijos „Citadelė“ laikų! Nelaimė, keletas III bataliono žmonių pakliūva į mums nežinomą minų lauką. Žūsta ryšininkas motociklininkas, deja, patiriame ir daugiau nuostolių. „Tai bent triukšmelis“, kaip sako seni kareiviai. Pagaliau Rytprūsių gynybos linijos pietinė dalis jau mūsų. Ivanas ginasi velniškai smarkiai! Mūšio lauke keliolika pamuštų mūsų tankų! Kai kurie iš jų dega. Rusai čia turi naujų kazematinio tipo tankų, panašių į mūsų savaeigius pabūklus, tačiau dar didesnių! Šio tanko patranka didesnio, tai yra 12 cm, kalibro. Taigi jis gali pamušti net mūsų „Tigrą“! Kol mes su pėstininkais, naudodami visus ginklus, „valome“ apkasus,

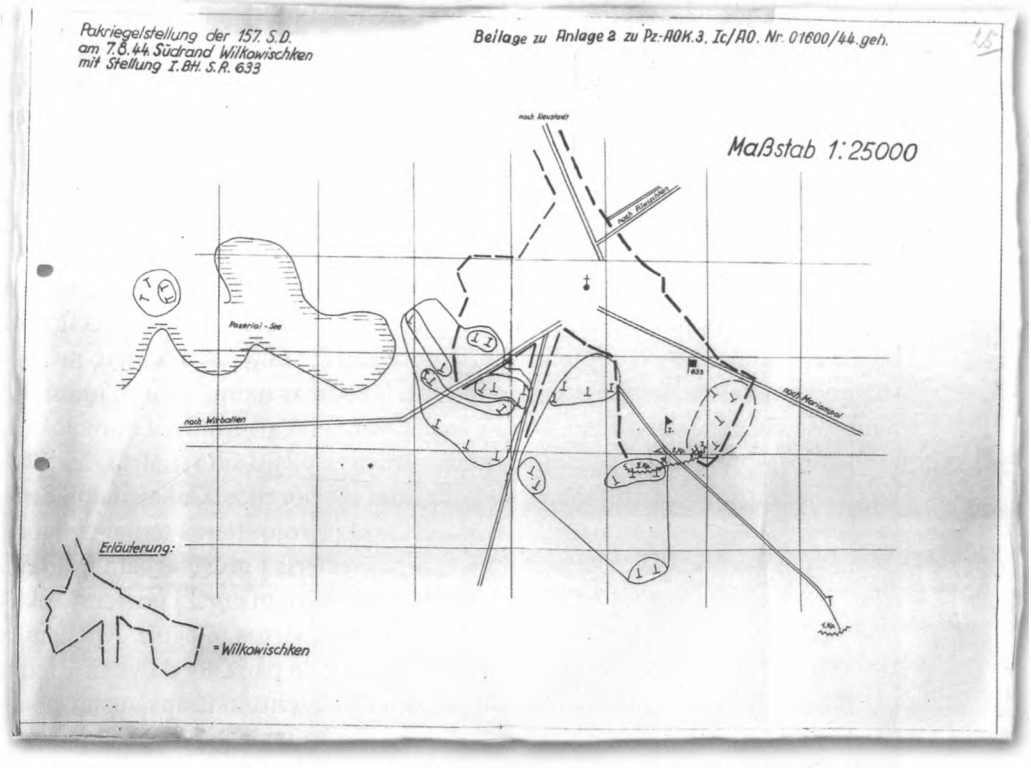

Prieštankinių pabūklų pozicijos Vilkaviškyje 1944 m. rugpjūčio 7 d., prieš pradedant miestelio puolimą.
NARA, T-313, Roll 310, fr. 8587867

vakarinėje pusėje, kairiau nuo mūsų, miestelyje, vyksta žiaurios kautynės dėl kiekvieno namo ir kiekvienos gatvės. Mūsų lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklai pakeisti prieštankiniais pabūklais su pusilgiais vamzdžiais. Naudodami atitinkamus šaudmenis jie ir tanką gali pamušti! Aš su savo minosvaidžiais tvirtai laikausi viduryje. Čia, senojoje Rytprūsių gynybos linijoje, priešas mums yra iš abiejų pusių. Iš namų sangrūdos kairėje ir iš miško dešinėje galima tikėtis įvairių staigmenų! Tenka būti viskam pasirengus! Kai vakare darosi šiek tiek ramiau, pas mane ateina ryšininkas pranešti, kad reikia mieste rasti mūsų sunkvežimį su maisto produktais, kuris atvežė ir šaudmenų. Miestelis jau turėtų būti mūsų užimtas. Slenku į miestelį tranšėjomis. Kareiviai jose smarkiai „išsibarstę", t. y. įsikasę kuo giliau prisibijodami rusų kontratakos! Miestelyje vis dar girdimi šūviai, rankinių granatų sprogimai ir automatų papliūpos. Turbūt tebėra daug besiginančių ivanų? Jau ketinu įbėgti į pirmą namą, susisiekiantį su apkasų sistema, kai skutamuoju skridimu riaumodamas atskrenda pavienis lėktuvas Il-2. Mane apima toks jausmas, lyg jis nusitaikęs būtent į mane. Trenkia į mūsų apkasus iš patrankėlių, staigiai apsisuka ir užskrenda dar sykį. Žvelgiu aukštyn ir matau, kaip tas prakeiktas skrajūnas išmeta vieną vienintelę bombą, kuri, rodos, atlekia tiesiai į mane! Tad šoku į namo griuvėsius puolančios lydekos šuoliu, jei taip galima pasakyti. Po sprogimo matau, jog bomba pataikė į apkasą vos už kelių metrų nuo namo. Suprakaitavęs ir uždusęs pagalvoju: „Argi galima taip stengtis vaikantis pavienį kareivį?" Mūsų karinių oro pajėgų reikalai šiuo metu atrodo apgailėtinai. Tačiau, kai mūsiškė 3,7 cm kalibro zenitinė artilerija tą ivaną kaip reikiant prispaudžia, jis apsisukęs nulekia ir daugiau nesirodo. Drožiu toliau ir prieinu pirmuosius miestelio namus. Galiausiai susirandu ir mūsų furjerį[1]. Su juo nuvažiuojame į miestelio centrą, kur stovi keletas tankų, jie aprūpina mus šaudmenimis. Atrodo, kad čia taip pat nesaugu, nes bevažiuodami keletą kartų esame apšaudomi iš sodų ar namų. Matyt, miestelio namuose vis dar esama rusų. Mums tenka sumaniai atsišaudyti! Sunkvežimį greitai apspinta maisto nešėjai. Furjeris samčiu išpilsto šiltą maistą į katiliukus, o patiems nešėjams tenka šiek tiek didesnės porcijos. Galiausiai juk nešiodami maistą po pozicijas jie patiria didesnį pavojų. Jiems tenka ir papildomas gurkšnis kavos ar arbatos. Žiemą, kai furjeris į mūsų arbatą įpildavo romo, dažnai pats pasisiūlydavau nešioti maistą. Grįžtu atgal į pozicijų apkasus, paskirstomi sargybos postai. Paskui ieškomės vietos miegoti. Ant žemės klojama viskas, ką tik galima rasti: žolė, šiaudai ir panašūs dalykai. Žiemą užsiklojame medvilniniais apklotais, vasarą – brezentiniais apsiaustais. Šalmų paprastai nenusiimame, nes odiniame šalmo įdėkle galvai gana patogu. Už keleto šimtų metrų į šiaurę naktį kelis kartus kyla aršūs susišaudymai; tad

1 Fourier (furier) – karinio dalinio ūkvedys – puskarininkis, atsakingas už maisto, drabužių, ginklų saugojimą ir išdavimą, kai kur vadinamas kaptenarmusu.

sargybiniai klausosi ausis ištempę. Kartą pasigirsta šūvis miške dešinėje, paskui pavieniai šūviai nuo miestelio pakraščio palydimi šūksnių: „Štai, jie bėga! Jie bėga!“ Iš pradžių aukštyn pakyla signalinės raketos ir sušvinta apšviesdamos vietovę, paskui – vėl keletas šūvių. Ivanas taip pat nori matyti, kas čia vyksta, todėl irgi paleidžia į nakties dangų keletą žalsvų signalinių raketų. O nuvargusiam kareiviui tenka stengtis užmigti, tačiau nuovargis stipresnis. Pabundama tik tada, kai atsitinka kas nors ypatinga. Naktimis mes, puskarininkiai, turime tikrinti sargybos postus. Pretenzijų jiems turime retai. Ir vėl šaudymas! Tai mėgina prasiveržti keletas ivanų, o kitą rytą išgirstame, jog nuostolių bemaž išvengta.

1944 m. rugpjūčio 10–11 d. Ankstų rytą pas mus pastiprinimui atvyksta vadinamieji Rytprūsių daliniai iš vietos gyventojų, prilyginami „Landvero kariams“[2]. O miestas dar kartą pereinamas ir iš jo visiškai išvalomas priešas. Per dieną fronto linijoje įvyksta tik keletas menkų susidūrimų. Į senąją „Rytprūsių gynybos liniją“ atvyksta vis daugiau tų Rytprūsių dalinių. Mes pakeičiami ir siunčiami ilsėtis į pietinę bei pietvakarinę miestelio dalį. Ten sužinome tolesnius divizijos planus. Numatomas tikslas – šiaurėje pasiekti Kuršo armiją ir užtikrinti jos susisiekimą su pagrindinėmis pajėgomis. 1944 m. liepos 19 d. rusai užėmė Šiaulių miestą. Jų tikslas yra prasiveržti į vakarus prie Baltijos jūros. Tada Kuršo armija būtų atkirsta! Prie Kuršėnų miestelio taip pat vyksta smarkūs mūšiai. Mūsų pajėgos per daug ištęstos.

2 Landwehr – teritoriniai kariniai daliniai, sudaryti iš vyresnio amžiaus rezervistų vidaus tarnybai ir antraeilėms užduotims fronte vykdyti.

Puskarininkis Refeldtas su šalmu ir kastuvėliu Lietuvoje.

1944 m. rugpjūčio 12–13 d. Iššygiuojame šiandien! Vykstame į šiaurę. Pravažiuojame Pilkalnio, Lazdėnų, Trapėnų miestelius. Ten persikeliame per Nemuną.

1944 m. rugpjūčio 14–15 d. Toliau traukiame per Vilkyškius, Tauragę, paskui Tilžės–Šiaulių keliu ligi Pakražančio, ten į šiaurę, vis dar nesusitikdami su priešu, per Kražius–Kolainius–Luokę į Telšių–Šiaulių kelią, paskui prie Šiaulių–Liepojos geležinkelio linijos. Ten pirmąsyk susiduriame su priešu. Pervažiavus mišką ir vos išvažiavus į pamiškę, nuo kurios kelias vėl eina atvira vietove, ivanas pamato pirmuosius sunkvežimius ir pasitinka juos „Stalino vargonais"! Išgirdęs taip gerai mums pažįstamą reaktyvinių minų paleidimo garsą, tą periodiškai pasikartojantį kaukimą, sušunku: „Tuojau iš mašinų ir į priedangą!" Vyrai žaibiškai iššoka iš sunkvežimių ir, pasklidę į šalis, slepiasi grioviuose ar bet kokiose įdubose. Aš, kaip tuometinis kuopos vadavietės apsaugos skyriaus vadas (juo mane buvo paskyręs mūsų naujasis nelabai mėgstamas kuopos vadas), sėdžiu lengvajame automobilyje už vyresniojo leitenanto H. nugaros. Kai vairuotojas staigiai sustabdo automobilį, rikteliu: „Lauk iš mašinos! Į priedangą!", šoku nuo sėdynės į pakelės griovį ir susiriečiu į kamuoliuką. Staiga kad trenks ir kairėj, ir dešinėj, ir per kelio vidurį! Tai krinta dvidešimt keturios reaktyvinės minos, paleistos nenutrūkstama greita salve! Mes, seni žvirbliai, gulime sukniubę, laukdami, kol praeis pavojus. Jau atrodo, jog viskas sėkmingai pasibaigė, kai išgirstam garsiai ir gailiai šaukiant. O buvo taip: šis vyresnysis leitenantas H. tapo mūsų kuopos vadu, kai, išvykstant į Rumuniją, mus turėjo palikti ankstesnis kuopos vadas vyresnysis leitenantas Šmelteris. Mat, jam besėdint ant tanko per puolimą Karačevo miške, tanko bokštelis pasisukdamas prispaudė koją. Tas „naujasis" mums, būrių ir skyrių vadams, iškart nepatiko! Kareiviai irgi jo nepamėgo. Iš pat pradžių jis visus puskarininkius vieną po kito nukamavo jiems einant kuopos vadavietės apsaugos skyriaus vado pareigas. Tuomet ir aš tokiu vadu tapau. Kai jis tai padarė įsakymu, išdrįsau pasakyti: „Pone vyresnysis leitenante, aš nelabai to norėčiau, man geriau būtų likti savame minosvaidininkų būryje". Tada jis pagrasino man bausme už atsisakymą vykdyti įsakymą! Na, gerai, pamaniau sau, jis dar pamatys, ko iš manęs sulauks! Jis tam neturi teisės. Be to, mes nepamiršom ir jo kreipimosi į kuopą! „Kad negirdėčiau jokių šauksmų ir dejonių, jei kas iš jūsų bus sužeistas! Lai kenčia sukandęs dantis ir parodo esąs tikras vyras". Tada mes, „seni žvirbliai", pamanėm sau: „Tu, šikniau! Norėtume bent sykį pamatyti, kaip tu pats rėksi kulką gavęs!"

Prišokam prie jo, o aš išgirstu garsų jefreitoriaus Liudolfo Vincelbergo

Bataliono vado šarvuotis prie Kuršėnų geležinkelio tilto. Nuotrauka daryta 1944 m. spalio 4 d.

juoką: „Cha, cha, brolyčiai! Girdit, kaip plyšauja? Jis turėtų kęsti dantis sukandęs!“ Vyrukas teisus! Vyresnysis leitenantas iš tiesų gana sunkiai sužeistas į ranką. Skeveldra iš peties išplėšė kumščio dydžio gabalą mėsos. Kiekvienam aišku, kad tai labai skausminga, tačiau jam andai nereikėjo taip laidyti liežuvio!

Dabar šiek tiek ateities: vėliau kuopa gavo jo laišką iš Kenigšteino –Taunuso karo ligoninės. Jis visiškai rimtai pareikalavo iš viršilos Oskaro Gelerto, kad tas jam atsiųstų iš mūsų prekių sandėlio konjako, cigarų ir cigarečių! Kai viršila parodė man tą laišką, atsakiau jam: „Leisk man, Oskarai, aš norėčiau pats jam tą siuntinį supakuoti!“ Tada su didžiuliu malonumu į autą, sodriai trenkiantį kojų prakaitu, įvyniojau kapšelį machorkos tabako kartu su mažu buteliuku vodkos. „Geriausi linkėjimai pasveikti, bet tikriausiai nepasimatysim“. Tai nebuvo labai draugiška, bet jis nieko geresnio nenusipelnė! Tai tiek!

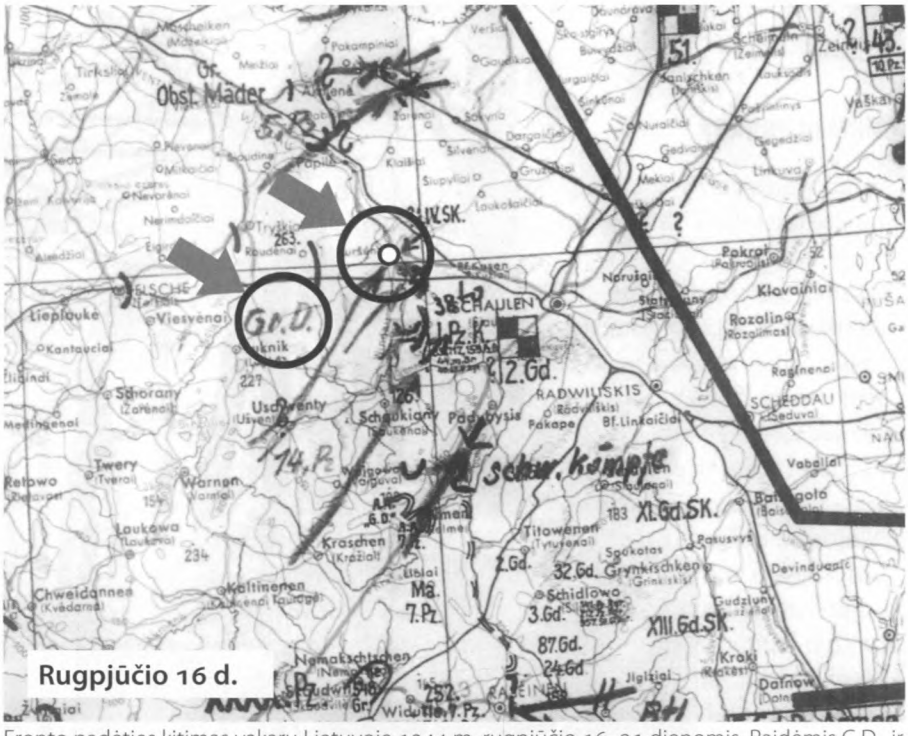

Fronto padėties kitimas vakarų Lietuvoje 1944 m. rugpjūčio 16–21 dienomis. Raidėmis G.D. ir Gr. D. pažymėtos „Grossdeutschland" divizijos pozicijos, baltu tašku – Hanso Heinco Refeldto dislokavimo vieta. NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065179; NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065183; NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065185.

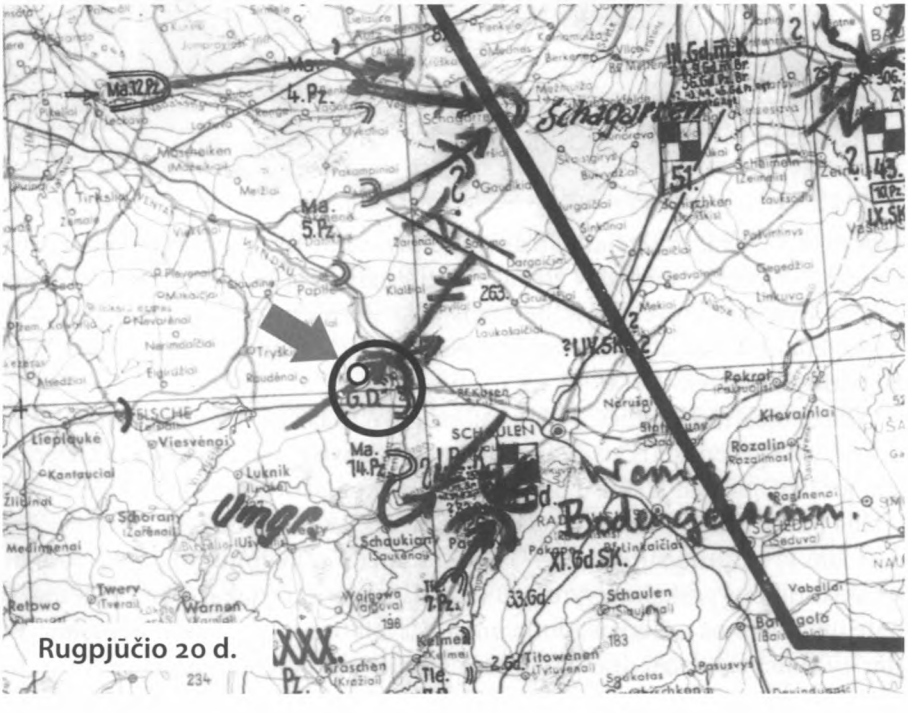

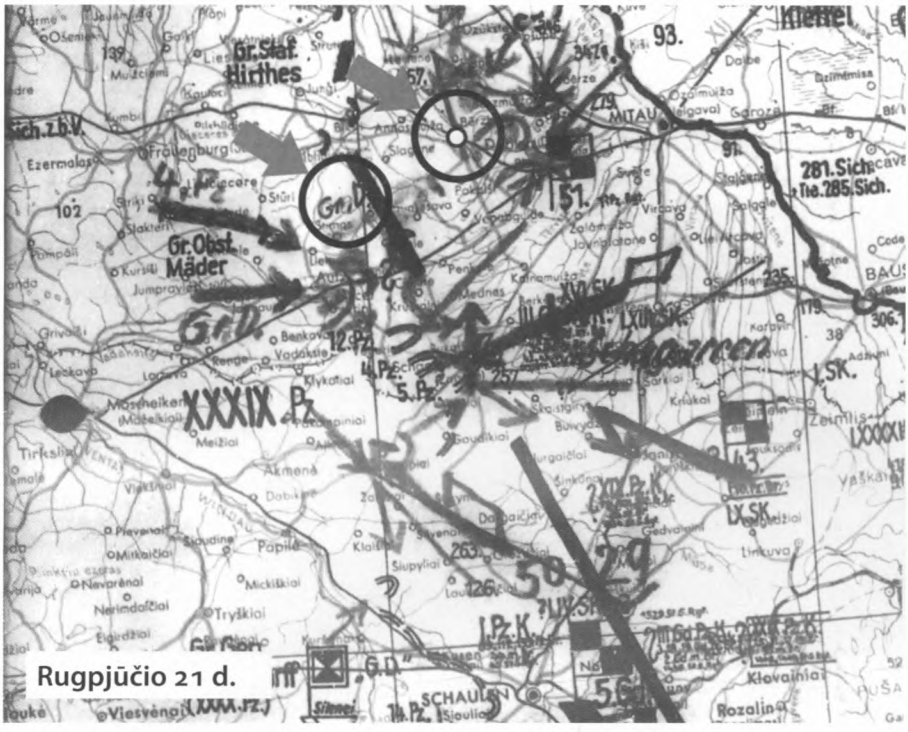

1944 m. rugpjūčio 16–17 d. Dabar neturime jokio kuopos vado, tačiau karas nesibaigia! Rengdamiesi atakai, išsiskleidžiame grandine. Sunkvežimiai nurieda šiek tiek atgal, į priedangą. II bataliono vadas vyresnysis leitenantas Šmelteris drauge su mumis eina Ventos upės link. Upė teka už kelių kilometrų neaukšto nuolaidaus šlaito apačioje. Mes bėgame nenukrypdami nuo tikslo. Toliau tiesiog nėra kur. Gulime atviroje lygumoje, kur ivanas gali iškart pastebėti kiekvieną mūsų judesį. Mus pasitinka arši užtveriamoji ugnis. Ivanas turi daug artilerijos ir tų prakeiktų atakos lėktuvų Il-2. Norėdamas geriau pamatyti taikinius, kuriuos reikės sunaikinti, ir nustatyti jų vietą, lendu į vandens nutekamąjį vamzdį, nutiestą skersai kelio. Vargais negalais prašliaužiu juo į kitą kelio pusę. Kai atsiduriu vamzdžio gale, iš kur galiu stebėti ivaną, tuoj suvokiu, kad jis irgi greitai pastebės mane, išlendantį iš vamzdžio. Žvelgiu pro žiūroną ir krūmuose pastebiu prieštankinį pabūklą. Su kokiu malonumu jį sunaikinčiau!

Mėgindamas grįžti pajuntu, jog negaliu to padaryti. Aš čia tvirtai įstringu. Duonmaišis ir prie jo prikabintas katiliukas kliūva už vamzdžio viršaus ir neleidžia man šliaužti atgal. Turiu išlįsti lauk pro priekinį vamzdžio galą. Žmogui juk turi pasisekti. Tas vėl pasitvirtina ir manęs niekas nepašauna. Tada greit perbėgu kelią ir atsiduriu kitoje jo pusėje! Kairėje nuo mūsų Šilėnų kaimas, o visiškai netoli – Kuršėnų miestelis.

1944 m. rugpjūčio 17–18 d. Šiandien mūsų pėstininkams pavyksta sėkmingai užimti Kuršėnus. Su sunkiaisiais pabūklais skubiai pervažiuojame

Šiaulių apylinkės, rugpjūčio pabaiga. Nuotraukoje – šarvuočiai Sd.Kfz.251/7, su specialiomis rampomis, leidžiančiomis įveikti prieštankinius griovius, siauras upes ir kitokias kliūtis.

javų laukus. Mus lydi mūsiškiai savaeigiai pabūklai ir kito dalinio tankai. Mūsų tankai „Tigrai" naudojami kažkur kitur. Prie Kužių gyvenvietės įvyksta smarkios kautynės, bet mes ją užimame. Lipdami priešui ant kulnų, jau priartėjame prie Purvinių! Šį kaimelį galime gana lengvai užimti! Pamažu pajuntame azartą! Jeigu ir toliau taip seksis, tai su šūkiu „Veržtis, šaudyti, nieko nepaisyti!" nužygiuosime, kaip numatyta, iki paties Kuršo.

1944 m. rugpjūčio 19–20 d. Kai per naktinį pasitarimą ketiname išklausyti raportus ir aptarti rytojaus planus, įsakoma: „Puolimas atšaukiamas, pasirengti gynybai! Abu mūsų sparnai atviri, o tai gali būti pavojinga!" Be to, gauname pulkininko Nymako[1] šios dienos įsakymą: „...jog I šarvuotųjų transporterių batalionui, vadovaujamam kapitono fon Basės (iš Hageno!), suteikiamas „Liūtų bataliono" vardas. Jie kovėsi kaip liūtai!" Vėliau kariai ant savo kovos mašinų šalia oficialių bataliono ženklų nupiešia liūtus. Tuo tmetu ivanas turbūt pastebėjo, kad priešais jį kažkas vyksta, tačiau dar nežino mūsų plano ryžtingai prasiveržti į šiaurę Kuršo armijos link.

1944 m. rugpjūčio 21 d. Siekdami įgyti geresnę padėtį gynybai, pasitraukiame šiek tiek atgal už pelkėtos vietovės. Rusų artilerija smarkiai pliekia į tas vietas, kuriose įtaria esant susitelkusias mūsų pajėgas. Pastebime, jog tas šaudymas nėra orientuotas į konkrečius taikinius. Tačiau rusų „šturmuotojai"

1 Horst Niemack (1909–1992) – pulkininkas, „Grossdeutschland" fuzilierių pulko vadas 1943-10-01–1944-08-24.

beveik netrukdomi šeimininkauja padangėje ir, tuo naudodamiesi, gali apšaudyti ir bombarduoti mūsų junginius, tankus bei sunkvežimius. Jie užskrenda virš mūsų lyg gelti pasirengusių vapsvų spiečius! Ivanas mums labai įkyri! Pas mus atvyksta karininkai iš 14-ojo žvalgybos bataliono, kuris mus pakeičia. Tada su visomis savo transporto priemonėms slapta atsitraukiame ir susitelkiame postovio rajone į vakarus nuo Kuršėnų, iš kur toliau bus žygiuojama į šiaurę. Taigi po pakeitimo batalionas leidžiasi kelionėn.

1944 m. rugpjūčio 22–23 d. Nugirstame, kad pulkininko grafo Štrachvico[2] tankų grupė jau perėjo Duobelę. Mes išvykstame Aucės–Duobelės kryptimi. Šie tankai pradėjo puolimą nuo Lemkinių–Skuolos kelių sankryžos Tukumo kryptimi ir be jokios pėstininkų palydos veržiasi per ivanų pozicijas.

1944 m. rugpjūčio 25 d. Sekame tankams iš paskos, bet tik ligi jau minėtos kelių sankryžos, toliau nė iš vietos! Daugiau negalime „veržtis, šaudyti ir nieko nepaisyti!" Apsikasame ir pirmiausia stengiamės išsilaikyti savo pozicijose. Ivanas aktyviai darbuojasi tais prakeiktais „Stalino vargonais ir turi begalę atakos lėktuvų Il-2. Dabar jis jau nutuokia apie mūsų ketinimus susijungti su Kuršo armija. Pastebėję, jog ivanas čia stipresnis, nei iš pradžių buvo manyta, apsikasame ypač stropiai. Įrengiamos ugniavietės, šaulių apkasai ir atsarginės pozicijos. Per ankstesnį puolimą patyrėme labai didelių nuostolių. Fronto linija sudaryta ne iš ištisinių pozicijų, o tik iš atskirų ruoželių. Už mūsų stovi gerai užmaskuoti tankai, savaeigiai pabūklai ir artilerija. Nors „Kuršo katilas" ir gavo rimtą Štrachvico tankų grupės pastiprinimą, tačiau vis tiek jį dabar galima pasiekti tik iš jūros. Tikėdamiesi greitai sulaukti rusų kontrpuolimo, mes plečiame ir stipriname savo pozicijas. Šaudmenų užtenka. Taigi palūkėsim! Apie mūsų nuostolius galima spręsti ir iš to, kad kuopoms vadovauti labai trūksta karininkų! Joms kolektyviai vadovaujame mes, puskarininkiai ir feldfebeliai. Šaulių kuopose dažnai tėra po 40–50 karių! Batalionų vadų pareigas eina karininkai, turintys tik vyresniojo leitenanto laipsnį. Dabar ištisinė fronto linija iš Šiaulių regiono vakarinės dalies ties Kuršėnais vingiuoja šiaurės kryptimi į vakarus nuo Duobelės ir toliau nusitęsia šiaurės vakarų link.

KOVA DĖL KLAIPĖDOS PLACDARMO

1944 m. rugsėjo 1 d. Ši linija gali būti išlaikyta. Rusai dar nepradėjo kontrpuolimo. Šiandien mus palieka ligšiolinis divizijos vadas generolas leitenantas fon Mantoifelis ir perduoda vadovavimą pulko vadui pulkininkui Lorencui, kuris vadovaus divizijai iki pačios karo pabaigos.

1944 m. rugsėjo 28 d. Šiandien šventėme savo viršilos Oskaro Gelerto

2 Hyazinth Graf Strachwitz (1893–1968) – generolas majoras, sausumos kariuomenės armijų grupės „Šiaurė" tankų grupės vyriausiasis vadas.

gimtadienį. „Tačiau vežimaitis vis rieda!“[1] O jis vis rieda! Tą linksmą vakarą buvau juokais paaukštintas net į štabo karininko tiekimo ir kadrų reikalams rangą, bet kitą rytą visiems išsiblaivius viskas lieka po senovei. Šiandien išgirstu, kad mūsų ruožą turi perimti SS tankistų grenadierių savanorių divizija „Nordland“. Galbūt šį tą sužinočiau apie pusbrolį Rolfą Šolą?

1944 m. spalio 2 d. Čia mažai kas pasikeitė. Buvau pas stomatologą, dabar viskas gerai. Bjaurus dalykas tas danties šaknies uždegimas. Atrodo, kad dantys per ilgi, ir suskausta kiekvienąkart kandant. Vėliau turėsiu dar kartą nueiti pasitikrinti.

1944 m. spalio 3 d. Šiandien vadovybė mus atitraukia iš fronto ir nukreipia persikelti per Aucės upę į Tryškius. Pagaliau ateina paštas. Gaunu laišką iš Arnsvaldės[2], kurį parašė viena mergaitė, gavusi mano adresą, kai važiavome traukiniu per Vokietiją ir mėtėme iš vagono raštelius su savo adresais. Tarp kita ji rašo: „...dabar esu užimtoje teritorijoje ir atlieku darbo prievolę gaminant tokį dalyką, kuris, tikiuosi, niekad nebus pritaikytas šiame kare!“ Aišku, tuoj pagalvoju apie kokį naują „stebuklingąjį ginklą“. Rugsėjo mėnesį, kai buvome atitraukiami, mane paskyrė nacionalsocialistinio auklėjimo (NSFO) vadovu[3]. Tai ypač svarbu po liepos dvidešimtosios, po pasikėsinimo prieš fiurerį. Tai panašu į rusų „politruką“ (politinį vadovą). Šios pareigas man ne pagrindinės, o tik tarp kita ko, kai viskas ramu. Be to, esu kuopos metraštininkas, tačiau iš esmės aprašinėju tik savo minosvaidininkų būrio gyvenimo įvykius. Būdamas politvadovu, turiu šiokių tokių privilegijų, tačiau kartu ir gerokai daugiau darbo. Kai būna ramu, turiu galimybę pasikalbėti su karininkais apie bendrąją padėtį, ne vien politinę, bet ypač ir apie padėtį fronte. Būnant vadovybės rezerve, mano darbas yra sena lietuviška rašomąja mašinėle perrašinėti informacinius radijo pranešimus apie padėtį fronte ir išdalyti juos kiekvienam būriui. Man tenka pabūti ir kareivių patarėju tam tikrais jiems rūpimais klausimais. Daugiausia rašau „kovų apžvalgas“ kuopai – ir sau pačiam. Nors mes „Grossdeutschland“ vadinami „politvadovais“, nes visi savanoriai anksčiau buvo hitlerjugendo nariai, neretai vienokie ar kitokie tos organizacijos vadai, tačiau politvadovo pareigoms niekad neteikėme didelės reikšmės. Karininkai džiaugiasi neturėdami su tuo nieko bendra, nes jiems tenka vykdyti gerokai svarbesnes užduotis! Tačiau kiekviename dalinyje privalo būti politvadovas. Toks aš ir esu. Ar buvo tarp jų idėjinių fanatikų, man neteko patirti. Neįsivaizduoju, kad tokių būtų tarp tikrų frontininkų.

---

1 Eilutė iš senos vokiečių liaudies dainos „Ant geltonojo vežimaičio pasostės“ (Hoch auf dem gelben Wagen) apie prabėgančio gyvenimo nesustabdomą tėkmę.

2 Dabar – Choščno miestas (Choszczno) Vakarų Pamario vaivadijoje, Lenkija.

3 Nationalsocialistischen Führungsoffizier – karininkas karių politiniam ugdymui nacistinės pasaulėžiūros dvasia.

Karys su „pancerfaustu“ priešais pamuštą tanką T-34-85.

1944 m. spalio 3–4 d. Šiandien gauname tokį įsakymą: „Grossdeutschland“ tankų pulkas su III „Tigrų“ batalionu ir prie jo priskirtais 26-ojo tankų pulko I batalionu bei „Grossdeutschland“ žvalgybos batalionu perkeliamas pietų kryptimi. Jis turi pagerinti kritinę padėtį prie Rytprūsių–Lietuvos sienos. Tikimasi didelio rusų puolimo nuo Kauno pusės. Ivanas galėjo užimti keletą placdarmų perkėlai per Ventos upę. Jis nori atkirsti mums kelią ir prasiveržti prie jūros.

1944 m. spalio 5 d. „Grossdeutschland“ grenadierių pulkui reikia išlaikyti pozicijas į vakarus nuo Kuršėnų. Tačiau ivanai jau visur knibžda! Važiuojame per Tučius–Pievėnus–Juozapavą–Paičius. Ivanas visur pašėlusiai puola. Tai triuškinamosios rusų puolamosios operacijos pradžia siekiant mus nustumti į jūrą. Anksti rytą girdime uraganinę artilerijos ugnį gretimuose kariniuose daliniuose. Tai palyginti silpnos, nepilnai sukomplektuotos „folksgrenadierių divizijos“[4]. Ivanas savo galinga artilerija sudaužo įtvirtinimus ir pro juos prasiveržia. Fronto ten daugiau nėra. Vieningo vadovavimo taip pat daugiau nėra.

1944 m. spalio 6–7 d. Iš mūsų II bataliono, 303-iosios savaeigių artilerijos pabūklų brigados ir „Grossdeutschland“ III artilerijos pulko sudaroma kovinė grupuotė „Fabich“. Išvykstama į Luokę – svarbų kelių susikirtimo

4 Volksgrenadier-Divisionen – pėstininkų divizijos, suformuotos 1944 m. rudenį. Nepainioti su „folkssturmu“ – netinkamų rikiuotei asmenų (14–60 metų) formuotėmis.

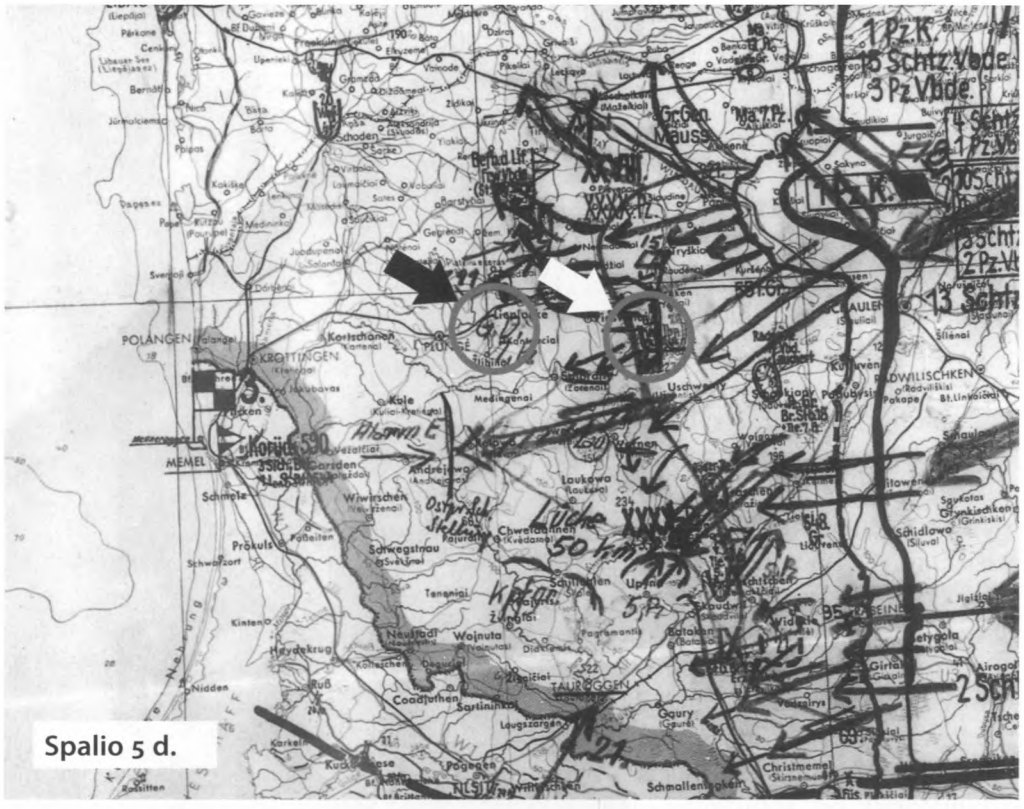

Raudonosios armijos pradėta Klaipėdos operacija ir vokiečių kariuomenės atsitraukimas spalio 5–10 dienomis. Raidėmis G.D. pažymėtos „Grossdeutschland" divizijos pozicijos, baltu tašku – Hanso Heinco Refeldto dislokavimo vieta. Punktyrinė linija žymi jo atsitraukimo kryptį. NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065209; NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065210; NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065211; NARA, T-78, Roll 136, fr. 6065213.

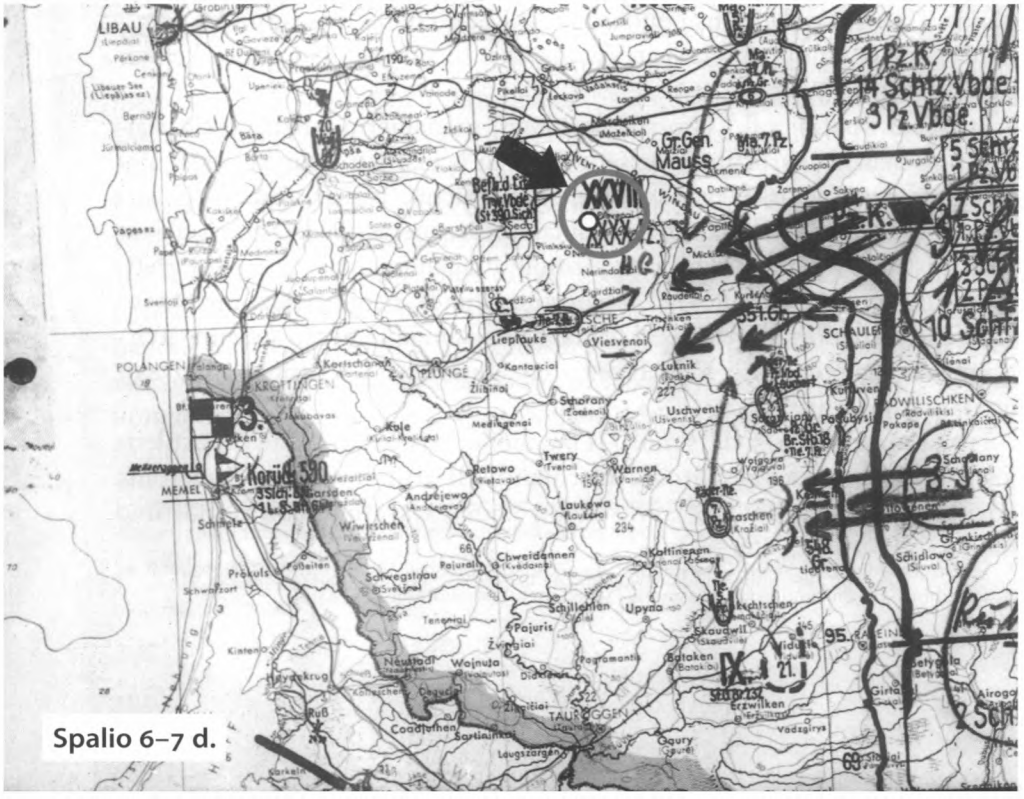

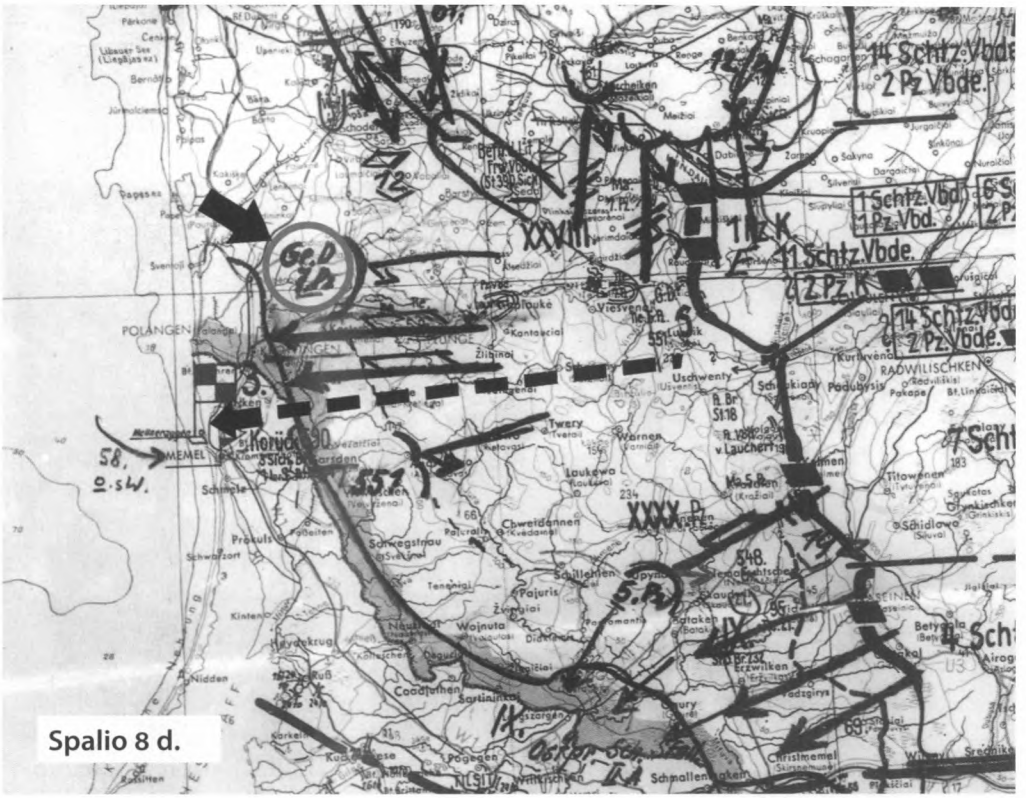
Spalio 8 d.

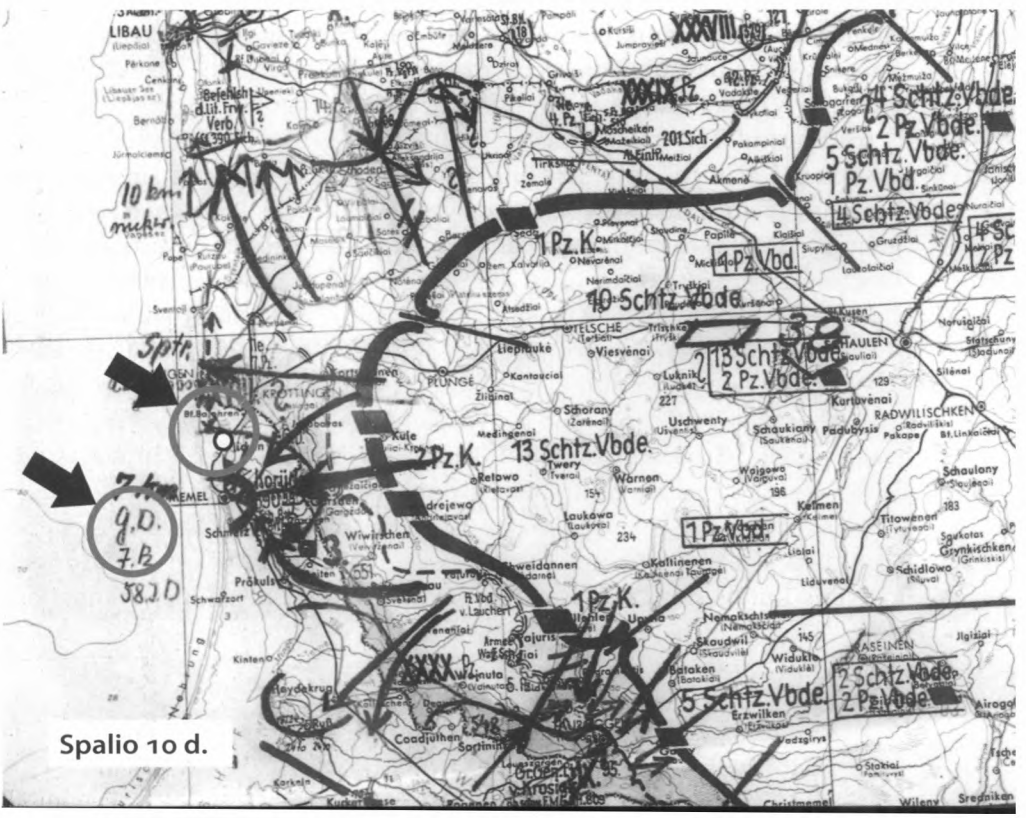
Spalio 10 d.

Besitraukiančiųjų kolona.

punktą. Vos pasiekiame tą vietą, susirandame ir užimame pozicijas, kai užpuola daugybė ivano tankų. Nejučia kyla klausimas: „Iš kur dabar vėl tiek daug tų prakeiktų tankų, kai mes juos taip smarkiai apšaudome?“

1944 m. spalio 7 d. Luokę reikia išlaikyti bet kokia kaina! Vyksta žūtbūtinė kova. Aš vis dar kovinio tiekimo būryje kaip vadovybės rezervas. Mes tarsi „rūke“! Niekas tiksliai nežino, kur pasuks prasiveržę tankai su sėdinčiais ant šarvų pėstininkais. 18.00 ateina įsakymas – divizija turi kaudamasi trauktis į Vindau (latviškai Ventspils). Tuo metu Luokė jau beveik apsupta iš trijų pusių! Ten kovojančiam II batalionui gresia pavojus būti visiškai apsuptam. „Fabich“ grupuotė įnirtingai priešinasi, jai pavyksta išsiveržti. Kaip sužinojau iš sužeistųjų, ten pasižymėjo feldfebelis Plikatas su savo naujuoju prieštankiniu pėstininkų pabūklu. Grupuotė gali prasimušti į vakarus. Išgirstame naują įsakymą: „Visi „Grossdeutschland“ daliniai turi kuo greičiau, kiek tai leidžia kovinė padėtis, atsitraukti į Rytprūsių gynybos pozicijas ir ten įsitvirtinti“. Ankstesnė gynybos linija: Pieliai–Badaukiai–Badmakiai. Reikia pereiti į gynybos liniją Viešvėnai–Stulpiniai–Tausalo ežeras ir laikytis joje. Jeigu tai neįvykdoma, kita gynybos linija: Truikiai–Plungė–Virkšto ežeras–Notėnai. „Grossdeutschland“ II batalionui iš Luokės veržtis į vakarus nuo Telšių šiauriau Plungės plento. Ten galima atkurti šiokį tokį ištisinį frontą.

1944 m. spalio 8 d. II grenadierių batalionas sunkiai kaudamasis prasiveržia iš Luokės. Tiekimo būrys nukreipiamas į pietvakarius. Rytprūsių gynybos linijos pozicijų (išorinio žiedo) išlaikyti negalima. Ivanas jose

atsiranda beveik anksčiau už gynėjus! Priešais Klaipėdą ir aplink ją buvo planuota įrengti dvi ar tris gynybos linijas. Viskas vyksta kitaip, nei sumanyta!

1944 m. spalio 9–10 d. Atsitraukti ! Vyksta tikros lenktynės tarp veržliai judančio rusų tankų armijos smaigalio ir mūsų dalinių, kurie pirmiau pasieks Klaipėdos miestą ir uostą! Važiuojame atgal į Karklę. Mums reikia pajūrio keliu per Palangą patekti į paskutinę Klaipėdos gynybos liniją iš šiaurinės pusės. Kai naktį riedame pro aerodromą, ten jau sprogdinami kilimo takai! Griaudžia ir blyksi siaubingai! Naktį apsistoję trumpo poilsio prie senosios Vokietijos sienos ties Nemirseta, apleistame name randame gramofoną. Kadangi jo mechanizmas sugedęs, plokšteles sukame pirštais. Aptinkame ir dabartinei mūsų padėčiai tinkamą plokštelę. Bičiulis Liudolfas Vincelbergas yra „mašinistas", t. y. jis pirštu suka plokštelę. Ji sukasi tai greičiau, tai lėčiau! Dėl to šiurpokai skamba graži daina: „Vienam miške, vienam giliame slėny" bei kitoje plokštelės pusėje mūsų padėčiai gerai pritinkanti daina: „Arabų dykumos nelaisvėj" apie vargšą svetimšalių legiono legionierių. Šaukiame sužavėti: „Dar kartą vargšą legionierių!" Ir senasis gramofonas, tai ploniau, tai storiau sukniaukdamas, suka dar vieną ratą! Staiga įbėga ryšininkas ir sušunka: „Tuojau pasirengti! Greit į mašinas ir į Klaipėdą, nes ivanas tuoj čiups jus už uodegos! Na, tai nuskambėjo įtikinamai! Išbėgame ir, sulipę į sunkvežimius, skubiai nurūkstame! Viename kelio išsišakojime stovintis motociklininkas aprėkia mūsų vairuotoją: „Ar jūs bepročiai? Ten pateksit tiesiai pas ivaną! Į Klaipėdą sukit kairėn". Gerai, kad jis ten stovėjo,

Pabėgėliai prie Klaipėdos. 1944 m. spalis.

priešingu atveju ivanas tikrai būtų mus sučiupęs. Naktį jis bombarduoja Palangą, bet mes jau iš ten ištrūkę.

1944 m. spalio 10 d. Siekdami pristabdyti priešo veržimąsi, saugome kelią iš Kretingos į Klaipėdą. Tarp mūsų dalinių, besibraunančių į Klaipėdą (ne „Grossdeutschland"!), traukia liūdnos, ilgos pabėgėlių voros. Aukšti vežimai pilni daiktų ir žmonių, moterys, vaikai ir seniai važnyčioja. Drauge su jais prancūzai karo belaisviai, kurie lydi vokiečių ūkininkus ir jiems padeda! Jie taip pat nenori pakliūti į nagus savo sąjungininkams bolševikams! Tuo metu, kai saugome kelią, pabėgėlių vora už mūsų nugarų skuba į Klaipėdą, kur tikisi laivais išvykti į Reichą. Sulaukiame pastiprinimo iš mūsų fuzilierių pulko. Visai netoli girdime kautynių triukšmą. Ivanas atkakliai mus spaudžia! Kadangi nežinome nei mūsų gynybinių užtvarų atsparumo, nei ivano kėslų, tai po įtemptos nakties paliekame šias kelio gynybos pozicijas ir važiuojame prie tolimesnio Klaipėdos pakraščio. Mes sužinome, jog miestą reikia žūtbūt išlaikyti kaip placdarmą tarp Reicho ir Kuršo armijos. Pačiame pajūryje pozicijose išsidėsto I batalionas, už jo III batalionas, o toliau į rytus mūsiškis grenadierių pulko II batalionas. Netrukus mes jau pasirengę gintis. Fronto linija driekiasi nuo pajūrio į rytus nuo mūsų per neaukštą kalvų grandinę iki geležinkelio linijos Klaipėda–Kretinga. Tiesiai už tos linijos yra mūsų šaudymo pozicijos prie Kunkių–Grabių–Sodeikių–Jonalių ir Rundgrabių kaimų. Sekykla yra ant tos „kalvų grandinės" maždaug 150–200 metrų nuo mūsų, greta mūsiškės šaulių kuopos vadavietės. Skubiai rengiamos priešakinės ugniavietės, šaulių apkasai bei atsarginės pozicijos už 150 metrų tam atvejui, jei tektų palikti priešakines pozicijas. Kai viskas parengta, liepiu kiekvieno minosvaidžio tarnybai bei kitiems kariams pasižvalgyti po savo „užnugarį". Kareiviai visada smalsūs! Ant geležinkelio bėgių aptinkame keletą greitojo traukinio vagonų uždangstytais langais. Belieka lipti į vidų ir apžiūrėti! Ši traukinio dalis priklausė armijų grupės „Šiaurė" vyriausiojo vado štabui! Ir ko tik mes čia neradom, kuo galėtume pasinaudoti! Tai ir džiūvėsiai, cigaretės, paprastas ir tonizuojamasis šokoladas, (šokakola), didžiulė atsarga rašomojo popieriaus ir, kas mane ypač sudomino, daugybė kartografijos reikmenų! Žemėlapiai, kartografinių matavimų planšetės ir, didžiam kareivių džiaugsmui, gausybė atostogų pažymėjimo blankų. Vaikinai jų prisikemša pilnas kišenes. Aš taip pat išsirenku daug gerų žemėlapių ir cigarečių, tačiau atostogų pažymėjimo blankai tinkami tik nusinešti į tualetą. Kol mes taip stropiai krečiame traukinį, pasirodo keletas mūsų karininkų ir paieškas nutraukia. Vėliau net paskiriama apsauga. Mūsų divizijos štabas yra Purmalių kaime. Neturime daug laiko čia toliau žvalgytis. Vos tik pasirengiame gintis, ivanas pakelia didžiulį „šurmulį". Esame čia užremti ankštame kampe, už mūsų tik Klaipėdos miestas ir uostas, o toliau – Baltijos jūra! „Sušiktas jausmas!"

Ju-87G-1 „Štukos" mechanikas su 3,7 cm pabūklo sviedinių apkaba. Greta – šiuo pabūklu ginkluotas lėktuvas.

Vis tiek dar galime smarkiai pasipriešinti! Šaudmenų atsargos gausios, o sausumos taikinius apšaudo laivų ir pakrančių artilerijos baterijos! Be to, mums iš jūros dar padeda du kreiseriai! Tai „Princ Eugen" ir „Lutcov". Jų kovinė galia labai reikšminga! Mūsų pačių artilerija irgi turi kaip niekada daug šaudmenų. Rusai yra giliai įsiskverbę pietvakarių kryptimi ir ties Šilute pasiekę Baltijos jūrą. Ten mūsų užnugariui gresia didelis pavojus! Sunkvežimyje turiu užrakinamą metalinį dėklą. Jame laikau visas savo „fronto apžvalgas", kurias noriu pasilikti sau. Ar išvysiu jas dar kada? (pokario prierašas: ne, jos negrįžtamai dingo. Ar paėmė ivanas jas kaip karo trofėjų, nežinau).

1944 m. spalio 11 d. Klaipėdos miestas po apšaudymų ir bombardavimų dega daugelyje vietų. Naktį ivanas atakuoja, jam pavyksta prasiveržti ties Pociais–Stankais, tačiau labai greitai jis vėl atstumiamas atgal. Tai keli kilometrai į pietryčius nuo mūsų. Įsitempę klausomės mūšio triukšmo. Kadangi rusai čia labai stiprūs ir turime būti pasirengę jų smarkiam puolimui, tai mūsų pozicijų apkasai ir bunkeriai yra nuolat sutvirtinami! Tuo ir užsiimame trumpomis pertraukomis tarp mūšių. Mūsų bunkeris irgi visiškai baigtas. Saugodamiesi lietaus, uždengėme jį nuo vieno pastato nuplėšta stogo skarda,

„Laisvosios Vokietijos nacionalinio komiteto" proklamacija. 1943–1944 metais „Komitetas" darėsi vis aktyvesnis ir vokiečių vadovybė iš tiesų buvo labai susirūpinusi dėl šių buvusių kareivių ardomosios veiklos.

Tokie vokiečių generolai, kaip generolas majoras Latmanas, vokiečių belaisvius stengėsi įtraukti į bendradarbiavimą su „Laisvosios Vokietijos nacionaliniu komitetu". Nuotraukose karininkai sąmoningai parodyti su savo ordinais, kad būtų matyti rusų rodoma pagarba narsiems kariams. Tačiau ordinas belaisviui neretai atnešdavo mirtį, juk „vokiškasis fašistas" jo nusipelnė kovodamas prieš rusus.

apdėjome storais rąstais ir užpylėme pusmetrio storio žemės sluoksniu. Lauke dabar drėgna ir šalta, apkasuose labai nejauku. Tačiau ivanas nerimsta. Nuo pačių pirmųjų dienų jo artilerija ir tankai iš visų jėgų stengiasi sugriauti ir paskui pralaužti mūsų pozicijas. Tačiau jis smarkiai apsiriko! Mes jį „meilingai" pasitinkame! Tai daugelį valandų trunkantis griausmas ir trenksmas abiejose pusėse! Dėl to galima kone apkursti. Pastaruoju metu paaiškėjus, kad čia jis pro mus negali prasiveržti, tampame drąsesni ir įžūlesni! Ir mūsų artilerija smarkiai pasidarbavo! Tikras džiaugsmas tai patirti. Šaudmenų pagaliau vėl turim „iki soties". Tad mano minosvaidininkai šaudo, kiek tik vamzdžiai atlaiko! Ivaņas neprasiveržia net su savo tankais! Dalis jų stovi pagrindinėje fronto linijoje lyg apdegęs metalo laužas. Keletą jų iš oro pamušė įžymusis lakūnas pulkininkas Rudelis[1] savo specialiąja „Štuka" (pikiruojamuoju bombonešiu). Į jo „Štuką" įmontuotos dvi 3,7 cm zenitinės patrankas. Kadangi tankai iš viršaus nėra taip gerai šarvuoti, tad su 3,7 cm patranka jis gali palyginti sėkmingai šaudyti. Jo pranašumas tas, kad priešo tankistai kovoja žemėje ir nesitiki puolimo iš oro. (Pulkininko Rudelio sąskaitoje 2530 kovinių išskridimų! Su savo komanda jis Rytų fronte sunaikino maždaug 500 priešo tankų. Jis vienintelis iš visų vermachto karių nešiojo patį aukščiausią karinio pasižymėjimo ženklą už narsumą – Riterio kryžių su auksiniais ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais, vienintelį tokį visame Reiche).

1944 m. spalio 12 d. Vykstant įnirtingiems gynybos mūšiams, man ir mano žmonėmis iki šiol sekėsi išsiversti be jokių nuostolių, nors kartais nuo to buvome „vos per plauką". Mano šaudymo pozicijos vis dar nepastebėtos, priešingu atveju, be abejonės, būtume dažniau apšaudyti taiklia ugnimi.

Vieną dieną pas mane pasirodo SS karininkas su ryšininku, abu apsisiautę palapinsiaustėmis, tad sunku iškart atpažinti jų uniformas. Pasikviečiu atvykėlius ir pasiteirauju, iš kur atsiradę ir ko čia ieško. Iš pradžių apsidžiaugiu, nes iki šiol maniau, jog Klaipėdos placdarme SS dalinių nėra. Kai karininkas (nelabai išmanau apie SS karinius laipsnius) paklausia, kuriose mūsų ruožo vietose prieštankinė gynyba pati silpniausia, atsakau, kad jam verčiau reikėtų kreiptis į tam įgaliotą kuopos vadavietę, kuri yra ten, priekyje. Karininkas atiduoda pagarbą ir eina 6-osios kuopos vadavietės link. Vakare aptariant padėtį, bataliono vadavietėje paklausiu, ar placdarme yra SS dalinių, kiek jų ir kada jie čia atsirado? Leitenantas iš 6-osios kuopos taip pat praneša, jog tiedu jį irgi klausinėję apie padėtį. Tai kelia nuostabą ir nerimą. „SS daliniai čia, placdarme? Nieko apie tai nežinau. Tuojau paskambinkite į divizijos štabą!" Paskui susijaudinęs praneša, jog „jie sako čia nesant jokių SS dalinių. Taigi skelbiu aliarmą tų tipų paieškai!" Skubiai sudaromos paieškos

1 Hans Ulrich Rudel (1916–1982) – lakūnas asas, pelnęs pačius aukščiausius Reicho karinius apdovanojimus, 1945 m. netekęs kojos, toliau sėkmingai kovojo iki pačios karo pabaigos.

Kai prabyla sunkioji artilerija... Klaipėdos apylinkės.

grupės ir jau kitą dieną jie abu randami. Jie iš „Laisvosios Vokietijos nacionalinio komiteto !"[2] Tai buvę karo belaisviai, rusų taip apdoroti, kad kovoja prieš savo buvusius ginklo draugus arba anapus fronto linijos per garsiakalbius ragina mus perbėgti. Taigi mums jie – išdavikai ir parsidavėliai. Jie šnipinėjo, rinko informaciją apie placdarmo silpnąsias vietas ir perdavinėjo ją ivanui. Siųstuvas buvo paslėptas medžio drevėje. Tai, kad priešui perduoti kažkokie pranešimai, mes savo kailiu patiriame jau kitą dieną. Iki šiol mūsų ugniavietės dar nėra buvusios taikliai apšaudytos. O dabar ivanas staiga keletą kartų apšaudo iš 15,2 cm kalibro „juodosios kiaulės". Ta dovanėlė, mūsų laimei, pralekia maždaug nuo 50 iki 100 metrų per toli ir per daug į dešinę. Vis tiek bjaurus jausmas žinoti, jog ivanas mūsų ieško. Laimė, apšaudymas mums nepadaro jokios žalos. Esama ir naudos! Tuojau deramai sutvirtiname savo pozicijas ir bunkerius! Be to, dabar kiekvieną kartą įdėmiai klausomės, ar negirdėti apšaudymo, ir dairomės artimiausios priedangos pasislėpti. Taip jau įprasta seniems kareiviams, kad po tokio apšaudymo, per kurį gulėjo parkritę ant pilvų, jie vėl atsargiai pakyla ir sako patys sau: „Tie pusgalviai ivanai tol šaudo, kol kažką pridaro".

1944 m. spalio 13 d. Šiandien išgirstame, jog kiekviena kuopa turi komandiruoti į bataliono vadavietę po du žmones dalyvauti liudininkais tų dviejų išdavikų egzekucijoje. Sušaudymas turi būti gąsdinamas įspėjimas kitiems. Senieji kariai tai laiko „kvailyste". Niekas nenori ten vykti. Tačiau žmones tenka komandiruoti, nors tai jiems ne prie širdies. Kitą dieną inspektuoti pozicijų atvyksta bataliono vadas su karininkais. Aišku, jos turi būti dar labiau sustiprintos. Pagilinti tranšėjas ir apkasus, o ant bunkerių viršaus – dar daugiau rąstų ir žemės. Nors kareiviai ir murma, bet supranta, kad visa

2 National-Komitee Freies Deutschland (NKFD) – vokiečių karo belaisvių ir politinių emigrantų komunistų organizacija, įkurta 1943 metais Pamaskvyje.

Atokvėpio valandėlė: padangėje pasirodo vokiečių naikintuvai.

tai tik jų gerovei. Nepilnas puskarininkio Ramo būrys kiek toliau į dešinę nuo manęs jau turi labai geras, tvirtas pozicijas. Atėjęs mūsų kuopos vadas kapitonas Pfau pagaliau patvirtina, jog viskas įrengta kuo puikiausiai. Be to, drauge su mūsų karininkais į priešakinę sekyklą atvyksta ir jūrų karininkai. Tai artilerijos stebėtojai, kurie iš čia turi koreguoti abiejų didžiųjų kreiserių „Princ Eugen" ir „Lutcov" pabūklų ugnį. O tai reiškia: „Visi, kurie čia toli priekyje, gulkit kniūbsti!" Netrukus iš abiejų kreiserių pasigirsta šūvių griausmas ir atlekiančių masyvių metalo luitų ūžesys! „Žmogau mielas, tai iš tiesų storas lagaminas!" Rusų pusėje iškyla didžiuliai žemių stulpai! Dūmai, dulkės ir siaubingas trenksmas gana netoli mūsų. Kai kurios skeveldros lekia beveik pro pat mus. Po šio rimto apšaudymo, privertusio ivanus gerokai pabėgioti, apšaudymo ugnis perkeliama į kažkur toliau esantį Kretingos aerodromą, nes iš ten dieną pakyla Il-2, o naktimis – „siuvamosios", dar vadinamos ir „nervų pjūklais". Mes sužavėti: „Po perkūnais! Dažniau šitaip!" Po šio galingo apšaudymo turime šiek tiek daugiau ramybės! Matyt, tai ivanui padarė didžiulį įspūdį! Šias ramias valandėles išnaudoju nuvykti į Klaipėdą pas stomatologą, nes dar nuo išvažiavimo iš Rumunijos kenčiu aštrų dantų skausmą. Tad pėsčias kulniuoju į miestą nuolat saugodamasis artilerijos, nes ivanas dažnai šiaip apšaudo vietovę nesirinkdamas taikinio. Jo „šturmuotoją" pilotai taip pat labai suaktyvėję. Jie puola miestą ir uostą. Tada mūsų sunkioji zenitinė artilerija šaudo nepaliaujamai. Girdėti gana smarkiai dundant. Pakeliui turiu keletą kartų ieškotis priedangos. Miestas smarkiai sugriautas! Tenka klausinėti, kur rasti dantistą. Jo „kabinetas" esąs krantinėje

tiesiai priešais uostą. Ten verda darbas. Vienur laipinami į laivus pabėgėliai ir sužeistieji, kitur iškraunami ginklai, tankai ir šaudmenys. Visa tai vyksta karštligiškai skubant, nes nuolat užskrenda „užsispyrėliai" Il-2, o uosto teritoriją apšaudo rusų sunkioji artilerija. Keletą kartų turiu sprukti į namo vidų. Sunkiųjų zenitinių pabūklų šūvių trenksmas griaudėja ausyse. Pagaliau randu man nurodytą namą. Dantistas dirba išsikišusios pastato dalies – erkerio – antrajame aukšte. Ten puikus apšvietimas. Viename kampe sėdi kareivis (jo „asistentas") ir nepailsdamas mina dviračio be ratų pedalus, sukdamas bormašinos grąžtą. To dar nesu matęs. Kai pagaliau sėdžiu „kankinimų kėdėje" su vatos gumulais, prikimštais už lūpų ir skruostų, daktaras imasi darbo. Tačiau jis iškart labai sunerimsta, o tada aš ir pats išgirstu jo nerimo priežastį! Tai atskrenda prakeiktieji Il-2 „šturmuotojai", garsiai kriokdami, pliekdami iš visų savo vamzdžių ir laidydami raketas. Jie skrenda pajūriu iš šiaurės pusės. Sėdžiu plačiai pražiojęs burną, o mano daktaras, jo „mašinistas" ir visi laukiantieji labai greit pranyksta galiniuose kambariuose. Vis dar su vata burnoje atsistoju ir einu prie lango apsidairyti, tačiau tuoj vėl atsitraukiu pamatęs atlekiančius „paukščius" ir išgirdęs iššaunamų raketų ir borto patrankėlių keliamą triukšmą. Kam malonu lankytis pas dantistą? Ypač čia, tokiomis aplinkybėmis? Su pavojumi gyvybei? Ne jau, ačiū! Čia uoste tie velnio lakūnai vis kažkur pataiko, aplinkui viskas rūksta ir liepsnoja. Pasibaigus tam siautėjimui, kiek pablyškęs ir šiek tiek drebančiomis rankomis grįžta mano dantistas su savo „mašinistu". Labai apsidžiaugiu, kai ištraukia tą nelemtą dantį. Man atrodo, kad jis dėl to drebėjo labiau nei aš! Gaunu keletą tabletčių ir stengiuosi kuo skubiau palikti uosto teritoriją. Čionai vėl atskrenda kitas atakos lėktuvų būrys! Važiuodamas traukiniu iš Rumunijos į Gumbinę aš, kaip ir kiti mano draugai, vienai merginai numečiau užrašęs savo vardą ir lauko pašto numerį degtukų dėžutėje. Ji man kartą parašė laišką prašydama pasiteirauti, jei tai iš viso įmanoma, apie jos tėvų namus ir spaustuvę Klaipėdoje. Jos vardas ir pavardė Ruta Proikšat. Kadangi turiu tą adresą, tai imuosi ieškoti. Gana greitai randu reikalingą gatvę. Matau lentomis sandariai užkaltus visus gyvenamojo namo ir spaustuvės pastato langus. Įskilę tik keli langų stiklai. Patys pastatai „dar" nesugriauti. Žinias apie tuometinę jų būklę laišku pranešu merginai, kuri su tėvais prisiglaudusi Pomeranijoje. Tik nuogąstauju, jog tokia padėtis neišliks! Miestas apšaudomas beveik be paliovos. Taigi nelieka ką daryti, kaip tik šalin iš čia ir atgal į savo „mieląsias" pozicijas. Pastebiu, kad „Klaipėdos katilas" yra velniškai mažas! Nuo „Kaizerio Vilhelmo kanalo" žiočių pietinėje pakrantės pusėje iki šiaurėje prie jūros prieinančių mūsų įtvirtinimų tik aštuoniolika kilometrų, o nuo miesto centro iki mūsų pozicijų prie Kunkių– Grabių maždaug šeši kilometrai! Žiūrint nuo uosto, tikrasis katilo spindulys yra nuo penkių ligi

Šūvis iš 15 cm kalibro sunkiojo pėstininkų pabūklo sIG 33.

aštuonių kilometrų. „Šaudanti Klaipėdos tvirtovė“ – taip ji vadinama informaciniuose fronto pranešimuose. Aplink iš tiesų smarkus dundesys. Kiek tylesnis kulkosvaidžių kalenimas ir šaižus, sausas prieštankinių patrankų ar tankų pabūklų trenksmas. Nepaliaujamas savos ir svetimos artilerijos šaudymas ir sviedinių sprogimai. Žingsniuoju 132-uoju keliu savo pozicijų link. Prie paskutinių užmiesčio namų, slėpdamasis nuo „šturmuotojų“ antskrydžio, turiu įšokti į pirmą pasitaikiusį namą. Lėktuvams pasišalinus, namą šiek tiek patyrinėju. Čia tikriausiai gyveno išsilavinęs žmogus. Jis turi didelę knygų spintą ir kitų vertingų baldų. Langų stiklai išdužę, lietus jau patenka vidun. Dairausi toliau: „Kokia gėda, kad per karą viskas šitaip suniokojama! Kurgi galėjo pradingti šio namo gyventojai? Sušiktas tas karas!“ – vėl pagalvoju ir

pasiimu knygą „Mano kova“ (Adolfas Hitleris) bei eilėraščių tomelį (Agnesė Mygel, įžymi Rytprūsių poetė[1]). Abi knygos ir dabar yra mano knygų spintoje. Paskui traukiu namo toliau. Prie Hohenflur dvaro[2] už smuklės turiu pasukti kairėn, pereiti ties Kalote geležinkelį ir toliau pro Rundgrabius – į savo ugniavietę prieš Sodeikių–Jonalių liniją. Ten ant neaukštos kalvų keteros mūsų sekykla ir 6-osios kuopos vadavietė. Prie Kalotės ežero, maždaug 1200 metrų atstumu nuo čia, turime atsargines pozicijas tam atvejui, jeigu ivanas nublokštų mus atgal. Sykį buvome jose įsitaisę per pratybas, tačiau karinės būtinybės tam dar nebuvo! Tik vieną kartą iki jos visai nedaug trūko!

1944 m. spalio 14 d. Smarkus ivano puolimas ties Kunkiais–Grabiais. Šaudome užtveriamąja ugnimi, bet čia pamatau skubiai besitraukiantį būrelį pėstininkų. Šaudome iš trijų minosvaidžių visu pajėgumu! Mūsų sekykla dar išlikusi. Išbėgu priekin ir šaukiu tiems vyriokams: „Mes dar čia! Dar atsišaudome! Grįžkite į pozicijas ir šaudykit! Nedrįskit bėgti! Nagi, vyrai!“ Dabar jau šaudau kone į savo priešakines pozicijas, kur atbėgę pirmieji ivanai rėkia savo siaubingą „Urrr-a-a-a!“ ir tratina iš automatų. Tik kai sprogsta mūsų 8 cm skeveldrinės minos ir rikošetu paskleidžia smarkią skeveldrų krušą, jie puola ieškoti priedangos ir kniūbsti sugula į purvą. Tai palanki akimirka mūsų leitenantui garsiu „hur-r-a-a!“ pakelti savo žmones į kontrataką. Ivanai, vos tai išgirdę, „raito kulnus“. Palydime nubėgančius gerai nutaikyta persekiojamąja ugnimi! Mūsų nuostoliai – vienas žuvęs ir šeši sužeistieji. Ivanui teko palikti kautynių lauke daugiau kritusiųjų. Mūsų sunkieji kulkosvaidžiai irgi stropiai pasidarbavo! Rusai nuolat mėgina pulti ir kitomis dienomis, tačiau kiekvieną kartą jų puolimas ryžtingai atremiamas. Didelių nuostolių pridaro ivanui ir mūsų 15 cm kalibro sunkusis pėstininkų pabūklas (atitinka rusų „juodąją kiaulę“). Drėgnas ir šaltas rudens oras labai nemalonus. Bet žeminėje galima pasikurti „bunkerio krosnelę“. Kuro turime pakankamai. Mes nesiskutę, purvini, lauke apkasuose drebame nuo šalčio. Bunkeryje turime radiją ir klausomės Heinricho Himlerio (SS) kalbos. Jis kalba apie „folkssturmą“[3]: „Tauta, pakilk! Audra, įsisiūbuok!“. Jokių užuominų apie naująjį ginklą. Labai tikimės, jog jis dar atsiras! Mes nenorime pasiduoti čia, mažame placdarme tarp Reicho ir apsuptos Kuršo armijos. Laimė, Kuršių nerija beveik susisiekia su Klaipėda. Ivanas mėgina pulti įvairiose puslankiu išsirietusių pozicijų vietose, tačiau, kai jam pavyksta kur prasiveržti, tuoj ryžtinga kontrataka vėl nubloškiamas atgal. Mes tapome pakankamai stiprūs! Pajūryje į kairę nuo mūsų stūkso betoniniai bunkeriai

1 Agnes Miegel (1916–1982), įžymi vokiečių rašytoja, žurnalistė ir poetė, pirmą kartą išgarsėjo lyrine balade „Nidos moterys“ (Die Frauen von Nidden).

2 Dabar Klaipėdos r. Sendvario seniūnijos Glaudėnų kaimas.

3 1944 m. spalio mėn. pradėti formuoti liaudies milicijos būriai iš rikiuotei netinkamų paauglių ir senių.

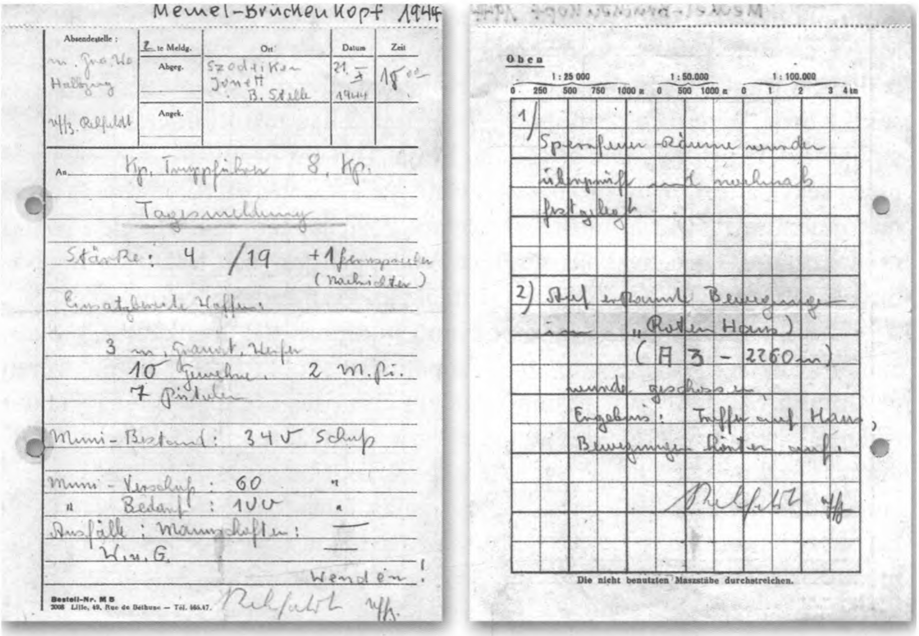

Memel-Brückenkopf 1944

Absendestelle: | Ort | Datum | Zeit
Szodeiken Jonett B. Stelle | 21. X. 1944 | 18.00

An: Kp. Truppführer 8. Kp.

Tagesmeldung

Stärke: 4 / 19 + 1 (Nachrichten)

Einsatzbereite Waffen:
3 m. Granatwerfer
10 Gewehre, 2 M.Pi.
7 Pistolen

Muni-Bestand: 340 Schuß
Muni-Verschuß: 60 "
" Bedarf: 100 "
Ausfälle: Mannschaften: —
K.u.G.
Wenden!

Refeldt Uffz.

Oben

1 : 25 000 — 1 : 50.000 — 1 : 100.000

1) Sperrfeuerräume wurden überprüft und nachher festgelegt.

2) Auf erkannte Bewegungen am „Roten Haus“ (A 3 – 2260 m) wurde geschossen.
Ergebnis: Treffer auf Haus, Bewegungen hörten auf.

Refeldt Uffz.

Die nicht benutzten Maßstäbe durchstreichen.

Puskarininkio Refeldto 1944 m. spalio 21 d. pranešimas iš Klaipėdos placdarmo. Šiame pranešime jis aprašo savo minosvaidininkų šaudymo rezultatus.

su kranto artilerijos baterija. Iš savo sunkiųjų pabūklų ji kiekvieną kartą uoliai smogia puolantiems ivanams. Kai užgriūva gausūs ivano tankų būriai, danguje tuojau išnyra mūsų „Štukos“. Vakare per padėties aptarimą sužinome, jog kovoje prieš tankus mums sėkmingai padeda ir legendinis pulkininkas Rudelis su savo „sparnuotąja patranka“. Po jo „Štukos“ sparnais sumontuotos dvi 3,7 cm zenitinės patrankos, kuriomis ir triuškina tankus iš viršaus. Ten šarvai mažiau atsparūs!

1944 m. spalio 15 d. Šiandien rusai įsiveržia į pozicijas dešinėje nuo mūsų prie Kretingos–Klaipėdos geležinkelio linijos, bet mūsų 5-oji ir 6-oji kuopos greit kontratakuoja ir atstumia jį atgal. Žinoma, dėl to susirūpinęs įdėmiai stebiu, kas vyksta dešinėje. Įsakau ten nutaikyti du minosvaidžius. Tada būrio vadas feldfebelis Frydrichas Legleris praneša iš sekyklos, jog ten jau ir be mūsų pagalbos su ivanu susidorota. Vakariniame pasitarime sužinome, kad nuo 1944 m. spalio 5 iki 15 d. žuvo 8 karininkai, 42 puskarininkiai ir 202 eiliniai! Šitiek per dešimt dienų. Rusai aprimo, pasinaudodami šia proga visur tvarkome ir tvirtiname savo apkasus bei bunkerius. Mums aišku, kad ivanas čia vis tiek neduos ramybės! Kol feldfebelis Legleris vis dar čia (jis siunčiamas į karininkų kursus), aš einu pozicijų puskarininkio pareigas. Oras darosi vis labiau rudeniškas, vis nemalonesnis, drėgnesnis ir šaltesnis,

tačiau savo bunkeryje tai galime neblogai ištverti. Lyjant pasijuntame lyg stalaktitų oloje, tačiau, dangstydamiesi skarda ir čerpėmis, stengiamės išlaikyti savo „patalpą“ sausą. Bunkeryje stovinti krosnelė skleidžia šilumą. Kuro turime pakankamai. Kūrename tik naktimis, nes dieną ivanas galėtų pastebėti dūmus ir nustatyti tikslią mūsų bunkerio vietą! Abipusis šaudymas silpnėja, bet turime nuolat atidžiai įsiklausyti, nes visada galime būti netikėtai apšaudyti. Keletą dienų vėl griaudžia nuo jūros, tai abu kreiseriai „Princ Eugen“ ir „Lutcov“ šaudo į netolimus nuo mūsų taikinius dešiniau Kunkių–Grabių linijos. Ten ivanas kažką ketina surengti. Dėl gausaus lietaus šaulių apkasai beveik užlieti, tad į ugniavietes pribėgusį vandenį tenka nuleisti!

1944 m. spalio 31 d. Šiandien mums džiugi diena! Pašto nebuvo daugiau nei keturias savaites! Dabar atvyksta viršila Oskaras Špysas, pilnu maišu laiškų nešinas. Vien aš gaunu dvidešimt du laiškus, daug siuntinėlių ir pašto atvirukų. Čia tai bent „labas!“ Visi vyrai labai užsiėmę, keičiasi pyragaičiais ir saldumynais, grožisi sužadėtinių fotografijomis! Deja, žinios iš Tėvynės nelabai geros. Vakarų sąjungininkai po sunkių puolamųjų mūšių jau priartėjo prie Reicho pasienio! Po velnių, kurgi tas pažadėtas naujasis ginklas, kuris turi mūsų naudai nulemti karo eigą? Vis dar nepasirodo joks V-3. Vakar gavome gerų žieminių drabužių. Kadangi dar gana ramu, kartą nueinu apie 1000 metrų iki pajūrio. Ta pačia proga pasidomiu, koks dalinys yra į kairę nuo mūsų, ir apžiūriu keletą sunkiųjų pabūklų. Ten irgi „Grossdeutschland“

„Grossdeutschland“ artileristai su pabūklu miške.

Pajūris 1944 m. rudenį. Nuotrauka daryta Sembos pusiasalyje.

žmonės. Pajūryje ilgai stoviu žvelgdamas į jūrą. Putotos bangos užplūsta paplūdimį. Jūroje nematyti jokio laivo. Norint mus kiek pralinksminti, už fronto linijos įrengiamas kino teatras. Dabar vienoje daržinėje yra mūsų „Gloria Palas“[1]. Žiūrime filmą „Žodis suteikiamas gynėjui“ su Heinrichu Georgu[2]. Nors keletui valandų galima pamiršti tą prakeiktą karą. Kai vėliau prieš vidurnaktį pareinu į savo bunkerį, randu laišką. Sužinau, kad abu mano pusbroliai Gerhardas ir Volfas dar gyvi, skaitau, ką jiems teko išgyventi. Kaip būtų puiku mums visiems trims po karo gyviems sveikiems susitikti!

Dabar pateikiu savo „vadavietės bunkerio“ aprašymą.

Viduje: sienos aptrauktos margu audeklu. Stalas, dvi kėdės minkštais dugnais ir lovą atstojanti kušetė. Prie sienos pora lentynų, viena – maisto produktams ir indams, kita – knygoms ir laikraščiams. Ant plataus stelažo visi svarbūs kariški reikmenys. Drabužių kabykla, ant sienų fotografijos, didelis fiurerio portretas (Adolfas Hitleris) ir didelis vietovės žemėlapis. Jame sužymėtos visos susektos ir nuslopintos priešo ugniavietės. Savaime suprantama, turime lauko telefoną ir mažą radijo stotelę. O svarbiausia, kas mums teikia optimizmo, tai – butelis „Dancigo auksinio vandens“[3].

Bet kas gi tai? Iš jūros pusės girdime kaukiant laivo sireną, o iš ivano pusės – tankų ar prieštankinių pabūklų šūvius. Tai vokiečių prekinis laivas „Fuzilierius“, per toli rūke nukrypęs nuo Klaipėdos uosto ir per daug

1 Prašmatnus kino teatras Kurfiurstendame – vienoje iš centrinių Berlyno gatvių.

2 Heinrich George (1893–1946) – įžymus vokiečių kino aktorius, vaidinęs per 80 kino filmų. Mirė internuotas NKVD Zaksenhauzo konclageryje.

3 Dancigo mieste (dabar Gdanskas, Lenkija) prieš karą gaminta 40 % stiprumo aitriai saldaus skonio trauktinė su įvairiomis vaistažolėmis ir prieskoniais.

priartėjęs prie pakrantės. Ivanas jį pastebėjo ir prieštankinio pabūklo „rač-bum“ ugnimi gali smarkiai apgadinti. Jam teks žūti. Atskridęs „šturmuotojas“ mėto ant laivo bombas, jis užsiliepsnoja, o vėliau turbūt nuskęsta. Jei tikėtume sklindančiais gandais, „Grossdeutschland“ turi būti iš čia atitraukta. O kareiviai jau pradeda fantazuoti: „Tikriausiai vyksime į sąjungininkų išsilaipinimo frontą!“ Ir iš tiesų jau artimiausiomis dienomis atvyksta nežinomo dalinio karininkai. Jie domisi padėtimi fronte. Pastebime, jog tie kariai – „seni žvirbliai!“. Jie atvyksta iš „Kuršo katilo“. Tai iš tiesų kovose išbandyti kariai! Keletas mūsų divizijos dalinių jau atitraukiami iš fronto ir turi būti uoste laipinami į laivus.

1944 m. lapkričio 21–23 d. Tas pats nutinka ir mums. Pakeitimas ir pozicijų perdavimas įvyksta nepastebimai. Mes netgi pagiriami!

Kulkosvaidininkai su MG-42 ant Baltijos jūros kranto. 1944 m. pabaiga.

Nuotrauka iš 1942 metų žygių dienų. Tie laikai praėjo. Dabar jie grįžta tik prisiminimuose.

Nuo Klaipėdos iki Karaliaučiaus[1]

KELIONĖ TĘSIASI

1944 m. lapkričio pabaiga. Atvykę į uostą, pamatome „savąjį" 10 000 tonų prekinį laivą. Pirmagalyje įrengta apskrita, paaukštinta ir šarvo skydais apsaugota aikštelė su 3,7 cm kalibro keturvamzdžiu zenitiniu įrenginiu. Pakrovimas vyksta sparčiai, nes nuolat tenka saugotis oro antpuolių. Keletą kartų pasirodo ir mūsų naikintuvai. Mums sekasi, kol kas nematyti jokio „ivanų lakūno". Atkreipiu dėmesį, kad mūsų bataliono vieta yra pačioje laivo apačioje po vaterlinija, o tai man nelabai patinka. Nejučia topteli mintis: „Kaip tu čia, apačioje, išsigelbėtum, jeigu į laivą pataikytų bomba arba, kas gerokai blogiau, torpeda?" Tai būtų ne pirmas ivano paskandintas laivas! Be to, čia labai ankšta! Greitai susirandame vietas miegoti. Apsidžiaugiame, kai varikliai pagaliau pradeda veikti ir laivas išplaukia. Kelionėje nieko negalime matyti, tad tuo labiau visko klausomės! Netrukus varikliai pradeda veikti visa galia. Kur dabar mes vėl vykstame? Kuo baigsis šis karas? Tokios mintys neapleidžia mūsų per visą jūros kelionę. Po daugelio valandų išgirstame: vykstam į Karaliaučių. Vandenyje jau plaukioja ledo lytys, su kiekvienu dusliu bumbtelėjimu, joms atsitrenkus į laivo bortą, nejučia pagalvojam: „Reikia tikėtis, tai ne torpeda!" Štai ir vėl „bumpt!" Sugaudžia metalinis bortas, o vienas vaikinas sako taip visiškai ramiai: „Ir vėl pataikė! Turbūt tos rusų torpedos niekam tikusios!" „Užsičiaupk tu nekarksėjęs!" – pasigirsta šalia. Mes sužinome, kad tėra tik keli apsaugos laivai. Vis dėlto laimingai pasiekiame Fryzų įlanką ir „Karaliaučiaus jūros kanalu" įplaukiame į uostą. Vėl pajutę po kojomis kietą žemę, džiaugiamės, kad mūsų kelionė jūra baigėsi be kokio susidūrimo su priešu. Iš Karaliaučiaus traukiniu važiuojame į išsikrovimo vietą pietų kryptimi iki Zensburgo (Mrongovo). Apsistojame *Giesenau*, mes išskirstomi po didelius ūkius ir dvarus.

1944 m. gruodžio 1 d. Tada vėl prasideda įprastas „taikos meto" mokymų režimas. Pirmiausia turime viską susitvarkyti. Būtina sanitarinė higiena, aprangos tvarkymas ir labai svarbus ginklų bei amunicijos patikrinimas. Reikia priimti atvykstantį papildymą. Apsidžiaugiame, kad atvyksta ir pažįstamų kovos draugų, kurie gydėsi po sužeidimų, o dabar vėl pas mus sugrįžta.

1 Originale vartojami miestų pavadinimai Memel, Kenigsberg.

Džiaugsmingas susitikimas! Po keleto dienų surengiama apžiūra su visa apranga ir ginklais. Gaunu naują automatą, nes tame, kurį turėjau, kliūva dėtuvės laikiklis. Kitą dieną įvyksta instruktažas, per kurį mes informuojami apie tolesnį mūsų „poilsį". Turime tapti naujai sudaromo „Grossdeutschland" tankų korpuso sudedamąja dalimi. Būsimojo korpuso vyriausiuoju vadu nuo 1944 m. lapkričio 1 d. paskirtas tankų armijos generolas fon Zaukenas[1]. Su atvykusiais naujokais uoliai treniruojamės kovinės parengties pratybose, valome ir tvarkome ginklus bei šaudmenų atsargas. Trumpai tariant, esame „kaip reikia užsiėmę". O savo padėties rimtumą sušvelniname būrio ir kuopos vakarėliuose, gausiai aplaistomuose alkoholiu! Tokios „šventės" labiausiai tinka „naujokams" su „seniais" suartėti ir susipažinti. Apie atostogas čia, deja, nėra ko ir galvoti. Todėl dažnai rašome laiškus namo bei geriems draugams ir pažįstamiems. Dar labai svarbu ir tai, kad mes patys laiškus gauname beveik reguliariai. Gruodžio dienoms trumpėjant ir vis anksčiau sutemstant, dažnai pagalvojame maždaug šitaip: „Dabar tu čia ramiai leidi laiką, bet ko mes dar galime sulaukti ateityje?" Rytų fronte esu nuo 1941 metų lapkričio mėnesio, 1941 metų gruodį dalyvavau puolime prie Tulos, paskui prasidėjo sunkus atsitraukimas ir, svarbiausia, – likau gyvas! Keletą kartų ištrūkau iš mirties nasrų! Paskui 1942-ieji! Žiemos karas ėjo prie pabaigos. Atostogos! Didysis vasaros puolimas nuo Kursko Voronežo link, sėkmingas puolimas pietų kryptimi, Stalino (Donecko), Dono forsavimas, prasiveržimas iki Manyčo limano. Paskui rugsėjo mėnesį – Rževas! Mano pirmasis sužeidimas! Karo ligoninė Varšuvoje, atostogos tėviškėje, gijimo atostogos, rezervinė brigada Kotbuse. 1943 metai. Vėl fronte į rytus nuo Charkovo, paskui pačiame mieste! Atgal iki Poltavos. Kovo mėnesį sėkminga kontrataka iki Tomarovkos. Paskui mokymai ir rengimasis „Citadelės" operacijai. Prasiveržimas pro smarkiai ginamas rusų pozicijas ir įtvirtinimus. Tada postovis priešais Obojanę, į pietus nuo Kursko. Puolamųjų veiksmų nutraukimas, SS dalinių atšaukimas dėl Badoljo išdavystės Italijoje. Mūsų „ugniagesių komandos" žygis į šiaurės rytus nuo Smolensko ir Briansko į vadinamąjį „Karačevo mišką". Ten už narsumą tuo pačiu metu su kovos draugais Richardu Alburgu ir Špygeliu iš jefreitorių paaukštinami į puskarininkius. Sunkūs mūšiai dėl Achtyrkos, atsitraukimas „išdeginta žeme". Persikėlimas per Dnieprą prie Kremenčiugo, kautynės ties Krivoj Rogu. Paskui siuntimas į Hanoverio karo veterinarijos akademiją. 1943–1944 metai. Po mėnesio (1 trimestro) atgal į „Grossdeutschland" rezervinę brigadą Kotbuse. Trumpos atostogos Hagene. „Sustiprinto Grossdeutschland pėstininkų pulko 1029" reidas maršrutu Zakopanė–Vengrija–Rumunija–Karpatų

1 Dietrich von Saucken (1892–1980) – tankų armijos generolas, tankų korpuso „Grossdeutschland" vadas nuo 1944-11-01 iki 1945-03-15.

frontas–Gura Humorului–Jasai–Romanas. Ten labai smarkūs gynybiniai mūšiai. Geležinkelio „greituoju transportu“ į Rytų Prūsiją, Virbalį. Paskui Kuršas–Klaipėda! Dabar čia. Kur ketinama mus siųsti toliau? Girdime apie „stebuklingą ginklą“, yra V-1 ir V-2, naudojami Vakaruose sąjungininkų išsilaipinimo fronte bei prieš Angliją. Ar tikėtis dar naujesnių ginklų? V-3... V-9? Čia Rytų fronte dabar mums labai reikėtų tokių ginklų! Tačiau kareiviui nedera per daug mąstyti! Tam yra nepaliaujama karo tarnyba ir „vakarinės išgertuvės“. Tačiau apskritai nuotaika dalinyje, bent jau pas mus, „Grossdeutschland“, – dar labai gera. Optimizmas, labai daug tikėjimo ateitimi ir pareigos supratimo! Būtent tai. Apie pralaimėjimą kare negali būti nė kalbos! O ką mums pranašavo mūsų priešai? Besąlyginę kapituliaciją. „Jokiu būdu!“ – taip mes tada manėme. Nejaugi viskas beprasmiškai prarasta? Pralaimėjimu mes tiesiog nenorime tikėti! Vyksta didelės kovinės pratybos. Vyriausiasis vadas generolas nori pats jas matyti! Smulkiai aprašau, kaip sekasi mano minosvaidininkams!

Mūsų divizijos susijungimas su „Brandenburgo“ divizija ir korpuso formavimas „pagal specialų potvarkį“ vyksta labai lėtai. Didelė „Brandenburgo“ divizijos dalis dar kelyje, o visiško susitelkimo galima tikėtis ne anksčiau kaip 1945 m. sausio viduryje. Lenkijoje prie Vyslos upės Baranovo placdarme pastebėtas priešo telkimasis. Kadangi tikimasi rusų puolimo, mes, „Grossdeutschland“ tankistų grenadierių divizija, gauname įsakymą žygiuoti į pietus. Tačiau prieš tai dar turi įvykti didysis pasirodymas vadovaujančiam generolui.

„GROSSDEUTSCHLAND“ MITAS ŽLUNGA. RYTŲ PRŪSIJA 1945 M.

1945 m. sausio 1–11d. Jūros keliu palikome Klaipėdos placdarmą ir nuo 1944 m. lapkričio 26 d. įvairiais transporto laivais Baltijos jūra pro Piliavos sąsiaurį buvome atplukdyti į Karaliaučių. Ten sulaipinti į vagonus ir nugabenti į numatytą apgyvendinimo vietą. Mūsiškė grenadierių pulko II batalionо 8-oji kuopa apsistojo *Wiesenau* kaime pas Rytprūsių ūkininkus. Mūsų naujojo pulko vado Hezemano[2] vadavietė buvo Lazdonyse (Rastenburgo apskr.). Ramiai išbuvome ten keletą savaičių, nors turėjome ir pratybų, skirtų naujokų papildymui supažindinti su rūsčia tikrove. Gražiai atšventėme Kalėdas ir pasitikome Naujuosius metus. Dabar svarbiausias klausimas: „Ką su mumis ketinama daryti?“ Bendra padėtis nelabai padrąsinanti! Esame čia sutelkti, kad drauge su kitais mūšiuose išbandytais daliniais būtume sujungti į naują „Grossdeutschland“ tankų korpusą. Jam priklausys ir garsioji jėgerių

2 Wolfgang Heesemann (1919–1945) – majoras, „Grossdeutschland“ grenadierių pulko vadas nuo 1944 m. lapkričio iki 1945-02-05 (žuvo Rytprūsiuose).

Hanso Heinco Refeldto 1945 m. naujametis atvirukas savo šeimai. Geri linkėjimai tada buvo ypač reikalingi.

divizija „Brandenburg“. Kalbama apie planuojamą puolimą iš Rytprūsių į rusų Narevo frontą siekiant nublokšti atgal priešo puolimo smaigalį ir, kaip senais laikais, su pietvakariuose puolančiais daliniais sudaryti didelį apsupties katilą ir priešą sunaikinti.

1945 m. sausio 11 d. Šiandien ateina įsakymas iššygiuoti! Vykstame Prašnico kryptimi. Ten viename kaime apsistojame karinėms pratyboms. Visur sniegas ir labai šalta! Naktį į 1945 metų sausio 1-ąją (naujametė naktis) kartą pasaliutavome iš savo minosvaidžių (8,14 cm kalibras)! Prieš tai žemėlapyje buvome parinkę vietą, kad nepadarytume žalos. Pagal jį minos turėjo nukristi į pelkes. Vis tiek kitą rytą pas mus ateina keletas labai išsigandusių lenkų ūkininkų ir praneša, kad naktį juos apšaudę partizanai! Netenkame žado sužinoję, kad tie „pelkynai“ tuo metu buvo nusausinti ir apgyvendinti. Pažadame išvyti niekšinguosius partizanus. Vieną dieną įvyksta didelės pratybos. Dabar jos iš tikrųjų vyksta užšalusiuose durpynuose. Tenka gana daug šaudyti kovos šaudmenimis. Į apžiūrą atvyksta pats sudaromo tankų korpuso vyriausiasis vadas tankų armijos generolas fon Zaukenas. Su galingu šūvių tratėjimu ir šūksniu „hurra“ puola pėstininkai, trata lengvieji ir sunkieji kulkosvaidžiai, garsiai „pliaukšime“ mes, minosvaidininkai. Nurodyta iššaudyti įspūdingą kiekį kovos šaudmenų. Kadangi mes, minosvaidininkai, tikrosioms mūšio užduotims vykdyti dažnai turime per mažai šaudmenų, tai nusprendžiame geroką jų dalį ne iššaudyti, o atidėti „juodai dienai“, vėlesniems, svarbesniems tikslams. Taip ir padarome. Kai, pratyboms pasibaigus, raportuojama apie panaudotus šaudmenis, aukštasis svečias nustemba: „To negali būti, aš girdėjau sprogstant daugių daugiausia tik pusę to kiekio! Noriu tikslaus pranešimo!“ „Klausau, pone generole“, – drąsiai atsakau ir mąstau, kaip galėčiau jam tai paaiškinti? Kitą rytą visas būrys užšalusiose pelkėse pareigingai ieško nesprogusių minų. Tačiau jų nėra! Tie „nedorai“ sutaupyti šaudmenys vėliau mums labai pravertė! Laimė, man gresiantis

patikrinimas neįvyksta, nes vėl keliamės į kitą vietą. Trauksime į buvusias lenkų kareivines, galbūt į Prašnicą. Ir štai ateina 1945 m. sausio 12 diena!

1945 m. sausio 12 d. Važiuojame į pradines pozicijas netoli vieno vienuolyno. Naktį praleidžiame tame vienuolyne, kuriame dar prisiglaudęs ir kažkoks štabas. Miegas niekam nerūpi. Visi įsitempę! Mes nujaučiame, kas mūsų galėtų laukti. Šaltą giedrą naktį vykstame į pradines pozicijas. O paskui prasideda puolimas! Tik kažkaip trūksta to pasitikėjimo, kurį visada jausdavau per „Grossdeutschland" sumanų puolimą!

1945 m. sausio 13 d. Apie priešą žinoma tai, jog rusų generolas Rokosovskis, norėdamas pasiekti Baltijos jūrą, pradeda puolimą iš Pultusko–Ružanų placdarmo į šiaurės vakarus Elbingo kryptimi, o savo dešiniuoju sparnu veržiasi į Prašnicą–Ortelsburgą. Tam sumanymui pavykus, būtų atkirsta armijų grupė „Centras"! Mūsų užduotis – sukliudyti priešo persikėlimą per Ožyco upę.

1945 m. sausio 14 d. Pasiekiame Ploniavy kaimą netoli Ožyco upės. Mes turime pulti į rytus–šiaurės rytus priešpriešiais fuzilieriams. Atrodo, čia visur šaudoma. Ivanas kelia baisų „triukšmą".

1945 m. sausio 15 d. Mūsų II bataliono, vadovaujamo kapitono Zomerio, pirmosios atakos tikslas yra Golovinai ir Gasevas. Nors mūsiškės sunkiosios artilerijos parama jau ne tokia, kokia būdavo anksčiau, bet Golovinus užimame gana greitai. Tačiau ivanas čia pasirodo esąs labai stiprus! Žuvo vienas, dar nelabai seniai pas mus atsiradęs jaunas karininkas, vadovavęs

Tankistų grenadierių kolona. Rytų Prūsija, 1945 m. sausis.

sunkiųjų kulkosvaidžių būriui. Vidurdienį puolame toliau į Borovę. Mūsų šaunusis veteranas vyresnysis feldfebelis Ernstas Bervaldas ryžtingu išpuoliu sustabdo rusų ataką. Apsikrovęs rankinėmis granatomis jis tol bėga ivanų link, kol pakerta priešo kulka, peršovusi jam skruostus. Dar gerai, kad šaukdamas „hur-ra" jis buvo taip plačiai išsižiojęs! Mūsų ataka vyksta sėkmingai! Tiekimo būrys jau seka iš paskos. Namai stovi dauboje. Nors ivanas apšaudo „Stalino vargonais", bet mes skubame priekin. Pro raguvą veržiamės tolyn į rusų pozicijas. Sustiprėjus „Stalino vargonų" ugniai, beatodairiškai sprunku į gana gilią rusų žeminę, man iš paskos – būrio ryšininkas vyresnysis jefreitorius Giunteris Lorencas (jis žuvo 1945 m. kovą), taip mudu tiesiog įskriejame į žeminę. Viduje labai tamsu, lauke sproginėja „Stalino vargonų" reaktyvinės minos. Būgnija kaip reikiant! Pagaliau triukšmas nutyla ir keletą, atrodo, be galo ilgų minučių trunka mirtina tyla. Vėl stojuosi ir tuo pačiu metu užčiuopiu ant žemės gulinčio žmogaus kūną! Mane apima išgąstis, o jis pajuda ir sudejuoja. Kur aš patekau? Pašoku ir atkišu automatą! „Giunteri, čia kažkas guli!" Jis atsako: „Jų čia yra ir daugiau!" Instinktyviai atsiremiu nugara į sieną. „Kažin, kur mes čia pakliuvom?" Tą akimirką blausiai sušvinta Giunterio žibintuvėlis. Še tau, kad nori! Įsitikinam, kad ant medinių gultų prie sienos guli gal šeši ar aštuoni rusai! Vienas dejuodamas drybso priešais mane ant žemės, munduras sudriskęs, jo tvarsčiai raudoni nuo besisunkiančio kraujo. Atpažįstam, jog tai komisaras. Garsiai sušunku: „Ruki vverch! Položi oružije!" (rankas aukštyn! Padėk ginklą!). Tie tipai galėjo mus vietoj išguldyti, lauke vargu ar kas būtų tai pastebėjęs! Dabar jau ryžtingai pareikalaujame, kad rusai nusiginkluotų. Tie velniūkščiai, pasirodo, kišenėse ir duonmaišiuose beturį daug šaudmenų. Kad būtų šviesiau, nuplėšiame maišinį audeklą, dengiantį įėjimą į žeminę. Atidžiau įsižiūriu į priešais mane gulintį komisarą. Tai jaunas vaikinas, mūsų vienmetis. Jis kažką man sako, bet aš nesuprantu. Pažvelgiu į kitus ivanus prašydamas padėti. Vienas jų gestu parodo ketinantis šauti. Paklausiu dar kartą: taip, komisaras prašosi nušaunamas. Jo nugaroje siaubinga žaizda, iš kurios pulsuodamas srūva kraujas. Mudu su Giunteriu klausiamai susižvalgome. Tik iš lauko į žeminę įrieda kažkoks daiktas, tai rankinė granata! Smarkiai sugriaudžia! Nuo trenksmo beveik apkurtęs, sprogimo bangos apsvaigintas trokštu tik viena: „Lauk iš čia! Ir kuo greičiau!" Mudviem nieko neatsitinka! Čia, žeminėje, pokšteli šūvis! Tačiau mūsų nekliudo. „Tie kiaulės šaudo!", – sušunka Giunteris ir tada sutrata mūsų automatai. Šaudome, kol žeminėje viskas nurimsta, dabar jau galutinai! O lauke mūšis tęsiasi. Gerai įsitvirtiname užimtose rusų pozicijose prie įkasto į žemę tanko „Stalin". Jau visiškai sutemsta. Nakčiai liekame pozicijose. Kiek toliau dar nemažas skaičius žeminių. Vieną iš jų panaudoju savo minosvaidininkų sekyklai. Ugniavietės yra šiek tiek nutolusiame pušynėlyje.

Duodu nurodymus saviškiams, rusų įtvirtinimų čia gausu. Paskui nutiesiame telefono liniją iki sekyklos. Naktis giedra ir žvaigždėta. Šalta. Danguje ūžia rusų bombonešiai. Dengti įtvirtinimai į kairę ir į dešinę nuo manęs irgi jau užimti. Priekyje dešiniau esantį Borovės kaimą atakuoja feldfebelio Valterio Feilio (iš Hageno) vadovaujamas būrys su sunkiaisiais kulkosvaidžiais. Valteris anksčiau buvo ryšininkas motociklininkas, vėliau 8-osios kuopos tiekimo būrio vadas. Borovėje visą naktį smarkiai šaudoma. Gauname žinią, jog šiandien sužeistas mūsų kuopos vadas kapitonas Zomeris. Jį pakeičia vyresnysis leitenantas Makertas. Mėginame užmigti. Kartais vis patikrinu ryšį. Taip ateina rytas. Sušalęs ir neišsimiegojęs vėl tikrinu ryšį su ugniaviete. Jau sukdamas rankenėlę, suvokiu, jog ryšys nutrauktas. Linijoje „mirtina tyla". Telefono laidų taisyti išsiunčiu ryšininką. Vos tik jis išeina, ivano pusėje blyksteli šūvis po šūvio! Smarkiai sudunda! O tada atšniokščia – sukaukia ir baisingai garsiai sprogsta! Sprogimai velniškai dažni ir artimi, per dulkes ir dūmus beveik nieko nematyti. Spektaklis trunka kone ketvirtį valandos. Dar kartą patikrinu ryšį – ir vėl tyla. Dabar siunčiu kitą ryšininką, jis turi sutaisyti laidus, o paskui, nuėjęs į šaudymo pozicijas, pasakyti pozicijų puskarininkiui, jog nesant su manimi jokio ryšio jam reikia savarankiškai šaudyti užtveriamąja ugnimi. Vos tik vargšas vaikinas išlenda laukan, vėl prapliumpa artilerijos ugnis. Dabar sviediniai sproginėja ir čia pas mus, priekyje, ir toliau už mūsų, prie ugniaviečių. Ivanas šaudo didžiuliais 15,2 cm kalibro luitais (juos vadiname „juodosiomis kiaulėmis" dėl sprogstant parūkstančių juodų dūmų). Tupime prigludę prie žeminės priekinės sienos ir klausomės, kaip visai žemai virš mūsų prašniokščia sviediniai ir sprogsta atokiau. Nerimauju dėl savo ugniaviečių! Apšaudymas vis smarkėja, tikra uraganinė ugnis! Tik staiga! Netikėta pauzė? Dabar gali būti pavojinga, bene ivanai atakuoja? Tad lauk iš sekyklos apsižvalgyti. Lauke apakina blizgantis baltas sniegas, mūsų pėstininkai šaudo kairėje nuo manęs, iš ten atsklinda „smagus" tratėjimas. Bet argi tai ne rusų automatai? O kas gi tai? Pamatau ivanus, ramiai brendančius iki kelių gilumo sniegu. Šitaip paprastai eiti per mūsų gynybos liniją? Kurgi tada mūsų pėstininkai? Taigi ataka kairėje pusėje. Priešais mus kol kas niekas nepasirodo. Kaip tik pagalvoju, ar pavyko mano ryšininkui prasismelkti nenukentėjusiam? Ar žino esantys ugniavietėse, ką jiems dabar reikia daryti? Ivano pusėje vėl sugriaudžia salvės! Atšniokščia tiesiai į mus! Sprunkame atgal į žeminę – sprogimai trenkia prie pat mūsų. Žeminės medžio rąstų sienos smarkiai dreba ir „siūbuoja". Sunkieji sviediniai dabar sproginėja velniškai arti. Jausdamiesi maži ir bejėgiai susigūžiame prie žeminės sienos, kai vienas sviedinys, trumpai bjauriai sušnypštęs, trenkia į mūsų žeminės galinį kampą! Aukštyn išlekia rąstai, žeminės durys išvirsta, iš visur pasipila žemės. Mirtina tyla! Nė vienas iš mūsų nenukentėjo!

Prieštankinis pabūklas pasaloje. Tolumoje vyksta mūšis.

Vos tik įstengę atsistoti, išgirstam garsų „urra-a-a!“ Visiškai netoli! Apšaudymas aprimsta, iškišam galvas laukan! Žvilgsnis į priekį. Štai jie ateina. Visur ivanai, kai kurie be baltų maskuojamųjų apsiaustų, šaukdami „urra-a-a, urra-a-a!“, atstatę baisiai ilgus tribriaunius durtuvus – tai sukrečia iki sielos gelmių! Ivanai visur, priešais mus ir į šalis nuo mūsų. Dešinėje pusėje mūsų kulkosvaidininkai šaudo kiek begalėdami! Tačiau ivanai vis arčiau ir jų tiek daug! Mano minosvaidžiai nešaudo. Kodėl? Netekęs vilties, iššaunu aukštyn raudoną raketą – jokio atsako! Tik prašvilpia keli pavieniai lengvojo pėstininkų pabūklo sviediniai (7,5 cm) ir sprogsta tarp puolančiųjų. Bet tai jų nesustabdo! Gulėdami priedangoje, tuo metu šaudome iš automatų. Ivanai trumpam sukrinta į sniegą, bet paskui vėl eina priekin. Staiga atskrenda keletas lėktuvų Il-2, mūsų vadinamų „šturmuotojais“, „smogikais“ ar „užsispyrėliais“, kurių variklių riaumojimas visiems pernelyg gerai pažįstamas, ir pliekia į mūsų pozicijas iš borto patrankų, kulkosvaidžių ir bjauriai šnypščiančiomis raketomis. Rusai priešais mus jau visiškai priartėję. Mūsų čia dar trys kariai. Greta atsišaudo tik dar keletas. Pažvelgiu atgal. Visur matau pavieniui ir grupėmis per sniegą besitraukiančius pėstininkus. Jie krinta į sniegą, šaudo į puolančius ir mėgina kuo greičiau per gilų sniegą pasiekti eglyną. Mes dar turime porą „pancerfaustų“, kurie mums leidžia kiek atsikvėpti! Iššovus trenkia kaip reikiant, tai priverčia ivanus sukristi į sniegą. Dabar mes irgi leidžiamės į kojas, tačiau „bėgimas“, kai sniego ligi kelių, ne toks jau paprastas. Pusiaukelėje į miškelį mus tris apšaudo pavienis „šturmuotojas“. Į sniegą pasipila kulkų kruša. Ji mums aplenkia, tad toliau brendame miškelio link. Garsiai suriaumojęs lėktuvas vėl pakyla aukštyn ieškoti kitų taikinių. Rusai čia jau seniai viešpatauja ore! Skubu eglynėlio link į ugniavietes. Bet tiesiog daugiau nėra jėgų! Širdis daužydamasi veržiasi iš krūtinės, visą kūną pila prakaitas, trūksta oro! Visiškai išsekęs puolu į sniegą ir kurį laiką guliu nejudėdamas. Galvoje žaibo greičiu skrieja mintys: „Kokia beviltiška padėtis,

jau blogiau ir būti negali! Nejaugi mes jau pralaimime karą? Juk turėtų dar įvykti stebuklas! Kaip dėl to pažadėto stebuklingojo ginklo?“ Ne, reikia bėgti! Greičiau atgal! Labiau svirduliuoju ir klumpu nei „bėgu“. Kojos neklauso, jos lyg švino pripiltos. Saulė taip ryškiai apšviečia sniegą, jog labai aiškiai matomas kiekvienas bėgantis žmogus, vokietis ar rusas. Tuo metu iš abiejų pusių nuolat griaudžia šūviai! Pasiekiu savo ugniavietes. Vaizdas čia prastas! Sniege visur išmuštos bjaurios, juodos sprogimų duobės! Čia sudaužytas minosvaidis, ten – suskaldytos šaudmenų dėžės. Tačiau, ačiū Dievui, jokių žuvusiųjų! Jokio kraujo! Daugiau čia nieko nėra, pėdsakai veda tolyn į mišką. Mano būrio nėra, daugiau jo neieškau, ateina naktis. Su kulkosvaidininkų būrio vyrais sniege įsirengiame laikiną poziciją miško pakraštyje. Mėginame visus surinkti į vieną vietą, mano būrys kol kas neatsiranda. Apsistoju pas feldfebelį Valterį Feilį (Hagenas), kuris vadovauja kulkosvaidininkų skyriui. Pamažu nusistovi tvarka, kariai vėl telkiasi, imamasi gynybos priemonių, atvyksta ryšininkai ir kalbama, jog kažkur galima gauti maisto. Jis žino ir apie mano žmones. Atsisveikinu su feldfebeliu Valteriu Feiliu ir išeinu ieškoti savo būrio. Mūsų pusėn iššauna rusų tankas ar prieštankinė patranka. Buvau nuėjęs dar netoli, kai medkirtys[1] pridarė bėdos. Po kelių minučių feldfebelis V. Feilis žuvo dauboje, kurioje su juo surūkiau atsisveikinimo cigaretę. (Paleistas iš amerikiečių nelaisvės 1945 vasarą pats pranešiau Hagene įsikūrusiems tėvams apie jo mirtį). Pagaliau pasiekiu kaimą, kuriame yra mano būrys ir kur duodama maisto. Nepaisant didelių nuostolių, mums pasisekė! Galiu dar sudaryti tris minosvaidininkų skyrius. Vis tiek mes turime atsitraukti toliau ir atitrūkti nuo priešo!

1945 m. sausio 17 d. Pro vienuolyną, nuo kurio buvome pradėję puolimą, per visą naktį vykstame iki Ploniavų kaimo apylinkių. Ten randame šiokius tokius įrengtus įtvirtinimus. Mano ugniavietė yra pačiame kaime, o lengvieji pėstininkų artilerijos pabūklai – už jo. Parengtos stovi dviratės pabūklų važiuoklės ir keletas sunkvežimių. Mano sekykla beržynėlyje, mažoje žeminėje. Dar nespėjus nusitaikyti ir įsišaudyti. Ivanas jau atakuoja mus iš dešinės. Ten kyla smarkus susišaudymas! Maždaug už 300–400 metrų matau mažiausiai nuo 150 iki 200 besiveržiančių ivanų, baisingai šaukiančių „urra-a-a“. Jie prasiveržia kaimo kryptimi! Šaudyti iš savo minosvaidžių negaliu, nes dar nenutiesta ryšio linija. Tačiau mano pozicijų puskarininkis šaudo savarankiškai! Kol iššaudau dvi savo automato dėtuves, ivanai jau labai arti – į puolančiuosius šaudo ir mano minosvaidininkai kartu su lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklais. Taip gauname šiek tiek atokvėpio. Dabar atliekame atsitraukimo manevrą. Tai turi būti daroma sumaniai. Susitariame,

1 Taip buvo vadinami pabūklų sviediniai, specialiai nutaikomi sprogti medžių viršūnėse, kad apibertų taikinius apačioje medžio nuolaužomis ir skeveldromis.

kad lieka šaudyti du pėstininkų artilerijos pabūklai, o kiti pabūklai ir mano minosvaidžiai nukeliami ir atitraukiami atgal į naujas pozicijas. Paskui iš ten paleidžiama ugnis, dengianti likusių abiejų pabūklų atitraukimą. Stengiamės pozicijas išlaikyti, tačiau nesėkmingai. Rusai galingai spaudžia didelėmis pajėgomis. Tenka daryti dar vieną atsitraukimo manevrą. Viename kaime aptinkame didelę žeminę, dengtą storais rąstais. Panorėję jos viduje trumpam atsikvėpti įsitikiname, jog žeminė prikimšta žmonių. Ten slepiasi daugybė civilių. Ivanai apšaudo kaimą iš „juodosios kiaulės"(15,2 cm kalibras). Baisus trenksmas! Žeminė ir žemė aplinkui dreba, jausmas labai nemalonus. Kadangi senoji žeminė perpildyta, ieškome prieglobsčio kitur. Susirandame senovinį skliautuotą rūsį. Visiškai neblogai! Tačiau jis irgi pilnas išsigandusių kaimiečių. Apsistojame čia tik trumpai, išdėstome sargybą ir apsvarstome savo padėtį. Šiuo metu ji labai „sušik..." Panašu, kad rusai mus spaudžia į pietvakarius puslankiu iš šiaurės rytų, rytų, pietryčių ir pietų. Klausiu save, kur čia dar reikėtų laikyti „fronto liniją"? Kuopos vadas tariasi su bataliono vadu. Mes jau beveik apsupimo katile! Išsiveržti? Prasilaužti? Tačiau kuria kryptimi? Kaimo gyventojai persigandę tūno rūsyje. Jie klausinėja mus, bet ką jiems galime atsakyti? Mes patys jau įklimpę iki kaklo! Moterys ir vaikai verkia, norėtume jiems kažkaip pagelbėti, tačiau – kaip? Sugraudina moterų ašaros, vaikų – tuo labiau! Klaiki situacija. Tuo metu ateina naktis, rusai šio kaimo kol kas dar nepuola. Čia mus pasiekia naujas įsakymas.

1945 m. sausio 18 d. Atitrūkstame nuo priešo 2.00. Bendra kryptis – į šiaurę. Ten Vilenbergas. Einame pėsčiomis per miškus, dažnai palei kelius, kuriais beveik ta pačia kryptimi juda rusų daliniai ir tankai. Kaip minosvaidininkų vadas einu priekyje drauge su kuopų vadais. Girgžda sniegas, einame kuo tyliau mišku į šiaurę. Staiga pro medžius sužimba raudona šviesa. Atsargiai priėję arčiau, pamatome degant geležinkelio šviesoforo „stop" signalą. Tai Neidenburgo–Vilenbergo–Ortelsburgo geležinkelio linija. Nors dega „stop" signalas, rusai į tai nekreipia dėmesio! Traukiame tolyn į šiaurę Ortelsburgo kryptimi. Susidūrimų su priešu išvengiame. Žygiuojame beveik vien naktimis ir tik miškais. Nuo Ortelsburgo pasukame į šiaurės vakarus Pasenkiemio miestelio ir Purdos ežero link. Padėtis vis dar neaiški. Kur beeitume, rusai jau čia! Kaip toje pasakoje apie kiškį ir ežį. Tai mus pamažu pradeda gąsdinti! Vėl įsirengiame gynybos liniją, aš turiu gerą sekyklą ir laidinį ryšį su ugniaviete. Išbandant ryšio liniją, paaiškėja, kad jokio ryšio nėra. Ryšių linijos monteris išdumia ieškoti gedimo, tačiau greitai grįžta su žinia, kad mūsų laidai nutraukti ir dar jų maždaug keturių šimtų metrų trūksta! Telefono laidų dabar stokojama, nes traukiantis dažnai nebūdavo laiko nutiestoms linijoms išmontuoti. Vėliau išsiaiškinome, kad tuos laidus mūsų pačių

Sovietų tankai T-34 su „desantu". Rytų Prūsija. 1945 m. žiema.

sunkiųjų pabūklų (15 cm) artileristai palaikė esant niekieno ir juos nusikirpo.

1945 m. sausio 21–22 d. Kone kiekvieną dieną mus atakuoja besiveržiantys ivano tankai su sėdinčiais ant šarvų pėstininkais. Jie nesiveržia tiesiai, o apeina mus ir vėl atsiranda priešais mus arba greta mūsų! Esame vėl priversti trauktis toliau! Kuopose dažnai lieka tik po 20–30 karių. II batalione vos pusė pajėgumo! Kur kiti kovų draugai? Sužeisti, dingę be žinios, žuvę! Vienoje sodyboje prie kelio į Vartenburgą, šiaurės vakaruose nuo Giliavos, turime geras pozicijas. Mano sekykla yra aukštos klėties pastogėje ir galiu puikiai apžvelgti mus supančią aplinką. Čia pageidautina žvalgytis visomis kryptimis. Tačiau mums sekasi, su priešu nesusiduriame. Vėl tenka trauktis toliau į šiaurės vakarus. Vakare, mums besitraukiant, kaimą kairėje priešais mus rusai apšaudo fosforiniais sviediniais. Kraupus, vaiduokliškas vaizdas! Kiekvieną kartą pataikius, sušvinta skaisčiai baltos ugnies kamuoliai ir netrukus jau dega daug namų. Ir vėl ryškus blyksnis! Prie vienos sodybos mūsų laukia kariniai transporteriai: „Susėsti!" Nakties kelionė į nežinią! Ledinis šaltis, tačiau džiaugiamės galėdami kurį laiką patausoti išvargintas kojas. Privažiuojame kaimą. „Išlipti, užimti pozicijas ir gintis!" Tai kartojasi jau kelinta diena! Giname vienas pozicijas, ivanas apeina mus, turime palikti tas pozicijas ir trauktis, kad mūsų „nesusemtų", paskui vėl pozicijos ir žaidimas tęsiasi!

1945 m. sausio 23 d. Mums nuolat tenka traukti tolyn į šiaurę, o ivanas iš paskos ir šalia mūsų ir mes visur susiduriame su jo puolimo smaigaliu, besiveržiančiu iš rytų. Po velnių, nejaugi ivanas jau visur? Po ilgesnės nakties

kelionės, tikėdamiesi nors kartą atitrūkti nuo ivano, kad galėtume bent kelias valandas pagaliau ramiai pailsėti, įsirengiame pozicijas viename dvare. Manau, mes esame viskas, kas liko iš II bataliono. Tačiau ir čia aplinkui rusai. Mano minosvaidžiai stovi priedangoje už pastatų, šaudyti parengti šeši 8 cm kalibro vienetai! Ir šaudmenų turiu pakankamai! Mano sunkvežimis, pilnas prikrautas šaudmenų, gerai paslėptas už mažo pastatėlio! Ko turime, tai jau turime! Gyvenamojo namo pastogėje mano sekykla, iš kurios toli matyti priešakyje esantis laukas ir gretimas miškas. Tačiau šis miškas pavojingas, jame pilna rusų. Šaulių kuopų likučiai saugo dvarą iš visų pusių. Batalionas mėgina išvyti ivaną iš miško, bet keletas jo atakų ryžtingai atmušamos. Kuopose tėra po 15–20 žmonių! (normali sudėtis – 150). Miške kaskart kyla smarkus susišaudymas! Čia prisimenama „čigonų artilerija" (taip mes vadinami, nes išardytų minosvaidžių dalis – atraminę plokštę, dvikoję atramą ir vamzdį – tempiame prisitvirtinę prie nugaros arba tokį daiktą, kaip vamzdį, nešame ant pečių). Čia man arba vienam iš mano puskarininkių reikia eiti į mišką su pėstininkais. Tačiau atsisakau! Priežastis: miške aš, kaip priešakinis stebėtojas, be radijo ar telefono nieko negaliu nuveikti. Kaip perduoti komandas šaudyti? Turiu kitokį siūlymą. Galėčiau 8 cm kalibro minomis atakuojančių pėstininkų priešakyje surengti ivanams tokį „ugnies valsą", jog jie kniūbsti sukris į sniegą, o, paleidęs minas medkirčius, galėčiau juos užklupti ir priedangose! Mums besitraukiant, esu sukaupęs pakankamą atsargą šaudmenų, be to, jų dar yra likę nuo šaudymo pratybų. Įtikinu tuo bataliono vadą. Tolesnė ataka per mišką neįvyksta. Stebiu, kaip dabar visos rusų pajėgos iš šio miško ketina šiaurėn vedančiu keliu patekti į neaprėpiamus pušynus. Šitaip jie gali atkirsti mums kelią į šiaurę. Tačiau iš savo aukšto stebėjimo posto ta kryptimi aš ne viską matau, tad su vyresniuoju feldfebeliu Grose (lengvosios pėstininkų artilerijos vadas), slėpdamiesi už krūmų, sėliname palei kelią grioviu į šiaurę ketindami pasekti ivanus. Netrukus nustatome, jog dabar rusai įsitaisę abipus kelio, nutaikę prieštankines patrankas ir pasirengę atitinkamai pasitikti mūsų prasiveržimą. Sugalvojame veiksmų planą. Vakare jį reikia įgyvendinti. Esame „Grossdeutschland" grenadierių pulko II bataliono likučiai. Mūsų divizija prireikus panaudojama visur, kur „deganti" padėtis. Taip ir anksčiau dažnai yra buvę. Iš to kilęs ir pavadinimas „Grossdeutschland" – ugniagesių komanda. Pateikiame savo siūlymą mūsų bataliono vadui ir jis sutinka. Iš pradžių su vienu minosvaidžiu įsišaudau į prieštankinių patrankų užtvarą ant kelio. Paskui liepiu nustatyti kitų minosvaidžių taikiklius pagal įsišaudant parinktas taikiklio padalas. Šaudmenų padavėjai tvarkingai sukrauna minas šalia minosvaidžių ir uždengia jas, kad ant minų nepatektų joks purvas. Kadangi minosvaidžiai užtaisomi „per vamzdį", tai į

jį, iš viršaus įleidžiant miną su sparnuotu stabilizatoriumi, kuriame yra pagalbinis parako užtaisas, joks atsitiktinis svetimkūnis, pavyzdžiui, žolės, žemės ar kt., neturi patekti į vamzdį. Tada nustatau kryptį taip, kad minos kristų ir į kelio vidurį, kur stovi prieštankinės patrankos, ir abipus kelio. Vyresnysis feldfebelis Grosė irgi yra įšaudęs savo pabūklus. Tik jiems labai trūksta šaudmenų! Sutemo, ivanai nesidrovėdami šaudo iš miško sprogstamosiomis šautuvų kulkomis. Aplinkui taip ir pokši, net ausyse spengia! Visur matyti nedideli, melsvai balti sprogstančių kulkų blyksniai ant šakų ir namų sienų. Pataikiusios į kareivį jos išplėšia didžiules žaizdas. Vokiečių pėstininkai nieko panašu į tokias kulkas neturi. Dabar pas mus viskas parengta. Vilkikai ir sunkvežimiai parengti išvažiuoti, pėstininkai pasirengę išpuoliui, mes ir pėstininkų artilerija kovinės parengties. O tada beveik vienu metu paleidžia ugnį visi šeši minosvaidžiai! „Pliekia“ be pertraukos! Pėstininkų pabūklai irgi šaudo kartu su mumis. Sprogstant vienoms minoms, kitos dažnai jau būna ore! Atstumas maždaug 250 metrų. Ivanui iš tikrųjų karšta. Jis elgiasi pagal aplinkybes! Gražu žiūrėti, kaip jis nosimi aria žemę, nes niekas iš rusų nedrįsta nė galvos kilstelėti. Dabar priekin leidžiasi mūsų pėstininkai, sunkvežimiai – jiems iš paskos! Šaudome visu pajėgumu! Ant kelio prie prieštankinių patrankų nepaliaujamai drioksi „mano“ minos. Šaudmenų nesigailima! Prieš pasiekiant kelio užtvarą, nukreipiu ugnį į mišką ir į pušyną, kad prasiveržiantys per kelią ivanai būtų pašventinti iš abiejų pusių! Iš prieštankinių patrankų, pastatytų ant kelio, negirdėti jokio šūvio! Ten it kruša krinta mano minos! Per keletą sekundžių siaurame plote prie ivano prieštankinių patrankų ir aplinkui jas beveik vienu metu sprogsta 30 minų. Nė vieno ivano, užsiglaudusio už patrankos, nė vieno besitaikančio į išsiveržiančią mūsų koloną ir nė vieno šaudančio! Taip pat karšta ivanams pamiškėse. Iš trijų minosvaidžių šaudau į kairę nuo kelio ir iš trijų – į dešinę iki pačių atitinkamų miško pakraščių. Turiu tiek šaudmenų, kad galiu šaudyti iš visų šešių minosvaidžių! Mano žmonės darbuojasi taip įnirtingai, jog beveik nuogastauju, kad jie neįleistų minos į vamzdį dar prieš išlekiant iš jo anksčiau. Turiu pasakyti, kad ir pats esu įniršęs, o kai viskas pavyksta, kaip suplanuota ir maža mūsų kolona, dengiama tik menkos pėstininkų ugnies, prarieda pro nukenksmintas prieštankines patrankas, mane apima šėtoniškas džiaugsmas! Aš šaukiu tik: „Ugnis! Ugnis! Ugnis!“ Iki šiol sekėsi gerai. Dabar ateina laikas reikšmingai perkelti pozicijas priekin (atgal!). Mūsų lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklai irgi šaudė kartu su mumis. Įsakau dabar išmontuoti keturis minosvaidžius ir pakrauti į pėstininkų artilerijos sunkvežimius, kurie dabar irgi turi pakeisti pozicijas ir sekti paskui prasiveržiančią koloną. Pakraunant atsiranda sunkumų su vienu iš dviejų likusių minosvaidžių! Per visuotinį „tratinimą“ niekas neatkreipė dėmesio į tai, kad

vienas minosvaidis apskritai nešaudo! Jis „užsikirto“! Priežastis: nulūžo daužiklis, standžiai įtvirtintas vamzdžio dugne! Apie pataisymą nėra ko ir galvoti! Vamzdžiai įkaitę kone „iki raudonumo“! Radus minosvaidžiams gerą poziciją už kelio, jie savo ugnimi turi pridengti mūsų prasiveržimą. Likęs pozicijoje su dviem minosvaidžiais, nekantriai laukiu, kol sprogs pirmosios minos, turinčios mus pridengti. Nors besivejantys šunys atsilikusius dažnai apkandžioja, bet mes norime jų atsikratyti. Belaukiant minutės pavirsta amžinybe. Ivanas pamiškėse pamažu atkunta. Štai išgirstu minosvaidžio šūvius, paskui matome pirmuosius gerai pataikiusių minų sprogimus. „Ginklą išmontuoti! Pakrauti! Paimti likusius šaudmenis! Susėsti ir pranešti apie pasirengimą išvykti!“ Dabar viskas vyksta labai greit. Išvažiuojame mano trofėjiniu sunkvežimiu, kuriuo vežiojami mūsų šaudmenys (iš rusų atimtas „Chevrolet“), pravažiuodami pro nurimusias, apdaužytas prieštankines patrankas, matome savo šaudymo padarinius. Nei prie pabūklų, nei už jų ten nėra nė vieno gyvo ivano! Matau ir mūsų ugnimi susprogdintus pabūklų šaudmenis. Iš viso rusai ten neteko keturių pabūklų. Dabar jie nepataisomai sugadinti. Atrodo prastai. Iš abiejų pusių mus šiek tiek apšaudo pėstininkai. Ką tik man pranešta, jog tebeturime problemą išmontuoti minosvaidį, kuriam nulūžęs daužiklis. Minos pagalbinis parako užtaisas nesprogo ir ji liko įkaitusio vamzdžio dugne. Pirmiausia ją reikia atsargiai ištraukti iš vamzdžio. Per beveik ketverius karo metus iki šiol esam patyrę tik du bauginamus vamzdžio sprogimus ir kiekvieną kartą dėl to turėjome mažesnių ar didesnių nuostolių. Tačiau mums pasiseka susitvarkyti. Į rusų prieštankinių patrankų užtvarą ir šalia jos paleidau bene 125 šūvius. Bataliono vadas sužavėtas mano „ugnies spektakliu“. Taip II bataliono likučiai sėkmingai išsigelbsti.

1945 m. sausio 25 d. Sėkmingai pasprukę nuo kelią mums pastojusio ivano, važiuojame toliau į šiaurės vakarus ir viename kaime išsidėstome naujose pozicijose. Tačiau dar negalime ramiai užmigti, nes prakeiktoji ivano artilerija jau vėl mus apšaudo. Naktis praeina ramiai.

1945 m. sausio 26 d. Rytą atskrenda rusų „šturmuotojai “ ir apmėto mus bombomis, apšaudo iš borto ginklų ir raketomis. Čia irgi jau darosi nejauku. Ateina įsakymas trauktis ir mes toliau važiuojame šiaurės vakarų kryptimi, kol sustojame viename kaime. Ten reikėtų keletą valandų pailsėti, tačiau iš to nieko neišeina, mes siunčiami į naujas gynybos pozicijas. Pakeliui sutinkame prikrautuose vežimuose važiuojančius pabėgėlius, kurie kaip tik nori palikti savo kaimą. Jie net nenujaučia, kaip jau arti yra rusai. Vietos partinės organizacijos vadas (NSDAP grupenleiteris) jiems buvo uždraudęs per anksti trauktis! Taip jie ir liko iki paskutinės minutės. Vėliau pakelėse matėme daug gurguolių, kurias sutraiškė rusų tankai. Tai siaubinga! Gyventojai buvo prastai informuojami, todėl taip neapdairiai ir skubotai išsirengė į kelią.

Kaimas Rytų Prūsijoje po „šturmuotojų" atakos. Nuotrauka daryta iš sovietų lėktuvo 1945 m. kovą.

Žmonės buvo arba visiškai neperspėti arba perspėti per vėlai. Mes taip pat pamatėme, kaip pabėgėlių kolonose karo belaisviai anglai ir prancūzai atsitraukia drauge su savo šeimininkais vokiečių ūkininkais bei dvarininkais (daugiausia moterimis) ir kuo galėdami padeda jiems. Jie patys bėga nuo savo sąjungininkų rusų! Kai kurie iš jų žuvo gurguolėse drauge su vokiečių ūkininkais. Tai rodo, kad šeimose su jais ten tikriausiai nebuvo prastai elgiamasi! Kaimai, pro kuriuos pravažiuojame, atrodo taip, tarytum jų gyventojai būtų išvažiavę vos prieš keletą valandų. Viskas primena labai skubotą bėgimą. Mes esame Pasenkiemio miestelio apylinkėse ir pėsti einame per giliai prisnigtą mišką išilgai geležinkelio linijos Alnaštynas–Ortelsburgas. Pavakary su savo minosvaidžiais įsirengiu poziciją šalia geležinkelio pylimo. Priešo tikimasi iš šiaurės rytų. Maždaug už 250 metrų priešais mus kelias driekiasi beveik lygiagrečiai geležinkeliui. Geležinkelio pylimo šlaitas šalia kelio gana status. Tiesiai už mūsų tankus eglynas. Pastatę minosvaidžius į parankias pozicijas, įsišaudome taikinius. Pėstininkai mūsų negina. tad turime saugotis patys. Tie, kurie tuo metu lauke neturi ką veikti, norėdami kiek apšilti, tūno dengtame lauko įtvirtinime prie geležinkelio. Mūsų pėstininkai įsitaisę

tolėliau kairėje, ant geležinkelio pylimo ir sodyboje į dešinę nuo mūsų. Naktį jaučiamės gana vieniši ir apleisti. Priešo taip pat nei matyti, nei girdėti. Tačiau ši tyla apgaulinga! Staiga kelyje sujudimas! Šūktelėjus tuoj prapliumpa šūviai! Taigi jau ir vėl ivanas. Prasideda smarkus susišaudymas. Ivanas nelieka skolingas. Mano žmonės stovi prie minosvaidžių pasirengę šaudyti. Štai aukštyn pakyla kelios signalinės raketos! Viską apšviečia ryškiai baltos šviesos blyksniai. Iš dešinės į mus pasipila šautuvų ugnis! Panašu į tai, kad iš tos pusės bėgiais ateina ivanas! Bet juk ten dar vakar vakare buvo mūsų pėstininkai? Ivano minosvaidžių sviediniai jau sprogsta prie mūsų. Mano žmonės prie minosvaidžių visiškai be jokios priedangos. Paleidus naują salvę, vienas iš mano žmonių, jefreitorius Baderis, sužeidžiamas į kojį. Kadangi padėtis visiškai neaiški, o iš dešinės mūsų negina pėstininkai, įsakau pakeisti pozicijas. Smarkiai apšaudomiems iš šono, kur išilgai bėgių jau pasipylė ir sunkiųjų kulkosvaidžių ugnis, mums pavyksta atitraukti visus minosvaidžius, šaudmenis ir karius be didesnių nuostolių. Mūsų pėstininkai, atrodo, irgi susitvarko su situacija. Pamažu ruože viskas aprimsta. Nuvedu savo būrį kokius 800 metrų per mišką, atgal į sodybą. Ten yra ir sunkiosios pėstininkų artilerijos (15,0 cm) priešakinės sekyklos stebėtojas. Čia išsidėstome pozicijose. Kas gali, mėgina valandėlę numigti. Mes taip išvargę, jog galėtume miegoti stovėdami. Bet naktis praeina ramiai. Mąstau apie ateinantį rytą.

1945 m. sausio 27 d. Atsargiai vėl einame mišku iki geležinkelio linijos. Čia įsitikiname, kad ivanas labai jau guvus. Vietos ugniavietėms tenka ieškoti giliau miške. Už 200 metrų randame nedidelę proskyną, kaip tik tokio dydžio, tinkamo pastatyti penkis minosvaidžius. Tikram vertikalios ugnies ginklui tetrūksta palyginti nedidelės „šaudymo kiaurymės“ tarp medžių viršūnių. Mano sekykla yra pamiškėje. Ten susitinku feldfebelį Grosę, jis dabar vadovauja kuopai. Kadangi, deja, neturiu nei radijo, nei telefono ryšio, tai nuo sekyklos iki ugnies pozicijų tenka sudaryti gyvąją ryšio grandinę. Vienas iš mano skyrininkų puskarininkis Vyzeris jos padedamas mėgina įšaudyti savo minosvaidį. Kiekviena jo komanda garsiai nuskamba miške, o paskui ją vienas kitam šaukia gyvosios grandinės kariai. Tas komandas gali nugirsti ir ivanas! Tačiau paskui puskarininkį Vyzerį sužeidžia ne kas kitas, o būtent minosvaidžio minos skeveldra! Ivanui šaudant į mišką iš kulkosvaidžio, rikošetavusios kulkos tik zvimbia mums palei ausis. Tad tenka velniškai saugotis. Kadangi geležinkelio pylimas driekiasi arti miško pakraščio ir jo šlaitas prie kelio gana status, tai ten atsiranda mums nematoma „akloji zona“, kuri labai nepageidautina. Tad nustatau „užtveriamosios ugnies“ zoną čia pat už pylimo iki paties jo viršaus taip, kad mūsų minų skeveldros dažnai net praskrieja mums pro ausis. Savo ugnimi galėtume kelią užtverti, tik ką veikia ivanas, kai mes taip gerai pasirengėme ir įsišaudėme? Jis mūsų nepuola, vėl

mus apeina pro šalį. Jis renkasi mažiausio priešinimosi kelią. Čia mes neturime jokios ištisinės „fronto linijos".

1945 m. sausio 28 d. Vėl pakeičiame pozicijas ir apsistojame Graskavos kaime. Viename name įsirengiu savo būrio vadavietę. Neužimti kariai jame pasirūpina iškūrenti krosnis, kad nors kartą galėtume gerai sušilti. Mums pasiseka, pasigauname tipinėjančią keliu vištą – bus puota! Mano antrasis skyrius įsirengia pozicijas pačiame kaime, o pirmajam skyriui tenka įsitvirtinti lauke prie užšalusio ežero. Ledas tvirtas, tad jie turi stebėti, kad ivanas per ledą neužpultų mūsų iš užnugario. Išeina puskarininkio Šprengalos būrys, o puskarininkio Ramo skyrius džiaugiasi likęs prie namų. Jie prausiasi, valo ginklus, verda ir kepa. Lauke stovintys sargybiniai praneša, jog prie Šprengalos skyriaus girdimas kautynių triukšmas! Netrukus tame triukšme atskiriu mūsų minosvaidžiams būdingą trumpą, sausą drioksėjimą! Šūvių ir sprogimų garsas storai prisnigtame miške neįprastai duslus. Kad jiems ten nepritrūktų šaudmenų, išvažiuoju į Šprengalos skyriaus pozicijas rogėmis, prikrautomis minų. Važiuojame per prisnigtą eglyną, girdėti tik arklių prunkštimas ir rogių girgždėjimas, bet mes budrūs lyg lūšys! Vos tik sugrįžę į kaimą, sulaukiame įnirtingos rusų atakos! Iš kur jie vėl atsirado? Juk per savo rogių kelionę galėjau patirti didelių nemalonumų ir pakliūti ivanui tiesiai į nagus! Mėginame išlaikyti pozicijas, bet rusai netrukus atsiranda jau prie pirmųjų kaimo namų. Visur pokši šūviai, bet mano minosvaidžiai nešaudo. Vis tiek išgirstu pirmuosius šūvius. Jie šaudo beveik stačiai aukštyn, atstumas nuo 50 iki vos 30 metrų. Atakuojantieji greitai puola slėptis. Tik staiga minosvaidžių ugnis nutrūksta. Čia išgirstu garsų variklio riaumojimą ir pamatau per sniegą atvažiuojantį mūsų pėstininkų artilerijos vilkiką bei šalia jo kareivius, atbėgančius į kaimą. O ką tada veikia mano žmonės? Iki ugniavietių neprieinu, nuo ivano tenka gintis automatu. Pamatau pirmuosius maniškius, vieną jų su minosvaidžio nešimo diržais po pažastimi, kitą su vamzdžiu ant pečių, jie bėga paskui atramine plokšte nešiną minosvaidžio vadą ir „raito kulnis" pėstininkų artilerijos kariams iš paskos. Kitas išardytas minosvaidis irgi pranyksta ta pačia kryptimi už žemos kalvos. Nė vieno netrūksta! Šaudmenų padavėjai su savo dėžėmis skuodžia paskui juos. Užsiglaudęs už namų su keletu karių, šaudau iš automato į rusus, besiveržiančius su prikimusiu „ur-r-a-a-a" į kaimą. Mums jau per karšta, tad irgi norime pasislėpti už kalvelės. Visada būtina laikytis drauge. Taigi pirmyn! Tarp namų lyg niekur nerasdamas sau vietos, laksto karys su žaliu vairuotojo apsiaustu virš žieminės uniformos, bet mes jo nepažįstame. Jis nubėga su mumis už kalvos, o kai ten noriu paklausti, kas jis toks ir iš kur, tada pats prisistato. Esąs vyresnysis leitenantas Hinerkas iš Dancigo, jam reikia perimti vadovavimą 8-ajai kuopai. Savo nelaimei, mūsų kaimą jis pasiekė kaip tik tuo metu, kai ivanas mus iš ten išvijo netikėta ataka. Dabar viskas vyksta gana greitai!

Pėstininkų artilerijos pabūklai ir mano minosvaidžiai išdėstyti pozicijose. Aptarę apšaudymo ir būsimos kontratakos planą, užverčiame kaimą ugnies lavina, paskui veržli kontrataka pliekiant iš minosvaidžių, griaudžiant pėstininkų pabūklams ir mėtant rankines granatas į kiekvieną kampą. Mus lydi sėkmė. Atakavo tik negausus šaudmenų padavėjų ir keleto vairuotojų būrys. Ivanas sukrėstas iš netikėtumo! Viskas vyksta tarsi „švytuoklės principu". Didelis jo dalinys pasprunka į gretimą mišką, kur jam užkuriame tikrą pirtį „medkirčiais" ir šaudmenų skeveldrų rikošetais. To pakako – kurį laiką mes ramūs. Dabar išdėstome daugiau sargybos postų nei pirmiau, o prie minosvaidžių lieka tiek žmonių, kad bet kuriuo metu galėtų pradėti šaudyti. Naujasis kuopos vadas maloniai nustebintas minosvaidžių efektyvumo, kurį jis ką tik pamatė! Grįžęs į savo vadavietę, patiriu dar vieną džiaugsmą, nes ant krosnies tebegaruoja mano višta! Rusai net neturėjo laiko suvalgyti beveik baigtą virti vištą! Jie kol kas mus palieka ramybėje. Naktį išvykstame tolyn į šiaurę.

1945 m. sausio 29 d. Viena kuopos dalis važiuoja vienkinkėmis rogėmis, kita dalis eina pėsčiomis paskui sunkvežimius, kurie mus gabens toliau į

Pabėgėliai Rytų Prūsijoje, rogėmis besitraukiantys į Piliavą. Kairėje stovi vokiečių kareivis, ginkluotas rusišku šautuvu ir apsivilkęs trofėjinius kailinius. Nuotrauka daryta 1945 m. vasarį. Autorius V. Engel.

šiaurę. Vykstama per Vartenburgą–Bišofsburgą į *Lautern*, kur dar kartą pristabdome ivaną. Šitaip suteikiame galimybę daugeliui pabėgėlių gurguolių trauktis šiaurės kryptimi į Karaliaučių. Dabar mes vėl važiuoti, tad kuo greičiau vykstame į šiaurę norėdami pasiekti Karaliaučiaus įtvirtinimų rajoną, kol priešas, veržđamasis per Bartų Romuvą ir Ūdravangį, nespėjo mums atkirsti kelio. Pravažiuojame Bišofšteiną, o Heilsbergą (Varmės Lidzbarkas) aplenkiame iš rytų pusės. Ten matome keletą tvirtų betono bunkerių, bet gynybai visiškai nepritaikytų. Turbūt jie priklauso „Heilsbergo trikampiui", tam Rytprūsių rajonui, kuriame po Pirmojo pasaulinio karo dar buvo leidžiama statyti įtvirtinimus. Kelias toliau veda į Barštyną, kur dideliame sandėlyje apsirūpiname telefono kabeliu ir kitais reikalingais daiktais. Kaimuose ir miestuose vyrauja panika ir pabėgėliškos nuotaikos. Matome liūdną vaizdą! Kelyje į Karaliaučių didžiulė spūstis! Visi žmonės stengiasi patekti į šį miestą. Daugelis pabėgėlių, kuriuos kaimuose ir miestuose per ilgai užlaikė

Rytų Prūsijoje sovietų tankų sutraiškyta vokiečių pabėgėlių vežimų gurguolė. 1945 m.

jų vietos partiniai vadovai, atsidūrė karo veiksmų rajone! Vaizdai tiesiog baisūs! Sušaudyti, tankų pervažiuoti pakrauti vežimai, pakelės grioviuose daug civilių lavonų bei kartu su vežimais sutraiškytų arklių. Lagaminai, dėžės, namų apyvokos daiktai, patalynė ir kiti rakandai išbarstyti šalia vežimų. Čia rusai, Iljos Erenburgo sukurstyti kerštui ir žudynėms, šitaip nežmoniškai žiauriai išliejo savo įniršį ant bejėgių civilių gyventojų, moterų ir vaikų, senių ir net prancūzų karo belaisvių.

1945 m. sausio 30 d. Tokie išgyvenimai tik sustiprina mūsų ryžtą toliau

kovoti! Netrukus pasiekiame Ylavą. Toliau važiuojame į Kryžiapilį ir į vakarus nuo Kabelbūdė pervažiuojame Elbingo–Karaliaučiaus autostradą. Norėdami patekti į Karaliaučių, pirmiau turime pralaužti silpną rusų apsupties žiedą. Priešais mus Jieskiemio kaimas, apie kurį nežinome, ar yra užimtas rusų ir kiek jų ten gali būti. Visą naktį važiavę glaudžiai sutelkta kolona, dabar atvykstame į Kabelbūdę. Tiesą sakant, norime čia trumpai sustoti ir šiek tiek numigti. Tačiau vėl komanda: „Judame! Pasirengti, mes puolame!"

PUOLIMAS IR GYNYBA PRIE JIESKIEMIO

1945 m. sausio 30 d. „Grossdeutschland" grenadierių pulko II batalionas, 7-oji šaulių kuopa ir 8-oji sunkiųjų kulkosvaidžių bei minosvaidžių kuopa.

Stoviu su savo minosvaidininkų būriu pasirengęs skubiam žygiui. Suūžia sunkvežimių varikliai ir mes išvykstame. Rytprūsių kraštas nuklotas storu sniego sluoksniu, visur pilkšvai balta. Aš sėdžiu sunkvežimio kabinoje greta vairuotojo ir įtemptai žvelgiu į blausią brėkštančio sausio ryto prieblandą. Kraštas – plati lyguma, tolumoje matyti degantys kaimai, visur švysčioja kulkosvaidžių kulkų trasos, kurios lyg ant siūlo suverti karoliai perskrodžia priešaušrio sutemas tai iš vienos, tai iš kitos pusės. Paskui staiga viskas skaisčiai nušvinta. Namas iškart užsiliepsnoja, į rausvėjantį dangų pažyra žiežirbos, ir atsklinda trumpas, šaižus tanko patrankos šūvio garsas. Išskyrus šį šūvį, daugiau nieko negirdėti, nes viską užgožia variklių ūžimas. Mes vėl važiuojame į nežinią. Užsidega raudonas priekyje važiuojančio sunkvežimio „stop" žibintas. Sustojame. Iššoku lauk ir einu į priekį, pas kuopos vadą vyresnįjį leitenantą Hinerką. Išilgai kolonos nuaidi garsūs šūksniai: „Būrių vadai pas vadą!" Drauge su pėstininkų artilerijos būrio vadu vyresniuoju feldfebeliu Grose einame į priekį. „Mėšlas", – sako jis, – pamatysi, mes vėl į jį įbridom!" Einame palei stovinčius sunkvežimius, kuriuose, įsisupę į antklodes, su ginklais rankose sėdi mūsų kariai. Pašėlusiai šalta, žemai nukarę pilki švininiai debesys. Šiandien tikriausiai dar gausiai snigs. Vadas sėdi lengvajame automobilyje palinkęs prie žemėlapio. Raportuojame: „Būrių vadai, jums įsakius, atvyko!" „Gerai, Refeldtai, Grose, prašom arčiau!" Sužinome štai ką: esame kelyje Kabelbūdė–Sepotai, toliau – Karaliaučius. Kolonos priekis jau vos nesusidūrė su priešu, apie rusus žinome tik tiek, kad jie jau kaimuose visur. Apie priešakinę fronto liniją, priešo ginkluotę ir t. t. visiškai nieko nežinoma. Rusai apjuosę Karaliaučių kol kas dar nelabai standžiu apsupties žiedu. Jeigu veršimės nežinodami tikrosios padėties, tai gali atsitikti taip, kad pakliūsime į prieštankinių patrankų ugnį ir būsime sutriuškinti, bet gali ir pasisekti kaip nors pro ivanus prasmukti. „Pasakykite tai savo žmonėms, kad būtų ypač budrūs, nes gresia pavojus iš visų pusių. Ugniavietės turi būti parengtos žiedinei gynybai, kad neįvyktų jokia kiaulystė!" Jo žvilgsnis labai

rimtas. „Dabar lipkite lauk ir pasirenkite. Dėkoju jums. Iki pasimatymo Karaliaučiiau!“ Aš paprašau šios vietovės žemėlapio, nes visai nesuprantu, kur iš tiesų esame. Gaunu gerą žemėlapį ir grįžtu prie savo sunkvežimio. Ten šūkteliu savo ryšininkui Lorencui: „Giunteri, pasirengti, lipti lauk su ginklais, šaudmenų padavėjams pasiimti po dvi dėžes – ir paskui mane!“ Prasideda judėjimas. Būriai ir skyriai išsirikiuoja. Dideliais tarpais vienas nuo kito jie vorele seka paskui mane. Pirmasis mūsų tikslas yra vienas ūkis. Kai švintant prisiartiname prie jo, pasigirsta keletas šūvių. Ten įsitaisęs būrelis rusų. Atsargiai tikriname kiekvieną pastatą ir rūsius. Keliuose rūsiuose dar slėpęsi rusai nesipriešindami pasiduoda į nelaisvę. Susirinkus visam mano būriui, duodu nurodymus įsirengti pozicijas ir laukiu įsakymo atakai. Pėstininkai lėtai atbrenda per sniegą. Baltos snaigės šoka ore, matomumas vis blogėja, pakyla stiprus vėjas. Snygis beveik virsta pūga, dideli, šlapi sniego dribsniai tykšta į veidus. Ir dar vėjas pučia iš priekio, drebia sniegą mums į akis. Šį tą įžvelgti galima tik vos per trisdešimt metrų. Štai riaumojančiais vilkikais atvežami sunkieji pėstininkų artilerijos pabūklai (15 cm kalibro), o lengvieji pabūklai, kaip ir mano minosvaidžiai, jau stovi pozicijose. Tačiau atakuoti dar negalima. Mūsų pėstininkai už 300 metrų priešais mus sugulę vienoje sodyboje ant kalvos bei smėlėtoje dauboje. Pasišaukiu savo radistą ir klausiu, ar veikia radijo stotelė. Po trumpo patikrinimo vienas iš mano skyrininkų išeina drauge su radistu. Tačiau jau už kelių šimtų metrų nėra jokio ryšio. Rusų mes nematome, jie mūsų irgi nemato. Šaudmenis, sukrautus prie minosvaidžių, greitai apsninga. Liepiu iššauti keletą „trikdančiųjų šūvių“, kad ivanas žinotų, jog mes dar čia. Neįžiūrimos minos pradingsta kažkur sniege. Norėdamas geriau matyti paeinu keliolika metrų iki sunkiųjų kulkosvaidžių. Akių beveik neįmanoma pramerkti. Žiūronai jau seniai nieko nepadeda, jų stiklai aprasoję ir apdrėbti šlapiu sniegu. Mėginame kažką įžvelgti per pūgą. Staiga priekyje pasirodo kažkokie siluetai. Rusai? Dar negaliu tiksliai atpažinti. Atstatęs automato vamzdį, atitraukiu saugiklį ir įdėmiai stebiu apsnigtas, pamažu atbrendančias figūras. Dabar jos jau už dešimties metrų. Atpažįstu moteris ir vaikus. Pašoku ir sušunku: „Čionai!“ Tada jie prieina. Išblyškusios, išsigandusios mergaitės verkdamos puola man ant kaklo. „Padėkit! Padėkit mums!“ Vaikai klykia: „Mamyte, mamyte!“ Seniai ir moterys stovi tylėdami, veidai pabalę nuo šalčio, drabužiai šlapi nuo drėgno sniego. Stoviu sukrėstas, tvirtai prilaikydamas nepastovinčią ant kojų mergaitę. Jų veiduose atsispindi vargas, baimė, netektys ir baisi kančia, kurią dabar turi kęsti išvyti iš namų ir sodybų, visko netekę Rytprūsių gyventojai. Lėtai einu jų priekyje. Maždaug trisdešimt žmonių, kai kurie be paltų, vyrai be apavo, rusai atėmė jų batus! Kokie jie dabar laimingi, vėl sutikę vokiečių kareivius! Perduodu žmones mūsų bataliono gydytojui. Visi nuvedami į namą. Aš vėl grįžtu pas

savo žmones. Tačiau šis reginys taip greitai manęs nepalieka. Iš bataliono ateina ryšininkas: „Puskarininki, skubiai susirinkti ginklus. Jums reikia eiti priekin kartu su 7-ąja kuopa. Septintoji atakuos dešinėje pusėje!“ Pozicijų pakeitimas, minosvaidžius išardyti, prisitvirtinti prie pečių ir išsirikiuoti vorele. Skyrininkai praneša apie pasirengimą žygiui ir mes iššygiuojame! Tuo metu pūga šiek tiek aprimsta. Kaimo keliu einame į sodybą dešiniau, maždaug už 800 metrų. Pėstininkai jau prie sodybos, jie laukia, kol aš su savo minosvaidžiais stosiu į pozicijas. Pastatau keturis minosvaidžius už daržinės ir atidžiai seku galimus priešo veiksmus. Ivano niekur nematyti. Priešais mus už lėkštos aukštumos Jieskiemis kaimas. Iš čia matomi tik jo stogai. Reikia nustatyti, ar ten yra rusų. Lengvosios pėstininkų artilerijos kariai atgabena du pabūklus ir pastato atviroje ugniavietėje šaudyti tiesiu taikymu. Grįžusi trijų žvalgų grupė praneša, jog kaimą užėmęs tik nedidelis rusų dalinys. Mūsų pėstininkai eina priekin išsiskleidę plačia grandine. Su balta maskuojamąja apranga jie vos įžiūrimi. Kol kas jokio šūvio! Įdėmiai stebiu pro žiūronus kalvą ir kaimą. Nieko nepastebiu. Maži lyg taškeliai pėstininkai pranyksta už kalvos. Staiga priešais mus prie kalvos trenkia penki minų sprogimai, ten, kur ką tik buvo mūsų pėstininkai. Pažvelgiu į dešinę. Ten Kabelbūdės geležinkelio stoties teritorija su prekiniais vagonais, lokomotyvais ir geležinkelio įrenginiais. Matau skubotą vienkinkių vežimų judėjimą ir aplink juos bėgiojančius ivanus. Sunerimęs klausiu adjutantą: „Ar yra kas nors mums iš dešinės?“ Jis atsako: „Nieko, mes esame dešinysis atakos sparnas, o ten toliau viskas atvira!“ „Čia tai bent!“ – sakau aš. – „Jeigu rusai kontratakuos, mes prakišime“. „Taip, todėl dešinę reikia ypač sekti!“ Liepiu nukreipti du minosvaidžius dešinėn ir atidžiai stebėti tą pusę. Tuo metu mano radistas pašalina radijo stotelės gedimą ir aš išsiunčiu pas pėstininkus vieną skyrininką su stotele, kaip priešakinės sekyklos stebėtoją. Nuo kaimo pusės girdėti tratant mūsų kulkosvaidžius – taigi, vis tiek su priešu susidurta. Išsišneku su bataliono adjutantu apie mūsų padėtį. Iš jo sužinau, jog, norėdami patekti į miestą, dabar smogiame į dar nesandarų Karaliaučiaus apsupties žiedą iš užnugario. Tarsi „judantis apsupties katilas“ mes prasiveržėme nuo Prašnico šiaurės kryptimi ligi čia, nuolat persekiojami iš rytų puolančių rusų, kurių priešakinius dalinius gerokai apkandžiojome žiauriuose proveržio mūšiuose. Mūsų dešinysis sparnas čia atviras, nes esame labiausiai nutolę į dešinę (į rytus). Karaliaučiaus įgula šiandien turi smogti apsupties žiedui iš vidaus, mums priešpriešiais, kad atitrauktų į save dalį rusų pajėgų. Šį vakarą turėtų įvykti mūsų prasiveržimas į miestą. Abu mano radistai klampoja Jieskiemio link. Ivanas vėl dukart iššauna iš savo minosvaidžių. Matom, kaip jiedu parkrinta kniūbsti, o paskui eina toliau. Netrukus jie irgi pranyksta už kalvos. Mes susisiekiame su jais: „Čia Ilona vienas, čia Ilona vienas. – Ilona

du, praneškit, ar supratot. – Atsiliepkit!“ Ir jie atsiliepia! Radijo ryšys veikia be priekaištų. Netrukus gauname nurodymą pakeisti minosvaidžių pozicijas ir traukti į kaimą. Išmontuojame vieno skyriaus minosvaidžius (du vienetai), aš įsakau eiti priekin pakaitomis, t. y. vienas skyrius stovi pasirengęs šaudyti, kitas eina priekin. Aš pats su savo ryšininku einu priešakyje. Giliu sniegu labai sunku eiti. Nerangiai judame priekin. Apsidairęs pamatau, jog lengvieji pėstininkų pabūklai irgi uždedami ant važiuoklių ir velkami dviejų sunkvežimių. Pasiekiame pirmuosius namus, čia randame ir savo priešakinės sekyklos stebėtojus. Garsiai riaumojant sunkvežimių varikliams, atitempiami ir abu pėstininkų pabūklai. Mudu abu būrių vadai dabar ketiname eiti pas vadą, bet prieš tai leidžiu savo žmonėms susirasti priedangą ir įsakau išmontuoti abu ankstesnėse pozicijose likusius minosvaidžius ir atgabenti juos čia. Mūsų ryšys puikus! Abu pėstininkų pabūklai nukeliami nuo važiuoklių ir pastatomi atviroje ugnies pozicijoje šaudyti tiesiuoju taikymu. Jieskiemis yra vienos gatvės kaimas, t. y. dvi namų eilės stovi abipus pagrindinės gatvės. Skersgatvių nėra. Nerūpestingai užsikabinę automatus mudu, būrių vadai, dabar ieškome vietos sekyklai. Vienas namas mums pasirodo esąs tinkamas. Kol apžiūrinėjame namą ir parenkame stebėti patogų langą, iš tvarto išlenda išsigandę namo gyventojai. Tai sena motina su dviem dukterimis 21 ir 18 metų. Nustebę klausiame, nejaugi jos nematė rusų? Žinoma, mačiusios, jie buvę tik trumpai užsukę ieškodami vokiečių kareivių, bet paskui paskubomis pabėgo šūktelėję: „Germanskije soldaty!“ Tačiau joms pačioms ivanai nieko pikta nedarė. Įsirengiame sekyklą, paskiriame pirmuosius stebėtojus, o čia per kaimą nuaidi riksmas: „Atjoja kazokai ant arklių!“ Visi neramiai žvelgiame ta kryptimi, kur rodo ištiesta ranka. Dar sninga, bet jau nesmarkiai. Stoviu priešais namą dairydamasis ir štai jau matau apie 20 raitų ivanų, smarkiai šuoliuojančių per sniegą tiesiai į mus! Pasirodę netikėtai it vaiduokliai, ginkluoti šautuvais, jie pašėlusiai greitai atsiranda prie mūsų. Dabar viskas vyksta žaibiškai! Mūsų šarvuotųjų transporterių batalionas toliau kairėje taip pat pamato raitelius ir apšaudo juos iš savo sunkiųjų kulkosvaidžių. Tačiau jie šaudo per aukštai ir šūvių papliūpos skrieja į kaimą tiesiai ten, kur mūsų lengvųjų pabūklų tarnybos ir mano minosvaidininkai. Jie tuoj puola į priedangas šaudydami iš karabinų ir pistoletų į raitelius, pralekiančius pro juos tik už keleto metrų mūsų link! Smarkus susišaudymas! Ivanai šaudo iš šautuvų ir automatų sėdėdami balnuose. „Tai bent reginys!“ Viena kulka su trenksmu pataiko į langą visiškai šalia manęs. Atšokęs kilsteliu automatą ir atidžiai nusitaikau į priekinį raitelį, kuris jau priglaudęs šautuvą prie skruosto. Atstumas 300 metrų! Mano automatas „suloja“. Vamzdis šokteli aukštyn, išlekia gilzės. Parako dūmai užgniaužia kvapą. Į priekinį raitelį paleidžiu visą dėtuvę, visus 30 šūvių. Pažvelgęs pro automato taikiklį matau, kaip

priekinis paleidžia šautuvą ir nuslysta nuo arklio! Žirgas atsistoja piestu ir taip pat pargriūva. Iš paskos lekiantys arkliai klumpa ant parkritusiųjų. Baisi makalynė! Nuleidžiu automatą, ištraukiu ištuštintą dėtuvę, įstatau naują ir rengiuosi šaudyti toliau, tik čia pasigirsta „Trrach! Bumm!“ Šūvis! Trenksmas! Aplinkui skrajoja arklių ir žmonių kūnų dalys! Į sutrikusius kazokus iš nedidelio atstumo (70–80 metrų) šaudo mūsų 7,5 cm pabūklai! Greita ugnis! Mano ryšininkas šaudo į mėginančius slėptis pavienius kazokus. Jo automatinis šautuvas pliekia trumpomis papliūpomis. Vienas rusas, atsigulęs už savo arklio, šaudo į mus iš pistoleto. Greitai kilsteliu automatą ir šaunu nuo klubo. Jis sukniumba – nudėtas. Iš visos kaimenės nėra nė vieno stačio arklio! Tik pora sužeistųjų garsiai rėkia: „Pan! Pan!“ Mano ryšininkas išlenda pro duris iš savo priedangos ir, priėjęs prie žuvusiųjų, apžiūri juos. Dažnai esame patyrę, jog ivanai tik apsimeta „mirusiais“, o paskui šauna mūsų žmonėms į nugarą. Kaip greit jie lyg vaiduokliai pasirodė, lygiai taip pat greit mes juos sutvarkėme. Aš pasitraukiu, įtampa palengva atslūgsta. Juokdamasis sakau gyventojoms, baugiai susigūžusioms kambario kampe: „Jie jums daugiau nieko nepadarys!“ Aštuoniolikmetė mergina išplėstomis akimis išgąstingai žvelgia į mane: „Aš taip bijojau ir dėl jūsų taip pat“. Nusijuokiu: „O kaipgi, mergyte, taip jau visada būna. Kas šauna pirmas ir geriau pataiko, tas ir laimi!“ Toje sodyboje, iš kurios mes ką tik čia atėjome, taip pat ima šaudyti. Pakėlęs prie akių žiūroną, spėju pamatyti, kaip dar 10 ar 15 rusų raitelių pranyksta dauboje. Staiga mane apima išgąstis! Kad tik jie nesusidurtų su kitu paskui mane ateinančiu skyriumi! Tai galėtų iš tiesų blogai baigtis. Neramiai laukiu grįžtančio ryšininko. Tuo metu rengiamės ginti kaimą. Jieskiemio padėtis lėkštoje dauboje tam gana nepalanki. Patekti į jį nepastebėtam apskritai neįmanoma. Gyventojos stovi virtuvėje, į kurią priešas nebuvo užėjęs, ir stebi mūsų pasirengimą. Jos džiaugiasi, kad esame čia, ir būgštaudamos klausinėja, ar negrįš rusai dar kartą. Tol, kol mes čia, neateis joks rusas! „Ar čia puskarininkio Refeldto sekykla?“ – girdžiu lauke kažką klausiant. „Taip, aš čia. Kas atsitiko?“ Įžengia ryšininkas iš puskarininkio Bruno Šprengalos vadovaujamo antrojo skyriaus, praneša, kad skyrius jau atvyko, ir laukia mano nurodymų dėl pozicijų. Išeinu su ryšininku laukan priešais namą ir noriu parodyti jam, kur ir kaip manau įrengti šaudymo pozicijas. Čia staiga pasigirsta „ššš-trach“ ir dar kartą „šššš-trach“. Neriam abu atgal pro duris. „Po velnių! Prakeikti kiaulės!“ – burnoja ryšininkas. Apšaudo iš minosvaidžių! Tai reiškia pavojų! Ivanas vėl praneša apie save. Ryšininkas dar kartą iššoka laukan ir tuoj pranyksta už namų anapus gatvės. Kuopos vadas pašaukia mane: „Refeldtai, dabar pagaliau turite būti pakeistas! Jūs užmigsite stačias! Juk turite dar tris puskarininkius“. „Taip, dar tris, bet...“ – šypsausi pavargęs. „Taip, dar tris, kas iš to? Pasikeisit dabar ar ne? Koks dar

čia gali būti „bet?“ „Labiau norėčiau pats čia viską sutvarkyti, pone vyresnysis leitenante!“ Jau einu prie durų, kai įeina puskarininkis Šprengala, atvedęs čia antrąjį skyrių. „Hansai, antrasis skyrius, kaip įsakyta, atvyko, minosvaidžiai jau pozicijose. Prašau nurodyti taikinius“. „Gerai, Brunai, ačiū, prisėsk“. Pasiūlau cigaretę, jis godžiai užsitraukia dūmą. „Kad tu žinotum, ką tik vos nežuvome. Atšuoliavo keli pasiklydę ivanai. Jei nebūtų apšaudyti iš patrankos, tai mums būtų baigęsi šūdinai“. Tad žaibiškai pašokame nuo savo kėdžių ir parklumpame ant grindų. Lauke sušvokščia pora „dėžučių“ ir su šaižiu trenksmu sprogsta už mūsų namo, kad net sužvanga langai ir išbyra stiklai. Siaubas! Nusijuokiam ir kiek pasilenkę susėdam ant sofos taip, kad palangė pridengtų mus nuo skeveldrų. Ivanas apiberia kaimą lengvųjų ir sunkiųjų minosvaidžių minomis. „Telefono ryšio nėra, reikėtų sudaryti gyvojo ryšio grandinę, kad žmonės žinotų, ką veikti!“ Davęs dar keletą nurodymų, siunčiu jį į jo minosvaidžių pozicijas. Tuo metu Giunteris Lorencas, iš naujo pridėjęs šovinių į mano automato dėtuvę, flirtuoja su aštuoniolikmete mergaite, kuri, atrodo, jį labai juokina savo atvira Rytprūsių tarme. Jis vaizduoja riterį, norintį mergaitę apsaugoti nuo visų pavojų. Sakau jai juokdamasis: „Tik nepatikėk viskuo, ką tas Giunteris tauškia! Jis netikęs būti Kazanova!“ Mergaitė vylingai pažvelgia į mane: „O, pone puskarininki, bet juk jūs iš tiesų pavyduliaujate!“ Visi trys smagiai nusijuokiam. Tada vėl brrum-m! Žvanga langai, į duris barbena skeveldros, parūksta melsvai pilki parako dūmai. Tie prakeiktieji vėl arti trenkė. Išgąstingai susigūžusi mergaitė klausiamai žvelgia į mus. „Nieko mums nenutiks, stogo jos nepramuša“, – raminu ją. Dabar einu į kuopos vadavietę. Ten yra ir lengvosios pėstininkų artilerijos būrio vadas. Jis kaip tik įšaudo savo pabūklus. Jau tamsu, tad šaudo tik užtveriamąja ugnimi. Vadas stovi šalia jo: „Lai ugnis tokia ir būna, visa kita padarys Refeldtas. – O, štai ir jis, jūs irgi dar pridėkit ugnies į užtveriamosios ugnies zoną“. Jis nurodo man, kur reikia nukreipti ugnį. Rusų, rodos, niekur nematyti. Įsakau pasirengti šaudyti, paskui duodu pirmuosius nurodymus. „Taikiklis 12, nuotolis 300 metrų, tik dešinysis, – ugnis!“ Kadangi telefono ryšio nėra, tai kiekvieną komandą tenka siųsti gyvąja ryšio grandine. Tam reikalui teko skirti specialius postus. Užtveriamosios ugnies liniją galiu pritraukti iki 150 metrų nuo mūsų. Šaudymo kryptį koreguoju nurodydamas apytiksles taikiklio padalas. Vadas susirūpinęs atkreipia dėmesį į tai, kad kaime apskritai nėra pėstininkų. Visos trys šaulių kuopos išsidėsčiusios į kairę nuo mūsų. Taigi mums, sunkiajai kuopai, tenka patiems gintis. Tam, žinoma, trūksta žmonių. Sargybos postus galime paskirstyti tik pačiose svarbiausiose vietose. Sunkieji kulkosvaidžiai išdėstyti priešakinėje linijoje. Mano žmonėms, šaudmenų padavėjams, pavedama apsauga iš dešinės pusės. Pas mus yra atvykęs artilerijos stebėtojas, tačiau jo radijo siųstuvas neveikia.

Vis dėlto nakčiai jis lieka pas mus. Kuopos vadavietę vadas irgi įsirengia mūsų name, tad visi esame drauge. Netrukus pas mus atvyksta ryšininkai, skyrių vadai ir kulkosvaidžių tarnybų vadai ko nors paklausti ar pranešti. Galiausiai sudaromas išsamus vietovės gynybos planas. Kad būtų saugiau, lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklai atitraukiami toliau į sodybą už mūsų, o nuo jų iki mūsų nutiesiama telefono linija. Keletas karių į vadavietę atveda du belaisvius. Abu sužeisti. Aš juos apklausiu, bet iš to jokios naudos. Greičiausiai patys nedaug težino. Artilerijos stebėtojo atgal į pozicijas siunčiamas ryšininkas turi abu pasiimti. Jie garsiai aimanuoja ir dejuoja, matyt, iš skausmo. Ryšininkas murmėdamas ir keikdamasis juos išsiveda. Visiems griežtai įsakyta būti ypač dėmesingiems. Vadas apeina pozicijas, paskui ateina pas mane. Šiąnakt taip pat turime budėti. Naktį perskiriame į dvi dalis. Nuo 20.00 iki 1.00 budi vadas ir aš, o nuo 1.00 iki 6.00 – artilerijos leitenantas ir feldfebelis Grosė. Lauke tuo metu jau visiškai tamsu. Mes užtemdome langą ir susėdame prie stalo, aš prie žibalinės lempos blankios šviesos rašau dienos pranešimą. Ar į priešakines linijas šiandien atveš maisto? To niekas nežino. Krosnyje spragsi ugnis, lauke gana šalta. Miegamajame gyventojos atsigulė į lovas, o artilerijos leitenantas ir mūsų lengvosios pėstininkų artilerijos būrio vadas išsitiesė ant grindų, vienas iš jų garsiai knarkia. Monotoniškų dažnumu kas penkiolika minučių trumpai čirkšteli telefonas – tikrinama linija. Prieš 22.00 dar kartą patikrinu karių budrumą. Sargybinis, dėkui Dievui, „geros formos“. Prie mūsų sekyklos namo kampo stovintis stebėtojas susijaudinęs prieina prie manęs ir praneša, kad už kaimo darbuojasi rusai. Paimu savo naktinio matymo žiūronus ir atidžiai įsižiūriu į tamsą. Vietovė priešais mus maždaug 300 metrų nuotoliu gana lygi, paskui virsta maža kalvele, už kurios matyti liepsnojantys Sepotų kaimo namai. Rausvai šviečiančio nakties dangaus fone aiškiai matyti ivanai, vaikščiojantys po kalvą pavieniui ir grupėmis. Jie stati, ant pečių šautuvai ar kastuvai. Už aptvaro, maždaug per 200 metrų priešais mus, matyti kareiviai, kasantys apkasus arba uoliai šen ten bėgiojantys. Kai kurie stoviniuoja grupelėmis, tiesdami vienas kitam rankas lyg sveikindamiesi ir trypčiodami vietoje. Rusams, kaip ir mums, šąla kojos. Kurį laiką stebime juos, paskui pranešu vadui ir prašau leidimo šaudyti. Kadangi šaudmenų turiu daugiau, nei jų turi lengvieji pėstininkų pabūklai, jis leidžia mano minosvaidžiams iššauti 20 šūvių. Laukdamas pranešimo, stebiu rusus, dar kartą skaičiuoju nuotolį iki jų, kai pasigirsta šūktelėjimas: „Šaudyti pasirengę“. Pasisuku ir duodu komandą: „Ugnis!“ Nakties tyloje garsiai nuaidi šūviai. Tai, dėl ko nerimauju, neįvyksta. Liepsnos liežuvių, išsiveržiančių iš minosvaidžių vamzdžių, nematyti, tik keletas kibirkščių iš sprogusio papildomojo užtaiso pakyla virš namo, už kurio yra ugniavietė. Keturios minos jau ore, aš su žiūronais prie akių nekantriai laukiu

sprogimų. Tyliai šnypšdamos minos pralekia virš mūsų ir krinta žemyn, tada keturiskart ryškiai sužybsi, sprogimų aidas atsimuša į namus – gerai, be priekaištų! Nurodau vieną patikslinimą ir įsakau dar kartą šauti. Vėl šaižus, sausas šūvių pokšėjimas, paskui sušnypščia virš mūsų ir po maždaug dvidešimt sekundžių sužybsi sprogimai. „Breč! Breč!“ – būdingas sprogstančių minų trenksmas. Rusus lyg žemė būtų prarijusi. Tik keletas jų dar šokinėja šen ten. Po pastarųjų sprogimų iš tos pusės pasigirsta garsus riksmas. Tikriausiai ten vienam smarkiai kliuvo. „Na, matai“, – sumurmu aš, – šį kartą bent rezultatai girdimi“. Perspėju sargybinį nesnausti ir nesitraukti nuo telefono. „Viską atidžiai sekti, jei kas pasirodys įtartina, iškart man pranešti“. Vėl pareinu į namą. Vadas sėdi prie stalo, galva nusvirusi ant krūtinės – miega. Tyliai atsisėdęs ant sofos mąstau: „Velniai rautų, kaip pavargau! Ir reikia gi šitaip – per dienas ir naktis bėgti, važiuoti, sunkiai kautis, o kai, rodos, atsiranda valandėlė ramybės, visada vėl kyla koks nors „triukšmas“ . Lauke už durų subilda, paskui kažkas sunkiai žengdamas įvirsta į vidų. Žmogus merkiasi nuo šviesos, aš jį atpažįstu. Tai mūsų furjeris, puskarininkis Hermesmanas (iš Hageno). „Na, ar atvežei maisto?“ – klausiu. Jis linkteli, iš tiesų maisto atvežta. Dabar pervargę kariai vėl atsigaus! Vadas prabunda, nustebęs žiūri į laikrodį, purto galvą: „Aš iš tikrųjų buvau užmigęs“. Tuo metu žaibo greičiu pasklinda žinia: „Valgyti atvežė!“ Maisto išnešiotojai vyksta į savo dalinius. Sunkvežimis dar atvežė ir šaudmenų. Tai mane labai nuramina. Tada ateina mano ryšininkas Giunteris nešdamas garuojantį katiliuką. Nuostabu, koks skanus šiltas viralas, negailime jam pagyrimų! Esame alkani it vilkai. Po jo sausasis davinys irgi beveik visas suvalgomas remiantis principu: kokia prasmė taupyti valgį, jei tu galbūt greitai mirsi? Su furjeriu, kuris atsivežė storą aplanką dokumentų pasirašyti, vadas aptaria viską, ko mums reikėtų traukiančios iš paskos gurguolėje. Taigi yra apie ką pagalvoti. Galiausiai jie baigia aptarimą, o viršila turi rytoj atvežti butelį degtinės. „Rytoj mano senelės gimimo diena“, – rikteliu furjeriui. „O, tai labai rimta priežastis švęsti!“ – juokdamasis šūkteli vadas. „Tikrai taip, pone vyresnysis leitenante“. Visi juokiamės. Paskui dar šnekučiuodamiesi pasėdime. Mudu su puskarininkiu Hermesmanu esame iš to paties miesto. Kalbamės apie atostogas, apie pastaruosius bauginamus oro antskrydžius prieš Hageną ir kada pas mus ateis lauko paštas. Lauke sutrata kulkosvaidis, suklūstame. Pokalbį tenka nutraukti. Kas ten vyksta? Išeinu laukan prie sargybinio, vis tebestovinčio prie namo kampo. „Na, kas nutiko?“ Jis praneša, jog ką tik į mūsų sunkiųjų kulkosvaidžių poziciją perbėgo keletas ivanų. Vėl pažvelgęs pro žiūronus, matau priekyje prie aptvaro sniege besikapstančius ivanus, o kelis šokinėjančius aplinkui. Staiga vadas sako: „Pakvieskit jų daugiau“. Aš nusijuokiu. Tačiau kodėl, tiesą sakant, nepamėginus? Pridėjęs rankas prie burnos,

šaukiu ivanams lyg pro garsiakalbį: „Ruski, idi suda, položi oružije i ruki vierch!“ (Rusai, ateikit čionai! Meskit ginklus ir rankas aukštyn!). Taip ir panašiai šaukiu kone pusvalandį, net gerklė paskaudo. Ir štai iš tikrųjų atšliaužia dar keletas tų „ponų“. Mūsų kulkosvaidininkai priešakinėje linijoje juos tuoj suima. Pagaliau liaujuosi šūkavęs. Pokšt! – ivano pusėje pasigirsta šūvis, ir „jui-i!“ švilpdamas virš mūsų pralekia minosvaidžio sviedinys. Danguje švysteli greit pranykstantis šviesos brūkšnys. Ivanas dabar šaudo beveik vienodais tarpais, šaudo nesitaikydamas, be jokių patikslinimų. Minos niekam nepadaro žalos. Žvilgteliu į švytintį laikrodžio ciferblatą: jau 1.15. Mūsų budėjimas baigtas. Dar kartą perspėjęs sargybinį, įeinu į namą ir praeidamas sakau vadui: „Pone vyresnysis leitenante, dabar galite gulti pamiegoti, mūsų budėjimo laikas baigėsi. Dėkui Dievui“. Jis gulasi ant sofos prie pačios krosnies ir užsimerkia. Tyliai praveriu duris į miegamąjį, blausioje žibalinės lempos šviesoje matau ant grindų miegančius artilerijos leitenantą ir vyresnįjį feldfebelį Grosę. Prižadinęs juos abu budėti, taisausi guolį prie aukštos, vis dar maloniai šiltos koklių krosnies. Plieninį šalmą ir automatą pakabinu ant lovos galo. Diržą su šovinių dėtuvėmis ir duonmaišį dėl visa ko pasilieku nenusiėmęs. Lovose apsirengusios miega gyventojos, ant grindų guli abu ryšininkai, sanitaras ir kuopos vadavietės apsaugos skyriaus vadas. Kambaryje gana tamsu. Nerandu ką pasidėti po galva. Čia pakyla žmogaus figūra, prasitrina akis ir spokso į mane. Paskui susivokia, kur esanti, ir nusišypso man. Iš pradžių buvo pamiršusi apie savo dabartinę padėtį ir, pamačiusi savo miegamajame tiek daug kareivių, labai išsigando! Tai jaunesnioji aštuoniolikmetė Marija. Ji klausiamai žvelgia į mane: „Gal rusai rytoj vėl ateis? Aš taip baisiai bijau. O ką jūs ketinate daryti?“ Man jos labai gaila, bet ką jai dabar galiu pasakyti? „Mums reikia prasiveržti į Karaliaučių, bet šiuo metu esame čia iš visų pusių užblokuoti. Jūs turėtumėt stengtis patekti į mūsų gurguolę. O dabar ir pats dar nežinau, kaip toliau bus“. Tai viskas, ką galiu pasakyti. Atsidususi ji vėl atsigula ir užsimerkia. Parėmęs galvą ant rankų apžiūrinėju miegančią mergaitę. Blankioje lempos šviesoje jos veido bruožai tik numanomi – tai dailus veidukas ilgų plaukų fone. Netrukus ji giliai įminga. Mąstau apie karą, kaip jis baigsis? Jau pradedu abejoti, ar gali būti gera pabaiga. Snūduriuodamas prisimenu savo namus. Lauke sutrata kulkosvaidis, pakyla signalinė raketa, aš atsimerkęs įsiklausau, tačiau netrukus vėl tylu. Galiausiai giliai užmiegu.

PASKUTINIS MĖGINIMAS

1945 m. sausio 31 d. Pabundu išgirdęs kambaryje garsiai ir paskubomis kalbant. Pro langą jau krinta dienos šviesa. Kas čia vyksta? Vienu šuoliu aš jau ant kojų su automatu rankose. Gyventojos su visa savo manta skuba į

rūsį. Užsivožiu ant galvos plieno šalmą, įsikandu cigaretę ir žadinu vis dar miegančią Mariją. „Nagi, kelkis ir eik į rūsį. Ivanas atakuoja!“ „O kaip jūs? Ar liekate?“ – klausia ji baimingai. „Aišku, liekame. Dabar skubėk į rūsį“. Ji greitai pranyksta rūsio angoje. Lauke pasigirsta: „Trach! Vum-m!“ ir pro šalį prašnypščia prieštankiniai sviediniai! Atrodo, reikalas rimtas! Pasmarkėja ir šaudymas iš minosvaidžių. „Oi-oi-oi, kiek triukšmo tokį ankstų rytą“, – juokiasi mano ryšininkas Giunteris Lorencas kramtydamas sauso davinio likučius. „Na, juk prieš krisdamas didvyrio mirtimi tu irgi nori dar kartelį gerai užkąsti?“ Čia sukalena rusų sunkieji kulkosvaidžiai ir taikliai pliekia į namus pirmieji rusų šautuvų šūviai. „Ateina ivanas! Ivanas atakuoja!“ Visi staiga atsipeikėja! Bėgu prie galinio išėjimo ir rėkiu įsakymus skubiai pasirengti šaudyti. Tačiau būtent dabar, kai reikia skubėti, lyg tyčia nesiseka. „Sprogstu“ iš pykčio. Pagaliau! Pagaliau! „Šaudyti pasirengę!“ Su pasitenkinimu pajuntu, jog mano minos jau pakeliui į priešą. Pirmosios krinta per toli. Šaukiu perrėkdamas triukšmą: „Priartinti šimtu metrų! Dešimčia padalų mažiau, kiekvienas po penkis šūvius! Ugniai pasirengti!“ Laukiu šūvių. Jau! Šiuokart iš vamzdžių vienas po kito prapliumpa 20 šūvių (keturi minosvaidžiai po penkias minas kiekvienas). Kol apžiūrinėju vietovę, pirmiausia norėdamas aptikti tą prieštankinį pabūklą, kuris mus taip nemeiliai „šukuoja“, dešinėje už geležinkelio pylimo pastebiu daugybę ten apsikasusių rusų pėstininkų, dabar ketinančių pulti mūsų pozicijas. O mes toje pusėje neturime

Užmaskuotas prieštankinis pabūklas ZIS-3 (vadintas „rač-bum“). Nuotrauka daryta mūšiuose prie Stalingrado.

jokių pajėgų. Pirma mano mintis: na, kita salve aš, jei liepčiau šaudyti į puolančius rusus, juos iš čia tuoj išrūkyčiau. Tačiau, atrodo, tas jų puolimas tik tariamas, nes ivanai neina artyn. Galimas dalykas, tik nori išsiaiškinti, kur išdėstyti mūsų minosvaidžiai. Triukšmas pamažu nurimsta, įtampa atslūgsta. Aiškinu vadui savo sumanymą, kaip geriau sutriuškinti ivanus, įsitvirtinusius dešinėje nuo mūsų. Jis sužavėtas mano idėjos ir nori dar papildomai nukreipti į juos lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklus. Šūkteliu puskarininkiui Šprengalai likti sekykloje, o pats dideliais žingsniais leidžiuosi į ugniavietę. Vaikinai sėdi name, sargybiniai stovi lauke ir stebi. Su jais sunkvežimio vairuotojas ir jo porininkas. Grįžti trūksta degalų! Jų parūpinti pėsčias išėjęs mūsų furjeris (puskarininkis Hermesmanas). Sargybiniai stovi pasislėpę už namų, tačiau ivanas, ko gera, iš dešinės pusės vis dėlto gali juos čia įžiūrėti. O jį aš kaip tik ir noriu pamokyti! Liepiu raportuoti apie šaudmenų atsargas ir nustembu sužinojęs, jog keturiems minosvaidžiams iš viso tenka tik šimtas minų. To niekaip negaliu suprasti. „Nejaugi vakar niekas neatvežė daugiau šaudmenų?“ – klausiu. O kaipgi, bet jie dar sunkvežimyje! Niekas neiškrovė! Kyla skandalas! Skubiai paskiriami žmonės tuojau iškrauti ir atgabenti šaudmenis. Dabar turiu kone 400 minų. Tai jau šis tas! Nėra kada ieškoti tinkamesnės vietos sekyklai. Esu priverstas šaudyti be geros priedangos. Ją atstoja tik sodo tvora. Stoviu už žemos triušidės. Vos už 10 metrų nuo manęs kyšo atviri minosvaidžiai, tad vadovauti jų ugniai galiu šaukdamas tiesiogiai. Lengvieji pėstininkų pabūklai apšaudo geležinkelio sargo namuką, prie kurio spėjama esant prieštankinę patranką. Pirmosios keturios mano minos pataiko „į patį rusų viduriuką“, kaip vaizdingai sako taikytojas, tikras berlynietis (Fricas Bartas iš Oranienburgo). Toliau – šūvis po šūvio! Anoje pusėje prie ivano pakyla dūmų debesys, jų daugėja, sniegas aplink pajuoduoja. Į visas puses išlaksto kažkokie daiktai, medžio nuolaužos, lentgaliai. „Pataikyta! – Tiesiai į taikinį!“ – vaikiškai džiūgaudamas šaukia vadas. Man irgi smagu! Turbūt iššaudyčiau visus šaudmenis, bet juk negalima! Gaila, dabar privalau liautis šaudęs. Didelis rusų būrys sprunka į lomą kairėje pusėje. Na, dar norėčiau juos pristabdyti! Staiga atšnypščia sviedinys ir sprogsta sniege vos už 20 metrų nuo manęs. Opa-a-a! Ivanas atsišaudo! Šaudymą stabdome, visi į priedangą! Dabar jau trys sviediniai atlekia į namą. Šis prieštankinis pabūklas („rač-bum!“) pavojingas jau vien tuo, kad žmogus pirmiau išgirsta sprogimą ir tik vėliau, jei dar gyvas, – šūvio trenksmą. Ivanas nori bet kokia kaina sunaikinti mano pozicijas. Dabar kiekvienas saugosi, kaip išmano. Tiesą sakant, labai daug bloga neturėtų nutikti, nes tam reikia pramušti dvi namo sienas, be to, mes dideli optimistai! Paįvairinimui ivanas į kaimą kartais driokseli ir iš 15,2 cm kalibro „juodosios kiaulės“. Tai labai bjaurus dalykas! Tarp dviejų sprogimų visiškai prie paties mūsų

namo iš stebėjimo punkto atbėga užduseęs ryšininkas: „Velniai griebtų! Vos galo negavom!“, – prašvokščia jis. Nenuostabu, kad taip smarkiai bėgęs vos gaudo kvapą. Rankoje jis laiko rusiškos 12 cm minosvaidžio minos stabilizatoriaus sparnuotę. „Ivanas štai ką mums numetė tiesiai ant virtuvės stalo!“ – pasakoja jis. Ši 12 cm mina trenkė tiesiai į sekyklos namo stogą, pramušė jį kiaurai ir sprogo palėpėje. Išmušęs virtuvės lubose skylę tas daiktas staiga įkrito vidun kartu su visokiu šlamštu. Bum! Ir tiesiai ant stalo! Kaip tik tuo metu valgėme. „Būtumėt matę mūsų veidus!“ – kvatoja jis. „Trach-bumm“ mūsų vėl ieško. Dabar turime būti atsargesni. Vos tik taip pagalvojame, lauke vėl: „Trach! Bumm! Trach!“ Sužvanga dūžtantys langų stiklai, burnoje parako skonis. Aš žaibiškai nučiuožiu nuo fotelio ant grindų. Dar vienas smarkus smūgis. Apsidairęs matau visus žmones – parkritusius ant grindų ar susigūžusius prie sienos. Atrodo juokinga, jei nebūtų taip velniškai rimta! Vos šis siaubas praeina, jau ateina kitas! Ir vėl mums begėdiškai pasiseka! Įsiklausome, visi kažkodėl nuščiūva! Kas gi čia prašvilpia virš mūsų, to iki šiol dar niekad nėra buvę! Ten virš mūsų visiškai nepažįstamas, savotiškas šniokštimas. O paskui, rodos, sudreba žemė! Namas susiūbuoja, nuo lubų ir sienų pabyra tinko ir mūro gabalai. Mus sudrebina vis nauji smūgiai, oro slėgis visus langų stiklus sugrūda vidun. Griaudžia pasibaisėtinai! Apstulbę žiūrim vieni į kitus. Draugužiai, čia tai bent dovanėlė! Negaliu įsivaizduoti, kas atsitiktų, jei būtų pataikę į mūsų kaimą, į namus! Pamatom 20–30 duobių, didelių, juodų, piltuvo formos įdubų, maždaug 8 ar 10 metrų skersmens ir didžiulius sušalusios žemės luitus, išsvaidytus į šalis. Sprogo gal kokiais 300 metrų per toli už Jieskiemio. Reikia tikėtis, kad tai daugiau nepasikartos. Maniau, jog ivanas apšaudė mus trofėjinėmis „pėsčiosiomis štukomis“[1]. Tačiau jis turi įvairaus kalibro minosvaidžių. Čia buvo 28 cm reaktyvinės fugasinės minos M-28 su 60 kilogramų sprogstamosios medžiagos! Mūsų laimė, jomis kol kas daugiau neapšaudė. Svarstau, ar nereikėtų pakeisti pozicijų, nes, be jokios abejonės, esame jau aptikti. Tuo metu, man besvarstant, pasigirsta baisus trenksmas, paskui smarkus dundesys – lyg visas namas ketintų nugriūti. Vienas iš mūsiškių labai atsargiai iškiša nosį pažiūrėti, kas atsitiko, ir tuojau grįžta garsiai šaukdamas: „Greičiau! Visi lauk, namas dega!“ Girdėti traškant, parūksta dūmai. Todėl įsakau palikti tuos penkis namus ir, visiems susirinkus, išsidėstyti savose pozicijose. Su savo ryšininku išeinu paieškoti vietos naujoms ugniavietėms, tačiau tai nėra taip lengva! Visus, kurie išbėga iš namų, rusai gali matyti ir apšaudo net pavienius karius iš priešlankinio pabūklo, kurį dabar jie jau yra neblogai nutaikę. Man sprunkant tarp namų, jis taip taikliai šauna kone prieš pat nosį, kad vos neįvirstu į

1 „Pėsčioji štuka“ (Stuka zu Fuß) – 28–32 cm kalibro reaktyvinių minų paleidimo įrenginys „Wurfrahmen-40“, veiksmingumu prilyginamas „skraidančiajai štukai“ – bombonešiui Ju-87 „Štuka“.

sprogimo išmuštą duobę. Smarkiai išsigąstu! Už kito namo stabteliu atsikvėpti. Giunteris stovi atsilikęs už namo. „Nagi, eikš čia, kol nešaudo!“ – šaukiu. Jis atsargiai dairosi stovėdamas už kampo. Staiga pokšteli ir pataiko į namo, už kurio esu pasislėpęs, stogą. Giunteris leidžiasi bėgti! Jis tai daro labai apgalvotai, kaip „senas kareiva“! Bėgti visada būtina tuoj po šūvio, nes ivanui reikia laiko vėl užtaisyti ginklą ir nusitaikyti! Giunteris nusišypso man, tik staiga abu krūptelim! Ivanas matė jį bėgant ir paleidžia šūvį į priekinę namo sieną, kad net plytos pabyra! Akimirką lukterėję abu drauge puolame per gilų sniegą už gretimo namo. Nederėtų skųstis šalčiu, nes ivanas mus kaip reikiant sušildo. Apsižvalgę matom, kaip mano žmonės, pasklidę už namų, pamažu seka paskui mus. Nerimaudamas stebiu kiekvieną, kol jie perbėginėja nuo vieno namo prie kito. Prieštankinio pabūklo ugnis vis smarkėja, keletas namų jau liepsnoja, stogui įgriuvus, pakyla kibirkščių spiečius. Mąstau, kad tikra beprotybė įrengti naujas pozicijas tokią šviesią dieną ir taip atidžiai priešo stebimam. Tačiau tai reikia padaryti. Štai sunkiai alsuodamas atbrenda per sniegą vienas mano žmogus, abiejose rankose nešinas šaudmenų dėže, o ant nugaros užsikabinęs minosvaidžio atramos plokštę, sveriančią beveik 25 kilogramus. Šiuo metu nė vienas minosvaidis neparengtas šaudyti. Kad tik rusai dabar neužpultų! Abiejų skyrininkų irgi niekur nematau. Niekas nežino, kur jie užsiglaudę. Dar gerai, kad per apšaudymą niekas nežuvo! Dabar visas mano rūpestis – parengti šaudyti bent vieną minosvaidį. Ryšio su sekykla dar neturime. Mūsų kuopos vadas nežinia kur. Vadinasi, reikia veikti savarankiškai. Esu baisiai įpykęs, kad iš abiejų skyrininkų nėra jokios paramos! Staiga iš vieno namo išeina 7-osios kuopos vadas, paskui jį dar keletas karių. Šūktelėjęs jam, klausiu, kur 7-oji kuopa. „Čia mūsų kuopos vadavietė, mes liekame pas jus kaime“, – atsako jis. 7-osios kuopos vadas kaip tik paskirsto savo žmones kaimui ginti. Pasitariu su juo ir aprodau savo šaudymo pozicijas. Ivanas dabar apšaudo mus iš visų pabūklų! Kurtinamai aidi nepaliaujami prieštankinių sviedinių sprogimai. Kadangi ivanas nežino, kuriuose namuose esama vokiečių kareivių, tai kartkartėmis paleidžia po porą šūvių į kiekvieną namą. Jau sušaudyti visų namų fasadai. Susirūpinęs dėl būrio, vėl einu ieškoti savo žmonių. Atrodo, jau neįmanoma, kaip pirmiau, eiti nuo vieno namo prie kito. Žmonės laukia stovėdami priedangose už namų. Norėdamas parengti šaudyti bent vieną minosvaidį, tuoj pareikalauju, kad ir ne to paties minosvaidžio atramos plokštės, dvikojo stovo ir vamzdžio bei kuo daugiau šaudmenų. Pirmasis pašoka pasiryžęs man padėti jefreitorius Blojelis – minosvaidžio vadas. Jis sunkiai alsuodamas atneša atramos plokštę ir skubiai įsitaiso ugniavietėje už mokyklos pastato. Taip pat atnešamas dvikojis stovas ir vamzdis. Minosvaidis sukomplektuotas ir parengtas šaudyti, Atgabenami ir šaudmenys. Viskas vyksta nepaisant jokių kliūčių. Mums iš

tiesų sekasi, neturime jokių nuostolių! Aš vis klausinėju, ar kas nors nežinąs, kur yra abu mano puskarininkiai. Galiausiai vienas man pasako: „Jiedu viename giliame rūsyje maukia, jie ten rado degtinės". Aš pasipiktinęs! Bet ką tai padės, lai jie ten sau guli! Tyliai nirštu dėl to, kad išvarau laukan savo ryšininką (jefreitorius Giunteris Lorencas žuvo 1945 m. vasario mėnesį) ir stumiu jį į didžiausią pavojų, o tie tipai tuo metu laka! Tačiau dabar baisiai džiaugiuosi dėl to, kad vienas minosvaidis pagaliau parengtas šaudyti. Esu labai dėkingas jefreitoriui Blojeliui, šaunus vaikinas! „Ar jau turi tas Blojelis II klasės Geležinį kryžių?" – klausiu. „Ne, pone puskarininki!" – man atsakoma. Na, nieko, jei neturi, tai dar gali turėti! Priešo minosvaidžių šūviai tankėja. Suklūstame, tai įtartina. Ir tikrai, jau ima kalenti ir rusų kulkosvaidžiai, sutrata automatai, atlekia skeveldriniai sviediniai ir sprogsta pataikę į medžius, krūmus ir namų sienas. Atsargiai dairausi pro namo kampą, apžvelgiu lauko pakraštį. Aha, štai jie ateina. Ivanai baltais maskuojamaisiais chalatais pavieniui atbėga į mūsų kaimą šaudydami iš šautuvų ir automatų. Jie jau velniškai priartėjo prie mūsų ankstesnės sekyklos. Mūsiškiai šaudo pro visus langus. Jau ir greta manęs pokši šūviai. Kilsteliu automatą ir, atrėmęs į namo kampą, atidžiai nusitaikau į du šuoliais atbėgančius rusus. Nukaunu abu. Greta manęs kažkas šaudo į rusų kulkosvaidininką iš rusiško – trofėjinio – automatinio šautuvo. Pro žiūronus stebiu kulkų išmušamus sniego fontanėlius. Girdėti trumpos šūvių papliūpos su pertrūkiais „Ta-ta-ta! Ta-ta-ta! Ta-ta-ta! Ta-ta-ta!" Paeiliui antrą, trečią kartą, o nuo ketvirtosios ivanas suklumpa ir krinta kniūbsčias. Jis nukautas! Pagiriamai pažvelgiu į šaulį. Jis iškiša galvą pro langą ir išsišiepia: „Prašyčiau ateiti kitą klientą". Ir vėl ima šaudyti. Mano automato dėtuvėje dar 15 šovinių. Ivanai bėga mūsų link šaukdami kimiais balsais „Urrr-a-a!" Žūtbūt privalom neprileisti jų prie namų. Pro visus langus, iš už visų kampų šaudome iš kulkosvaidžių, automatų ir šautuvų. Iš mano ankstesnės sekyklos girdėti „pliaukšintys" pistoleto šūviai. Ivanas jau tuoj ten įsiverš. Gretimame name sprogsta dvi prieštankinės minos. Tiesiuoju taikymu! Nepaliaujamai šaudęs mūsų sunkusis kulkosvaidis nutyla. Pakeliu prie akių žiūronus. Po velnių, jis sunaikintas! Vienintelis išlikęs karys atbėga smarkiai priešo apšaudomas. Sunkiojo kulkosvaidžio, deja, nėra. Visuotiniame sąmyšyje staiga išgirstu maniškio minosvaidžio šūvius! Nustebęs atsisuku pažiūrėti. Vaikinai juk šaudo savarankiškai! Įdėmiai stebiu, kur nukris minos. Puikiai! Jie gerai įsitaisę, tegul tik ir toliau šaudo! Rėkiu tam Blojeliui: „Nagi, šaudyk toliau!" – ir džiaugiuosi taikliu šaudymu. Puikiai pataikyta, berniuk! Toliau savarankiškai šaudo, nuaidi dar keletas šūvių ir... tyla. Daugiau nėra šaudmenų. Tada toli už mūsų šaižiai sušvilpia „juy-y-y bum...!" Tai šaudo mūsų lengvieji pėstininkų pabūklai, tačiau ir jie, atrodo, turi mažai šaudmenų, nes kiekvieną kartą iššauna tik po vieną sviedinį.

Gerai nutaikyta paviene ugnimi jie paleidžia dar keletą šūvių į puolančiuosius. Paskui ir tai baigiasi. Dabar stovime čia ir turime su menku 50 karių būriu apginti visą kaimą nuo triskart pajėgesnio priešo, turinčio, be kita ko, dar ir sunkiųjų pabūklų. Dabar tenka ginti savo kailį! Prisileidžiame ivaną visiškai arti, per 100 metrų, 50 metrų, o tada, kaip šaudykloje – šaudymas į taikinius! Kiek šūvių, tiek pataikymų! Vis daugiau nušaunama pavienių ivanų. Likusieji mėgina apsikasti parkritę į sniegą, tačiau tai jiems blogai baigsis. Trise vienu metu šauname į vieną rusą, kuris mėgina pranykti sniege. Dar kurį laiką jis bejėgiškai kapstosi rankomis, paskui susmunka ir guli sniege nejudėdamas. Šitaip vienas po kito „patvarkomi" ir kiti. Kai kurie mėgina sprukti, tačiau ir jų ne vieną nušauname. Ant sniego matome gulint daug tamsių figūrų, tačiau suvokiame, jog su baltais žieminiais drabužiais sniege galima gerai užsimaskuoti! Keletas dar judina ranką ar koją; vienas sunkiai mėgina atsistoti – tik „pokšt" ir galutinai sukniumba. Atsikvėpę nuleidžiame šautuvus ir automatus. Ataka atmušta! „Nuostabiai šaudėte turėdami tik vieną minosvaidį! Pagirtinas taiklumas. Pažiūrėkit, ten guli „kanakai" – daugiau nei penkiolika žuvusiųjų", – šaukia man vyresnysis leitenantas Hinerkas. Pažvelgiu ten ir matau, kad iš tiesų tai padarė sprogusios minosvaidžio minos. Na, Blojeli, puikiai padirbėta. Man visiškai aišku, jog vaikinas turi

Sovietų 152 mm haubicų patrankų ML-20 pozicijos Rytų Prūsijoje.

gauti II klasės Geležinį kryžių. Ataka atmušta, tačiau kas toliau? Visi mano minosvaidžių ir pėstininkų pabūklų šaudmenys iššaudyti, o padėtis tikrai ne rožinė! Liepiu išardyti minosvaidį ir padėti į priedangą. Dabar turime rengtis gynybai iš arti. Tam vienodai svarbus kiekvienas karys su šautuvu ar bent su pistoletu. Parengiamos rankinės granatos. Kuo geriau paskirstau savo žmones. Vengiant per didelių nuostolių, išgriaunama pirmoji namų eilė iki pačios ankstesnės sekyklos. Diena dar gali būti ilga!

Kad tik greičiau naktis ateitų, kai bus galima atsivežti šaudmenų! Jeigu kas išdrįstų važiuoti jų parvežti tokią šviesią dieną, tai ivanas jį be vargo pašautų. Su automatu tarp kelių ir plieno šalmu rankoje sėdžiu greta 7-osios kuopos vado. Jis atrodo susirūpinęs – kuopoje belikę 22 kariai! Labai norėtų pasikalbėti su mūsų vadu (8-osios kuopos), kuris tebėra sekykloje. Vos tik jis atsistojo ketindamas eiti į sekyklą, durys atsidaro ir įeina mūsų vadas. „Ačiū Dievui! Tas ivanas ir šaudo iš prieštankinio pabūklo į kiekvieną žmogų, kurį tik pamato!“ Jis atsisėda ant sofos, nusišluosto prakaitą nuo kaktos ir nusiima šalmą. Šlapi, išsidraikę plaukai užkrinta ant veido. Smakras apšepęs neskustos barzdos šeriais. Abu karininkai dar kartą aptarinėja bendrą kaimo gynimo planą. Svarbiausia tema – šaudmenų trūkumas! Šaudmenų dėžės iš naujo perskirstomos. Šautuvai aprūpinami šoviniais išardžius dvi dėžes kulkosvaidžių juostų. Visko trūksta, jokios galimybės dar kaip nors šį tą sukrapštyti. Nuostabu, kad dar nenutrūkęs ryšys su batalionu („Grossdeutschland“ grenadierių pulko II batalionas). Mūsų vadas nori kalbėtis su bataliono vadu. Paskambinęs kviečiu jį prie telefono aparato. Kaip tik tą akimirką ivanas paleidžia ugnį. Ir ne tokią jau menką! Ragelyje girdėti vien tik „trakšt, trakšt“. Skambinu dar kartą, bet iš to, kaip lengva sukti aparato rankenėlę, suvokiu, kad ryšys nutrauktas. Padedu ragelį ir apgailestaudamas bejėgiškai šypteliu: „Ryšio linijos monteriai, pirmyn!“ Lengva pasakyti, juk aš puikiai žinau, ką tai reiškia. Dabar išeiti laukan iš saugios priedangos, kai rusai pliekia šūvį po šūvio! Rankoje laikant laidą, sekti išilgai linijos tol, kol randama gedimo vieta, sugrubusiais pirštais sujungti laidų galus ir vėl grįžti. Iš tokio žygio dažnam monteriui pasitaiko negrįžti. Abu mūsų telefonistai pašoka iš vietos, bet vadas liepia eiti tik vienam. Žmones privalome tausoti! Jiedu apsikeičia įrankiais ir vienas išeina lauk. Einu iš paskos, bet tarpduryje sustoju. Pasilenkęs jis eina už namų laikydamasis sauja už laido. Paskui keletą kartų strykteli ir leidžiasi bėgti priešo akivaizdoje. Maskuojamasis drabužis jį gerai slepia. Įsitempęs seku, kas bus toliau. Jis akimirką stabteli, ir pasigirsta „Trach!Vum-m-m!“ Greta jo staiga išdygsta juodas dūmų ir žemių stulpas. Jis krinta paslikas į sniegą ir nejuda. Išsigąstu: „Sužeistas? Užmuštas?“ Ne, jis atsargiai kilsteli galvą, palengva apsidairo ir pritraukia kelius šuoliui. Kad tik pasisektų! Štai jis pašoka ir vėl leidžiasi bėgti palei ryšio liniją.

„Trach! Vum-m-m!“ Vėl tas prakeiktas prieštankinis. Sviedinys krinta į sniegą tiesiai prieš jį. Kad tik jam nieko neatsitiktų. Ne, turbūt parkrito iš išgąsčio ir dėl oro smūgio bangos. Jis bėga toliau, tas narsus vaikinas! Ivanas numano, koks mums svarbus šis karys. Tai arba ryšininkas, arba ryšio linijos monteris. Ivanas dar kartą šauna į tą, kuriuo mes dabar pasikliaujame. Jeigu žus, neturėsime jokio ryšio. Dabar jis guli nekrutėdamas, tarytum negyvas. Nejaugi pataikė? Prieštankinis pabūklas daugiau nešaudo. „Gaila vaikinuko“, – pagalvoju aš. Tačiau kiti mūsiškiai šaukia: „Jis juda! Jis gyvas! Grįžta!“ Žiūriu, kaip jis sunkiai alsuodamas brenda per sniegą. Visi labai nerimaujame, bet jis laimingai pasiekia priedangą už namų. Užduseęs krinta ant sniego. Pora pėstininkų nubėga prie jo ir įneša į namą. Kuopos vadavietėje telefonistas iškart raportuoja: „Pone vyresnysis leitenante, ryšys sutvarkytas!“ Vadas tuoj prisijungia prie linijos ir prašo kaip įmanoma greičiau atgabenti pastiprinimą, šaudmenų ir roges sužeistiesiems išvežti. Kalba taip, kaip niekad negirdėjau jį kalbant, jis kone maldauja bataliono vadą. Pastarasis žada padaryti viską, kas įmanoma. Pavargusiu judesiu vadas padeda telefono ragelį ir apmaudžiai sudejavęs klesteli į fotelį: „Jei niekas greit neatvyks, tai mes visi lig rytojaus padvėsim. Tada parašys į storą knygą: jie žuvo ištikimi duotai priesaikai, vienų vieni – palikti ir išduoti! Šūdas! Visiškas šūdas!“ Paskutinius žodžius jis rėkte išrėkia. Paskui pasisuka į mano ryšininką: „Felbermejeri, nagi, duok man cigaretę ar gal jau daugiau neturim?“ Tas vypteli, pasirausia savo planšetėje ir ištraukia pakelį „Nordland“. Vadas išdalija rūkalus visiems. Pakišu jam po nosimi savo žiebtuvėlį. „Tikras liepsnosvaidis“, – juokiasi jis su pasigardžiavimu užsitraukdamas dūmą. Tada paklausia: „Kurgi tas namas, kuriame įsikūrėme? Ar jame saugu?“ Jam vos tai pasakius, pasigirsta baisiai smarkus trenksmas, oro slėgis užgula ausis ir nosį. Mirtina tyla! Pataikė vidun! Niekas nė nemirkteli. Tik, kai keliu cigaretę prie lūpų, šiek tiek dreba mano ranka. Palengva, pabrėžtinai ramiai atsistoju pažiūrėti, kas nutiko. Prieškambaryje pamatau – visur pilna tinko, kalkių, plytų nuolaužų, ant grindų primėtyta nuotraukų, po kojomis žvanga stiklo šukės. Pažvelgiu pro duris į kitą kambarį priešo pusėje. Ten sienoje, prie paties lango, didžiulė skylė. Prieštankinis sviedinys pramušė išorinę sieną ir sprogo viduje. Tik priešingoje sienoje atsirado nedidelis plyšys. Na, ir pasisekė, pamanau, ir jau noriu išeiti laukan, kai ant manęs staiga užvirsta dvi žmogystos. Jos stulbinamai greit įpuola vidun pro įėjimo duris. Čia pat už namo trenkia minosvaidžio sviedinio sprogimas, po jo iškart dar vienas! „Oi, dievulėliau“, – juokiasi abu, kurį laiką pasiklauso, kas vyksta lauke, ir vėl skubiai išbėga. Ivanas turbūt pastebėjo sujudimą prie mūsų namo. Apšaudymas vis smarkėja. Šaudo keli pabūklai. Keli gretimi namai jau dega. Paskui prapliumpa labai smarki minosvaidžių ugnis, o po sprogimų trenksmo ir griausmo išgirstame vėl

Рис. 41. Нападение сзади на вооруженного противника: *А* — захват руками ног

Рис. 34. Режущий удар справа: *Б* — момент захвата винтовки противника после отбива и замах для режущего удара справа

Рис. 35. Режущий удар слева: *А* — момент отбива влево

Piešinėliai iš sovietinio durtuvų kautynių pradžiamokslio.

atakuojančių bolševikų kimų „urrr-a-a-a!“ Jie tikriausiai suprato, jog mes neturime jokio sunkiųjų pabūklų palaikymo, ir vėl pyškina į mūsų kaimą. Negalima nė nosies iškišti lauk. Atbulai užsidėjęs šalmą ant galvos, išpuola vadas su teberūkstančia cigarete dantyse. Paskubomis atitraukia pistoleto saugiklį. Čia „geltonsnapis“ Felbermejeris, nepaisydamas padėties rimtumo, išdrįsta pajuokauti: „Ponas vyresnysis leitenantas į priešą šaudys iš kišeninės patrankos?“ Apžiūrinėdamas savo 7,65 mm kalibro pistoletą vadas karčiai šypteli: „Vis geriau nei žaislinis“. Tuo metu kiekvienas iš mūsų randa kuo saugesnę vietą, iš kur geriau matyti priešą. Dar kartą patikrinu savo dėtuvę ir atitraukiu automato saugiklį. Maždaug už 800 metrų pro žiūronus pamatau artėjantį kinkinį su prikabintu prieštankiniu pabūklu. Šis taikinys kaip tik man – kad tik šovinių užtektų. Staiga sukalena mūsų paskutinis sunkusis kulkosvaidis. Matau kulkų pakeltus sniego purslus, jos skrieja į kinkinį! Puikiai pataikyta! Arklys suklumpa, vežėjas krenta nuo pasostės, kinkinys sustoja! Tačiau pabūklo tarnyba jau čia. Mūsų kulkosvaidis šaudo lyg pašėlęs! Nuostabu, kaip greitai tuos tipus ten nuslopino. Bet čia... kliuvinys! Prieštankinis pabūklas skubiai atkabinamas nuo kinkinio ir parengiamas šaudyti. Anoje pusėje jau žybteli ir pasigirsta trach! Pakyla sniego ir purvo sūkuriai.

Šūvis po šūvio į namą, kuriame įtaisytas kulkosvaidis. Iš namo daugiau jokio šūvio. Nejaugi kulkosvaidis sunaikintas? Matau, kaip mūsų pėstininkai užsimauna durtuvus ant šautuvų ir pasirengia mesti rankines granatas. Jų veidai baisiai rimti ir išblyškę. Sprogimams priartėjus ir skeveldroms pradėjus zvimbti aplinkui, jie tik susigūžia ir pasilenkia. Kokia grėsminga tyla! Pirmutiniai rusai su savo ilgaskvernėmis milinėmis jau arti namų. Jie artinasi neryžtingai, atstatę šautuvus su užmautais tribriauniais durtuvais, lyg bijodamiesi priešo klastos. Kilsteliu automato vamzdį, atidžiai prisitaikau ir paspaudžiu nuleistuką. Ivanas, buvęs vos už 30 ar 40 metrų, sukniumba pervertas kulkų. Kepurė nukrinta jam nuo galvos. Nuleidžiu automatą ir dairausi kito taikinio. Lyg sukomandavus mūsų šūviai vienas po kito trenkia kiek ilgesniais tarpais. Tie gerai nutaikyti šūviai pataiko beveik visi, nes privalome taupyti šovinius. Turiu dar tris pilnas dėtuves, tai beveik 90 ar 100 šūvių! Tik kas iš to, jeigu su kiekviena papliūpa išeikvojama 10–15 šovinių? Išvada – šaudyti rečiau, bet taikliau. Girdžiu skystą pistoleto šūvių pliaukšėjimą, o dešinėje – duslius rankinių granatų sprogimus. Kautynės aršėja! Štai, tratindami iš automatų, atgriūna penki ivanai. Mūsų nemato, nes esame prie lango angų geroje priedangoje už mūro sienų. Jie šaudo lyg patrakę. Kulkos pabyra į namo sienas. Aš pritupiu, prisidedu automatą prie peties, ir jis, amsėdamas it šuo, suvaro į ivanus 30 kulkų – visą dėtuvę. Jie nebėga, du pargriūva kniūbsti ir nejuda, kiti guli sniege sunkiau ar lengviau sužeisti, matyti tik jų trūkčiojančios rankos ar kojos. Tiems jau gana! Dešinėje, atrodo, irgi karšta, ten smarkus triukšmas. Tratinu į tuos ponus iš šono, jie krinta ir lieka gulėti. Pašėlęs šaudymas iš visų pakampių, pro visus langus ir duris. Kai kurie ivanai dar artėja, bet į kaimą jau neina! Reikia šaltų nervų ir – atsilaikyti. Naudoti sunkiųjų pabūklų rusai dabar irgi negali, nes tada sukeltų pavojų savo pačių žmonėms. Viskas krypsta į kautynes vienas prieš kitą. Čia tinka „pavienių kovotojų“ taktika. Trūkstant šaudmenų, šaudyti iš kulkosvaidžių į atskirus rusus yra beprasmiška, todėl kulkosvaidininkai ir šaudmenų padavėjai čiumpa karabinus ir prisitaikydami šaudo pavieniais šūviais. Susirūpinęs apžvelgiu pozicijas išilgai namų: ar atlaikys žmonės nervinę įtampą. Jei būtume išstumti iš namų ir griuvėsių, tai likę be priedangos, besitraukdami per gilų sniegą, neabejotinai žūtume. Tad lieka viena: laikytis – kovoti – žūti! Netikėtas mūsų pasirodymas, mūsų granatų sprogimai, mūsų kulkosvaidžių „lojimas“ staiga sugriauna puolančio priešo svajones apie pergalę. Atėję prie Karaliaučiaus apsupties žiedo iš pietų pusės mes, galima sakyti, atsidūrėme priešo užnugaryje. Tad ivanui čia tenka kautis dviem frontais. Į tvorą, už kurios esu užsiglaudęs, triukšmingai trenkia automato papliūpa atskeldama lentų šipulius. Staigiai atšoku į šalį, pakeičiu priedangos vietą ir įstatau naują dėtuvę. Paskutinę! Visos kitos iššaudytos. Šaudmenų

daugiau nėra! Išgąstingai atsigręžęs matau, kaip mano ryšininkas Giunteris pakelia nuo žemės apsnigtą ir apledėjusį šovinį, nuvalo jį ir užtaiso savo šautuvą. Paskutiniai šoviniai! Parodau iškėlęs aukštyn savo automatą: „Paskutinė dėtuvė, Giunteri“. Vėl apžvelgiu priešais plytintį lauką. Visur sniege guli rusvos figūros. Nejudančios, lyg mėšlungio sutrauktomis galūnėmis. Dar nuaidi keletas pavienių karabino šūvių ir viskas nutyla! Tik kas gi tai? Likę gyvi rusai traukiasi. Vienur kitur po vieną, štai ten keliese, už jų dviese, o ten dar vienas. Klupdami sniege jie brenda atgal. Dabar būtų gerai turėti pakankamai šovinių. Aš nešaudau, mano dėtuvėje tik šeši šoviniai. Giunteris pakelia šautuvą, nusitaiko ir iššauna. Akimis jis tiesiog gręžte gręžia taikinį. „Gatavas“, – burbteli jis. O kas toliau? Mano radistas turi dar 20 šovinių, penkis atiduoda Giunteriui. Tyla po audros. Dabar paskiriu naujus stebėjimo postus, liepiu kuo tolygiau padalyti šaudmenis ir grįžtu į vadavietę. Virš mūsų šaižiai švilpdami pralekia trys pėstininkų lengvosios artilerijos pabūklų sviediniai ir sprogsta tarp nubėgančių rusų. Deja, tai paskutiniai likę trys sviediniai. Kažin, iš kur jie juos ištraukė? Vadavietės patalpoje vienas prieš kitą sėdi abiejų kuopų vadai. Jie suirzę, nes telefono ryšys su batalionu vėl nutrauktas. Nusiėmęs šalmą, pranešu jiems apie padėtį dėl šaudmenų. „Kaip jums žinoma, jokių šaudmenų dieną negali atsirasti. Turime bet kokia kaina išsilaikyti ligi vakaro“. Ateina ryšininkai. Jų pranešimuose nieko džiugu. Nuostoliai, žuvusieji, sužeistieji, šaudmenų trūkumas, vienam lengvajam kulkosvaidžiui įstrigo gilzė, jis dar nepataisytas. Visa tai dabar mūsų per daug nejaudina. Iš sekyklos ateina mano skyrininkas vyresnysis jefreitorius Hansas Eseris su pranešimu apie padėtį priešakinėje linijoje. Namas sušaudytas lyg rėtis. Tik tai gerai, kad jo gyventojos praėjusią naktį laiku spėjo pabėgti. Šiuo metu priekyje Hansas teturi tris žmones. Ivanas vis dėlto prasiveržė į namą dešinėje ir tvirtai laikosi jo griuvėsiuose nepaisydamas keleto mūsų staigių kontratakų. „Ką, rusai vis dar tebėra kaime? Jie turi būti tučtuojau išgrūsti lauk!“ Pro langą girdėti šūvių pokšėjimas ir rankinių granatų sprogimai. Mes suklūstame, bet triukšmas greitai nurimsta. Staiga išgąsdina šaižus telefono aparato čirškimas – visi jau buvo jį pamiršę. Pakeliu ragelį: „Čia Refeldtas! 8-oji kuopa, minosvaidžių būrio vadas!“ Tada išgirstu tarsi iš labai toli ateinantį sujaudintą balsą: „Kas ten? Puskarininkis Refeldtas, šaunuolis! Ar jūs dar senosiose pozicijose? Ivanas tebepuola? Ar dar turite pakankamai šaudmenų? Pozicijas ir kaimą būtina išlaikyti bet kokia kaina! Girdite? Bet kokia kaina! Ką tik čia buvo divizijos vadas, jis pareiškė jums padėką. Tačiau jūs turite išsilaikyti!“ „Klausau, pone kapitone, perduodu ragelį ponui vyresniajam leitenantui Hinerkui!“ Vadas atsistoja ir perima telefono ragelį. Kurį laiką girdžiu sakant tik „Klausau“. „Klausau, bet...!“ Jokių bet! Bataliono vadas kalba kaip iš rašto, mūsų vadas sumišęs šypsosi, kol

staiga apstulbęs išverčia akis! Jis atrodo maloniai nustebintas, o mes klausiamai žiūrim į jį. „Klausau, pone kapitone, pokalbį baigiau!“ Vadas krinta į krėslą. „Vyručiai, šį vakarą mus pakeis!“ Tą akimirką mums tarsi akmenys nuo širdies nuslinko. Jeigu jie visi iš tiesų būtų nukritę ant medinių grindų, tai būtų pragariškas griausmas. Lauke pasigirsta garsiai kalbant, plačiai atsilapoja įėjimo durys, vidun atbilda sunkūs žingsniai. Atrodo, kažką atneša. Pastūmę duris, įsibrauna du kariai įraudusiais, prakaituotais veidais. Jie įveda mūsų kuopos vadavietės apsaugos skyriaus vadą. Sukandęs dantis jis sunkiai nušlubuoja prie kėdės. Atsisėda visiškai išsekęs ir tyliai sudejuoja. Vado paklaustas atsako: „Su penkiais žmonėmis ėjau į kontrataką, norėjome išvyti ivanus iš namo, tačiau tie tipai vis dar ten! Man iš pistoleto peršovė šlaunį. Visa kulkosvaidžio tarnyba, išskyrus puskarininkį, žuvo pataikius prieštankiniam sviediniui!“ Taigi rusams pavyko įsitvirtinti viename iš namų, visiškai aišku, kad dabar jie mėgins paeiliui užimti vieną namą po kito. Reikia vėl kontratakuoti. 7-osios kuopos vadas nori pats vadovauti. Tam skubiai rengiamasi. Tada atakuojančios grupės žmonės išvyksta. Lauke pamažu temsta. Artėja 18.00, dabar, rusams nematant, galima išsiųsti žvalgus. Netrukus iš užnugario grįžta pirmieji žvalgai. Jie informuoja mus apie šaudmenis! Jau pakeliui dvejos rogės, kuriomis teks atgal išgabenti sužeistuosius ir žuvusiuosius. Ir svarbiausia! – pakaita irgi pakeliui pas mus! „Ir kas gi tokie atvyksta?“ „Pašėlę kariai, folksgrenadierių batalionas“. Šie žodžiai nieko gera nežada. Juk jie visi batsiuviai, siuvėjai, vairuotojai, gurguolės pagalbiniai? Iš pavadinimo nelabai ką galime įsivaizduoti. Tik mąstome, jog mums vis tiek, kas čia atvyks, kad tik kuo greičiau! Siunčiu Giunterį (ryšininką) pakviesti mano skyrininkų dienos raportui. Bet štai jau patys ateina, kažkokiame rūsyje prisigėrę iki nuvirtimo, velniai žino, ko ten buvo radę! Jie dar nevisiškai išsiblaivę. Kai tik atsiras galimybė, turėsiu abu pakeisti. Neverta daug kalbėti. Vyresnysis jefreitorius Hansas Eseris, kuris man labai padeda, išdėstė likusius mano žmones artimajai gynybai aplink vadavietę. Dabar lauke visiškai tamsu. Kaime vaiduokliškai siūbuoja gaisrų liepsnos. Pavieniai ryšininkai lyg tamsūs šešėliai šmėkščioja nuo vieno namo prie kito. Ivanas tarpais vis apšaudo kaimą, naktį drasko sprogimai. Akimirksniu visi atsiduria priedangose. Rusai tikriausiai naktį daugiau nepuls. Pažvelgiu į savo laikrodį – 19.40! 7-oji kuopa (t. y. dar kovingas jos likutis) dabar, kaip planuota, kontratakuoja „rusų namą“. Aš išeinu į lauką. Virš kaimo vaiskus žvaigždėtas dangus. Labai šalta. Štai aukštyn pakyla žalia signalinė raketa ir beveik iškart sprogsta „sprogmenų ryšulys“ (prie rankinės granatos pritvirtinamos, nuėmus kotus, dar kokios keturios ar penkios sprogstamosios rankinių granatų galvutės). Naktį garsiai nuaidi sausas automatų „lojimas“ ir padrioksi pavieniai rankinių granatų sprogimai. Girdėti garsus mūsiškių „hurr-a-a“. Ivanas atsiliepia įnirtinga

mažiausiai keturių kulkosvaidžių ugnimi. Prie jų, daužydami namus, prisijungia pirmieji prieštankinių pabūklų sviediniai! Grįžtu į savo kambarį. Su kurtinamu trenksmu sviedinys nuplėšia namo kampą! Užsiglaudęs už krosnies, rašau dienos pranešimą. Įėjęs vidun pėstininkas teiraujasi manęs. Atsakau: „Aš čia. Kas atsitiko?“ „Pone puskarininki, grenadierius Blojelis, aš sužeistas“. Iškėlęs žvakę, pažvelgiu į blykštantį veidą. Jis nedrąsiai šypteli. „Visur laksto skeveldros, pone puskarininki!“ Paklausiu, ar labai smarkiai jis sužeistas, ir pasidomiu „Gal tu rūkai?“ „Rūkyti rūkau, bet neturiu“. „Aš ne tai turėjau galvoje“. Duodu jam tris cigaretes (pavadinimu *Möwe* – „Žuvėdra“) ir pats užsidegu paskutinę cigaretę. Kai atšliaužia rogės, pasirūpinu, kad jis būtų išgabentas į užnugarį pačiu pirmuoju žygiu. Dar vienas žvilgsnis į ištikimas akis ir : „Lik sveikas, vaikine!“ Baugiai suprunkščia pakinkyti arkliai ir rogės pranyksta nakties tamsoje. Tyliai dejuoja ir stena sunkiai sužeistieji, aš drąsinu juos, tik nurimkit – jūs netrukus būsite sušildyti ir saugūs. Tebegulintys ant grindų sužeistieji, kurie netilpo į roges, žiūri į mus išgąstingomis akimis: „Tik nepalikit mūsų čia gulėti! Nepamirškit mūsų!“ Vadavietėje mūsų vadas skambina bataliono vadui klausdamas, kada gi atvyksianti pakaita. Aišku, pokalbis šifruotas. „Kada Kristus žengia į dangų? Ar apaštalai greit atvyks?“ Paskui Giunteris pasakė: „Pone vyresnysis leitenante, jeigu ivanas tai girdėjo, jis tikrai pamanė, kad germanai nelabai išmano Bibliją“. Visi garsiai juokiamės. Išgirstame, jog pakaita pakeliui, rogės su šaudmenimis irgi jau turėtų būti pas mus. Jos iš tiesų atšliaužia, vežėjas mus klausia, kur iškrauti dėžes. Jis atvežė man 60 dėžių (po tris minas kiekvienoje dėžėje), Tai labai daug! Taip pat atvežta šaudmenų kulkosvaidžiams ir automatams bei rankinių granatų. Šovinius karabinams reikia išsiimti iš kulkosvaidžio šovininių juostų. Vis dar nuošaly tebestovinčio sunkvežimio abu vairuotojai klausia, ar atvežta benzino kanistrų, tačiau rogių vežėjai purto galvas. Skambinu į batalioną, klausdamas, ką daryti su sunkvežimiu, likusiu be degalų. Tuo metu lauke vėl prasideda: „Bumm! Trrach!“ Artilerijos apšaudymas. Trenkia ir ivano prieštankiniai pabūklai. Jeigu mums ko dar trūksta, tai tik ne naujos rusų atakos. Paskubomis išdaliju šaudmenis ir liepiu visiems keturiems minosvaidininkams eiti į šaudymo pozicijas. Mes rengiamės sudaryti užtveriamąją ugnį, nors prieš tai nesame įsišaudę. Tai ivanui, jeigu jis ketina atakuoti, turėtų būti staigmena! Už mūsų nugarų kažkas pusbalsiu šūkteli: „Ei, „Grossdeutschland“, aštuntoji kuopa, septintoji kuopa!“ Aš irgi negarsiai atsiliepiu: „Čionai! Čionai!“ Pamatau atvykstančią pakaitą. Priešakyje karininkas ir mūsų bataliono instruktorius. Už jų nutįsusi ilga pėstininkų vora. Ačiū Dievui! Jie pagaliau atvyko, mus pakeičia. „Štai čia mūsų vadavietė!“ – dar šūkteliu jiems ir, įėjęs vidun, pranešu vadui: „Pone vyresnysis leitenante, pakaita! Dalinys jau čia!“ Dalinio vadas žengia

vidun, jo būrininkai lieka stovėti prieškambaryje. Mano vadas pasitikdamas jį atsistoja, atiduoda pagarbą ir sako: „Hinerkas. Malonu, kad jūs jau čia, prašom sėstis!“ Jie ceremoningai pasisveikina paspausdami rankas ir linktelėdami, paskui atsisėda prie stalo vienas priešais kitą. Mūsų vadas klausinėja apie dalinio pajėgumą, karių skaičių, ginkluotę, šaudmenų atsargą, žmonių moralinę būklę, iš kur jie atvykę ir įvairių kitų dalykų. Kuopos vado ryšininkas jau išaiškino būrių ir skyrių vadams, kodėl pakaitiniai taip lėtai keliavo. Naujai atvykusieji yra būtent tokia pašėlusi komanda, kaip žvalgai jau buvo mums sakę. Seni ir jauni visi drauge, tik nedaugeliui jų teko būti pėstininkais. Nujaučiu, tai ne į gera. Jie susiranda priedangas namuose už mūsų. Dabar kaimas apsaugotas. Šio dalinio vadas apie savo „elitines pajėgas“ kalba atvirai, nesigėdydamas. Jis pavydi mūsų vadui vadovavimo tokiam šlovingam, tikrai elitiniam daliniui. Tada iš kailinukų kišenės išsitraukia butelį degtinės ir nudaužia kakliuką. Jauniklis Felbermejeris ištraukia iš savo planšetės tris taureles – tikras ryšininkas! Ponai išgeria į mūsų ir savo sveikatą ir už karo sėkmę. Galiausiai butelis iš eilės patenka mums – puskarininkiams ir vyresniajam feldfebeliui Grosei. Paskui mūsų vadas supažindina su padėtimi kaime. Ant stalo kreida jis piešia kaimo planą: „...o šiame name, čia žemiau, deja, vis dar sėdi rusai. Dukart mėginome atakuoti, bet, gaila, be šaudmenų mums tų tipų nepavyko išgrūsti“. Panašu, kad pakaitinio dalinio vadui būtų labiau patikę, jei tuos ivanus būtume išviję iš namo mes. O mūsų vadas nori kuo greičiau perduoti reikalus ir iš čia pasišalinti. Pasiūlau išrūkyti rusus netikėtai apšaudžius iš visų keturių mano minosvaidžių ką tik gautais šaudmenimis, užimti namą ir jame įsitvirtinti. Padaryčiau tai su malonumu! Tačiau mano vadas prieštarauja: „Dabar pasikeičiant, prašyčiau be jokio triukšmo. Priešingu atveju ivanas per keitimąsi, ko gera, surengtų dar smarkesnį apšaudymą“. Aš suprantu jį. Tik apgailestauju dėl beveik 200 minų, kurias dabar turiu palikti pakaitos daliniui. Paskui atskiriems pakaitos dalinio skyrininkams parodomos pozicijos, jie informuojami apie ten įrengtas sekyklas, kitų objektų padėtį, priešo pajėgas, nustatytas priešo prieštankinių pabūklų ugniavietes. Įvykus pasikeitimui, iš postų atšaukiama mūsų sargyba, visiems saviems padaliniams nurodoma susirinkti už namų. Vykdydami vado įsakymą, atsargiai ir tyliai sutelkiame savo būrius priedangoje. Skyrininkams pranešus, jog „viskas parengta“, einu pas vadą ir raportuoju: „Pone vyresnysis leitenante, minosvaidininkų būrys viską perdavė tvarkingai, žygiui pasirengęs, žmonių ir ginklų kiekis atitinka sąrašą, iš paskutinės gautos šaudmenų partijos yra 72 minos 24 dėžėse, kiekvienam minosvaidžiui tenka po 18 šūvių. Likusieji šaudmenys perduoti pakaitai nustatyta tvarka“. „Gerai. Refeldtai, praneškite vyresniajam feldfebeliui Grosei, jog jis turi vesti 8-ąją į Maulen dvarą. Jis žinos, ką daryti!“ Išėjęs laukan, matau

kuopą jau išžygiuojančią ilga vora, žmonės toli vienas nuo kito – be jokio garso. Rusai šaudo aklai, kartais iš prieštankinių pabūklų, kartais iš minosvaidžių. Aš prieinu prie savo būrio. Čia virš manęs sušnypščia kelios minosvaidžio minos ir sprogsta gretimos sodybos kieme. Ten sąmyšis! Viename iš pakaitos skyrių iškart trys žuvusieji ir keturi sužeistieji! Jie neapdairiai stovėjo susigrūdę vienoje krūvoje. Aš tik kraipau galvą: kaip tai galėjo atsitikti? Tai nepatirties padarinys – tie vyrukai neturi jokios nuovokos. Greitai už savęs paliekame Jieskiemį, kurį mes, 8-oji kuopa, drauge su 7-osios šaulių kuopos būriais laikėme užėmę ir gynėme nuo priešo. Šliaužia ir vienerios rogės su sužeistaisiais. Nė vienas nepaliktas gulėti! Per gilų sniegą brendu į kolonos priekį pas vyresnįjį feldfebelį Grosę. Praeidamas pro savąjį būrį, dar kartą perskaičiuoju žmones. Mano nuostoliai – tik vienas sužeistasis. Pasisekė! Nuvargę vyrai sunkiai brenda per sniegą. Kur dabar bus galima eiti? Vyresnysis feldfebelis Grosė išsitraukia savo kompasą, jam atrodo, kad einame ne ta kryptimi. Ir iš tiesų, pasirodo, traukiame lygiagrečiai su pagrindine fronto linija! Kiūtindami aptinkame pėstininką, sargybinį. Jis guli sniege pasiklojęs storą kūlį šiaudų. „Kuri kuopa?“ – „III bataliono 2-osios kuopos apsauga!“ Aha! Sustojame prie vienos sodybos. Ten mums parodoma teisinga kryptis ir žygiuojame toliau. Šiek tiek paėjėjus ivanas ima apšaudyti visą vietovę. Jis nežino, nei koks dalinys eina, nei ką ketina daryti, nei koks jo pajėgumas. Mes galime nekliudomi žygiuoti toliau. Po, rodos, nesibaigsiančio žygio pagaliau prieiname Maulen dvarą. Ten neilgai pailsime, kol atvažiuoja mūsų sunkvežimiai. Visiems susėsti! Sulaipinu savo būrį į du sunkvežimius, o pats įlipu į „Peugeot“. Kabinoje baisiai šalta, nes, taupant benziną, mus tempia kitas sunkvežimis. Suūžia varikliai. Kur važiuojame? Kratomas ir trankomas užmiegu. Kai atsibundu, priešais mus išsidriekia Karaliaučius. Dideliu geležinkelio tiltu įvažiuojame į miestą.

„Pasibaigė tankistų grenadierių divizijos „Grossdeutschland“ dalinio žygis per Rytprūsius šiaurės kryptimi iš Praschnitz apylinkių ligi Baltijos jūros. Keliuose ir takuose, kaimuose ir miestuose, per kuriuos jis praėjo, liko kovos draugų, paaukojusių savo gyvybes. Jų kapai Rytprūsių žemėje liudija apie narsą kovojant už savo Tėvynę“.

(Iš „Tankų korpuso „Grossdeutschland“ istorijos“ 3-iojo tomo – Helmuth Spaeter, p. 261. Su mano papildymais).

1945 m. sausio 30–31 d. Dar naktį, kai perdavėme Jieskiemį folksgrenadierių daliniui, II bataliono likučiai, vadovaujami kapitono Makerto, pamario keliu buvo perkelti į Karaliaučių. „Rankovė“ į Karaliaučių labai susiaurėjo. Mes apsistojame viename iš pietvakarinių miesto priemiesčių ir bent sykį

gerai išsimiegame. Butai apleisti, buvo matyti, kaip labai teko skubėti juos paliekant!

1945 m. vasario 1–2 d. Namuose veikia telefonas, radijas ir yra šviesa! Tai dalykai, kurių mes, rodos, neturėjome jau visą amžinybę. Vanduo iš čiaupo. Pėstininkai skuba organizuoti viską, kas valgoma. Nuostabu – net sandėliukai pilni. Vakare dar kelias valandas praleidžiu su būrininkais pas vadą, staiga sukvietus karininkus. Dabar einu į virtuvę ir nusiaunu savo fetrinius botus. Tai ne rusiški trofėjiniai veltiniai, „valenki", padaryti iš vieno suformuoto veltinio gabalo, o vokiški odiniai su fetru. Kadangi botai sudrėko, pastatau juos ant krosnies, kurioje yra dar šiek tiek žarijų. Nusikamavęs užmiegu. Pabundu nuo šlykščios smarvės. Čia patiriu nemalonią staigmeną. Viryklės geležis buvo per karšta. Puspadžiai ir kitos odinės dalys beveik suanglėjusios! Kur dabar gauti naujus aulinius batus ar pusbačius? Tik kartais net nelaimėje pasiseka – šepečių kamarėlėje randu man tinkamus aulinius

Vokiečių sargybinis Karaliaučiaus centre. 1945 m. vasaris.

Civiliai rengiasi evakuacijai iš apsiausto Karaliaučiaus.

guminius batus. Kad einant nesmuktų, suveržiu juos per kulkšnis specialiais dirželiais. Su tais guminiais aulinukais laksčiau iki 1945 m. kovo 17 d., kol pamiškėje už Perškų užklupę ivano minosvaidžiai mane padarė netinkamą kovoti. Vos tik vėl užmiegu, ateina ryšininkas: „Visiems pasirengti! Rytoj anksti rytą puolame. Iššygiuojame po valandos!“

Sovietų kareiviai prie Rytų Prūsijos sienos. Stende užrašas „Štai ji, prakeikta Vokietija!“

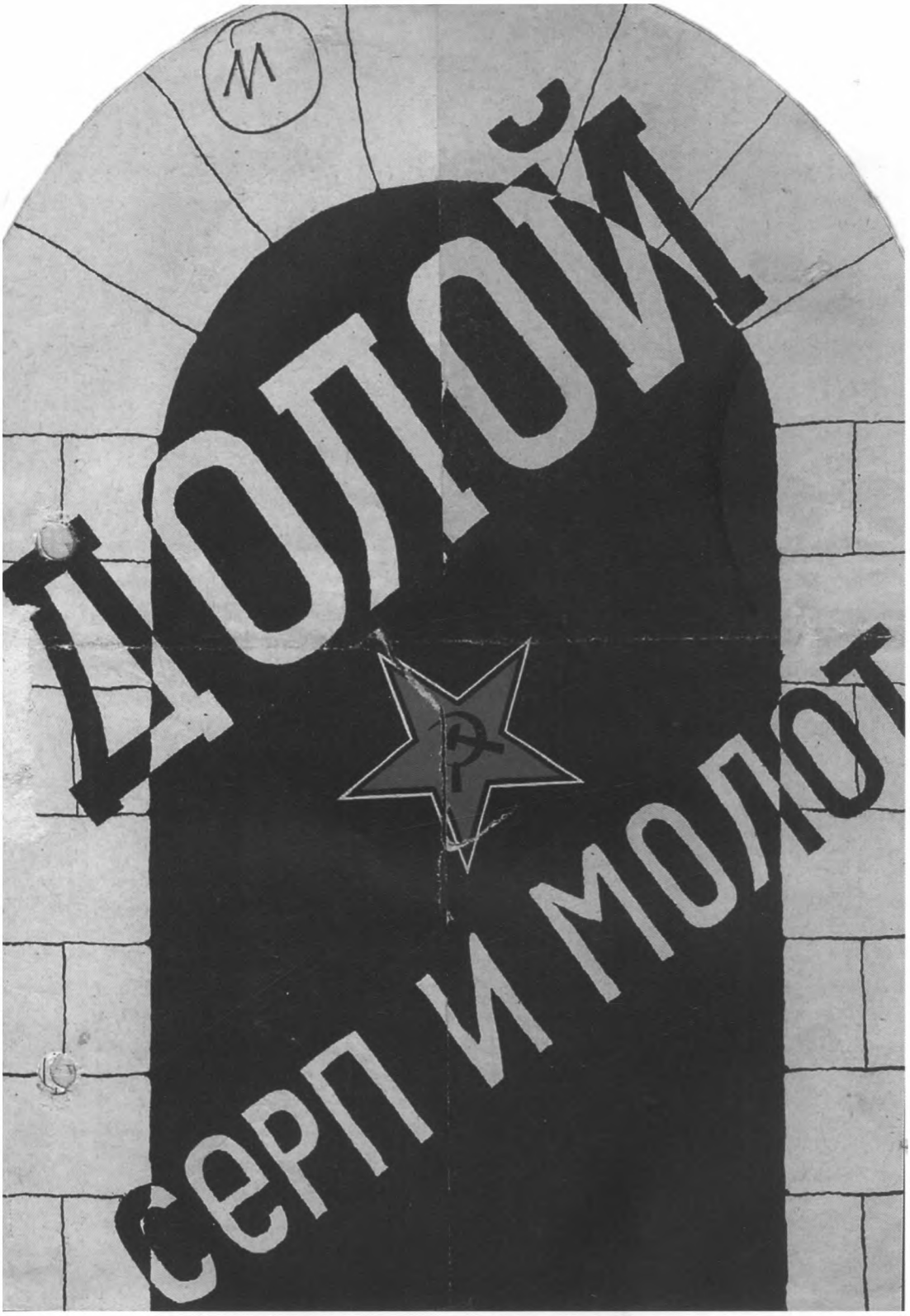

Proklamacija, kviečianti sovietų kareivius pereiti į vokiečių pusę.

Pasitinkant pabaigą

RYTPRŪSIAI ATKIRSTI NUO REICHO!

1945 m. vasario 3 d. Mirtinai išvargę vaikinai pažadinami, viskas parengiama žygiui ir jau po valandos, apie 5.00, II batalionas iššygiuoja. Pagrindinė kryptis – vakarai! Ankstaus rytmečio tamsoje einame iki Kalgių palei pajūrį šalia 1-osios valstybės magistralės (nuo Olandijos sienos šiauriau Achено per Dortmundą, Berlyną ligi Karaliaučiaus ir dar toliau!). Ten stabtelėjimas pasirengti. Rusai puola Brandenburgo kryptimi pakrante einančios 1-osios valstybės magistralės ruožą tarp Vartų ir *Heide Waldburg*. Tačiau niekas tiksliai nežinoma! Mums besitvarkant, karininkai surengia svarbų pasitarimą. Tokia padėtis kelia nerimą! Tai užtrunka gana ilgai. Niekas iš mūsų nežino, ką reikės „vaizduoti". Mudu su lengvosios pėstininkų artilerijos būrio vadu vyresniuoju feldfebeliu Grose klausinėjame einančiuosius drauge su mumis 6-osios ir 7-osios pėstininkų kuopų būrininkus. Tačiau ir jie žino tik viena: „Įsakyta pulti!" Padėtis tikrai nerami! Už mūsų Karaliaučiaus didmiestis, ten daugelis namų liepsnoja, griaudžia šūviai ir sprogimai. Tai ir mūsiškių, ir rusų pabūklai. Vienu metu kažkur girdėti skambus ir greitas vokiškų lengvųjų kulkosvaidžių MG-42 tratėjimas bei lėtesnis rusų kulkosvaidžių kalenimas (dudenimas). Visur aukštyn kyla signalinės raketos. Ryškiai baltos mūsiškės ir žalsvai baltos – ivano. Sušikta padėtis! Karaliaučiui gresia tiesioginis pavojus, jis kaip ir apsuptas, o Rytprūsiai jau atkirsti nuo Reicho! Ivanas prie Dancigo! Mes čia siaurame plotelyje priremti prie marių. Nejaugi tai galas? Ar mums čia teks žūti? Rytų Prūsijos kario šūkis skelbia: „Drąsus ir ištikimas!" Nuo Kalgių pamažu einame Vartų link. Kiek vėliau gauname užduotį nublokšti priešą nuo 1-osios magistralės pietuose, nuo Hafstremo, paskui pulti toliau į pietvakarius ir užimti Vartų kaimą. Išaušta rytas. Abipusė artilerijos ugnis sustiprėja. Ore siaubingai aidi patrankų griausmas. Kairiau nuo mūsų ivanas paleidžia uraganinę „Stalino vargonų " ugnį. Staiga priešais mus prapliumpa šautuvų ir automatų šūviai. Prasideda! Priešas čia pat. Kažkaip susidaro įspūdis, kad ivanas jau visiškai arti prie 1-osios magistralės. Tačiau netrukus įsitikiname, jog jis jau pasiekė net marių pakrantę. Tad atakuodami patenkame į labai smarkią gynybos ugnį ir iš dešinės, ir iš priekio, o ypač iš kairiojo sparno! Einame priekin plačiai išskleista grandine. Priešininkas čia labai stiprus! Kadangi ataka turėjo

būti netikėta, tai jokia parengiamoji artilerijos ugnis mūsų nepalaiko. Smarkus apšaudymas iš prieštankinių pabūklų priploja mus prie žemės. Mes jau beveik prie magistralės, bet esame priversti gulėti. Per šią ataką žūsta 6-osios kuopos vadas vyresnysis leitenantas Ochmanas, o du puskarininkiai ir devyni kareiviai sužeisti nunešami atgal. Nejaugi čia dar neatvyko mūsų kuopos vadas? Rusas, supratęs, kad ketiname ten prasiveržti, paleidžia į mus artilerijos ugnį. Mums labai blogai, nes gulime atvirame lauke be jokios galimybės kur nors pasislėpti. Tad kur dabar dingti? Kiek prašvitus maždaug už 200 metrų pastebime didelį, pilką betoninį bunkerį. Kaip vėliau sužinojau, Karaliaučiaus tvirtovę nuo pasaulinių karų laikų supa 15 bunkerių, deja, pasenusių. Šių fortų pavadinimai, pradedant skaičiuoti nuo rytinės miesto dalies šiauriniame Priegliaus upės krante, yra šie: I – „Šteinas“, Ia – „Grebenas“, II – „Bronsartas“, IIa – „Barnekovas“, III – „Frydrichas Vilhelmas I“, IV – „Gneizenau“, V – Frydrichas Vilhelmas III“, Va – „Lendorfas“, VI – „Karalienė Luiza“, VII – „Fon Holšteinas“, VIII – „Frydrichas Vilhelmas IV“, IX – „Dona“, X – „Kanicas“, XI – „Denhofas“, XII – „Oilenburgas“. Šie senieji

„Stalino vargonų“ (reaktyvinės artilerijos įrenginių „Katiuša“) salvė. Nuotrauka daryta 1944 m. liepą.

fortai išsidėstę prieš laikrodžio rodyklę aplink miestą. Manau, kad ten tikrai būtume saugesni. Pasiunčiu ryšininką, jis greitai grįžta ir praneša, jog ten dideliame bunkeryje tūno vien folkssturmo žmonės, neturintys lauke priedangos. Nusprendžiame perkelti savo pozicijas į tą bunkerį. Žmonės ten perbėga pavieniui per smarkų apšaudymą! Kai beveik visi mano žmonės jau saugioje betono priedangoje, pastoviu dar minutėlę už kelių metrų nuo įėjimo į bunkerį žvalgydamasis geresnės vietos sekyklai. Ivano artilerija nepaliaujamai apšaudo apylinkes. Čia išgirstu žviegiant keletą didžiuliu greičiu atlekiančių sviedinių! Aš nespėju taip greitai nubėgti į bunkerį ir du ar trys sviediniai griausmingai sprogsta atsitrenkę į betoninę sieną virš bunkerio vartų! Aplinkui pažyra skeveldros ir betono gabalai, bet manęs neužkliudo. Pasisekė! Kareivio laimė! Bunkeryje yra folkssturmo dalinio kuopos vadas, jo žmonės iš Karaliaučiaus apylinkių. Jis išsiunčia laukan keletą saviškių su užduotimi „ištirti padėtį". Jis patenkintas, kad esame čia, o mes irgi patenkinti tuo, kad mūsų būrys dabar keletu žmonių padaugėjo. Tuoj apžiūrime šį bunkerį (Frydrichas Vilhelmas IV) iš arčiau. Deja, jame nėra jokių šaudymo angų ar bent kokių kiaurymių, pro kurias būtų galima šaudyti ar stebėti. Įėjimai į vidines patalpas uždaryti sunkiais metalinių grotų vartais, ant kurių kabo didžiulės spynos. Jų raktų niekas neturi. Tenka savo gynybos pozicijas įsirengti šalia bunkerio. Rusai atakuoja mus keletą kartų, bet kiekvieną kartą jų atakas atmušame. Vienu metu mums net pavyksta sučiupti rusų „kapitaną". Matau gal keturių ar penkių ivanų grupelę, tempiančią paskui save kulkosvaidį. Priekyje stambus vyras, turbūt jų vadas. Mūsų apšaudomi jie parkrinta, bet tuoj vėl leidžiasi bėgti priekin. Vado rankoje pistoletas, dirželiu pritvirtintas prie juosmens diržo. Nustatęs pagal jo plačius auksu blizgančius antpečius, kad tas vyriškis yra karininkas, visada, kai jis parkrisdavo slėpdamasis nuo mūsų apšaudymo, įsakau savo žmonėms į jį nešauti, nes noriu tą karininką paimti į nelaisvę. Taip ir darome. Kulkosvaidininkai šūviais suguldomi ant žemės arba nukaunami, o karininkas apsidairo, paskui nuplėšia savo pistoletą, numeta jį ir bėga pas mus. Garsiai šaukiu jam: „Idi siuda ! Skoriej! Ruki vverch! Davai, davai!" (Eikš čionai! Greičiau! Rankas aukštyn, nagi, gyviau!) Išeinu jo pasitikti atsistojęs šalia bunkerio su automatu rankose. Jis atbėga aukštai iškėlęs rankas. Kadangi gana gerai galiu su juo „pasikalbėti" rusiškai, perimu vyrioką savo žinion ir bunkeryje jį apklausiu. Jis pionierių dalinio vadas. Tad kodėl ėjo prieš mus su kulkosvaidininkų tarnyba? Nelabai suprantu, ką jis sako, bet man susidaro įspūdis, kad galbūt jis tai darė atlikdamas bausmę. Jam kiek daugiau nei trisdešimt metų, iš profesijos inžinierius, kilęs iš Leningrado srities. Daro gero, beveik simpatiško žmogaus įspūdį. Man ką tik suėjo dvidešimt vieneri metai. Apklausinėju naudodamasis savo menkomis rusų kalbos žiniomis. Kai iš kišenės išsitraukiu

Perbėgėliams buvo žadamas puikiai aprūpintas, taikus „gerovės pasaulis". Iš tiesų tie pažadai neturėjo nieko bendra su realybe.

„Pasikalbėjimų knygelę vokiečių kareiviams Rusijoje", jis man sako: „Please, speak englisch". Dabar, žinoma, kalbėtis sekasi daug geriau. Jis moka net prancūziškai! Paskui surūkome po cigaretę, o tada prisimenu, jog, jam einant pakeltomis rankomis, mačiau rankinį laikrodį. Tad klausiu jo: „Kotoryj čas?" (kelinta valanda?). Kai jis pažvelgia į savo laikrodį, parodau savo nuogus riešus ir sakau jam, kad mano laikrodis sugedo per karą ir ar jis neatiduotų man savo laikrodžio? Juk aš jo nenušoviau ir, be to, jis, būdamas nelaisvėje, vis tiek tikrai neteksiąs savo laikrodžio. Už tai jam pasiūlau šimtą cigarečių „Žuvėdra". Jis pažvelgia į mane, „supratingai" šypteli ir atiduoda savo laikrodį. Tai „Hamilton" – tikriausiai iš JAV, ant dangtelio išgraviruotas užrašas, kurio prasmė išvertus būtų: „Didvyriškai rusų tautai – JAV pagalba". Manau, tokį karį reikėtų nugabenti į pulko štabą. Tikriausiai jis galėtų pasakyti mums ką nors naudinga? Bet šiuo metu turiu daug kitų reikalų. Duoti nurodymus dėl pozicijų, paskirstyti sargybos postus, nurodyti taikinius. Po keleto naktinių aliarmų likusi nakties dalis praeina palyginti ramiai. Tad dar galiu ir numigti.

1945 m. vasario 4 d. Kitą rytą atnaujiname puolimą magistralės (1-oji valstybinė magistralė) link. Bet ir šį kartą nesiseka, rusai mums čia per stiprūs! Grįžę į išeities padėtį, prie bunkerio randame stovinčias transporto priemones trims lengviesiems pėstininkų pabūklams gabenti. Man atrodo, tai du „Opel Blitz" ir vienas „Muli" (priekyje ratai, gale vikšrai). Mums įsakoma susėsti drauge su pėstininkų pabūklų tarnybų kariais ir tais trimis

sunkvežimiais važiuoti magistrale į Brandenburgą. Ten turime pranešti apie savo atvykimą. Vien apie tai pagalvojęs pasijuntu labai nesmagiai. Čia nejauku jau net šaulių apkase lindėti, o dabar turime trimis sunkvežimiais važiuoti keliu per mūšio lauką sėdėdami dviejų metrų aukštyje nuo žemės? Kas gi galėjo taip sumanyti? Nejaugi taip staigiai pasikeitė padėtis ? Vis dėlto prieš išvažiuodami dar kartą pasiteiraujame. „Ar kelias jau laisvas nuo priešo?" „Taip, galite važiuoti!" – gauname atsakymą. Taigi mes išvykstame. Į tą sunkvežimį, kuriuo pats važiuoju, liepiu įlaipinti ir „savo" kapitoną. Savo tris skyrius išskirstau į tris sunkvežimius. Lengvosios artilerijos pabūklų būrio vadas važiuoja pirmuoju sunkvežimiu, o aš – paskutiniuoju, atsistojęs ant kabinos laiptelio, nes nenoriu likti kabinoje apšaudymo ir galimo pataikymo atveju! Per beveik ketverius karo metus esu matęs daug sušaudytų automobilių, kurių vairuotojai bei šalia jų sėdintys taip ir liko kabinose negyvi, apdegę, suanglėję. Tas vaizdas man ilgam įstrigo atmintyje! Todėl nenoriu tokio galo! Verčiau nušoksiu nuo laiptelio ir krisiu ant žemės, jeigu tokia „juoda lemtis" užkluptų. Iš pradžių važiuojame laukais, smarkiai siūbuojami ir kratomi, paskui pasiekiame plentą. Pavažiavus vos 50 metrų, jau prasideda padrikas šaudymas. Lekiame kaip įmanydami greičiau, atsilikę per 100 metrų vienas nuo kito. Plente pilna civilinio ir karinio transporto priemonių griaučių. Dideles bombų ir sviedinių išmuštas duobes apvažiuojame lėtai ir atsargiai. „Trach! Vum-m!" Netoli už pirmojo sunkvežimio virš plento aukštyn pakyla žemių stulpas. Čia tai bent, juk šaudoma iš dešinės? Nuo įlankos vėl per arti trenkia jau antras sprogimas. Paskui iš abiejų pusių pasipila kulkosvaidžių ugnis. Akivaizdu, kad šaudoma tiesiai į mus, tačiau dar nepataiko. O dešinėje tas prakeiktas prieštankinis pabūklas vėl šauna? Šį sykį į antrąjį sunkvežimį. Juk ivanas jau yra čia arba dar prie įlankos, o mes važiuojame

Пропуск действителен для неограниченного количества переходящих на сторону германских войск командиров и бойцов РККА.

ПРОПУСК

Пред'явитель сего, не желая бессмысленного кровопролития за интересы жидов и комиссаров, оставляет побежденную Красную Армию и переходит на сторону Германских Вооруженных Сил. Немецкие офицеры и солдаты окажут перешедшему хороший прием, накормят его и устроят на работу.

(Перевод на немецкый язык смотри рядом)

Passierschein

Vorzeiger dieses wünscht kein sinnloses Blutbad im Interesse der Juden und Kommissare. Er verläßt die geschlagene Rote Armee und geht auf die Seite der deutschen Wehrmacht über. Die deutschen Offiziere und Soldaten werden den Überläufer gut behandeln, ihn verpflegen und für Beschäftigung sorgen

Der Passierschein gilt für eine unbeschränkte Anzahl von Offizieren und Soldaten der Roten Armee, die zur deutschen Wehrmacht übergehen

„Leidimas" perbėgėliui.

per vidurį, topteli man mintis į galvą. Plentas veda per lygumą pamažu kildamas aukštyn. Ko dar mums čia tikėtis? Tą akimirką atšlaitėje, vos už penkių metrų į dešinę nuo manęs, bjauriai sugriaudėjęs sprogsta prieštankinis sviedinys! Iš išgąsčio ir nuo sprogimo oro bangos vos nenukrintu nuo laiptelio. Purvas tykšta į veidą. Kabinos priekinis stiklas taip apdrėbtas, kad vairuotojas beveik negali nieko matyti. Po velnių! Tai buvo taip arti! Vairuotojas rėkia: „Aš nematau, aš nieko nematau!" Kaire ranka laikydamasis už šoninio lango rėmo, dešiniąja stengiuosi, kiek įmanoma, pavalyti priekinį stiklą. Vos nenukrintu nuo laiptelio, kai sunkvežimis staigiai pasuka į šalį, apvažiuodamas sviedinio išmuštą duobę. Išgąstis persmelkia mane iki kaulo smegenų, kai pamatau „savo" kapitoną, baugščiai iškišusį galvą pro mažą langelį brezente. Tai visiškai nenuostabu, nes žmonės sunkvežimyje taip pat labai sunerimę! Trys sunkvežimiai lekia tokiu greičiu, koks tik įmanomas visokių duženų pilname kelyje. Čia prieštankinis pabūklas vėl iššauna iš dešinėje esančios įlankos pusės. Kur dabar pataikys? Pamatau, kaip vos 100 metrų priešais mus sviedinys smogia į lengvąjį pėstininkų pabūklą, prikabintą prie sunkvežimio. Kadangi nudaužtas dešinysis ratas, jis blaškosi į šalis paskui sunkvežimį kaip beprasmiškai velkama metalo laužo krūva! Taip pat matau, kaip užpakalyje ant dangčio, kur susigūžę sėdi keletas žmonių, į viršų pliūpteli mažas ugnies liežuvėlis. Ten užsidegė keli atsarginiai minų paleidimo parako užtaisai vieno mano minosvaidininkų kišenėje ant krūtinės! Daugiau nieko negaliu įžiūrėti, nes, apšaudymui pasmarkėjus, turiu labai stipriai laikytis. Tikrai pašėlusios „automobilių lenktynės". Mus apšaudo iš abiejų pusių. Tai gali blogai baigtis. O kas gi čia? Pirmasis sunkvežimis mažina greitį! Dėl kokios priežasties? Ar į jį irgi pataikė? Susirūpinęs žvelgiu į priekį ir matau, kad sunkvežimis atsargiai ir lėtai nuvažiuoja žemyn į dešinę šalikelę! Kodėl jis taip važiuoja? Kas atsitiko? O paskui pamatau, kad reikia apvažiuoti sugriautą tiltelį per Virsingos upę, kuri pro čia įteka į marias. Be to, ten prigrūsta sudaužytų automobilių. Neramiai stebiu persikėlimą per upę, sunkvežimiai šioje vietoje turi riedėti labai lėtai. Važiuojama per nelabai gilią upės vietą. Kariai iššoka iš sunkvežimių, kad išstumtų juos į kitą krantą. Dabar esame puikiausi rusų prieštankinių pabūklų taikiniai! Laimė, mus šiek tiek pridengia keletas medžių ir krūmai. Viskas baigiasi gerai. Vėl esame ant kelio ir greit lekiame tolyn. Pamuštas pabūklas, tabaluodamasis į šalis, vis dar velkasi paskui sunkvežimį. Neilgai trukus privažiuojame Brandenburgo miestelio pakraštį. Ten mus pasitikę kareiviai labai nustebę kraipo galvas: „Vyručiai, kaipgi jūs važiavote plentu? Tai tikra beprotybė! Juk ten abiejose pusėse įsitaisę rusai!" Tai mes pastebėjome. Įsirengiame naujas ugniavietes prie marių. Dabar jau turiu galimybę perduoti savo kapitoną. Jį saugoti pavedu ryšininkui. Išvažiuoju ieškoti pulko štabo. Kai po kurio laiko

grįžtu, mano ivano jau nėra. Buvo atėjęs vienas leitenantas ir kapitoną įsakęs išvesti drauge su kitais belaisviais. Pasipiktinęs čiumpu motociklą ir išvažiuoju paskui juos. Juk dar negalėjo toli nueiti. Netrukus pasiveju būrį. Apžiūriu sunkiai žingsniuojančius belaisvius. Čia pamatau, kaip „mano" kapitonas man pamoja. Greitai paaiškinęs reikalą sargybiniams aš vėl jį atgaunu. Jis irgi tuo apsidžiaugia. O dabar – į pulko štabą. Adjutantas nori tuojau eiti su juo pas pulko vadą, bet aš sakau: „Pone vyresnysis leitenante, taip visiškai veltui kapitono aš neatiduosiu. Reikėtų butelio gero gėrimo ir cigarečių". Adjutantas nusijuokia ir sako: „Jūs tikras šantažistas, bet nueikite pas feldfebelį N. ir liepkite duoti tai, ko prašot, galite pasiremti manimi". Dar papasakoju jam, kokiomis aplinkybėmis kapitoną paėmėme į nelaisvę, o paskui pasiimu savo „atlygį už pristatymą". Ar pasakė jis ką svarbu, niekada nesužinojau. Gaila, pamiršau paklausti jo pavardės ir namų adreso. Vėliau dalinys gauna potvarkį, kuriame nurodoma iškart pranešti apie paimtus į nelaisvę karininkus ir pristatyti juos į štabą. Labai galimas dalykas, kad jis vis dėlto galėjo suteikti naudingos informacijos. Jo tolesnis likimas būtų mane irgi dominęs. Čia prie marių pabūname neilgai. Vykstame į patį Brandenburgą. Greitai pastebime, kad mūsų pusėje kažkoks sujudimas. Persigrupuojama ir rengiamasi puolimui.

Užmaskuoti 88 mm zenitiniai pabūklai Rytų Prūsijoje. 1945 m. vasaris.

Tankistų grenadierių
divizija Grossdeutschland
I a

Divizijos štabas
1945 m. vasario 5 d.

1945 m. vasario 5 d. divizijos vado įsakymas

1. Priešais diviziją yra šios priešo pajėgos: 16-ojo G.Š.K. daliniai (su 11-aja ir 31-aja G.Š.D.), 36-ojo G.Š.K. daliniai (su 16-aja ir 18-aja G.Š.D.) bei 26-osios G.Š.D. likučiai. Mūsų puolimas sutrukdė pradiniam priešo ketinimui prasiveržti su 16-uoju G.Š.K. prie Karaliaučiaus marių iš Kudrynų-Vandlaukių-Maulen apylinkių, o paskui su 11-aja G.Š.D. ir 36-ojo G.Š.K. daliniais pasukti į pietvakarius išilgai Karaliaučiaus-Brandenburgo plento. Nepaisydamas milžiniškų nuostolių priešas laikosi plano pasiekti Karaliaučiaus įlanką, prijungti savo pajėgas prie Karaliaučiaus pietinio fronto. Vėliau Vartų-Maulen-Valdburgo apylinkėse reikia tikėtis pasirodant savaeigių pabūklų ir dalinių su tankais „Stalin".

2.Tankistų grenadierių divizija „Grossdeutschland" laiko 1945 m. vasario 5 d. užimtą liniją Naujieji Kalbininkai-Valdburgas-Maulen-Vartai, kad po atskirų dalinių papildymo ir pergrupavimo 1945 m. vasario 6 d. atakuotų ir užimtų geležinkelio liniją Kabelbūdė-Karaliaučius.

3.Divizijai yra priskirti šie daliniai: 975-asis grenadierių pulkas (367-oji pėstininkų divizija) ir 816-asis sunkiųjų haubicų-mortyrų divizionas, palaikomas 81-ojo minosvaidžių pulko ir 1.64-ojo zenitinės artilerijos pulko.

4.Pozicinė gynyba pavedama šiems daliniams: dešinėje - „Grossdeutschland" fuzilierių pulkui be I bataliono. Kairėje - 975-ajam grenadierių pulkui su jam priskirtais „Grossdeutschland" 1-uoju fuzilierių pulku bei „Grossdeutschland" 2-uoju grenadierių pulku, „Grossdeutschland" grenadierių pulko prieštankinės ir zenitinės artilerijos kuopoms bei „Grossdeutschland" 1-ajam prieštankiniam divizionui.

Skiriamoji linija: į dešinę prie 562-osios folksgrena-

dierių divizijos - *Schoschen*: (562) - Naujieji Kalbininkai („Grossdeutschland") - Bergava. „Grossdeutschland" - tarp „Grossdeutschland" fuzilierių pulko ir grenadierių pulko (975) - fabrikas - 500 metrų į rytus nuo *Heide Waldburg*. Taškas „05" - 750 metrų į šiaurės rytus nuo Valdburgo pilies-pietvakarinis Maulen ketvirtis-Liudvigshofo palivarkas (fuzilieriai).

5. Nurodymai divizijai perdislokuoti: „Grossdeutschland" grenadierių pulkas be II bataliono ir be prieštankinių bei zenitinių kuopų - į Brandenburgą.

Batalionas „Brandenburg" - į Brandenburgą.

II grenadierių pulkas 975 - į Maulen pušyną.

Pionierių daliniai - į Pokarbius.

„Grossdeutschland" žvalgybos batalionas - į Perškų-Brandenburgo rajoną.

Divizijos štabo apsaugos kuopa - į *Heide Waldburg*.

6. Kovinė užduotis: kad būtų išlyginta pagrindinė fronto linija, iš kurios persigrupavus bus puolama 1945 m. vasario 6 d., „Grossdeutschland" fuzilierių pulkas naktį iš vasario 4 į 5 d. turi užimti Valdburgą, o 975-asis grenadierių pulkas - šiaurinę Maulen dalį ir pasirengti atsiimti Maulen pietinę dalį.

7. „Grossdeutschland" tankų pulkas kartu su tankų grupe, priskirta prie grenadierių pulko, frontaline ataka palaiko grenadierių pulko puolimą Honigbaumo miško rajone į šiaurę nuo Valdburgo, Maulen pušyno ir Vartų. Užtikrinti ryšį tarp tankų pulko ir tankų grupės batalionų vadų!

8. „Grossdeutschland" artilerijos pulkas (kartu su priskirtu 816-uoju sunkiųjų haubicų-mortyrų divizionu ir remiamas 81-ojo minosvaidžių pulko) sunaikina iššvalgytas priešo pradines pozicijas, atmuša jo atakas ir sudaro sąveikos sąlygas bendriems abiejų kaimyninių divizijų veiksmams. Vien pėstininkų pajėgomis vykdomoms nedidelėms atakoms atremti artilerijos nenaudoti. Trikdančiosios ugnies ir dvikovų su priešo artilerija turi būti vengiama. Nurodyta bendradarbiauti:

„Grossdeutschland" I artilerijos pulkui - su 975-uoju grenadierių pulku.

„Grossdeutschland" II artilerijos pulkui - su „Grossdeutschland" fuzilierių pulku.

Šio divizijos įsakymo tęsinio, deja, neturiu. Mūsiškio grenadierių pulko II bataliono užduotis būti kontratakos rezervu atakuojančiam III batalionui. Išeities pozicija yra už nediduko miškelio. Bendroji fronto linija eina maždaug per Kalbininkus–Naujuosius Kalbininkus–Valdburgą–Maulen–Vartus. Einame su savo minosvaidžiais užimti pozicijų. Iš paskos palengva privažiuoja transporto priemonės. Tuoj viskas prasidės! Numatyta: staigus puolimas nuo Naujųjų Kalbininkų–Kalbininkų palivarko–toliau Valdpotų (plytinė), o paskui Sepotai. Esame pasirengę. Gerai užsimaskavę, priešui nematomi. Mes dar nešaudėme. Neramu. Ar ivanas ką nors įtaria?

1945 m. vasario 5 d. Brėkšta rytas. Priešais mus plytintis „pistoleto" miškelis galbūt užimtas priešo. Turime žengti tolyn. Panašu, kad atėjo „X valanda". Mes einame į priekį, su mumis pulko vadas Hezemanas. Staiga kairiau priešais mus ir dešiniau už mūsų sustaugia reaktyviniai minosvaidžiai. „Na, rusams dabar nušvis gražus fejerverkas", – piktdžiugiškai pagalvoju! Tačiau tuoj įsitikiname, jog ši dovanėlė skirta mums! Jau minos atšvokščia, visi šeši sprogimai trenkia beveik vienu metu. O minosvaidžiai užkaukia dar kartą! „Visi bėga, slepiasi, sprunka – naktis lyg diena nušvinta!" (perfrazuojant Šilerį!). Kuo skubiau į priedangą! Po perkūnais! Niekur jokios duobės! Kniūbsčias guliu prilipęs prie įšalusios, vos apsnigtos žemės lyg pašto ženklas prie voko. Nedrįstu nė galvos kilstelėti, nosis sniege! Iš pradžių pamaniau, kad apšaudo mūsų pačių minosvaidžiai. Aplinkui mus labai arti griaudžia sprogimai! Paskui vėl ramu. Ačiū Dievui! Visur aplinkui žiojėja bjaurios išmuštos duobės. Ivanas vėl nubunda, dabar jis apšaudo mišką ir iš sunkiojo minosvaidžio. Čia akimirksniu atsiveria pragaras! Girdžiu šaukiant sužeistuosius: „Sanitarą!" O paskui garsius riksmus: „Pulko vadą užmušė!" Jis turėjo vadovauti operacijai. Nugirstu pasakojant, kad jis stovėjęs šalia savo šarvuotojo transporterio ir kalbėjęsis telefonu su generolu Lorencu (divizijos vadu), kai jį mirtinai kliudė minų skeveldros. Pirmasis susijaudinimas greitai atlėgo. Mes puolame! Vis dėlto puolama labai lėtai! Net ir „pistoleto" miškelii (jo forma panaši pistoletą), kur mums nurodyta įsirengti ugniavietes, pirmiau turi būti „išvalyti" priešai. Į pozicijas judame kartu su šiaurės rytų frontu. Pamažu darosi ramiau. Savo puolimu kol kas pasiekėme ne per daugiausia. Užtat patyrėme, kad rusai čia labai stiprūs! Mus pakeičia,.Pravažiavę pro pasistūmėjusią priekin pulko vadavietę atvykstame į mažą kaimelį. Ten išdėstyta reaktyvinių minosvaidžių baterija, ji šaudo labai intensyviai. Iš taip arti girdint jų šūvių kauksmą, visą kūną išpila šaltas prakaitas! Tokios baterijos kaimynystė yra gana pavojinga. Ivanas irgi netinginiauja, jis įtaria kaimelyje esant bateriją ir apšaudo ją iš savo „juodosios kiaulės" (15,2 cm). Išgirdę ivano šūvius, „žaibo greičiu" sprunkame į artimiausią priedangos apkasą. „Minosvaidžių kariai" dalijasi su mumis savo „nacistiniais paketėliais",

kurių turi daugybę. Ant jų užrašyta „Tik frontininkams jų šlovingoje kovoje“. Šie frontiniai, ypatingieji paketėliai atsirado nuo 1943 metų vidurio („Citadelės“ operacija). Turinys: dėžutė „Juno“ keksiukų, vitaminų dražė ir geros „Šokakolos“, šokolado apskritoje skardinėje. Puikus dalykas! Mūsų kuopos vadavietė yra vieno namo rūsyje. Ten gana ankšta, bet iš akmenų mūrytos sienos įkvepia pasitikėjimo. Mano minosvaidžiai gerose šaudymo pozicijose, viskas parengta kovai. Esu kviečiamas pas kuopos vadą vyresnįjį leitenantą Hinerką. Be manęs, dar ateina ir vienas lengvosios pėstininkų artilerijos puskarininkis. Prisistatome ir laukiame kokių naujų įsakymų.

1945 m. vasario 7–8 d. Stovime rikiuotėję išsitempę „ramiai“, o vyresnysis leitenantas Hinerkas pulko vado vardu mums įteikia „I klasės Geležinius kryžius“. Vos tik labai skubant perskaitomi apdovanojimo raštai, vėl kaukdami atlekia pabūklų sviediniai! Ivanas stengiasi užčiuopti reaktyvinių minosvaidžių baterijos pozicijas! Dar kiek pastovime nejudėdami, paskui tvirtai paspaudžiamos rankos: „Sėkmės, vyrai! Laikykitės!“ Išsivaikščiojame į savo vietas. Mano vyrukai drauge džiaugiasi mūsų apdovanojimais. Ar tada už tai gėrėme degtinę, net ir labiausiai pasistengęs, negaliu prisiminti. Naktį iš vasario 8-osios į 9-ąją dar kartą pakeičiamos pozicijos. Apsistojame labai didelėje Vėzdelių dvaro sodyboje plačių užliejamųjų pievų vietovėje priešais Kabelbūdę. Tarp pastatų įrengiamos pozicijos mūsų minosvaidžiams, paskirstomi sargybos postai ir išsidalijami „būstai“. Jų vietą visada reikia parinkti taip, kad būtų pridengta iš priešo pusės saugantis ivano šūvių tiesiai į langus, ir šiaip imtis visų kitų saugumo priemonių.

APSUPTIES KATILE PRIE MELZAKO–ŠVENTAPILĖS–ŽINTŲ

1945 m. vasario 9 d. Ryto šviesoje apžvelgę savo padėtį pamatome, jog esame fronto kyšulyje, nukreiptame lyg strėlė į rytus. Šiandien patikimai sutvirtiname šaudymo pozicijas, paskui dar kartą apsitvarkome savo būstuose. Puskarininkio Ramo vadovaujamas pirmasis skyrius pozicijas įsirengė už karvidės, o savo gyvenamąsias patalpas karvidėje sutvirtino storais rąstais. Antrasis mano būrio skyrius, vadovaujamas puskarininkio Šprengalos, įsikuria viename iš gyvenamųjų namų, jo ugniavietė – tarp pastatų. Čia Vėzdeliuose dar yra ir šaulių kuopa. Ieškodami vietos sekyklai, atkreipiame dėmesį į kalvą už kelių šimtų metrų į šiaurę, kuri pagal žemėlapį čia yra viena iš aukščiausių – 29,9 metro. Žemėlapyje jai suteiktas „Smėlio kalno“ pavadinimas. Kol kas čia esame beveik vieni, tad galiu pasirinkti tinkamą vietą sekyklai „Smėlio kalno“ viršūnėje. Nuo čia labai geras matomumas visomis kryptimis. Šiaurėje matyti Naujieji Kalbininkai ir dar toliau už jo, beveik iki Valdburgo. Rytų kryptimi – Jieskiemis, o į šiaurės rytus – Sepotai. Už keleto

šimtų metrų į rytus mūsų fronto smaigalyje yra Vangnikų palivarkas. Ten ant sodybos namo stogo už kamino turiu įsirengęs antrąją sekyklą. Pietinėje ir pietrytinėje pusėje yra užliejamųjų pievų plotai beveik iki pačios geležinkelio linijos, vedančios į Karaliaučių. Prie geležinkelio Katarinlaukio palivarkas. Toliau į pietus tarp geležinkelio ir plento į Karaliaučių Kabelbūdės kaimas. Iš paminėtų vietovių mūsų užimtos yra Vangnikų palivarkas ir Kabelbūdė. Kadangi nuo kalvos puikus matomumas, tai kitomis dienomis greta mūsų įsikuria ir kitų ginklų rūšių sekyklos. Vandens išplautoje smėlio lomoje už „kalno" savo apkasuose tūno telefonistai ir radistai. Kadangi jau esame priešo apsuptyje, tai labai svarbu turėti galimybę stebėti visomis kryptimis. Kitomis dienomis girdime mūšių triukšmą – artilerijos ir tankų pabūklų šūvius. Griaudžia kaip reikiant! Tai Melzako, Šventapilės ir Žintų regionas. Giedromis dienomis esant geram matomumui, ten galima įžiūrėti dūmus virš degančių namų ir pilkai balkšvas dūmų juostas po mūsų reaktyvinių minosvaidžių šūvių. Pas mus dar palyginti ramu. Vėzdeliuose pro aukšto namo pastogės langelį galima gerai matyti užlietą pievų plotą, o už jo prie Katarinlaukio palei geležinkelį – kelio apeivio namelį. Ten jau rusai. Nuotolis apie 1800 metrų. Šalia namelio matau rusų minosvaidžio ugniavietę. Matau ir ten lakstančius ivanus. Tiesą sakant, šia kryptimi „fronto" nėra, nes tarp mūsų ir ivano slūgso potvynio vanduo. Vis dėlto tuos ivanus visada stebiu tuo metu, kai nebūnu ant „Smėlio kalno". O iš sekyklos ant namo stogo Vangnikų palivarke matau Jieskaimio stogus. Atstumas nuo čia iki marių maždaug 5000 metrų. Tai nėra labai toli! Iki Šventapilės dar toliau. Tolėliau į vakarus *Morken* palivarkas. Ten bataliono vadavietė. Iš „Smėlio kalvos" sekyklos apylinkes ir ivanų pozicijas galiu puikiai stebėti pro stereožiūronus, pasiimtus iš pamušto šarvuotojo transporterio. Nors antrosios sekyklos Vangnikų palivarke priedanga prastesnė, tačiau matomumas iš jos geras. Kelią, vedantį prie jo, kartais apšaudo rusų snaiperiai. Kelyje Jieskiemis–Vardynai priešais mūsų „Smėlio kalną" rusai turi išsikasę savo tranšėjas. Prie vieno miškelio esu pastebėjęs stovint jų prieštankinį pabūklą. Vieną saulėtą dieną ivanas visiškai suįžūlėjęs pradeda už jau minėto kelio įrengti prieštankinių pabūklų pozicijas. Jis ten jau ir pabūklus išdėsto. Mane erzina tai, kad tenka rankas sudėjus taikstytis su tokiomis jo užmačiomis! Kodėl tų prieštankinių pabūklų neapšaudo artilerija? Atsakymas paprastas! Todėl, kad trūksta šaudmenų. Tačiau aš turiu daugybę rusiškų minosvaidžių minų ir tinkamą šaudyti trofėjinį minosvaidį, tik, gaila, be taikiklio. Pranešu apie savo sumanymą ir mes nutempiame „Lotę" (taip pavadinau minosvaidį) ir daug šaudmenų *Morken* link. Pusiaukelėje atvirame lauke didžiulė kaugė šiaudų. Minosvaidis atsiduria už tos kaugės, o sekyklos vieta bus ant kaugės viršaus. Pirmieji šūviai ivano pusėn iššaunami „iš akies". Mes jam siunčiam atgal jo paties

minas. Nekantraudamas žvelgiu pro žiūroną ieškodamas sprogimo vietos. Nors ir girdžiu minų sprogimų trenksmą, tačiau negaliu suprasti, kur jos nukrito. Tik po trečio šūvio nustatau nuotolį ir kryptį. Dabar jau šūvis seka šūvį! Tikras malonumas gerokai pačirškinti ivaną jo paties šaudmenimis! Po pirmųjų pataikymų į tranšėjas ivanai išsilaksto. Pristabdau juos taikliu šūviu. Keletą ivanų kitiems tenka nunešti. Dabar jie turbūt nebus tokie įžūlūs įrengdami savo pozicijas mūsų panosėje! Dar kiek pašaudome, o tada ore išgirstu šnypštimą, ir trys atlėkusios rusų minosvaidžio minos sprogsta maždaug už šimto metrų prieš šiaudų kaugę. Jau pagal atšnypščiančios minos garsą mes žinom, kur ji nukris, – per toli ar per arti! O gal mūsų buvimo vieta jau išaiškinta? Nenorėčiau tuo patikėti. Tačiau nustoju šaudyti, tad ivanas, ko gera, pagalvojo: „Aha, dabar jie nutilo! Matyt, tiksliai pataikiau". Kitos trys minos tyliai sušnypštusios pralekia pro šalį ir sprogsta dauboje už mūsų nepadarydamos jokios žalos. Paskui, kai taip nemandagiai užklupome rusus, įrengiančius savo pozicijas, ir dar taip gerai keletą kartų pataikėme, vėl išardome minosvaidį ir tempiame atgal į Vėzdelius. Kitą dieną prieš mus išdėstytos rusų pajėgos vis labiau stiprinamos. Turime būti velniškai atsargūs, nes jie jau suprato, kad tos „Smėlio kalvos" reikšmė yra ypatinga. Gal kažkuo išsidavėme, o gal jie užpelengavo mūsų radijo siųstuvą? Deja, kai kurie mūsiškiai per daug atvirai ir įžūliai vaikščiojo po apylinkes. Jau ir mes patys per lietų lipame į „Smėlio kalvą" su išskleistais skėčiais. Nelabai patogu atiduoti pagarbą vyresniesiems karininkams su skėčiu rankoje, tačiau, žvelgiant į tai su juoduoju humoru, viskas vyksta kuo puikiausiai. Rusai pašaudo į mūsų sekyklas, jų sunkieji minosvaidžiai jau keletą kartų pavojingai apšaudė „Smėlio kalvą" ir smėlėtas daubas aplink ją, kuriose pėstininkai, jausdamiesi priešui nematomi, elgiasi gana nerūpestingai. Ore girdimas tik trumpas šnypštelėjimas, po kurio nuaidi 12 cm kalibro sprogstančių minų bjaurus garsus ir labai trumpas garsas „breč-č-č!" Paprastai vienu metu atlekia nuo keturių iki šešių minų! Minosvaidžio šūvius, kitaip nei artilerijos šūvius, sunku išgirsti, nes jis šaudo labai stačiu kampu į viršų. Kai prityrę kariai išgirsta tą jų „pokšt-pokšt-pokšt-pokšt", kurį kautynių triukšme išgirsti vargu ar įmanoma, tai jie žino, jog dar turi apie dvidešimt sekundžių įšokti į priedangą. Tad kasamės kuo giliau į smėlėtą žemę, tačiau apkaso perdanga tiesioginio pataikymo vis tiek neatlaiko. Kai sykį užėjo smarkus lietus, tai visa molio ir smėlio perdanga užkrito ant mūsų. Dabar prie visų kitų nemalonumų prisideda į vidų varvantis lietaus vanduo! Per karą žmogui labai reikia sėkmės. Ivanas darosi vis įžūlesnis. Dabar jo artilerija apšaudo ir mūsų Vėzdelių sodybą. Naktimis šaudo padegamaisiais sviediniais, dėl to užsidega pastogėje sukrautas šienas. Išgelbėti klojimo negalime, tačiau, įgiję patirties, apsaugome karvidę numesdami į šalį ant jos sukrautus šiaudus.

Kad apsaugočiau savo būstą nuo skeveldrų, uždangstau langus keletu storų čiužinių. Mano žmonės kažkur rado rusišką kulkosvaidį „Maksim“ ir daug šovinių. Padėjęs ant lovos lentą, pastatau ant jos tą kulkosvaidį antrame namo aukšte. Langas uždengtas maišu, kuriame palikta tik maža kiaurymė šaudyti. Iš čia gerai matau geležinkelio ruožo apeivio namuką ir šen bei ten bėginėjančius ivanus. Ryšininkas, paėmęs mano 10 x 50 žiūroną, dar kartą apžvelgia vietovės orientyrus. O tada prasideda! Šaudau pro galinės kambario sienos lango skylę į Katarinlaukį, kur ivanas greta apeivio namelio turi pasistatęs minosvaidį, tačiau, norėdamas iš pradžių įsišaudyti, pro ilgą taikiklį užfiksuoju taikinį – kelio apeivio namo įėjimo duris. Tada mūsų kulkosvaidis prapliumpa šaudyti! Tik būnant patalpoje, neįmanoma ištverti šūvių trinksėjimo! Pliekdamas ivaną, pasiunčiu jam atgal jo paties šovinius iš visos kulkosvaidžio juostos (ji medžiaginė, ne tokia kaip mūsų metalinė juosta). Dėl baisaus triukšmo ausys lyg užgultos. Tik tada, kai 6-osios kuopos vadas pasako manąs, jog rusai, atsakydami į šį smarkų šaudymą, greitai paleis į mus savo minosvaidžių ugnį, apgailestaudamas nustoju šaudęs. Ivanai buvo gerokai pašokdinti! Vietovė tarp Vėzdelių ir Katarinlaukio užtvindyta, toje pusėje laikome tik negausius sargybos postus. Savo šaudymu noriu rusams parodyti, jog mes juos atidžiai stebime ir esame viskam pasirengę. Pro žiūroną matau, kaip rusai bėga lauk pro duris į savo ugniavietes. Paimu šautuvą M-98 ilgesniu vamzdžiu. Šiaip mes ginkluoti kiek trumpesnio vamzdžio karabinais, tačiau į tolimą taikinį geriau šaudyti iš ilgesnio šautuvo. Iš pradžių dėl juoko sykį iššaunu padėjęs šautuvą ant lango skersinio ir žvilgtelėjęs pro taikiklio kryptuką – taip, turbūt teks pataikyti iš maždaug 1800 metrų atstumo? Iš pradžių taikausi į namo vidurį. „Pokšt“ – trenkia šūvis! Tik kurgi ta kulka pataikė? Mano ryšininkas atidžiai apžiūrinėja namą pro žiūroną. „Štai ten! Bet 100 metrų per arti! Mačiau ištiškusį vandenį!“ Po trijų ar keturių šūvių, kaskart vis aukščiau pakeldamas šautuvo vamzdį ir jau taikydamasis į namo kaminą, beveik pataikau į duris. Taigi dabar nusitaikyta į kaminą, vaikinukas stebi duris pro žiūroną ir laukia. „Na, vaikine, kai pamatysi ką išeinant pro duris arba mėginant įeiti, iškart pasakyk! Tada aš jam kaukštelėsiu! Cha, cha, cha!“ Vėl prisidedu šautuvą prie peties, lukteriu šiek tiek ir ramiai nusitaikau į kaminą! „Puskarininki, durys atsidaro! Eina lauk!“ Nekvėpuodamas taikausi tiesiai į kaminą. Šūvis! „Cha, cha, jis kaip reikiant išsigando!“ – džiugiai sušunka mano stebėtojas. Vos ten kas nors sujuda, aš vėl šaunu tuo pačiu nusitaikymu. Nematau jokio ivano krintant, tačiau durų niekas daugiau neatidarinėja. „Snaiperis!“ – turbūt taip pagalvoja ivanai. Bataliono vadavietėje *Morken* miestelyje vakariniame pasitarime pas dalinio vadą išgirstu apie drąsų sumanymą. Kadangi nustatyta, jog greta kelio apeivio namo Katarinlaukyje, be minosvaidžių baterijos, dar yra įrengtos

ir prieštankinių pabūklų pozicijos, vadinasi, name gali būti maždaug nuo 30 iki 40 rusų, tad ketinama lokomotyvu stumtelėti aviacinių bombų prikrautą vagoną ir paleisti jį riedėti kelio link prie apeivio namo. Sprogdikliai bus nustatyti taip, kad bombos sprogtų vagonui tiksliai susilyginus su namu! Apie šį planą sužinau vakare per pasitarimą. Po „oficialiosios dalies" kuopų ir būrių vadai dar valandėlę draugiškai šnekučiuojasi. „Vyručiai, – mąstau aš, – spektaklis turėtų įvykti dar šiąnakt! Mums reikia perspėti savo žmones, nes nuo to būsimojo siaubingo sprogimo net Vėzdelių namai gali sugriūti!" Kadangi aplinkybės leidžia rusams pasiklausyti telefono ar radijo ryšio pokalbių, tai žmones reikia perspėti kiekvieną atskirai ar per ryšininką. Tad pirmyn! Bėgu siauru takeliu palei vandeniu užlietos lygumos pakraštį. Nenubėgus nė poros šimtų metrų, ausis užgožia šautuvų ir kulkosvaidžio šūvių trenksmas. Vienu šuoliu stryktelėjęs, užsiglaudžiu už storo medžio kamieno. Iki kaimo tik kokie 300 metrų. Ar rusai mane pamatė? Juk naktis tokia tamsi? Gal kulkosvaidžio papliūpos ir šautuvų šūviai tik atsitiktiniai ir skirti ne man? Galbūt šaudo vien pagąsdinti? Žvilgteliu į aiškiai šviečiantį savo naujo „Jūrų kapitono laikrodžio" ciferblatą. Velniai griebtų, iki vidurnakčio tik septynios minutės. Juk tada ivanas turi gauti tą planuotą baisiąją bombų staigmeną? O aš čia stoviu kaip įkastas stulpas, kai mano žmonės nieko apie tai nežino! Pagaliau tas idiotiškas šaudymas kiek aprimsta ir vėl galiu bėgti. Kai pribėgu mūsų nakvynės vietą kaime, yra jau septynios minutės po vidurnakčio. Žmonės nepatikliai žiūri į mane, nenori patikėti, kad jiems gali grėsti pavojus. Be to, niekas nenori lįsti slėptis į šaltą rūsį. Jiems atrodo, jog ir čia pakankamai saugu. Su keletu karių stovime už namo sienos, žiūrime Katarinlaukio bei geležinkelio apeivio namo pusėn ir atidžiai klausomės. Tada išgirstame važiuojant lokomotyvą ir riedančių vagono ratų džerškėjimą. Išsižioti, ausis užspausti delnais! Tačiau laukto pasibaisėtino sprogimo negirdėti. Galimas dalykas, kažkas nepavyko. Mes išsiskirstome po namus. Prieš tai dar patikrinu sargybos postus užtvinusios vietovės pusėje. Naktis praeina ramiai. Kitą rytą pasirodo pavienis rusų lėktuvas (Il-2) ir, skrisdamas skutamuoju skridimu, numeta ant bėgių vieną bombą, kad „fricai" negalėtų pakartoti savo suplanuotos „kiaulystės!" Kita naktis irgi rami. Su savo skyrininkais pakeičiu stebėtojus ant „Smėlio kalno". Jo viršūnėje mėginame išsikasti „bunkerį", tačiau byrantis smėlis tam nelabai tinkamas. Užtat su mūsų nedidukais stereožiūronais nuo viršaus viskas puikiai matoma. Ivanai gana nesivaržydami bėgioja priekin–atgal per kelią. Lengvai galima stebėti kiekvieną iš jų atskirai. Rusai ten uoliai kasa apkasus, tai iš tiesų nepanašu į rengimąsi puolimui. Jieskiemio kaimo matomi tik stogai. Giedrą dieną beveik pietvakariuose už mūsų, Žintų pusėje, girdėti kautynių triukšmas (Melzako–Šventapilės–Žintų katilas), žvelgiant ten pro žiūroną, abiejose pusėse

matyti sviedinių sprogimai. Nepaliaujamai kaukia „Stalino vargonai“ ir mūsiškiai reaktyviniai minosvaidžiai. Šiuo metu ivanas ten labai veiklus! Tas dažnas „rum-m-s“ kelia grėsmės įspūdį, kurį sustiprina žybsintys tankų ar prieštankinių pabūklų šūviai, griaudžiantys aplink mus. Man atrodo, kad rusai ten prasiveržė. Prie mūsų ivanas nepradeda jokio puolimo, užtat labai stengiasi sustiprinti savo pozicijas priešais „Smėlio kalną“. Kitą dieną tampa žinoma apie plačią užminuotą zoną tarp mūsų sekyklų ir rusų pozicijų! Tie daikčiukai atvirai guli ant žemės. Aš atitinkamai pažymiu juos savo žemėlapyje, nes po dienos jie visi pranyksta žemėje. Ivanas seniai yra pastebėjęs, jog čia, ant „Smėlio kalno“ (29,9 aukštuma), turėtų visko būti. Turime net radijo aparatūrą, kurią nesunku užpelenguoti, be to, palyginti ramiu metu visur nesislapstydami laksto keletas kareivių. Iš čia eina daug telefono ryšio linijų į atskiras šaudymo pozicijas ir į bataliono vadavietę. Visiškai galimas dalykas, kad ivanas gali mūsų klausytis. Todėl čia, viršuje, kasdien darosi vis nejaukiau. Mūsų gražiąją aukštumą jis reguliariai apšaudo iš Jieskiemio iš savo sunkiojo minosvaidžio (12 cm). Mes giliname apkasus ir stengiamės būti kuo atsargesni! Tie minosvaidžiai turi bjaurią savybę: atlekiančios minos dažniausiai išgirstamos per vėlai. O tada ir pasislėpti gali jau nespėti! Tokių minosvaidžių ivanas turi labai daug! To galima tik pavydėti! Be to, smėlio daubas už mūsų jis užminuoja tais savo pavojingais daikčiukais, ir mes, deja, negalime sutrukdyti! Dabar prie visų nesėkmių dar pradeda smarkiai lyti. Vakare, būdamas bataliono vadavietėje Morkiuose, gaunu telefono pranešimą iš „Smėlio kalno“ sekyklos, kad dėl smarkaus lietaus iš dalies įgriuvo mūsų bunkeris. Tai liūdna žinia! Juk tikėjomės, jog iš molio ir smėlio supilta bunkerio perdanga gali atlaikyti net apšaudymą. Kareiviai sekyklą tvarko, tad gal viskas bus gerai. Pereinu į antrąją sekyklą. Vangnikų palivarke namo su įlūžusiu stogu pastogėje užsiglaudžiu už kamino. Greta manęs įsitaisė sekyklą ir lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklo (7,5 cm) stebėtojas vyresnysis feldfebelis Grosė. Ivano artilerijai mus apšaudant, abu strimgalviais lekiame žemyn, į rūsį! Čia priešais mus rusai stato žemės įtvirtinimus. Matau ilgą ivanų koloną, atvykstančią statyti iš Katarinlaukio. Ilgą kelio ruožą jie eina nematomi už krūmų. Kurį laiką stebėdamas, nustatau tų tipų pamainos laiką, o tada, patykojęs akimirką, kai keičiantis jų ten būna dvigubai daugiau, surengiu jiems smagią ugnies pirtį, prieš tai nepastebimai, lyg tarp kita ko, įsišaudęs taikinį. Tad rezultatas puikus! Kai šaudymo pozicijose esantis puskarininkis praneša: „Iššovė keturi minosvaidžiai!“, įdėmiai žvelgiu pro žiūroną į ivanus, kurie dirba nieko neįtardami arba šiaip stoviniuoja. Per tas trumpas dvidešimt sekundžių po „iššovimo“, kol minos lekia į taikinį, matau, kaip kai kurie, žvilgtelėję į viršų, žaibiškai parkrinta kniūbsti. Tačiau tarp jų jau sproginėja 8 cm kalibro minos! Tie, kurie dar gali bėgti, sprunka į

OSTPREUSSEN-FELDPOST

Diese Karte wird bevorzugt befördert

FELDPOST b 25.2.45

Es gibt in diesem Schicksalskampf für uns nur ein Gebot: Wer ehrenhaft kämpft, kann damit das Leben für sich und seine Lieben retten!
ADOLF HITLER

UNSERE PAROLE:
TAPFER UND TREU!

An Familie Hans Rehfeldt

21 Hagen i/W
Mackensen Str. 8

Abs.: Uffz. Hans Heinz Rehfeldt 09964 F

Rytprūsių lauko paštas siunčiamas pirmiausia, suteikiant privilegiją ten kovojantiems kariams.

Katarinlaukį. Persekioju juos skubiomis komandomis šaudyti. Yra užmuštų ir sužeistų! Matau keletą ivanų, nešančių saviškius. Kai jie atsiduria Katarinlaukyje, paleidžiu keletą salvių į geležinkelio ruožo apeivio namelį. Jos pataiko į ten esančias minosvaidžių pozicijas, nukreiptas į Kabelbūdę. Iki šiol jie mus apšaudė būnančius Vėzdelių kaime. Aiškiai matau ivanus užtaisinėjančius minosvaidžius ir šaudančius. Savo minosvaidžiais galiu jiems daugiau ar mažiau trukdyti. Atsilygindamas ivanas apšaudo mūsiškį Vėzdelių kaimą iš artilerijos pabūklų. Dėl to išlaksto kone visi langų stiklai. Naktį atvyksta generolas su keliais aukšto rango ponais inspektuoti pozicijų. Suvokiame, jog mus turi pakeisti. Kur dabar teks mums traukti? Atvyksta mūsų pamaina, susirenkame prie Morkių kaimo (bataliono vadavietė). Iš ten sunkvežimiais važiuojame į Perviltų mokyklą.

OPERACIJA „ORDINO RITERIS“

1945 m. kovo 4–5 d. Sužinome, kad turi prasidėti puolamoji operacija. Įsakymas ateina tiesiogiai iš armijos vadovybės (generolas Miuleris[1]). Tas geradarys nesėdi apsupties katile ir nėra labai mėgstamas aukšto rango karininkų! Imamės visų pasirengimo priemonių! Kiekvienas kareivis gauna po „Rytprūsių pašto atviruką “ su išspausdintu šūkiu „Drąsus ir ištikimas“, kurį galime pasiųsti į namus. Kai kurie, gavę šį atviruką, pamanys: „Paskutinis sudie nuo kritusio didvyrio!“ (mano atvirukas yra tarp mano atmintinų daiktų!). Operacijos „Ordino riteris“ tikslas – prasiveržti į pietus nuo Konradsvaldės, paskui apeinamuoju manevru smogti į vakarus

1 Eugen Müller (1891–1951) – generolas leitenantas, vienas iš nacistų partijos štabo (NS-Führungsstab) vadovų politiniam ideologiniam darbui kariuomenėje.

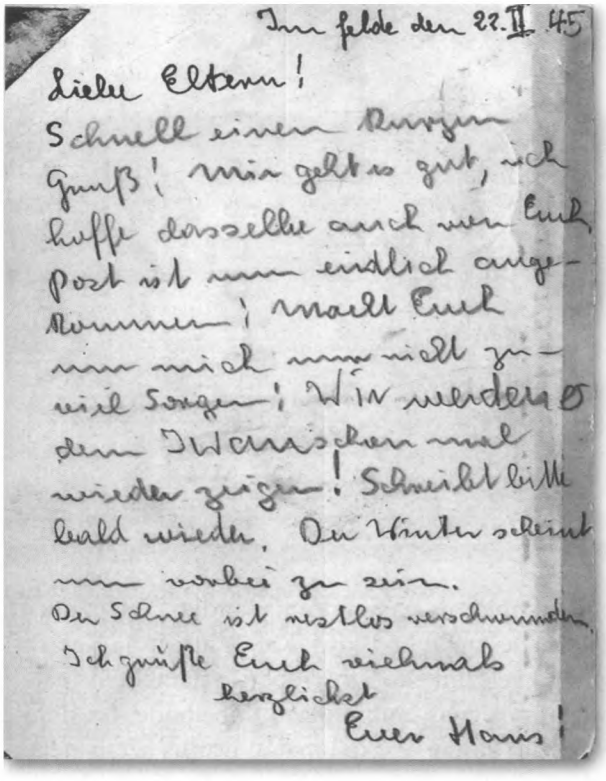

Im felde den 22.II.45

Liebe Eltern!

Schnell einen kurzen Gruß! Mir geht es gut, ich hoffe dasselbe auch von Euch. Post ist nun endlich angekommen! Macht Euch nur nicht zu viel Sorgen! Wir werden es dem Iwan schon mal wieder zeigen! Schreibt bitte bald wieder. Der Winter scheint nun vorbei zu sein. Der Schnee ist restlos verschwunden. Ich grüße Euch vielmals herzlichst

Euer Hans!

Sunkią valandą reikia optimizmo. Hansas Heincas Refeldtas mėgina raminti nuolat nerimaujančius dėl sūnaus namiškius.

Žintų link sunaikinant šiaurės kryptimi besiveržiančią priešo grupuotę. Naujasis mūsų pulko vadas yra majoras Kriucmanas[1], anksčiau vadovavęs išformuotos 18-osios tankistų grenadierių divizijos 51-ajam pulkui.

1945 m. kovo 6 d. Trečią valandą nakties skelbiama kovinė parengtis, prasideda puolimas. Leidžiamės bėgti palei geležinkelio liniją kelio apeivio namelio link. Iš pradžių, rodos, sekasi neblogai, tačiau paskui... Nuo geležinkelio pylimo mus pasitinka labai smarki užtveriamoji ugnis. Ataka įstringa! Mūsų artilerija paleidžia iš viso 12 ar 15 šūvių! Ir viskas! Nėra šaudmenų! Nauja ataka paskirta 15.00, tačiau ji irgi nesėkminga! Rusų gynyba čia velniškai stipri! Viskas atšaukiama! Fuzilieriai pasuka atgal į savo senąsias pozicijas *Maulen*, o mes grįžtame atgal į Vėzdelius. Ten paliekame savo pozicijas ir sunkvežimiais pervažiuojame į mažą kaimelį. Tai vadinama „pasirengimu naujam puolimui“. Patikrinami ginklai, minosvaidžių minos rūpestingai nušluostomos žibaluotais skudurais, apžiūrimi asmeniniai ginklai. Vakare būrininkai kviečiami pas kuopos vadą. Su štabo ponais karininkais jis kažką švenčia dideliame name. Veikiausiai gimimo dieną? Laukdami priebutyje, girdime, jog ten labai linksma. „Puota maro metu?“ Pasiuntiniai zuja priekin ir atgal papildydami alkoholio atsargas. Pasišaukiame vieną iš jų ir liepiame

1 Friedrich-Karl Krützmann (1917–2004) – majoras, vėliau pulkininkas leitenantas, „Grossdeutschland“ grenadierių pulko vadas iki karo pabaigos.

pakviesti 8-osios kuopos vadą – būrininkai laukia. „Klausykit, vieną butelį palikit čia, ponai karininkai ten viduj jo tikrai nepasiges“, – taip sakydamas paimu iš sumišusio vaikino rankų butelį prancūziško likerio „Chartreuse“ ir įsikišu į talpią savo žieminės uniformos kišenę. „O kas toliau?“ – užsirūkydamas murma vyresnysis feldfebelis Grosė (lengvosios pėstininkų artilerijos būrio vadas). – „Nenutuokiu, bet, tuoj sužinosime“, – gūžteliu pečiais ir suklūstu, kai pro atsivėrusias duris išeina mūsų vadas vyresnysis leitenantas Hinerkas. Jo išvaizda gana rimta, sveikindamasis paspaudžia mums rankas ir nusiveda į gretimą patalpą. Ten sudrimbame į gilius fotelius. Apžvelgęs nesėkmingą vakarykštę dieną, sulaukiu tik liūdno šyptelėjimo. „Na, na, tik ne taip priekaištingai!“ Daugiau niekas neprataria nė žodžio. Jis išskleidžia žemėlapį, kuris yra tarp mano atsineštų dokumentų, ir aiškina savo sumanymą. Dar šiąnakt mudu su savo būriais turime parinkti ir užsiimti geras pozicijas minosvaidžiams bei pabūklams, o patys turime rasti tinkamas vietas sekykloms. Jis žemėlapyje parodo keletą lomų, kuriose, jo manymu, būtų paranku įrengti ugniavietes. Tolesnis planas toks: atakos pradžia – 3.00 su parengiamąja artilerijos ugnimi ir tankų parama. Tada II batalionas su 6-ąja, 7-ąja ir 8-ąja kuopomis sunkvežimiais nugabenamas į priešakines gynybos pozicijas, išlaipinamas ir vedamas į ataką. Iki to meto mes jau turime būti įsirengę ugniavietes ir įsišaudę taikinius. Savo ugnimi turime paremti puolimą. „Tada ateisiu pas jus į sekyklą. Visa kita priklausys nuo aplinkybių“. Mes aptariame dar keletą „techninių“ klausimų, tokių, kaip aprūpinimas šaudmenimis ir maisto produktais (pastarieji visada ypač svarbūs). Kai vadas mus išlydi, kiek šyptelėjęs užsimenu: „O kaip dėl butelio stipresnio – dėl drąsos?“ Jis nusišypso ir savo pasiuntiniui paliepia atnešti mums butelį trijų žvaigždučių konjako. „Tik prašau nepersistengti, nes rytoj ankstų rytą turite būti aiškaus proto!“ – „Klausau, pone vyresnysis leitenante!“ „Šūdas, dabar nei išsimiegosi, nei pailsėsi“, – sako vyresnysis feldfebelis Grosė. – „Rytoj anksti bus triukšmelio!“ Žemėlapyje numatome žygio maršrutą ir išsiskiriame. Žmonės, kurių dalis jau miega ar dar šnekučiuojasi, nelabai sužavėti mano pranešimu apie puolimą ankstyvą rytą. „Po valandos raportuoti apie pasirengimą žygiui, viską pakrovus puolimui!“ Vairuotojai trumpai išbando variklius ir tempia į sunkvežimius savo „mitalo dėžutes“ bei miegmaišius. Kareiviai išvynioja sunkvežimių tentus, pritvirtina juos diržais ir rengia minosvaidžius bei kitus ginklus kovai. Aš sėdžiu patogiame krėsle ir mirksinčioje „Hindenburgo žvakės“ šviesoje susimąstęs kramtau savo duonos davinį su mėsos konservais. Paskui keletas gurkšnių karštos kavos iš gertuvės. Grįžęs iš vadavietės, dar nebuvau nusiavęs aulinių batų. Vis dėlto tikiuosi čia dar keletą valandų pasnausti. Pasišaukiu vieną iš savo žmonių: „Richteri! Ateikit minutėlei, nuaukit man batus“. O, kaip gera! (Richteris per karą liko

gyvas. Mačiau jį sužeistą, kai minosvaidžio sviedinio skeveldrų sužeistas į abi kojas plaukiau 10 000 tonų talpos laivu iš Piliavos į Svinemiundę. Vėliau jis iš Vokietijos išvyko į Kanadą). Sudriskę ir purvini autai prilipę prie tokių pačių purvinų pėdų. Nuo paties Karaliaučiaus turėjau vaikščioti apsiavęs guminiais botais. Autai išdžiovinami ir aš juos vėl užsivynioju ant pėdų. Mano ankstesnis ištikimas ryšininkas Giunteris Lorencas, neseniai tapęs puskarininkiu ir taip pat apdovanotas I klasės Geležiniu kryžiumi, klausia mane, ar dabar jam pagaliau leidžiama savarankiškai vadovauti skyriui. Kai pasakau, jog noriu jį pasilaikyti prie savęs „ypatingiems pavedimams", pasijunta gerokai nusivylęs. Turbūt žinau, kodėl taip elgiuosi. Jis garbėtroška ir karštakošis. „Giunteri, geriau ant kaklo nešioti pašventintą kryželį, nei pelnyti Riterio kryžių, o paskui – beržinį kryžių ant kapo!" Baigęs valgyti patikrinu savo cigarečių atsargas. Užteks dar keletui dienų. Vidun įeina barzdota žmogysta ir raportuoja: „Trečiasis skyrius žygiui ir kautynėms pasirengęs!" – „Gerai, Brunai, sėskis". Paskui paeiliui įeina ir kiti skyrininkai pranešti, kad jų skyriai „pasirengę". Valandėlę pabūname drauge. Paleidžiu ratu gertuvę su „trimis žvaigždutėmis", paskui paduodu ją vienam iš ryšininkų (jefreitoriui Henchenui), kad ir kiekvienam kareiviui dar tektų gurkšnelis. Laikas išvykti. Atsistojęs einu prie privažiavusių sunkvežimių, kurie jau tiek metų yra tapę mūsų namais, nes juose laikome savo žygio aprangą ir skalbinių maišelius. Tai seni geri 3,5 tonos „Opel Blitz". Kolonos priekyje „mano" „Peugeot", kurio maskuojamasis baltų kalkių sluoksnis vietomis jau gerokai apsilaupęs. Skyriai sulipa į sunkvežimius, jų skyrininkai sėdasi į kabinas. Pereinu sunkvežimius, iš eilės prie užpakalinių bortų, paklausdamas: „Ar viskas gerai?" Paskui, įlipęs į savo „Peugeot" liepiu važiuoti. Be šio „Peugeot", turiu dar du „Opel Blitz". Išvažiuoja ir kažkur nuošaliau stovėjęs lengvosios pėstininkų artilerijos būrys. Mūsų sunkvežimiai seka jam iš paskos. Važiuojame snieguotu, vietomis apledėjusiu keliu. Sankryžose sustojame pasitikrinti, ar teisingai važiuojame. Mes nenorime pakliūti pas ivaną. Vis artyn signalinių raketų švysčiojimai, šūvių blyksniai ir sprogimų trenksmas. Dangus atrodo, lyg jame amalas blykčiotų. Privažiavę Konradsvaldę, sustojame, žmonės išlipa iš sunkvežimių ir, nešini minosvaidžiais bei šaudmenų dėžėmis, einame kauburiuota, grioviais išraižyta vietove. Kur yra priešakinė fronto linija, to čia niekas nežino. Toks įspūdis man susidaro, kai randame ir kitus dalinius, kurie taip pat nežino, kur iš tiesų yra ta fronto linija. Galiausiai vienoje dauboje aptinkame 14-ąją kuopą (III batalionas). Ji jau įsirengusi keletą „bunkerių". Buvau kaip tik belendąs į vieną iš tų „bunkerių" norėdamas gauti bent kokios informacijos, kai ivanas pradėjo apšaudyti daubą iš minosvaidžių. Smarkiai griaudžia sprogimai. Dėmesį patraukia garsūs mano žmonių šauksmai. Turbūt kažkas nutiko! Bėgu prie saviškių ir pamatau, kad

„Grossdeutschland“ grenadierių pulko 8-osios kuopos IV būrio puskarininkis Giunteris Lorencas mirtinai sužeistas. Ką tik pakeltas į puskarininkius jis buvo pareiškęs norą pagaliau vadovauti minosvaidininkų skyriui, tačiau negavo leidimo. Neliko dar vieno gero, ištikimo kovos draugo. Tai pirmoji skausminga netektis nuo puolimo pradžios. Mes norime pereiti Elbingo–Karaliaučiaus plentą. Prieš mus nedidelis viadukas virš kaimo keliuko. Kol vienoje lomoje įrengiamos pozicijos minosvaidžiams, aš su savo ryšininku ir dviem kitais kariais nueiname prie plento. Beveik lygiagrečiai su plentu eina fronto priešakinė linija. Įsirengiu sekyklą ant aukšto pylimo į kairę nuo viaduko. Kairiau priekyje yra mažytis kaimelis – Albeninkai, dėl kurio iš pradžių neaišku – mūsų jis ar rusų. Ivanas pavėjui „užuodžia pavojų“. Jis uoliai pliekia iš savo „rač-bum“ (7,65 cm kalibro universalios paskirties pabūklas). Tai jau labai pavojinga, ypač jei pataikytų į lomą arba čionai, į plento pylimą nuo miško pusės. Vis dėlto pas mus į priešakines pozicijas atvyksta papildomų pastiprinimo dalinių. Atrieda ir savaeigis pabūklas. Jis iš pradžių sustoja už pylimo, bet paskui, prasidėjus apšaudymui iš minosvaidžių, pasislepia po viaduku. Rusai, be abejo, išgirdo ir pamatė, jog pas mus atsirado savaeigis pabūklas. Atsižvelgdami į tai jie paleidžia savo sunkiojo minosvaidžio ugnį į numanomą pabūklo stovėjimo vietą. Jie mėgina šaudyti į plento patiltę ir prieštankiniais „rač-bum“ sviediniais pagrįstai tikėdamiesi ten bent sykį atsitiktinai kliudyti savaeigį pabūklą. Nors šaudo labai intensyviai, tačiau niekaip nesiseka pataikyti po tiltu. Sviediniai vis daužo tilto parapetą ar žemiau – tilto briauną. Šaudydama per aukštai ši patranka neturi pataikyti. Matyt, ji kažkaip netinkamai pastatyta. Šūvio trajektorija turėtų būti gerais dviem metrais žemesnė. Tad kariai po tiltu jaučiasi esą gana saugūs, nors tilto skliautas atsiveria tiesiai prieš rusus. Kairiajame pasienyje sukrautos dėžės su minosvaidžių šaudmenimis, rankinėmis granatomis, ten įsitaisė ir radistų skyrius. Savaeigis pabūklas stovi dešinėje patiltės pusėje, bet labiau prie galinės viaduko dalies. Po tiltu vis šmirinėja keletas karių norėdami pramankštinti kojas ir pasišnekučiuoti. Nors jie visi drauge su kiekvienu prieštankinio pabūklo pataikymu į viršutinę tilto briauną, krūpteli, tačiau nesitiki, kad pataikys po tiltu. Savaeigis pabūklas kartkartėmis įjungia variklį, kad nuolat būtų pasirengęs vykdyti užduotį. Tuo metu esu savo minosvaidžius įsišaudęs į taikinius ir su didžiausiu malonumu tą „rač-bum“ išvesčiau iš rikiuotės! Nugirstu, jog prieš mus sutelkta „tankų naikintojų brigada“, turinti daug prieštankinių pabūklų ir kitų kovos su tankais priemonių. Taip pat sužinau, jog kartu su mumis atakuos ir tankų-grenadierių pulko „Hermanas Geringas“ parašiutininkų desanto dalinys. Ryškiai šviečia saulė, sniegas akina, o aš iš tiesų esu pagal galimybes pasirengęs puolimui. Kartu jaučiuosi ir velniškai pavargęs! Kuopos vado vyresniojo leitenanto Hinerko nuomone, turėčiau

Savaeigis pabūklas ir „Grossdeutschland" grenadieriai. 1945 m. sausis. Rytų Prūsija.

prisėsti po tiltu ir pamėginti užmigti. Kad tik manęs nepamirštų pažadinti, kai viskas prasidės! Palieku savo naujai įrengtą sekyklą ir, nulipęs akmeniniais laiptais žemyn, susirandu vietą prie kairės sienos pirmame patiltės trečdalyje. Po keleto minučių pakeičiu vietą, nes į „sėdynę" skaudžiai ir nemaloniai įsiremia rankinių granatų dėžės rankena, ant kurios atsisėdau. Tad persėdu pusantro metro į kairę ant kitos dėžės lygiu viršumi. Iš pradžių snūduriuoju užsimerkęs. Tuo pačiu metu girdžiu, kaip savaeigio pabūklo radistas kalba per radiją ir priima pranešimus, tačiau nieko nesuprantu, nes pranešimai šifruoti. Tiesiai priešais mane stovi šešių ar aštuonių kareivių būrelis ir šnekučiuojasi. Paskui aš vis dėlto pervargęs užmiegu. Nežinau, ar ilgai miegojau, o tada...! Visiškai čia pat smarkus, be galo šaižus ir siaubingas sprogimas! Išgąsdintas pašoku, noriu pažiūrėti, kas nutiko, tačiau kažkas drėgna ir šilta prikimba prie veido, užlipdo akis, viskas aptemsta ir visiškai nieko nematau priešais save! Svirduliuodamas instinktyviai traukiuosi lauk iš patiltės „saviškių" link. Dūmams kiek prasisklaidžius, pajuntu kažkokį šleikštų kvapą. Vėl matau blizgantį saulėje sniegą, tačiau tik viena akimi! Matau ir savo ryšininką! Jis išgąstingai įsistebeilija į mane! „O, viešpatie, jums smegenys veržiasi lauk iš galvos". Šitaip apstulbintas atsargiai ranka nubraukiu nuo akių ir galvos kruvinas smegenis ir plaukus. Visą kūną apima drebulys. Bet tai ne mano smegenys! Pastebiu, jog ir mano „baltas" maskavimosi chalatas aptaškytas krauju ir smegenimis! „Dieve mano, – pagalvoju, –

man ir vėl dar sykį pasakiškai pasisekė!“ Atmintyje iškyla vieno leitenanto žodžiai, pasakyti 1942 metais, kai, supainiojus pavardes Vešenfeldas – Refeldtas, buvau palaikytas žuvusiu, – „kas per anksti numarinamas, tas ilgai gyvens“. Iš patiltės baisiai rėkdamas išlenda karys, jo visa ranka sutraiškyta ir išdraskyta. Užvedamas variklis, savaeigis pabūklas pasistumia keletą metrų atgal. Iš patiltės veržiasi juodi dūmai. Kas atsitiko? Iš pradžių pamanau, jog užsidegė pamuštas savaeigis pabūklas, tačiau greit paaiškėja, kad ivano prieštankiniam pabūklui atsitiktinai pavyko vienu sviediniu pataikyti po tiltu, šis rikošetu atšoko nuo šoninės sienos ir sprogo patiltės viduryje sukeldamas pragaištingų padarinių! Aš nepatyriau nė įbrėžimo, bet šalia manęs daug žuvusių ir sunkiai sužeistų! Virpančiomis rankomis išsitraukiu iš kišenės metalinį veidrodėlį norėdamas apžiūrėti save patį. Esu smarkiai sukrėstas šio įvykio! Žemyn iš sekyklos nulipęs kuopos vadas patapšnoja per petį ir ramina mane: „Jums nepaprastai pasisekė! Liksit čia ar norit pabūti kitur?“ Dabar aš nieko neįstengiu pasakyti! Nuo tos akimirkos kurį laiką man atrodo, kad kiekvienas ivano šūvis, kiekvienas sviedinys yra skirtas vien tik man! Mane gąsdina kiekvienas šūvis, kiekvienas sprogimas! Vadas pasikviečia į kuopos vadavietę. Man pasakoma, jog šaulių kuopos turi atakuoti ir užimti Albeninkų kaimelį. Turiu jas paremti minosvaidžių ugnimi, tačiau tik nedaugelis žmonių yra atsipeikėję po tokių didelių nuostolių. Mėginau sunaikinti tą prakeiktą prieštankinį „rač-bum“. Deja, tai padaryti niekaip nesiseka. Rusai čia labai pajėgūs! Šaulių kuopos narsiai puola pirmyn, tačiau jų gretos greitai ištirpsta. Jau artėja vakaras, o ivanas vis dar tebėra Albeninkuose. Negausios mūsų pajėgos įstrigusios pusiaukelėje. Atvykęs pavienis tankas „Tigras“, nors jau beveik sutemę, ryžtingai veržiasi į kaimą! Mes turime užtikrinti jam pėstininkų palydą ir apsaugą. Keleto liepsnojančių namų šviesoje įsibraunam į Albeninkus! Tik su mumis daugiau nėra jokių pėstininkų. Aš su savo penkiais žmonėmis einame greta tanko visiškai vieni! Sode, į kairę nuo kaimo gatvelės, pamatau prieštankinio pabūklo poziciją, kurios menka tarnyba bejėgiškai atsišaudo iš šautuvų. Iššaudau į juos visą automato dėtuvę. Priešinimasis jau ne toks smarkus. Pasiunčiame atgal ryšininką, kuris turi pranešti apie padėties pokyčius. Mums žūtbūt reikia pastiprinimo! Dabar esu tik su keturiais žmonėmis, užsislėpusiais už tanko nuo apšaudymo. „Norėčiau tikėtis, kad tuoj atvyks dar bent keletas žmonių“, – pagalvoju kaip tik tą akimirką, kai ivano pusėje pasigirsta keturi šūviai, kurie panašūs į 15,2 cm kalibro „juodosios kiaulės“ šūvių garsą. Dabar reikia skubiai rasti kokią duobę, nes čia prie tanko mes nesame pakankamai gerai apsaugoti nuo skeveldrų. Sviediniai kaukdami jau lekia čionai, jie skirti tankui! Mes dar esame gatvelėje, kai trenkia sprogimai. Tas klaikus trenksmas dar dabar tebegriaudžia mano ausyse! Tiesiai priešais mus keturiskart akinamai blyksteli ir tik

paskui pasigirsta tas klaikus sprogimo garsas. Oro banga mus tiesiog „nušluoja nuo gatvės“. Vėl atsistojęs matau savo ryšininką gulintį ir nejudantį. Mėginu jį kilstelti, tačiau nėra jokių gyvybės žymių – jis miręs! O kaip kiti kariai? Ar jie irgi negyvi guli pakelės griovyje? Kol įstengiu ką nors sugalvoti ar padaryti, netoliese trenkia dar keturi sprogimai, jau noriu griūti kniūbsčias, bet gaunu tokį stiprų smūgį per šalmą, jog iškart parkrintu. Akyse iš tiesų „sužybsi žvaigždės“! Jos išplinta, o paskui... tamsa!

Po kokių dviejų valandų palengva atsipeikėju. Apčiupinėju šalmą, jame nėra jokios aštriabriaunės skylės. Galva – „dar ant pečių“. Kas čia galėjo būti? Tikriausiai iš šono į šalmą nežmoniškai smarkiai trenkė sušalusios žemės grumstas ar kas nors panašu. Apskritai nesu sužeistas, tačiau šąlu ir drebu nuo šalčio. O kaip kiti? Girdžiu dejavimą, kas ten toks? Mėginu suvokti, kas nutiko. Tanko nėra, aplinkui tamsu ir kažkaip grėsmingai tylu. Kurgi aš? Kur maniškiai ir kur rusai? Mane labai baugina tai, kad po šito siaubo likau vienas vienutėlis ir gerokai „apdujęs“ nesiorientuoju aplinkoje! Pakelės griovyje guli dar vienas negyvėlis, kur kiti žmonės, nežinau. Palengva vėl atgaunu orientaciją! Nusliūkinu atgal prie viaduko, tačiau ten nieko nerandu. Ir to savaeigio pabūklo jau nėra. Įsiklausau į nakties tamsą. Nuo Albeninkų atsklinda lengvojo kulkosvaidžio MG-42 kalenimas ir variklių ūžimas. Po keleto minučių esu vėl kaime. Jame priešų nėra, o mūsų pėstininkai jau užima jų apkasus. Praeidamas pro abu sunaikintus „rač-bum“ pabūklus, kuriuos mačiau dar per pirmąjį mėginimą atakuoti, pagaliau vėl randu „savąją kuopą“. Mano būrio žmonės nepatikliai apžiūrinėja mane ir apipila klausimais. „Kur kiti mūsiškiai, kurie buvo su jumis?“ Prašvitus jie buvo rasti – visi žuvę per apšaudymą iš „juodųjų kiaulių“. „Sušiktas karas!“ Tačiau tas sušiktas karas vis dar tęsiasi. Kaip ilgai jis dar truks? Prašvitus dar kartą apžiūriu savo šalmą. Maskuojamieji dažai iš kairės pusės nušveisti lyg švitriniu popieriumi. Matyti prasišviečiantis plikas metalas. Jokių įlenkimų, jokių įbrėžimų. Tai negalėjo būti „juodosios kiaulės“ sviedinio skeveldra. Spėju, jog tai buvo „tik“ kietas, suledijęs žemės grumstas. Iš tiesų per pastarąsias dienas ir valandas man vėl netikėtinai sekėsi!

1945 m. kovo 7 d. Kitą rytą priešakinė fronto linija atrodo kitaip. Mes šiek tiek pasislinkę į priekį. Ivanas atstumtas atgal į pusapskritės formos pamiškę. Man įsakoma priešakyje įrengti sekyklą 6-ajai kuopai. Kadangi mūsų artilerijai trūksta šaudmenų, dabar labiau remiamasi mumis kaip „klajoklių artilerija“! Šaudmenų dar turime pakankamai! Pro žiūroną apžiūrinėju apylinkes. Kur parinkti labiausiai tinkamą vietą mano sekyklai? Vietovė ligi paties rusų užimto miško labai atvira. Priekyje, dešiniau nuo Albeninkų, atviroje sniego lygumoje pastebiu nedidelį kauburį. Visiškai

greta matomi ir šaulių apkasai. Einant ligi tos vietos, pusiaukelėje apsaugai stovi tankas „Tigras“. Ivano prieštankiniai pabūklai sunaikinti dar vakar, tad į „Tigrą“ jie nešaudo. Nuo tanko ligi mano įsidėmėtų pozicijų, kur noriu įrengti sekyklą, dar maždaug 250 metrų. Kadangi baltoje sniego lygumoje viskas matoma lyg ant padėklo, mudu su ryšininku labai atsargiai prasmunkame iki „Tigro“. Tuo metu, kai stovime už didžiulio plieninio milžino, šnekamės su tankistais ir „įvertiname padėtį“, iš priekio kairėje nuo miško ataidi trys šūviai, panašūs į mūsų lengvosios pėstininkų artilerijos pabūklo šūvius, ir priešais „Tigrą“ sugriaudžia sprogimai, tačiau sviediniai krinta maždaug 25 metrais per arti. Dabar mums čia tampa nejauku! Šalin nuo šio tanko, kuris pritraukia apšaudymo ugnį. Abu susigūžę leidžiamės bėgti. Užduse ir suprakaitavę, bet nenukentėję pasiekiame apkasus. Tai buvusios rusų pozicijos. Ten yra net mažas „bunkeris“. Gaila, jis atvirkščias, t. y. įėjimo anga dabar yra iš priešo pusės, tad ivanas gali matyti mus įeinant į vidų. „Bunkeryje“ sėdi keli 6-osios kuopos žmonės. Pirmiausia apžiūriu šį „bunkerį“ iš arčiau. Dabar jis man atrodo nekeliantis jokio pasitikėjimo. Perdengtas tik dvigubu sluoksniu rankos storumo beržinių karčių, o iš viršaus užmaskuotas vos pusmetrio storio sniego sluoksniu! Ant išeinančios į priešo pusę įėjimo angos kabo maišas! Jis tik vos kiek apsaugo nuo šalčio ir svetimo žvilgsnio. Man čia ne taip jau labai gera! Vos tik atsikvėpę pamėginame pritaisyti savo mažuosius stereožiūronus, kai netrukus mus jau apšaudo. „Bunkeryje“ sėdintys pėstininkai tuo nė kiek nesužavėti! Tai tie patys pabūklai, kurie prieš tai apšaudė „Tigrą“ (ne prieštankiniai, bet 7,65 cm kalibro). Tupime šešiese mažame „bunkeryje“, kuris įleistas į žemę vos per metrą, o tas maišas turi mus apsaugoti nuo pabūklo sviedinių! „Op-pa“, pirmieji sviediniai sprogsta priešais bunkerį taip netoli, kad purvu aptaško apsauginį maišą! Kiti sviediniai bjauriai šnypšdami pralekia pro šalį visiškai virš mūsų „bunkerio“ ir sprogsta čia pat, už mūsų. Mes bijome net kvėptelėti. Bet kuris artileristas ar minosvaidininkas, kuris per šaudymo teorijos kursą yra ko nors mokęsis apie „sieksniavimą“[1], dabar turėtų bijoti, jog kita salvė pataikys tiesiai. Štai! Dar trys šūviai iš tų prakeiktų pabūklų! Karių veidai pabąla, niekas neprataria nė žodžio. Vėl toks pats šniokštelėjimas virš mūsų pro šalį, vėl pataikyta per toli. Užsirūkau ir laukiu, kas bus toliau. Velniai rautų, tas ivanas nenurimsta! Vėl triguba salvė iš miško. Mano ranka su cigarete šiek tiek virpa. Sėdžiu pačiame priešakyje prie maišo, dengiančio įėjimo angą. Vėl užgniaužia kvapą! Šįsyk – per arti. Mums atrodo, jog tai trunka visą amžinybę. Sėdime pastirę, klausomės, laukiame tiesioginio pataikymo, tikriau sakant, mirties.

1 Šaudymas sieksniuojant – toks įsišaudymas, kai vienas sviedinys krinta kiek per toli už taikinio, o kitas – kiek per arti, paskui, patikslinus atstumą, šaunama tiesiai į taikinį (vadinamasis įsišaudymas „šakute“).

Dreba žemė, aplinkui zvimbia skeveldros, tačiau pas mus neatlekia. Nervingai traukiu dūmą it užkietėjęs rūkalius. „Ivanas nemoka taikliai šaudyti, taip pat buvo ir prie viaduko“, – ištaria vienas iš vaikinų. „Taip pat ir prie viaduko...“, – tie žodžiai dingteli man lyg smūgis į galvą! Tarsi vėl pamatau savo veidą, kruviną, smegenimis aptaškytą, ir vėl išgirstu rėkiant žmogų beveik nutraukta ranka. Ivanas didžiai apsidžiaugtų, jei mes čia išlėktume į orą su pagaliais ir žemės grumstais. Tiesiuoju taikymu! Tačiau taip nenutinka. Kai šaudymas liaujasi ir viskas aprimsta, negalime tuo patikėti. Tik praėjus pusvalandžiui, kurį išlaukiame dėl atsargumo, vėl pamėginame iškišti „iš pozicijų“ savo stereožiūronus. Juk ivanas taip atidžiai mus sekė! Vos nukreipiu žiūronus ir noriu rizikuodamas žvilgtelėti į rusus, prieš pačias mūsų nosis trenkia pavienis sviedinys. Žaibiškai atšoku atgal! Negi čia pati tinkamiausia vieta stebėjimo punktui? Čia, kur ivanas jau iš pačių pradžių mus pastebi? Mes ten neliekame. Nakties tamsos priedangoje grįžtame atgal ant plento pylimo. Laikinai perduodu savo pareigas puskarininkiui Šprengalai (jis iš Kozelo, Aukštutinė Silezija), raportuoju kuopos vadui ir nusileidžiu nuo pylimo žemyn į šaudymo pozicijas. Ten kareiviai iš eglišakių pasistatę palapines, kad bent kiek apsisaugotų nuo šalčio ir vėjo. Čia lomoje verda darbas. Atgabenama šaudmenų, sužeistiesiems suteikiama pirmoji pagalba, o nakties priedangoje pristatoma maisto produktų. Atsigulu ant eglišakių, susisupu į antklodę ir tuojau užmiegu.

1945 m. kovo 8 d. Man apžiūrinėjant savo būrio šaudymo pozicijas, pasirodo mūsų ankstesnis vyresnysis feldfebelis Ernstas Bervaldas (jam per sausio mėnesio puolimą buvo peršautas skruostas). Per tą laiką vyresnysis feldfebelis tapo „koviniu karininku“[1] (leitenantu). Šiek tiek pasikalbame, dabar jis – 14-osios kuopos vadas (III batalionas). Jie irgi turi tokį, kaip mūsiškis, minosvaidininkų būrį. Pasisveikinę ir pasidžiaugę susitikimu mudu nueiname į mano naująją sekyklą prie viaduko. Padėtis mūšio lauke jau vėl pakitusi. Sekyklai reikia rasti naują vietą. Ivanas įsitaisęs geležinkelio ruožo apeivio namelyje prie Perviltų–Žintų geležinkelio linijos. Sekyklą įrengiame Albeninkų kaimo pakraštyje apgriuvusio namo rūsyje. Saugiausia vieta mums atrodo anglių rūsyje, tad ten ir įsitaisome. Netrukus visi atrodome kaip kaminkrėčiai. Pro mažą rūsio langelį, išeinantį į priešakinę fronto liniją, pro savo mažuosius stereožiūronus galime gerai matyti geležinkelio linijos bėgius ir apeivio namelį. Tie mažieji stereožiūronai yra kur kas geresni už mano 10 x 50 lauko binoklį. Priešais mūsų namą stovi tankas „Tigras“ ir apšaudo apeivio namelį. Ivanas mėgina pamušti tanką iš savo sunkiojo

1 Kriegsoffizier – kariškis, baigęs pagreitinto karininkų mokymo kursus karo metu ir papildantis trūkstamų kadrinių ir rezervo karininkų gretas.

minosvaidžio ir šaudo gana neprastai! Apkūrenti rūsį nediduke krosnele galime tik naktį. Dieną mus išduotų rūkstantys dūmai. Vos už 200 metrų priešais mus stovi pamuštas tankas T-34. Norime įsitikinti, jog jame nėra pasislėpusio rusų stebėtojo. Pora maniškių žmonių naktį jį apžiūri. Ivano tanke nėra, tačiau jie grįžta su trofėjais! Tanke rado konservų, tik ne iš kokio nors rusų tankistų maisto davinio, bet iš grobio, kurį pats ivanas buvo kažkur nučiupęs. Skardinėse dėžutėse „šparagai su viršūnėlėmis" ir puikus aukščiausios rūšies daniškas sviestas. Skanumėlis! Sviestu gausiai aplieti šparagai, pašildyti kariškame katiliuke, – nepaprastai skanu! Mums tai malonus maisto pajvairinimas. Praeina dar viena naktis.

1945 m. kovo 9 d. Kiekvienąkart siaubingai garsiai trenkdamas „Tigras" nuolat apšaudo geležinkelio ruožo apeivio namuką, o ivanas atsiliepia sunkiųjų minosvaidžių šūviais. Viena mina pataiko į mūsų namo griuvėsius. Kadangi rūsio perdanga nepažeista, kitos namo liekanos užgriuvusios ant rūsio perdangos metro storumo sluoksniu. Iš pradžių tai laikiau pranašumu, nes tas šiukšlių „apsauginis sluoksnis", kaip man atrodo, pridengtų mus nuo sprogstančių minų. Pataikiusi mina kiaurai pramuša papildomą rūsio perdangos sluoksnį išgąsdindama mus ir pakeldama ištisus debesis dulkių. Perdangoje atsiveria kone kvadratinio metro dydžio skylė! Kai pamatau, kad rūsio perdanga išmūryta iš tuščiavidurių plytų, tai suabejoju mūsų rūsio lubų patvarumu. Tad per apšaudymą mes visada susigūžiame rūsio patalpos kampuose. Išsiunčiu į 6-ąją kuopą vieną nereikalingą stebėtoją ryšininką, o pats lieku čia. Stebimame lauke man nėra jokių paslapčių. Ivanas gana įžūlus ir neatsargus. Ant geležinkelio sankasos savarankiškai suskaičiuoju nuo 6 iki 8 vidutinio dydžio pabūklų, užmaskuotų baltais apdangalais. Kai kurių pabūklų skydai nudažyti baltai, tai galima matyti, kai vėjas praskleidžia audeklą. Toli nusidriekusioje lomoje lygiagrečiai su bėgiais dažnai būna apytiksliai iki 15 rusų. Per dieną, stengdamasis neatskleisti savo tikslų, „darbiniu minosvaidžiu" įsišaudau taikinius patikslindamas nuotolį iki jų. Kartais tyčia šaunu dešinėn kokius 50 metrų pro šalį. Suvienodinus kampamačių nustatymą, dabar visi keturi minosvaidžiai yra „vieningai" nutaikyti į tą patį taikinį. Paskui liepiu parengti šaudmenų atsargas ir laukiu nakties. Už 100 metrų nuo mūsų stovi „vikšrinis pabūklas", kuris savo sunkiąja patranka taip pat mėgina sutriuškinti geležinkelio ruožo apeivio namą. Tokios kovinės mašinos iš arti nesu matęs. Ankstų rytą prilimpu prie savojo „stereo". Aiškiai matau, kaip prieštankinių pabūklų pozicijose vyksta jų tarnybų pasikeitimas. Tai labai parankus metas apšaudyti! Būtent tada pozicijoje būna dvigubai daugiau karių. Įsakau visiems minosvaidžiams paleisti po tris šūvius, paskui taikytojai dar kartą patikslina kampamačių skalių padalas. Dvylika 8 cm kalibro

minų jau ore. Sprogimų dūmams prasisklaidžius, matau, kaip blaškosi panikos apimti ivanai. Yra žuvusių ir sužeistų. Vienam prieštankiniam pabūklui kliuvo vieną ar du kartus, tikėtina, kad tokių yra ir daugiau, nes baltieji apdangalai sudrisko į skiautes. Sykį turbūt pataikiau į šaudmenis, nes matau sprogimus greta kai kurių pabūklų! Iš rikiuotės išvesti 7 prieštankiniai pabūklai, smarkiai nukentėjo jų tarnybos. Tai puikus rezultatas. Žinoma, ačiū ir kovos draugams tankistams. Artėjanti naktis praeina ramiai.

1945 m. kovo 10 d. Kitą dieną keičiame savo pozicijų vietą lomoje. Dabar esame šaltyje po atviru dangum – „tas sušiktas karas". Nuvykstame į kaimą, kur stovi mūsų sunkvežimiai. Pasijuntame lyg namie! Nakčiai liekame nakvoti mokyklos pastato palėpėje. Apatinėse patalpose pilna sužeistųjų ir kareivių iš kitų dalinių. Visi kietai sumingame! Naktį atskrenda keletas „siuvamųjų" (vadiname jas dar ir „pakelės šliundromis") ir visiškai šalia mūsų namo numeta keletą stambių bombų, kurios nuplėšia pusę stogo, tačiau mes nieko negirdėjome ir nepajutome. Pirmojoje dienos pusėje sunkvežimiais išvažiuojame į gerai mums pažįstamą vietovę. Mano minosvaidininkai vyksta į pozicijas keliu, einančiu per lygią žemumą. Galimybė ten saugiai įsitaisyti labai menka. Kuopos vadavietė yra Morkių kaime. Mes vėl nuvykstame į savąjį Vėzdelių kaimą. Čia viskas taip įprasta! Tiesą sakant, apie pokyčius fronte dar nežinau, tačiau greitai suvokiu, jog padėtis čia „pašvinkusi"!

1945 m. kovo 11 d. Kitą rytą mano prasta nuojauta pasitvirtina. Ivanas spaudžia nuo Sepotų ir Jieskiemio pusės. Tai velniškai pavojinga. Anapus patvinusios lygumos nuo Kabelbūdės ir Katarinlaukio girdimas įnirtingų kautynių triukšmas. Atrodo, jog frontas ten vis dar laikosi vietoje. Per artimiausias naktis beveik nesumerkiame akių! Suprantame, jog ivanas čia nori galutinai išsiaiškinti santykius. O mes neketiname taip lengvai jam nusileisti ir pareikalausime iš jo paties didžiausio užmokesčio.

1945 m. kovo 12–13 d. Prasideda didelis rusų puolimas siekiant likviduoti Šventapilės katilą. Ivanas užgriūva mus pašėlusia ugnies liūtimi! To seniai nesame matę. Atakuojančius rusus pasitinkame lengvųjų kulkosvaidžių papliūpomis, minosvaidžių šūviais bei reaktyvinių minosvaidžių salvėmis. Ant „Smėlio kalno" ir pozicijose aplink jį dabar įsitaisiusi leitenanto Bervaldo 14-oji kuopa iš III bataliono. Iš ten atsklinda smarkaus mūšio griausmas. Ivanas spaudžia iš visų jėgų! Į Vangnikus ir Vėzdelius šniokšdamos skrieja minos. Man pasitaiko būti kuopos vadavietėje Morkių gyvenvietėje kaip tik tuo metu, kai rusams pavyksta prasiveržti Valdpotų ir Naujųjų Kalbininkų kryptimi į Kamnikus, o paskui – iki Pokarbių. Tai mums nežada nieko gera!

Vokiečių artilerijos pozicijos Rytų Prūsijoje. Virš pabūklo vamzdžio užrašas „Mes apginsime Karaliaučių". 1945 m. žiema.

RUSAI PRASIVERŽIA

1945 m. kovo 13 d. Šiauriau nuo „Smėlio kalno" rusų surengtą puolimą paremia tankai. Ten, šiaurės pusėje, į mūšį stoja paskubomis suformuotas laikinas gynybos junginys, tačiau jo pasipriešinimas ivano nesustabdo. Padėtis ten gana neaiški. Mes nežinome, ar tebelaikome užėmę Honigbaumą ir Pokarbius. Susirūpinę žvelgiame iš Morkių į tai, kas dedasi šiaurės pusėje! Ten matome niokojamas pozicijas ir atgal bėgančius karius, kurie tuoj vėl siunčiami į frontą kovoti su priešu, tačiau yra daug tokių, kurie pakėlę rankas pasiduoda į nelaisvę. Mūsų gretose didžiulis sąmyšis. Rusai netikėtai atsiranda ant neaukštų kalvų virtinės į šiaurės vakarus nuo Morkių! Tankų T-34 korpusai mums nematomi, tik jų bokšteliai su patrankų vamzdžiais kyšo virš kalvų. Deja, iš čia neturiu jokio ryšio su savo minosvaidininkais, tad dabar grandžių ir skyrių vadai turi veikti savarankiškai. O šaudo jie gerai! Matydamas, kaip mūsų žmonės išvejami iš apkasų, įniršęs čiumpu savo ilgavamzdį šautuvą M-98 ir šaudau į ivanus, pasirodančius ant kalvų keteros. Jau vien to apšaudymo pakanka priversti rusus kristi ant žemės. Taip mūsų vaikinai gali kiek lengviau atsikvėpti! Įsitikiname, jog rusai toliau neatakuos,

nes ten ant kalvų virtinės įsirengia pozicijas rengdamiesi gintis. Mums sekasi! Čia, Morkių vadavietėje, labai neramu. Šen ir ten zuja ryšininkai. Šia proga sužinome, jog 14-oji kuopa (leitenantas Bervaldas) tebelaiko užėmusi „Smėlio kalną", jie net surengė kontrataką Valdpotų plytinės kryptimi į rusų užimtą malūną. Štai koks šaunus tas senas lėtapėdis kareiva Ernstas Bervaldas! Maulen kryptimi iš rytų pusės girdėti aršių kautynių triukšmas! Matyt, ivanas, puldamas visais frontais, nori čia mus pribaigti. Kiek sutemus šiaurės vakarų pusėje išgirstame variklių riaumojimą ir pro sniego dulkių debesis pamatome daug mūsiškių savaeigių pabūklų, atriedančių per sniegą į puolančius rusus. Jie artėja tarsi kilvateriu[1] plaukiantys linijiniai laivai, šaudydami iš visų ginklų ir pagaliau atkurdami ankstesnę priešakinę fronto liniją. Tai „Grossdeutschland" žvalgybinis tankų divizionas, atsiųstas gelbėti padėtį. Į kovą prieš juos stoja tankai T-34! Šarvuotieji transporteriai, vengdami apšaudymo, sukinėjasi į visas puses ir šaudo kaip pašėlę! Pliekia ir iš minosvaidžių, įrengtų šarvuočiuose, ir iš turimų 2 cm kalibro patrankėlių! Sutemsta. Naktis prabėga be didesnių kovos veiksmų.

1945 m. kovo 14 d. Priešo sustabdyti neįmanoma, esame per silpni! Ivanas vėl puola! Esame priversti pereiti į naujas pozicijas. Naktį tyliai paliekame savo senąsias pozicijas ir sunkvežimiais pervažiuojame į Brandenburgą, paskui – į Paršiukus. Ten kol kas neturime jokio sąlyčio su priešu. Tyrinėdami aplinką, vienoje daržinėje aptinkame keletą svetimo dalinio pėstininkų. Jie ten pasislėpę drybsojo! Panašu, kad vengia kariauti. Paklydę, atsilikę nuo savo dalinio? Dezertyrai? Liepiame kuo greičiau nešdintis iš ten, priešingu atveju ivanas juos sučiups. Apsistojame į pietus nuo Paršiukų prie Perviltų (*Perwilten*)–Liudvigsorto geležinkelio linijos. Ten yra nedidelis užtvindytas plotas tarp pelkių ar mažų upelių. Viename kaimelyje susirandu vietą sekyklai, tačiau paaiškėja, jog ten jau mūsų pėstininkų artilerijos sekykla. Kaimas nuo geležinkelio ruožo yra į šiaurę, bet stebėti pietų kryptimi trukdo geležinkelio pylimas. Ten nakvojame tik vieną naktį.

1945 m. kovo 15 d. Rytą gaunu užduotį paieškoti vietos sekyklai toliau į pietus nuo geležinkelio linijos, kad būtų galima geriau stebėti pietų kryptimi. Einu į 7-ąją kuopą drauge su savo ryšininku vyresniuoju jefreitoriumi Hiunchenu. Ten randu jauną leitenantą, keletą telefonistų, o kelio ruožo apeivio namo pusrūsyje – grupelę tankų naikintojų. Trys žmonės, kiekvienas jų turi po „pancerfaustą". Priešais apeivio namą įrengta šaudymo pozicija su prieštankiniu pabūklu, giliai įkastu žemėn ir nukreiptu priešo pusėn. Jo tarnyba drauge su stebėtoju yra saugiame rūsyje. Kokių 25 metrų atstumu kairėje nuo mūsų už mažo sandėliuko prie geležinkelio stovi 2 cm kalibro zenitinė patranka. Maždaug už 150 ar 200 metrų apkasuose tupi

1 Kilvateris – vienas paskui kitą plaukiančių laivų rikiuotė.

pėstininkai. Geležinkelio linija ten eina lanku ir veda pro Paršiukus į pietus. Įėjimas į rūsį yra iš galinės apeivio namo pusės. Ten susitinku leitenantą – artilerijos koreguotoją ir jo radistą su aparatu „Berta“[2]. Jis stengiasi išsiaiškinti, kokia yra padėtis. Aš irgi pasistatau ant laiptų savo „Frydrichą“[3], nes ten geriausias ryšys. Mudu abu – stebėtojai bei koreguotojai – užlipame į viršutinį aukštą norėdami apžvelgti išilgai geležinkelio kone ligi Vargytų. Duodami nurodymus savoms minosvaidžių ir artilerijos pabūklų tarnyboms, įsišaudome taikinius. Savo užtvarinės ugnies liniją nustatau daugiau kaip už 100 metrų prieš mūsų pėstininkų pozicijas, tačiau esu įsišaudęs platų lauką į abu šonus ir pasižymėjęs jo ribas. Artilerijos koreguotojas privalo labai taupiai eikvoti šaudmenis! Užtat jo ryšys su bataliono vadaviete geresnis už mano ryšį. Man su savo radijo stotele niekaip nesiseka. Ivanas yra čia kažkur, bet niekur nematyti, tik nakties tyloje girdėti jo tankų variklių riaumojimas! Kol kas džiaugiamės ramybe! Galime bent kartą pamiegoti.

1945 m. kovo 16 d. Anksti rytą vėl žvalgausi pro žiūronus rytų kryptimi Legnytų ir Vargytų pusėn, tikrindamas, ar nepriartėjo naktį ivanas. Prieš mano minosvaidininkų pozicijas Paplytuose rytų pusėje yra nedidelis ežerėlis (tvenkinys), gerai apsaugantis nuo priešo priartėjimo. Vietovė priešais mus į dešinę palei geležinkelio liniją apaugusi krūmais ir žemaūgiais medžiais, kurie leidžia priešui priartėti nepastebėtam. Kol kas ivanas nejuda iš vietos. Mano radijo ryšys su ugniavietėmis veikia puikiai. Tik sykį, man viršuj priėjus pažiūrėti pro langą, staiga anapus blyksteli ir tuoj smarkiai trenkia tiesiai virš manęs į mūro sieną! Ir tik tada „Bum!“ – pasigirsta atsklidęs šūvio garsas! Tai man galėjo liūdnai baigtis! Nuo to laiko mudu su artileristu, norėdami apžvelgti padėties pasikeitimus ir priešo veiksmus, tik labai atsargiai prisėliname viršuje prie lango. Ivanas dar kelias valandas apšaudo mus taip nusitaikęs į kelio apeivio namo viršutinę dalį, jog nuolaužos ir plytų duženos laksto į visas puses! Mano radijo stotis sugedo, tad nėra ryšio su ugniavietėmis. Rusai paleidžia artilerijos ugnį, šaudo ne vien tik į mus, bet ir į visus namus bei pozicijas, kur tik spėja esant „fricų“. Spektaklis prasideda! – Ivanas atakuoja! Tolumoje ant bėgių pastebiu keistą „kūrinį“, kuris man atrodo panašus į užmaskuotą tanką „Stalin“. Tuo metu mano ryšininkas atnaujina radijo ryšį, ir aš šį stebėjimo rezultatą pranešu kuopos vadui. Man atrodo, kad būtų įmanoma pamušti tą tanką ar savaeigį prieštankinį pabūklą, kai jis priartės. „Nesąmonė, Refeldtai, tai telegrafo stulpas, užvirtęs ant atraminio bėgių barjero“. Nenuleidžiu akių nuo to „daikto“ ir labai greit

2 Firmos „Telefunken AG“ karinis radijo imtuvas „Tornister-Empfänger b „Berta“ (Torn.E.b.), nešiojamas kaip kuprinė ant nugaros.

3 Karinė nešiojamoji radijo stotelė „Tornisterfunkgerät „Friedrich“ Torn.Fu.f.

paaiškėja, jog atraminis bėgių barjeras turi vikšrinę važiuoklę, o nuvirtęs telegrafo stulpas pasirodo esąs patrankos vamzdis! Tas bjaurybė tankas aršiai šaudo į Paplytus, kur yra kuopos vadavietė, ir grasina išvesti iš rikiuotės lengvosios pėstininkų artilerijos sekyklą! Tuoj ateina ir mūsų eilė! Nuo tanko sviedinių sprogimų vis labiau sudreba mūsiškis apgriuvęs kelio apeivio namas. Jau griūva viršutinis jo aukštas. Per trumpą apšaudymo pauzę greit nubėgu į viršų prie savo „stebėjimo langelio“. Išsigąstu pamatęs, jog septyni ar aštuoni tankai, išsiskleidę plačia grandine, jau yra vos už kelių šimtų metrų nuo mūsų pėstininkų apkasų linijos. Tankas „Stalin“, tas telegrafo stulpas ant riedančio bėgių barjero, klaikiai žvangėdamas per bėgius, – plienas į plieną – atrieda geležinkelio pylimo viduriu tiesiai į mus. Žiūrint iš mano buvimo vietos, jo patrankos vamzdis nukreiptas į kairę Paplytų link. Juk ten minosvaidžių šaudymo pozicijos ir kuopos vadavietė! Apšaudau sėdinčius ant tanko pėstininkus, o tankas, vengdamas apšaudymo, ima vingiuoti į šalis! Kaip gražiai sprogtų iš viršaus nukritusi ant tanko 8,14 cm kalibro mina, ypač, jei užsidegtų dyzelinas statinėse, pritvirtintose ant tanko užpakalinės dalies! Gaila, nesiseka tai padaryti. Man bestovint užsiglaudus už mūro sienos, staiga gailiai inkšdamas atbėga didžiulis senbernaras ir šoka ant manęs. Privargstu, kol atsikratau vargšo gyvūno, kuris vis lenda prie manęs ieškodamas prieglobsčio. Dar kartą pataikius sviediniui, nugriūva visas kaminas ir didžiulė sutrupėjusių plytų griūtis visiškai sudaužo mano radijo stotį. Ji nepataisoma! Artilerijos koreguotojas leidžia man perduoti pranešimą batalionui naudojantis jo radijo aparatūra. Tada batalionas informuoja mūsų kuopos vadavietę. Mano skyrininkams vėl tenka šaudyti savarankiškai. Su savo tankų naikintojų grupe rūsyje sėdintis leitenantas dar nė karto nėra išlindęs laukan pas mus. Nutrūkus telefono laidams, jis pasiunčia „laidų taisytoją“. Ryšys greit vėl atsiranda. Tačiau džiaugiamės per anksti! „Ryšys nutrūko!“ – šaukia telefonistas. Prieš išeinant kitam telefono ryšio monteriui, taip smarkiai trenkia iš tanko paleisto sviedinio sprogimas, jog plytų nuolaužos ir skeveldros tik švilpia mums palei ausis. Kodėl nešaudo mūsų prieštankinė patranka? Ji net nemėgina šaudyti! Patranka sugadinta krintančių plytų ir mūro nuolaužų. Dar pagalvoju: „Niekada neičiau į pozicijas, kur stovi prieštankinė patranka“, kai per smarkiausią apšaudymą atbėga vyresnysis feldfebelis iš zenitinės patrankos tarnybos ir praneša, jog sprogimo nuverstas semaforo stulpas griūdamas sugadino jo patranką. „Šaudyti daugiau netinkama! Šūdas!“ Padėtis tampa grėsminga! Girdžiu rūsyje leitenantą garsiai barantis su ryšių tarnybos puskarininkiu. Tas per tokį smarkų apšaudymą iš tankų atsisako ieškoti ryšio gedimo vietos. Atsižvelgdamas į situaciją žmogiškai suprantu ir užjaučiu puskarininkį, tačiau kare dažnai tenka rizikuoti savo gyvybe, o įsakymas turi būti vykdomas! Nesant ryšio, negaliu vadovauti

šaudymui, be to, negali mūsų pasiekti jokie vadovybės įsakymai. Tik man pikta dėl to, kad tas leitenantas, nors ir teisingai įsakinėja, tačiau pats nė karto neišdrįso iš rūsio išlįsti laukan pas mus. Paskui pamatome, kaip pirmieji pėstininkai palieka savo apkasus ir bėga persekiojami rusų šūvių. Paskui jie geležinkelio pylimo pakraščiais vėl grįžta į pozicijas. Tankai šaudydami palengva artėja prie mūsų. Dabar su užnugariu turime ryšį tik per artilerijos koreguotojo radijo stotį, tačiau susisiekiame vien tik su jo paties ugniavietėmis. Rusai puola mus iš visų pusių. Visur girdėti mūsų reaktyvinių minosvaidžių „kauksmas". Artilerijos leitenantas savo sėkmės ir atkaklumo dėka pagaliau susisiekia su bataliono vadaviete ir, paaiškinęs mūsų padėtį, gauna pažadą, jog pagalbą mums suteiks reaktyviniai minosvaidžiai. Tai leidžia kiek lengviau atsikvėpti. Susijaudinę abu stovime ant kelio apeivio namo griuvėsių laukdami pažadėtos salvės. Minosvaidininkai turi šaudyti pagal žemėlapį, nes į mus anksčiau nėra įsišaudę. Galiausiai išgirstame klaikų paleidžiamų reaktyvinių minų kauksmą. Jos prašniokščia virš mūsų tolyn. „Cha, cha, cha, dabar jums užgros smuikeliai", – džiūgauju žvelgdamas į ivano tankus. Tuoj tarp jų turi trenkti sprogimai. Štai iš pradžių pasirodo tik maži balti debesėliai, jie plečiasi. O kur sprogimai? Kas gi ten vyksta? Juk tai dūmadėžės! Tik dūmų kamuoliai! Prieš mus iškyla tirštų dūmų siena. Nieko daugiau nematyti. Idealios sąlygos atsitraukti, tačiau mes turime atsilaikyti! Tada ivanai suvokia savo sėkmės galimybę! Atrieda tankai, girdime jų variklių kriokimą, o paskui riksmą: „Urr-r-a-a-a". Ivanai vis artyn – neturime jokių šarvamušių ginklų. Tik toji tankų naikintojų grupė rūsyje. O tada lyg prieštvaninė pabaisa iš dūmų uždangos, džerškėdamas ir žvangėdamas vikšrais, prieš mus išnyra tankas, atriedantis bėgiais ir atrodantis dar didesnis nei pirma. Jis tik už kokių 50 metrų. Kaip galima spręsti iš dešinėn pusėn nukreiptos patrankos, jo įgulos dėmesio centre vis tebėra Paplytų gyvenvietė. „Mes jam nerūpime", – sako artileristas, kai tankas staiga sustoja vos už 10 metrų nuo mūsų, mes tuojau atpažįstame, jog tai ne T-34. Tai sunkusis amerikiečių tankas. Mudu su artilerijos leitenantu stovime greta, kai tas tankas privažiuoja prie geležinkelio apeivio namo kampo. Jo patranka vis dar nukreipta į Paplytus. Turbūt jau rado sau taikinį? Tankas dukart iššauna, kaip reikiant pajuntame oro bangos smūgio jėgą. Apačioje rūsyje didelis sąmyšis! Šaukiu jiems žemyn: „Tankų naikintojai, greičiau laukan!" Tačiau iš ten niekas nepasirodo! Vietoj to jie iškiša mums du „pancerfaustus". Mano ryšininkas vyresnysis jefreitorius Hiunchenas, priklaupęs ant rūsio laiptų, paima abu. Artilerijos leitenantas ima vieną iš jų ir nusitaiko į tanką. Aš dar jam patariu: „Taikykit į bokšto pagrindą!" Jis iššauna! Granata pralekia pro šalį nukrypusi nuo bokšto per kelis centimetrus ir sprogsta ant žemės už tanko. Man lieka antrasis „pancerfaustas", taikiklis atlenktas aukštyn – gerai

prisitaikyta – šaunu! Tiesiai po bokštu! Granata atsitrenkusi sužvanga lyg į mūrinę sieną mestas metalinis puodas ir nesprogsta. Tik dūmai parūksta Ivanui prieš nosį. Tanko bokštas sukasi į mūsų pusę, puolam abu į rūsį trečiojo „pancerfausto“, čiumpu jį ir šoku už namo kampo, o patrankos vamzdis jau beveik pasisukęs į mane! Toliau viskas vyksta labai greitai! Akimirksniu spusteliu nuleistuką – nugriaudžia perkūniškas trenksmas! „Jis dega! Dega! Šalin iš čia!“ – šaukia leitenantas ir dideliais šuoliais lekia bėgiais atgal. Visur matau bėgančius mūsų žmones, o aš šaukiu žemyn į rūsį: „Greičiau laukan, ivanas jau čia pat!“ Paskui leidžiuosi bėgti leitenantui iš paskos palei geležinkelio pylimą iš kairės jo pusės. Mano ryšininkas, vyresnysis jefreitorius Hiunchenas bėga į šaudymo pozicijas Paplytų link. Didelis senbernaras šuoliais lekia paskui jį. Daugiau jų nemačiau! Tankai nuolat šaudo Paplytų ir Paršiukų kryptimi. Leitenantas bėgdamas šaukia man: „Patvirtinu, kad jūs pamušėte tanką, sakykit man savo pavardę ir dalinį!“, tačiau šiuo metu man rūpi visiškai kas kita! Kad tik į priedangą! Noriu kuo greičiau į savo būrį, o paskui bus galima ir išsiaiškinti. Tik kas žino, kur tas leitenantas pranyko per tą sumaištį? Už 200 metrų pribėgę geležinkelio telefono ryšio metalinę būdelę, stabtelime atsipūsti, tačiau vėl girdime tankų vikšrų džeržgimą. Siauru keliuku, kertančiu geležinkelio bėgius, į pozicijas eina keletas pėstininkų, o majoras nori mus prijungti prie jų. Tuoj jam paaiškiname, kas nutiko, ir kad privalome skubėti į savo šaudymo pozicijas. Bėgame toliau. Galiu taip greitai bėgti su savo guminiais auliniais batais, nes turiu specialius dirželius batams suveržti per kulkšnis! Jie prilaiko batus, kad nesmukčiotų. Artilerijos leitenantas siūlo man eiti drauge į jo šaudymo pozicijas, o, išsiaiškinęs padėtį, iš ten vėliau išvykčiau į savo būrį. Mes išsiskiriame, o aš, dar kiek paėjęs bėgiais, pasuku dešinėn į šiaurės rytus Paršiukų kaimo link. Pakeliui priėjęs pirmuosius namus, iš nuostabos netenku žado. Štai sėdi gurguolės kariai lyg niekur nieko, tarsi nebūtų jokio karo, ir kuo ramiausiai taiso radijo aparatą! Tačiau juos gerokai sukrečia mano pasakojimas apie tai, kas įvyko! Kaimo pakraštyje pamatau ir priešlėktuvinės gynybos 8,8 cm kalibro zenitinių patrankų baterijos pozicijas. Pasakoju apie įvykius ir jų tarnyboms. Gerokai po vidurdienio, jau temstant, ateinu į Paršiukus. Ten sužinau, jog rusai toliau nesiveržia. Visas kaimas dar tebėra mūsų užimtas. Einu į kaimo šiaurės rytų pakraštį pažiūrėti, ar ir Paplytai tebėra mūsų užimtas. Noriu į savo būrį! Pamatau keletą vežimų, atvežusių maisto. Vienos sodybos kieme aptinku ir mūsų vežimą. Jį vadelioja puskarininkis Vilis Hermesmanas iš Hageno. Aiškinuosi su juo padėtį, bet jis negali pasakyti, kur yra atskiri mūsų kuopos būriai. Pirmiausia prisipilu į savo gertuvę karštos arbatos, kvepiančios puikiu romu, ir liepiu mano katiliuką pripildyti maisto. Pradžioje visada pasirūpinama tuo, kas būtiniausia. Norėdamas netrukdomai pavalgyti užeinu su savo

draugu jefreitoriumi, „mažyliu“ Felbermejeriu, į vieną pakelės namą. Jo langai išdužę per apšaudymą, sukrypusios durys vos kabo ant vyrių. Nusiimu šalmą, nusišluostau nuo kaktos prakaitą! Gera, kai kiaurai perpučiamame name taip vėsu. O dabar „puota“. Su malonumu kabiname šaukštais ryžius su mėsa ir staiga suklūstu. Oras prisipildo grėsmingo ūžesio – vis garsyn ir garsyn! O tada, man atrodo, ateina pasaulio pabaiga! Tai patys sunkiausi sprogmenys, lyg aviacinės bombos! Mūsų namas dreba iš pamatų, lauke blaškosi aukšti liepsnos liežuviai, degantys namai griūva vienas po kito! Galinga oro banga nutraukia klibančias duris nuo vyrių lyg lošimo kortą. Abudu staigiai krintame ant grindų. Aš prie sienos po langu, mano draugužis įsispraudžia į kampą. Čiumpu nuo palangės savo šalmą! Rankomis pridengiu katiliuką, nes ore pilna smulkių tinko ir betono gabaliukų. Kaip visada, svarbu pasirūpinti tuo, kas būtiniausia! Paskui užsimaukšlinu ant galvos šalmą. Tai leidžia jaustis bent šiek tiek saugiau (gerokai vėliau sužinojau, jog rusai taip pat turi mūsų „pėsčiajai štukai“ analogišką minosvaidį BM 31-12[1], šaudantį 30 cm kalibro ir 94,6 kg svorio sviediniais. Iš jo mes buvome apšaudomi Jieskieme!). Siaubingi sprogimai vis dar drebina žemę. Iš pradžių pamanau, kad ivanas mus apšaudo iš trofėjinio vokiško 50 cm kalibro reaktyvinio minosvaidžio. Paskui prasideda mirtina tyla! Apšaudymas pasibaigia. Tada pro liepsnojančių ir griūvančių namų traškesį ir braškesį girdime sužeistųjų dejones ir pamatome gatvėse padūkusiai besiblaškančius arklių kinkinius. Vežimai apvirsta, arkliai lekia tolyn! Pavieniai kareiviai perbėginėja nuo vieno namo prie kito, kad tik greičiau ištrūktų iš kaimo. Mes vis dar negalime atsipeikėti nuo išgąsčio. Paskubomis baigiame išgremžti savo katiliukus ir skubame palikti šį nesvetingą kaimą. Įsiklausau, ausis ištempęs, į kiekvieną triukšmą, kad, išgirdęs apšaudymą, kuo greičiau sprukčiau į bet kokią artimiausią priedangą. Norėdamas žūtbūt rasti saviškius ir savo kuopos vadą vyresnįjį leitenantą Hinerką, einu į rytinį kaimo pakraštį, kuriame prasideda kelias į Paplytus. Ten vėl susitinku su vienu iš anksčiau sutiktų savo žmonių. Sužinau, jog jiems sekėsi dar palyginti neblogai: pasirodžius tankams, be didelių nuostolių spėjo pasitraukti iš Paplytų. Paskui susitinku ir daugiau vyrų iš savo minosvaidžių būrio. Džiaugiuosi juos radęs, o ir jiems malonu vėl būti su manimi. Klausinėju, ar neatbėgo pas juos vyresnysis jefreitorius Hiunchenas, tačiau jis nepasirodęs. Bijau paties blogiausio ir liepiu būriui susirinkti į vieną vietą. Deja, labai trūksta šaudmenų. Kol tarnybų vyresnieji ir skyrininkai kaimo pakraščio namų griuvėsiuose ieško saugesnės vietos įsirengti šaudymo pozicijoms, einu kokį 100 metrų keliu priešo pusėn laikydamas rankose parengtą šaudyti automatą. Jau tamsu. Sėlinu nuo vieno

1 Patobulintas „Stalino vargonų“ – sovietų reaktyvinio minosvaidžio – variantas, sovietų vadintas „Andriuša“.

medžio prie kito vis šūktelėdamas: „Ei! Aštuntoji kuopa, atsiliepkit!“ Randu tik keletą žmonių, gulinčių su lengvaisiais kulkosvaidžiais pakelės griovyje. Paskui prieinu ir prie mūsų kuopos vado. Jis stovi už medžio su automatu rankose ir klausosi, kas dedasi Paplytuose, kuriame dabar jau rusai. Iš ten atsklinda riedančių tankų triukšmas, automobilių variklių ūžesys, girdime šūkaujant arkliams ir garsiai komanduojant žmonėms. Tankų riaumojimas, o jų, atrodo, ten daug, mums nežada nieko gera. Norime dar šią naktį sudaryti gynybos liniją. Ji turėtų būti maždaug už 100 metrų nuo kaimo pakraščio. Yra galimybė krūmų priedangoje atsitraukti gintis prie namų, jeigu to prireiktų. Kartu privalome tikėtis didelio rusų puolimo. Duodu nurodymus savo skyrių vadams, susisiekiu su kaimynais iš 7-osios kuopos, džiaugiuosi kiekvienu kariu ir kiekvienu kulkosvaidžiu, kuris dar tinkamas naudoti. To negalima pavadinti frontu, tai tik ypač menkai sudaryta gynybos linija. Niekas tiksliai nežino, kur bataliono vadavietė. Įvyksta ir kai kas džiugu. Mus čia susiranda mūsų furjeris puskarininkis Hermesmanas. Pagaliau kariai gali pavalgyti šilto maisto. Vidurnaktį ivanas pamažu aprimsta. Mes taip pat palengva nusiraminame. Kas žino, ką atneš rytojaus diena? Įtampos pilna naktis, nerimo naktis! Ilgokai įsiklausęs ir įsitikinęs, kad ivanas nuščiuvo, pagalvoju, jog galima surizikuoti valandėlę numigti.

MANO ANTRASIS SUŽEIDIMAS

1945 m. kovo 17 d. Jau po vidurnakčio. Viename iš negausių išlikusių namų, kuriame buvo kaimo vaistinė, susirandame priešo nelankytą kambarį. Tai miegamasis su tikrais storais patalais! Aliekame „lovos išbandymą“. Nuostabu! Tada tuoj susitariame, kad vienam reikia budėti, kol kiti miega. Tačiau kaip? Mes sugulame „be batų ir be pentinų“, atsisagstę diržus, šalmus pasidėję ant lovos krašto, o automatus užkabinę ant lovų galų! Tačiau apie miegą nėra ko ir svajoti. Iš pat ankstaus ryto kaime ima sproginėti tankų pabūklų sviediniai. Skubiai keltis ir laukan! Vadas paskelbia pavojų. Man įsakoma: „Puskarininki Refeldtai, surinkite minosvaidžių būrį ir kuo greičiau į pamiškę už Paršiukų. Ten susiraskite šaudmenų, įsirenkite šaudymo pozicijas, o kai rusai sumanys atakuoti kaimą, paleiskite užtveriamąją ugnį“. Tuo metu prašvinta. Pajuda pirmieji ivano tankai. Kol dar nevisiškai prašvitus mėginame pasiekti pamiškę, ivano tankai ir pėstininkai atakuoja. Turime bėgti į pamiškę per lygias ganyklas, kur nėra jokios priedangos ir kur reikia be paliovos šokinėti per spygliuotosios vielos aptvarus. Pamatęs mus bėgančius ivanas skuba apšaudyti. Vienintelė mintis: „Kad tik nepataikytų! Kad tik pasiektume mišką!“ Nors netoliese trenkia keletas sprogimų, bet mišką pribėgame be nuostolių! Nuovargis begalinis! Dabar turiu priešais mišką

parinkti vietą sekyklai, bet pirmiau reikia įsirengti šaudymo pozicijas. Nuėjęs gilyn į mišką apie 100 ar 150 metrų, prieinu mažą namuką. Ten jau įsitaisę lengvosios pėstininkų artilerijos ir zenitinės patrankos artileristai. Pagaliau vėl turime keletą „sunkiųjų ginklų“. Tačiau reikalai dėl šaudmenų mano minosvaidžiams čia labai prasti. Grįžtame abu su vyresniuoju leitenantu Hinerku atgal į pamiškę, kur randame keletą gilių, gerai įtvirtintų žeminių. Matyt, čia anksčiau buvo tiekimo tarnybos sandėlis, nes kai kuriose plačiose maždaug 5 x 10 metrų dydžio duobėse prikrauta šaudmenų ir benzino statinių. Gaila, šaudmenys skirti tik artilerijos pabūklams. Su skyriaus vadu puskarininkiu B. Šprengala įlendame į vieną erdvią, gilią žeminę. Mūsų minosvaidžiai šaudyti neparengti, nėra šaudmenų! Mano žmonės tampa pėstininkais. Tuo metu jie ginkluoti tik pistoletais! O aš turiu „priglaudęs“, t. y. „susiorganizavęs“ naująjį automatą – šturmo šautuvą. Ivanas puolimą pradeda smarkiu apšaudymu artilerijos sviediniais, ypač mums taip gerai pažįstamomis „juodosiomis kiaulėmis“ (15,2 cm). Virš įėjimo į žeminę stovi stebėtojas, kurio užduotis – pranešti mums apie prasidedančią rusų ataką. Kairėje už keleto metrų yra mažesnė žeminė, apšaudymo protarpiu nueinu ten su savo ryšininku ir dar dviem kariais. Kiek toliau įsitaisęs ir vyresnysis leitenantas Hinerkas, irgi su keliais savo kariais. Mums su pistoletais, karabinais ir mano automatu tenka būti „kontratakos rezervu“! Kairėje pusėje maždaug už 100 metrų turėtų būti pėstininkų kuopos vadas, bet jis turbūt žuvęs ar sužeistas, nes ryšininkas, kurį ten pasiunčiau užmegzti ryšio, grįžo tik su rasta žemėlapių planšete. Vėliau perduodu ją mūsų vadui. Paršiukų kaimą dabar jau užėmė rusai, jie turbūt tęs ataką. Tai jie ir daro. Iš pačių pradžių taip smarkiai apiberia pamiškę 12 cm kalibro minosvaidžių sviediniais, kad skeveldros tik ir švilpia mums pro ausis. Ypač bjaurūs miškakirčiai! Kiekvienąkart jie perkelia ugnį vis gilyn į mišką. Paskui išgirstame atakuojančių ivanų riksmą „urr-a-a-a, urr-a-a-a“. Laikas bėgti lauk iš žeminės! Tačiau kur? Tiesiai prieš mus nieko nematyti. Tai netrunka ilgai, pamatom ivanus, besiskverbiančius gilyn į mišką mūsų kairėje ir dešinėje. Deja, ryžtis atsišaudyti būtų nelabai gerai! Nors rusus miške pasitinka pašėlusi užtveriamoji ugnis, tačiau mes jaučiame grėsmę iš abiejų pusių. Kol įtemptai ieškome išeities, abiejose miško pusėse girdime bloga lemiantį triukšmą. Paskui viskas vyksta labai greit! Miške į mus pasipila tankų sviediniai, iš viršaus atskrieja minosvaidžių salvės. Tikra pasaulio pabaiga! Liepiu žmonėms slėptis žeminėse. Vienas iš mano karių gauna naująjį automatą, o aš vėl pasiimu savo pistoletą kulkosvaidį. Sutūpę žeminėje laukiame, kol pasibaigs apšaudymas. Staiga arši ivano ugnis nutrūksta. Stoja tyla! Netikiu savo akimis. Mūsiškiai išlenda iš žeminių ir apkasų, o vos už 100 metrų glaudžiomis gretomis į mus atgriūna ivanai su garsiu „urra-a-a, urr-a-a-a!“ ir su nežmoniškai ilgais tribriauniais „štikais“

Pionierių vadas, stovintis šarvuotame transporteryje, kalbasi su savo vyrais.

(durtuvais) ant šautuvų! Žvilgtelėjęs į savo žmones, matau, kad jie visi šaudo į atakuojantį priešą gulėdami už kokių nors priedangų. Beveik pusė mano žmonių yra minosvaidžių taikytojai, jie turi tik pistoletus, kurie netinka šaudyti didesniais atstumais! Greta manęs į puolančius iš automato su keliomis dėtuvėmis šaudo mano ryšininkas. Aš pats strykteliu už storo medžio ir, įrėmęs į jį automatą, stovėdamas šaudau į priešais atbėgančius ivanus. Mūsų užtveriamoji ugnis priverčia rusus sugulti! Jie krinta ant žemės ir nesikelia! Žinoma, mums tai sėkmė! Dar kurį laiką šaudomės su priešu ir jau pradedame tikėti, jog ataka atmušta, kai virš mūsų staiga sušniokščia! Šniokšteli labai trumpai, o paskui tarp mūsų bei tarp medžių šakų trenkia sprogimai. Šaudoma iš minosvaidžių, kurių šūvių net neišgirdome. Apsidairau ieškodamas priedangos, tuo metu dukart trenkia baisiai garsiai ir visiškai arti manęs, tada netikėtai pajuntu, lyg kas būtų vėzdu smogęs man per kojas virš kelių, paskui iškart – deginantis karštis abiejose kojose. Susmukęs nušliaužiu už čia pat stovinčio storo medžio. Dešinioji koja žemiau kelio lyg paralyžiuota. Skausmo iš pradžių beveik nejaučiu. Dabar kovotojas iš manęs menkas! Esu labai sutrikęs. Apsidairau ieškodamas pagalbos. Matau, kaip mūsų vadas pamoja kariams sekti paskui jį ir pranyksta miško tankmėje. Kariai leidžiasi jam iš paskos. Noriu atsistoti ir taip pat eiti gilyn į mišką, tačiau kojos neklauso! Bejėgiškai žvelgiu į priekį, iš kur dabar vėl ateina rusai, jie jau vos už 50 metrų. O aš negaliu nė pajudėti. „Prakeikti šūdžiai!“ Dar kartą nutaikau savo automatą ir iššaudau visą dėtuvę į artėjančius ivanus. Tai man leidžia kiek atsikvėpti. Staiga pribėga du mano žmonės ir klausia: „Kas atsitiko, puskarininki? Turime iš čia nešdintis“ Vienas jų yra Paulius Šmicas (iš

Volbeko – Miunsterio priemiesčio, Vestfalija), antrojo, deja, niekaip negaliu prisiminti. Greit supratę, kas man nutiko, čiumpa už pažastų ir manimi nešini, palydimi artėjančių ivanų šautuvų šūvių, pranyksta išganingame miške. Vos mums pavojus praeina, rusai perkelia savo artilerijos ugnį artyn ir miške sugriaudžia 15,2 cm kalibro „juodosios kiaulės" sprogimai. Ypač baisūs ir pavojingi miškakirčiai. Skeveldros taip ir skraido aplink. Randame šiokį tokį prieglobstį negilioje duobėje, skirtoje benzino statinėms laikyti. Čia visi trys pirmiausia turime pailsėti. Greta tebeguli kelios benzino statinės! Apima pasibaisėtinas jausmas vien pagalvojus, kad čia galėtų pataikyti bent vienas sviedinys. „O tada – sudie, tėviškėle!" Kai tas itin bjaurus fejerverkas baigiasi, atsistojame, ir, sukandęs dantis, draugų prilaikomas bei automatu lyg lazda pasiramstydamas, velkuosi toliau savo beveik nejautriomis, neklausančiomis kojomis. Dabar su kiekvienu žingsniu skausmas lyg įkaitinta geležimi perveria abi kojas. Iš skylėtų guminių batų, kuriuos vis dar tebenešioju, nes mano fetriniai batai apanglėjo ant viryklės, teka ir kartais net švirkšteli kraujas! Atrodo labai prastai. Už mūsų nugarų aidi miškan prasiskverbusių rusų šūviai, kurie varo mus greičiau „bėgti". Maždaug už 150 metrų pasiekiame proskyną ir kelią per mišką. Ten pagaliau kiek atsikvepiame ir „aptariame padėtį". Susitinkame pavienius pėstininkus, pradedančius atgauti savitvardą. Staiga riaumodamas atrieda šarvuotasis transporteris , ant jo sėdintis suirzęs karininkas šaukia mums, kad tuojau atsistotume ir skubėtume į pozicijas. Pranešu jam, kaip čia yra, tada jis įsako vienam kariui likti su manimi, nes aš sužeistas, o kitas draugas privalo grįžti „į priešakines linijas". Padėkoju jam už išgelbėjimą ir paduodu savo žiūroną (7 x 50), kad atiduotų jį vyresniajam leitenantui Hinerkui ir praneštų, jog esu sužeistas ir vietoj manęs reikia paskirti kitą minosvaidininkų būrio vadą. Garsiai kriokdamas šarvuotis nurieda tolyn. Jis vėl telkia kareivius, plačiai išsibėgiojusius po mišką. Miško kelyje stovi keletas transporto priemonių. Vienas leitenantas, ketinantis grįžti atgal iš miško, priima mane į motociklą su priekaba. Atsisveikinu su antruoju savo draugu ir paprašau jį perduoti linkėjimus mūsų kapitonui bei mano būriui. Miške vis dar sproginėja artilerijos ir minosvaidžių sviediniai, tačiau rusai priekin nesiveržia. Matyt, vis dėlto pavyko juos sustabdyti. Motociklu važiuoju neilgai. Kelyje už miško privažiuojame sanitarinį sunkvežimį, jis pilnas sužeistųjų, tačiau pro šonines duris vis dėlto dar patenku vidun tuoj už vairuotojo kabinos. Tiesa, turiu sėdėti ant siauro suolo. Mano keliai įsiremia į pristumtus neštuvus, tad kojų negaliu nei ištiesti, nei pajudinti. Dėl tokios padėties po kurio laiko turiu kęsti nepakenčiamą skausmą. Mes vis dar nevažiuojame. Turbūt jau maždaug 17 valanda, visur labai stengiamasi sukurti naują priešakinę gynybos liniją. Ten telkiami visi nuo savo dalinių atsilikę kariai. Apsidžiaugiu, kai sanitarinis sunkvežimis

galiausiai pajuda iš vietos! Jis veža mus į jau evakuojamą medicinos punktą. Jokia pagalba sužeistiesiems čia daugiau neteikiama. Tuo metu ateina naktis. Matome šviečiamąsias bombas, girdime skrendančias ir bombarduojančias tas prakeiktas „siuvamąsias" (lengvi mokomieji lėktuvai drobe aptemptais sparnais). Jas per sanitarinės mašinos ūžimą labiau matome nei girdime. Dažni blyksėjimai nesiliauja ir mes kartais pasijuntame iš tiesų pavojingai arti fronto! Mūsų sanitarinis sunkvežimis, dar kurį laiką pavažiavęs sustoja. Pasibaigė kuras, teks kur nors eiti jo prasimanyti, sako antrasis vairuotojas. Po ilgo neramaus laukimo kenčiu dar labiau. Sėdėdamas ant suolo, daugiau negaliu iškęsti skausmo. Tad atsisėdu už durų, dabar esu bent nebe taip nežmoniškai suspaustas, tik ar ilgai visa tai truks? Antrasis vairuotojas vis dar negrįžta. Jaučiamės velniškai bejėgiai ir užmiršti! Žmogus yra priklausomas nuo savo draugų! Pro mus pravažiuoja arklių transporto dalinys. Kai garsiu dejavimu atkreipiu į save dėmesį, prieina du žmonės ir, laimė, paima mane pas save. Jie įkelia mane į keistą stačiakampės dėžės pavidalo vežimą. Šioje „ilgoje dėžėje" jau guli trys sužeistieji. „Dėžė" pasvyra ant šono, ant sužeistojo, gulinčio kampuotame, siaurame dugne, užvirsta kitas sužeistasis, o dabar dar ir aš atsiduriu jiems ant viršaus! Nieko nuostabu, kad apatinis, užgultas dviejų, sunkiai dejuoja! Važiuojame pamažu. Kai tik kolona stabteli, pakeliu mūsų dėžės dangtį ir „apžvelgiu" aplinką. Danguje pilna šviečiamųjų bombų, o tos velnio „siuvamosios" nepaliaujamai skraido ratais virš mūsų. Kiekvienąkart, kai nutyla to padargo variklis, jis šlamėdamas sklendžia žemyn ir numeta dvi tris bombas. Dažnai esu matęs liepsną iš išmetamojo vamzdžio, išsiveržiančią tai „varnai" vėl kylant aukštyn. Kiekvieną sykį atlekiant bomboms, vežikai ir kiti kareiviai puola slėptis į griovius ar duobes. Manęs neapleidžia šiurpus jausmas, jog guliu mažiausiai vienu metru per aukštai! Ir jokios priedangos, kai šalia girdime viauksint ir spragsint skeveldras. Visų baisiausia tai, kad frontas (priešakinės linijos) atrodo esąs visiškai netoli. Girdžiu ir matau ryškias trasuojamųjų kulkosvaidžio kulkų sruogas. Kartkartėmis itin galingai sugriaudžia. Net mirtinai nuvargus sunku užmerkti akis. Mano gremėzdiškas automatas gana skaudžiai spaudžia toje ankštumoje, bet dabar dar negalėčiau skirtis su savo ginklu. Tiesą sakant, visiškai nesusigaudau, kokia dabar padėtis ir kaip viskas toliau turi vykti. Galbūt man dar teks jį panaudoti?

1945 m. kovo 18 d. Pagaliau atvykstame į Valytę. Jau prašvito. Vienas „hivis"[1] (savanoris, buvęs rusų kareivis) ir vienas sanitaras mane, kaip ir kitus sužeistuosius, kiaurai sušalusį nutempia į karo lauko ligoninę. Viename iš ūkininkų namų įrengta operacinė. Priešais ją guli, sėdi ar stovi sunkiai

1 Hiwi (Hilfswilliger) – vermachto ir SS pagalbinių tarnybų savanoris talkininkas iš karo belaisvių ar okupuotų kraštų civilių gyventojų.

sužeistieji, labiau ar mažiau sužaloti, pusgyviai ar mirštantys. Tų vargšų vaikinų pilna visose namo patalpose ir kambariuose. Kai kurie vos girdimai dejuoja, tačiau dauguma tyliai guli užmerkę akis. O man vėl sekasi! Tie du nešėjai nuneša mane iki operacinės durų ir ten paguldo. Priešingu atveju turėčiau pusdienį laukti, kol prieis mano eilė. Tokiose situacijose šiek tiek padeda ir juodai sidabrinis „Grossdeutschland" antsiuvas ant rankovės. Tad laukiu tik valandą. Ji man pasirodo be galo ilga! Taip yra todėl, kad visą laiką girdime tik tą pernelyg gerai pažįstamą fronto triukšmą, atsklindantį iš anapus miško. Pagaliau patenku ant operacinio stalo. Matau gydytoją kruvinu chalatu, jis ką tik amputavo koją, kuri tebeguli įmesta po stalu į didelį medinį puskubilį. Patalpoje tvyro siaubinga smarvė, kraujo, pūlių, narkozės priemonių ir prakaito kvapų mišinys. Nuolat turiu žiūrėti į tą amputuotą, kruviną ir sudraskytą koją puskubilyje. Mane apima neapsakomas baimės jausmas. „Tik nenupjaukit man kojos! Tik ne tai!" Gydytojas, sustingusia it kaukė veido išraiška, užsirūko cigaretę ir išeina į gretimą patalpą žadinti kito gydytojo. Kas žino, kiek valandų iš eilės jis nepaliaujamai mato visas tas nelaimes, tuos sužalotus žmonių kūnus ir jų galūnes? Šie žmonės galbūt jau pažymėti mirties ženklu, tačiau jie vis tiek laukia pagalbos ir tikisi, jog čia pagaliau bus išgelbėti. Sanitaras nutraukia mano guminius batus, o paskui žirklėmis meistriškai nukerpa lipnias nuo kraujo uniformines kelnes ir apatinius virš šlaunies. Paskui prieina gydytojas, apžiūri gausias skeveldrų padarytas žaizdas, šiek tiek pincetu jas pavalo, nuplėšia audeklo skiautes su pridžiūvusiais kraujo krešuliais ir kažką pasako. Klausiamai žvelgiu į jį. Paskui jis sako kitam gydytojui, kuris ką tik dirstelėjo į mano koją: „Štai, ten dar tiek daug smulkių skeveldrėlių. Čia mes dabar negalime visų jų išrankioti. Kojos kaulai nepažeisti. Taigi dabar darom štai kaip: rivanolio tvarstį, Kramerio įtvarą[2], ar nuo stabligės skiepytas? O, taip, jūsų kareivio knygelėje nurodytas 1942 metų rugsėjo mėnuo. Jums labai pasisekė!" Tada sanitaras žaizdas užkloja geltonu rivanoliu įmirkyta marle, o ant kojos nuo pačios šlaunies per pėdą iki kojų pirštų uždeda įtvarą. Tada viskas apvyniojama popieriniu tvarsčiu! Drobinių ar marlinių tvarsčių turbūt daugiau nėra. Vargšė Vokietija! Kol dar guliu ant stalo, lauke virš mūsų ūžia ivano šturmo lėktuvai Il-2. Visiškai netoli mūsų krinta gausybė kaukiančių mažo kalibro bombų, paskui paleidžiamų raketų šnypštimas, o pabaigai – borto patrankėlių šūviai ir kulkosvaidžių kalenimas. Visi kareiviai, kurie dar gali bent kiek pajudėti, sprunka į priedangą. Dabar aš sutvarstytas, laikau savo sužeidimo kortelę ir turiu būti nugabentas į „ketvirtąjį namą". Du sanitarai neša mane neštuvais. Vos tik pasirodome tarp namų, lyg nelabasis visiškai pro pat mus pralekia tanko

2 Kramerio įtvaras (šyna) – lanksčios vielos grotelės, išlankstomos pagal sužeistos galūnės formą, siekiant užtikrinti galūnės nejudrumą gabenant sužeistąjį.

pabūklo sviedinys ir kažkur nesprogdamas nukrinta „lyg akmuo“. Tokius vadiname „sviediniais paklydėliais“. Tie paklydėliai jau ne vieną buvo sužeidę ar net užmušę! Abu nešikai išsigandę numeta mane ir bėga į priedangą. Jie nesiryžta grįžti. Aš irgi jaučiuosi labai nejaukiai, nes baisiai bijau, ko gera, patirti čia dar vieną sužeidimą. Galiausiai tie didvyriai vis dėlto pačiumpa mane ir labai skubėdami nuneša į gretimą namą. Tačiau tai ne ketvirtasis namas! Vis tiek džiaugiuosi vėl būdamas šilumoje ir po stogu. Kurį laiką ramiai guliu ir prisimenu pastarąsias valandas. „Kur dabar galėtų būti mano draugai? Tikriausiai būtent ten, kur jau vėl kaukia „Stalino vargonai!“ Visiškai netoli nuo čia nepaliaujami sprogimai. Net ir čia sudreba žemė! Taigi čia irgi ne taip jau labai saugu! Dangus atrodo pilnas rusų atakos lėktuvų. Susirandu dar vieną cigaretę ir užsirūkau. Tada apžvelgiu savo aplinką. Tai nedidelis kambarys, galbūt Rytprūsių ūkininko namų seklyčia. Dabar jame jokių baldų, tik storas šiaudų paklotas palei sieną. Ant jo guli gal dešimt sužeistųjų. Paeiliui apžiūriu juos. Vaizdas gana baisus. Čia guli vien tik po amputavimų, beveik visi be sąmonės arba snūduriuojantys leisgyviai. Visi storai apraišioti baltais tvarsčiais, retkarčiais kuris pajudina koją ar ranką. Jie sunkiai dejuoja. Dieve mano, sudrebu pasibaisėjęs! Šalia gulinčio sužeistojo galvos vietoje tik storas baltų tvarsčių kamuolys, kai kur pramirkęs krauju. Vien pagal silpną krūtinės kilnojimąsi suprantu, jog vargšas vaikinas dar gyvas! Neturiu su kuo pasikalbėti, niekas man čia ir neatsilieptų. Vėl girdžiu lėktuvo ūžimą, kareiviai lauke vėl bėga slėptis. Prisiglaudžiu po langu pasienyje, kad bent kiek apsisaugočiau nuo skeveldrų. Nelabasis greitai pralekia pro šalį. Kažkokia nuojauta man sako, jog rusai jau eina čionai. Kambaryje stovi koklių krosnis, tvirtai prisiglaudžiu prie jos. Ji dar kiek šilta. Kaip čia viskas vyks toliau? Tas neramus šūkavimas, bėgiojimas ir sambrūzdis atrodo įtartinai. Toks įspūdis, lyg kažkas būtų negerai. Kinkomi arkliai, pakraunami vežimai! Kas čia vyksta? Pasikėlęs žvelgiu pro langą. Matau grupelėmis bėgiojančius karius, ginkluotus „pancerfaustais“, kulkosvaidžiais ir minosvaidžiais. Į pozicijas gabenama zenitinė patranka, užkelta ant savaeigės platformos. Prasideda artilerijos apšaudymas! Ugnis vis stiprėja. Mane apima baimė: nejaugi jie taip paprastai ims ir paliks mus čia gulėti? Durys atsidaro ir įžengia sanitaras. Jis eina nuo vieno prie kito pajudindamas ir pašaukdamas. Daugelis niekaip nereaguoja! Jis čiuopia pulsą, tikrindamas pramerkia akių vokus. Negyvas, negyvas, negyvas!.. Aš čia tik vienas dar su sąmone. Iš numirėlių kišenių sanitaras išima tarnybos knygeles ir perlaužia pusiau jų atpažinimo žetonus. Paskui kišenėse paieško asmeninių daiktų. Vienur randa pypkę, kitur portsigarą, užrašų knygutę ir kitokio turto. Vieno iš mirusiųjų duonmaišyje – pustuštė skardinė sviesto ir gabalėlis duonos. Ir pakelis su keletu cigarečių. Sanitaras paklausia mane, ar noriu jų. Iš pradžių bjauriuosi

tuo, bet paskui sutinku paimti, nes nežinau, ar gausiu artimiausiu laiku ką nors pavalgyti ar užrūkyti. Klausiu jį, ką reiškia tas sąmyšis lauke? Jis atsako, jog ligoninė turi būti perkelta, nes ivanas, matyt, prasiveržė kažkur priekyje. Paskui jis tuoj išeina. Dauguma čia gulinčių yra tankistai, kurie patyrė sunkių nudegimų, kai buvo pamušti jų tankai. Dabar tik viena mintis neduoda man ramybės! – „Kad tik nebūčiau čia pamirštas!" Keturpėsčias nuropoju prie durų ir matau sanitarinę kuopą, pasirengusią išvykti. Vežimuose gana daug sužeistųjų, bet niekas neateina manęs paimti. Kai garsiai šaukdamas pro pravertas duris ir grasindamas automatu atkreipiu į save dėmesį, ateina du žmonės ir įkelia mane į vieną iš vežimų. Vienas gydytojas liks, kad prireikus atiduotų rusams tuos sužeistuosius, kurių negalima vežti. Vežimai pilni skalbinių maišų, kuprinių ir dėžių su medicinos reikmenimis. Apšaudymas smarkėja, atmosfera labai nervinga. Galiausiai pajudame. Kuo greičiau iš čia! Keliai užkimšti, mechanizuotasis ir arklių transportas lėtai traukiasi nuo artėjančio fronto. Bjauriausia tai, kad vėl atskrenda šturmo lėktuvai Il-2. Jie netrukdomai suka virš mūsų ratus ir mėto bombas, leidžia raketas ir pikiruodami pliekia iš borto ginkluotės į transporto priemones, namus ir kareivius. Kažkada buvęs išgirtas, pergalingas vokiečių karinis oro laivynas dabar daugiau neturi kuo jiems pasipriešinti. Marių pakrantėje stovinti 8,8 cm kalibro zenitinė artilerija daro viską, ką gali, tačiau dabar jai tenka gintis pačiai! Rūkstančios, liepsnojančios transporto priemonės stovi gatvėse, keliuose, laukuose ir visur kitur, kur jos mėgino gelbėtis nuo antskrydžių. Lėktuvams užskridus virš mūsų kolonos, visi kareiviai, kurie dar gali bėgti, puola iš vežimų slėptis pakelės grioviuose ar duobėse. Mes, vežimuose gulintys sužeistieji, žvelgiame į atakuojančius lėktuvus bejėgiškai laukdami arba mirties, arba tolesnės kelionės. Po pusiaudienio kolonos įstringa ir apskritai daugiau nejuda. Važiuojantis į Vandenavą sunkvežimis paima sužeistuosius. Man vienam iš paskutinių taip pat pavyksta patekti į šį sunkvežimį. Dabar pagaliau važiuojama greičiau! Ateina naktis. Važiuoti dar greičiau? Tai turbūt klaidingas sprendimas! Paryčiais mūsų sunkvežimis tiesiog ima ir sustoja – daugiau nėra degalų. Tai jau esu patyręs. Antrasis vairuotojas pasiima du kanistrus ir nueina. Praeina dvi valandos, o jis vis dar negrįžta.

O DIEVAS TYLI

1945 m. kovo 19 d. Sušalę gulime sunkvežimyje. Kamuoja neramūs klausimai. Kas dabar mums bus? Kai pro šalį važiuoja vežimų kolona, drauge su keliais sužeistaisiais persėdu iš sunkvežimio į vežimą ir važiuojame į Vandenavą, seną Ordino pilies miestą. Mus nuveža į vieną seną (Ordino laikų) bažnyčią. Iš jos išnešti visi suolai, o ant grindų storai pakreikta šiaudų.

Visas grindų plotas glaudžiai priguldytas sužeistųjų. Dieve mano, koks apgailėtinas vaizdas! Ilgai visus apžiūrinėju, tačiau nematau nė vieno pažįstamo veido. Kelias valandas užmerktomis akimis ramiai pagulėjęs, pajuntu nežmonišką alkį. Iš planšetės išsitraukiu savo dėžutę su sviestu ir dar randu žiauberę duonos. Alkanam tai skaniau už gardžiausią pyragą, paskui pažvelgiu priekyje į altorių, apšviestą krintančių saulės spindulių. Virš jo daugybės angelų apsupta Dievo Motina su kūdikėliu Jėzumi ant rankų. Paauksuoti paveikslo aptaisai blizga, spindi. Turbūt dar niekada nebuvome taip arti dangaus kaip dabar! Esu to vaizdo taip įspūdingai paveiktas, jog išsitraukiu savo fotoaparatą „Agfa“ (įsigytą Vėzdelių kaime) ir fotografuoju tą paveikslą. Deja, fotojuostelės taip ir neišryškinau. Kasetę kartu su kitais daiktais užkasiau savo dėdės sode Šverine prieš bėgdamas iš Šverino karo ligoninės nuo rusų 1945 m. gegužės 1 d. per Gadebušą–Rogendorfą–Lasaną! Išgeriu savo gertuvės turinio likutį. Į bažnyčią nepaliaujamai atgabenama sužeistųjų, gydytojų nematau, tačiau visur laksto daugybė sanitarų. Dabar nutinka tai, ką verta aprašyti, nes, galima sakyti, to įvykio dėka tikriausiai likau gyvas! Kai nėra jokios galimybės ištuštinti perpildytą šlapimo pūslę, užeina tokia didelė reikmė nusišlapinti, kad ji tampa beveik nepakeliamai skausminga. Vienas sanitaras, man paprašius, pagaliau atneša tuščią konservų skardinę aštriais dantytais kraštais. Dabar turiu šlapintis gulėdamas, nes kaip kitaip galėčiau tai padaryti? Aplinkiniai pėstininkai atkreipia dėmesį į mano pastangas, žiopso į mane ir laido kvailas pastabas! Dėl to man nieko neišeina. Tad galiausiai šiaip taip išklibikščiuoju laukan pasiramstydamas sanitaro atneštais ramentais. Kai tik paeinu keletą metrų nuo bažnyčios už didelio akmeninio antkapio, rusų pusėje sugriaudžia artilerijos pabūklų šūviai ir į Vandenavą atšniokščia sunkieji „juodosios kiaulės“ 15,2 cm kalibro sviediniai. Sprogimų vietose pakyla didžiuliai juodų dūmų stulpai. Man dar šleivojant atgal į bažnyčią, sviediniai pabyra jau ir į kapines. Pradedu manyti, kad ivanas nori įsišaudyti taikinius pagal iš tolo matomą bažnyčios bokštą. Dabar čia būti pavojinga. Gulėdamas lauke, prisiglaudžiu prie storos, tvirtos mūro sienos visiškai greta bažnyčios durų. Mano žvilgsnis vėl nukrypsta į katedros altorių. Saulės spinduliuose skaisčiai nušvinta kryžius, Kristaus figūra ir paauksuoti angelai. Į galvą savaime topteli mintis: „Dieve mano, kaipgi Tu gali leisti, kad visa tai vyktų?“ Prieš akis iškyla pabėgėlių virtinės, pakelėse gulintys sušalę mažyčiai vaikai, čia kenčiantys sužeistieji, visos tos negandos, visos netektys. „Viešpatie, kam Tu mus apleidai?“ O Dievas tyli! Nejučia prisimenu tokį vienos knygos apie Pirmąjį pasaulinį karą pavadinimą. Dar kartą trenkia bauginantys sprogimai. Dairausi geresnės priedangos. Ją randu už paminklinio akmens, kur galiu dar ir „išsilieti“. Pajuntu didžiulį palengvėjimą! Staiga privažiuoja kinkinys, jo vežikas savanoris talkininkas „hivis“,

„Grossdeutschland“ kareiviai apkasuose prie Vandenavos.

nušokęs nuo pasostės, dairosi kažko ieškodamas. Pamatęs ant rankovės juodai sidabrinį „Grossdeutschland“ antsiuvą, pamoja man prieiti. Sužinojęs, jog esu sužeistas, jis pats ateina pas mane ir sakosi esąs atsiųstas čia su vežimu, kad surinktų „Grossdeutschland“ Liūtų bataliono sužeistuosius ir nugabentų juos į Rozenbergą. Ten yra nedidelė prieplauka, iš kurios sužeistieji bus valtimis nuplukdyti į Piliavą. Kadangi vėl prasideda apšaudymas, jis skubiai bėga raminti arklių. Paskui grįžta manęs, jam pagalbstint, pasiekiu vežimą ir užsiropščiu ant pasostės. Kai sėkmingai ten atsisėdu, nudiegia ir sutvinksi daugybė mano žaizdų, vėl pajuntu ankstesnius skausmus. O tada pasigirsta mums pernelyg gerai pažįstamas gaudesys ore! Matau žemai skrendančius „šturmuotojus“ Il-2) su raudonomis žvaigždėmis ant sparnų. Jie taip neaukštai, kad galiu įžiūrėti kabinose sėdinčius lakūnus.

Vokiečių pozicijos prie Vandenavos. 1945 m. kovas.

Jau švilpia bombos krisdamos ant Vandenavos, lyg kūjais kala borto patrankėlės ir šnypščia leidžiamos raketos. Man nelabai smagu pagalvojus, kad dabar sėdžiu taip aukštai ant vežiko pasostės. Pavojui gresiant, negaliu, kaip tas talkininkas, vienu šuoliu liuoktelėti žemyn nuo pasostės. Užtat jis atidžiai stebi ivaną. Atskrendant „šturmuotojams", įvažiuoja į priedangą kur nors po medžiais ir laukia, kol nuskris, paskui labai skubėdamas važiuoja toliau. Nuvažiavus vos kilometrą, kelias veda nuokalne žemyn į paplūdimį. Prieš tai turime vėl pastovėti po medžiais, nes „šturmuotojai" atskrenda dar kartą ir šaudo į viską, kas netoli mūsų juda žeme. Čia daug transporto, giliai įsiraususio į žemę, matau ir žeminę. Pastebėjęs „Raudonojo Kryžiaus" vėliavą, sustoju prie jos. Pasirodo medicinos tarnybos karininkas ir teiraujasi, kur mes ketiname vykti. Išgirdęs apie važiavimą į Rozenbergą jis mus paprašo paimti vieną sunkiai sužeistą karį peršautu pilvu. Trys kariai atneša pusgyvį vyriškį ir atsargiai paguldo į vežimą. „Prašau neduoti jam nei gerti, nei valgyti!" – perspėja mus karininkas ir paklausia mane, kieno įsakymu aš važiuojąs į Rozenbergą? Atsakau jam: „hivis yra siųstas iš Liūtų bataliono į Vandenavą ten surinkti „Grossdeutschland" karių ir nugabenti juos į Rozenbergą. Naudodamasis akimirka, kol dangus tuščias, mano talkininkas pavaro arklius ir riedame toliau. Dabar važiuojame smėlėtu marių pakrantės paplūdimiu. Pakrantėje stovi visų kalibrų pabūklų: reaktyvinių minosvaidžių, zenitinių patrankų ir kulkosvaidžių, prie jų daugybė iššautų sviedinių tūtų ir tuščių sviedinių dėžių. Sunkvežimiai su šaudmenimis sustatyti prie paties pakrantės skardžio ir taip pat įkasti į žemę.

Greta pabūklų – gilūs pabūklų tarnybų priedangos apkasai. Važiuojant toliau pakrantės skardis pasibaigia. Aiškiai matyti, kad šie paplūdimiai yra rusų lėktuvų smarkiai apšaudomi ir bombarduojami. Kartu su smėlio nerija mariose jie čia yra paskutinis gynybos bastionas! Skaisti, giedra, saulėta kovo diena, danguje beveik jokio debesėlio. Tik ausyse vėl šturmo lėktuvų ūžimas ir griaudėjimas! Mėšlungiškai įsitvėręs pasostės, apžvelgiu dangų. Priekyje matau laiptuotą virtinę amerikietiškų bombonešių „Boston“[1], mėtančių savo bombas ant Rozenbergo. Sprogimų sukeltos oro bangos atsklinda net iki čia. Labai šiurpu, kai miestelyje viena po kitos sprogsta bombos ir į orą pakyla juodų dūmų grybai. Tuo pačiu metu priešingoje pusėje rusai bombarduoja Vandenavą. Pagalvoju apie bažnyčioje gulinčių daugybę sužeistųjų. Džiaugiuosi, kad nelikau toje senovinėje bažnyčioje. Tik panašu, kad bėgdamas nuo vilko užšokau ant meškos! Vežimas lekia galvotrūkčiais. Abu arkliai, rodos, apkurto, nes beveik nereaguoja į aplinkui siaučiantį pragarišką triukšmą. Fryzų įlankoje matau tik keletą valčių. Lėktuvai jas irgi atakuoja. Tada pažvelgiu ten, kur nusisukęs žvelgia mano hivis: štai jie atskrenda! Gana nedideliame aukštyje, tvarkingai išsirikiavę, tiesiai Rozenbergo kryptimi! Jie turi praskristi tiksliai virš mūsų! O, Dieve! Ką daryti? Jie jau skrenda virš mūsų pajūrio ir pakrantės kelio! Nė menkiausios galimybės kur nors pasislėpti! Jau matau sparnuose žybčiojant ugnis iš borto patrankėlių ir kulkosvaidžių vamzdžių. Paskui sušnypščia po sparnais pakabintos raketos palikdamos danguje plonus baltų debesėlių brūkšnius. Mūsų padėtis pasibaisėtina! Kai sprogimai ima aplinkui drabstyti žemių ir smėlio stulpus, hivis kone stačia galva nusirita nuo pasostės į griovį. Aš dar kartą pamatau mašinų kabinose šiek tiek priekin pasvirusius pilotus, kai jie praskrenda virš mūsų. Kartkartėmis nuo rikiuotės atsiskiria pavienis „šturmuotojas“ skristi į atskirus taikinius. Tie taikiniai – artilerijos pabūklų pozicijos ir zenitinės 8,8 cm kalibro patrankos. Matau, kaip nuo bombų krušos krinta žmonės ir arkliai, kaip bombos sproginėja pačiame šaudymo pozicijų centre! Neapsakomai baisu. Vos šie lėktuvai pranyksta, už mūsų nuo Vandenavos jau atskrenda išsirikiavusi nauja eskadrilė. Mane apima beprotiška baimė, kad dabar štai čia, taip arti išganingojo uosto, galiu būti sužeistas dar kartą ir gerokai sunkiau. Nejučia pasistatau apykaklę ir įtraukiu galvą, lyg tai galėtų kaip nors apsaugoti! Čia pamatau siaubingą vaizdą. Sužalotus žmonių kūnus, sudraskytus arklius, visur kraujas – daug kraujo! Tikros žudynės. Manau, Diunkerke[2] nebuvo nieko panašu! (Hitleris norėjo išsaugoti anglų gyvybes dėl politinių

1 Douglas DB-7/A-20 Havoc „Boston“ – lengvieji smogiamieji bombonešiai, kuriuos JAV tiekė antihitlerinės koalicijos valstybėms pagal karinių tiekimų programą (lendlizą).

2 Hitleriui atšaukus apsuptų prie Diunkerko anglų ir prancūzų karinių pajėgų puolimą, apsuptieji daliniai nuo 1940 m. gegužės 26 d. iki birželio 4 d. buvo laivais evakuoti į Didžiąją Britaniją per Lamanšo sąsiaurį.

motyvų. Čerčilis sakė: „Galėjome tada sudaryti taiką, tačiau nepanorėjome!"). Mano hivis vėl užsiropščia ant pasostės ir pavaro arklius tolyn Foliendorfo link. Vaizdas visur panašus! Čia bombonešiai irgi pasiautėjo. Tiltelis per gilų vandens kanalą sugriautas, todėl tenka važiuoti aplinkiniu keliu, kuriame irgi pilna įstrigusių vilkikų ir sunkvežimių. Mūsų pakrantės baterijos atsišaudo, tačiau jose girdžiu ir matau daugiau sprogimų nei šūvių. Kažkokioje priedangoje stovi karinės gurguolės sunkvežimis, greta pritūpę kariai degina dokumentus. Pėstininkai apsirūpina viskuo, ko jiems gali prireikti. Visuotinis nuosmukis! Visur iškasta gilių duobių, į kurias kariai puola slėptis, vos išgirdę vėl atskrendančius „šturmuotojus". Man labai neramu ir net baugu dėl to, kad šioje baisaus trenksmo ir griausmo aplinkoje nepasibaidytų mūsų arkliai. Tačiau abu arkliai, nuo kurių čia priklauso mano gyvybė, yra arba tiesiog bebaimiai, arba apkurtę. Folendorfas, kaimelis pusiaukelėje tarp Vandenavos ir Rozenbergo, jau pravažiuotas. Ant namų sienų, sunkvežimių bortų ir daugelyje kitų vietų baltais dažais didelėmis raidėmis parašyta: „Drąsūs ir ištikimi". Neturiu daug laiko pamąstyti apie tai, kad vokiečių kariai Rytprūsiuose, Sembos pusiasalyje, Piliavoje ir Karaliaučiuje šitaip žuvo stengdamiesi išgelbėti kuo daugiau Rytprūsių gyventojų, bėgančių

„Grossdeutschland" grenadieriai traukiasi. Vandenyje plūduriuoja savadarbiai plaustai, parengti atsitraukimui į Piliavą.

nuo ištroškusių kerštо sovietų kareivių, kol tai dar kažkaip įmanoma. O tie prakeikti „šturmuotojai“ jau vėl atskrenda! Dabar jie, matyt, persekioja mūsų vežimą, nes apipila jį tokia mažų bombų kruša, kokios dar niekada nėra buvę. „Šūdinas jausmas“. Aukštai pasistatęs uniformos apykaklę, susiriečiu į kamuoliuką! Visą laiką, kol Il-2 nuskrenda Folendorfo link, jaučiu, kad man tuoj turi pataikyti į nugarą, juolab kad sėdžiu taip aukštai ant vežiko pasostės, be jokios priedangos! Aplink mane trata ir zvimbia skeveldros. Už manęs jos barškėdamos atsimuša į vežimą, kur guli tas vargšas vyrukas peršautu pilvu. Mes visi galėjom būti kulkų suvarpyti, tačiau, „šturmuotojams“ nuskridus ir išgąsčiui praėjus, įsitikinu, jog mūsų sužeistasis vežime nekliudytas. Negaliu pamiršti šio klaikaus vaizdo! Bombos pataikė į šešių ar aštuonių kareivių grupelę: jie guli apsipylę krauju, sudraskyti, nuplėštomis galūnėmis ir sutraiškytomis galvomis! Vaizdas siaubingas. Aplink juos daugybė mažų duobučių, kurias išmušė lakūnų masiškai mėtytos mažo kalibro bombos. Važiuojant pro šalį, man atrodo, kad net galiu užuosti kraujo kvapą. Sunaikinimo paliktas įspūdis neišdildomas. Šiame ankštame plotelyje, apsupti ir priremti prie marių, grumiasi IV armijos likučiai! Drąsūs ir ištikimi!

Tolyn! Tik tolyn! Kai dar kartą tenka stabtelėti, pastebiu, jog suprakaitavę arkliai dreba, o nuo jų kyla garas! Tačiau laikosi jie nuostabiai! Tikri kovos draugai! Esu labai jiems dėkingas! Vargšai atsidavę padarai! Jeigu ne jie, tai jokiu būdu nebūčiau ištrūkęs. Dabar jau galime įžiūrėti savo tikslą – Rozenbergą. Deja, nematau nei žmonių ant vienintelio prieplaukos tiltelio, toli nueinančio į marias, nei valčių prie jo. Aplink tiltelį matau tik saulės nušviestus vandens purslų fontanus, kuriuos aukštai ištaško artilerijos sviedinių sprogimai. Kairėje kelio pusėje netoli kaimo driekiasi keleto šimtų metrų ilgio „21 aukštuma“ (21 metras aukščio virš jūros lygio), nelabai stačiu skardžiu nusileidžianti į marias. Užpakaliniame jos šlaite nesuskaičiuojama daugybė apkasų, bunkerių ir tranšėjų, išraustų taip arti vienas prie kito, kad beveik nėra tarpų. Matau ir minią kareivių, radusių ten priedangą. Ivanas pagal žemėlapį, be abejo, žino, kad ten yra vieta, kur kalvos užpakaliniame šlaite turėtų būti vertų dėmesio karinių objektų, neblogai apsaugotų nuo apšaudymo. Todėl jis beveik nuolatos apšaudo žemės sklypą tarp „21 aukštumos“ ir marių kranto. Į tą siaurą ruožą lekia „juodosios kiaulės“ (15,2 cm kalibro sviediniai). Mes taip arti savo tikslo – ir štai, še tau! Privažiuojame iki ten, tačiau dabar dar kartą sustojame įvertinti padėtį. Girdėti baterijos salvės, paskui kaukdamas atlekia ketvertas sviedinių ir griausmingai sprogsta. Dalis jų krinta ant „21 aukštumos“, kiti – tiesiai ant kelio, o kai kurie ir į pakrantės vandenį. Arkliai stovi sunerimę, nuo jų drėgnos odos saulėkaitoje garuoja prakaitas. Baugščiai išpūtę šnerves jie tampo pavadžius. Pasigirsta „Stalino vargonų“ („Katiuša“ – daugiašūvis minosvaidis) salvės kauksmas, bet visos jų

Generolas majoras Lorencas vadovauja atsitraukimui.

reaktyvinės minos pataiko tiesiai į marias ištėkšdamos didžiulius vandens fontanus ir nepadarydamos jokios žalos. Vandenyje plaukioja daug apvirtusių ir pusiau paskendusių katerių ir valčių. Išganingoji prieplauka pažiūrėjus atrodo vos už pusantro kilometro – ar verta čia dabar stovėti? Pavažiuojame priekin maždaug 150 metrų, kai kita 15,2 cm kalibro sviedinių salvė paskleidžia skeveldrų spiečių pavojingai arti mūsų. Ore pakimba dulkių, purvo ir parako dūmų debesis. Žvilgtelėjęs į Rozenbergo prieplauką, matau pusapskritėje marių įlankėlėje plaukiant keletą katerių, baržų ir irklinių valčių. Vandenyje vėl sprogsta sviediniai aukštai pakeldami putotus fontanus. „Viešpatie, kad tik ten patekčiau!“ Vėl užeina nepakeliama baimė dėl to, kad mane čia gali dar kartą sužeisti ir gerokai sunkiau, nei dabar esu sužeistas. Jeigu pataikytų į kinkinį ar tik į vieną arklį, juk aš negalėčiau bėgti su ilgu įtvaru ant kojos. Kai sužeistasis į pilvą karys nuo vežimo kratymo ima dejuoti ir šaukti, turime važiuoti šiek tiek lėčiau ir atsargiau, tad aš, netekęs savitvardos, rėkiu jam: „Užčiaupk snapą, žmogau, mums dabar ne tai rūpi!“ Keletas pėstininkų mums šaukia nuo stataus „21 aukštumos“ skardžio: „Ei, tu idiote! Važiuok iš čia, su savo vežėčiomis, tu prišauki ugnį į mus! Rusai iš aerostato čia viską mato! Greičiau nešdinkis!“ Nežinau, ką dabar turime daryti? Dar arčiau privažiuoti prie sviedinių kritimo vietos vargu ar įmanoma, nes sprogimai trenkia ant kelio priešais mus vos už 100 metrų. Mes vis dar

dvejojame, nes jau vėl pasigirsta šūviai! Neįsivaizduoju, kad galėtume sėkmingai pralėkti apšaudomą zoną. Tačiau kas bus, tas bus! Aš pasiryžtu ir šūkteliu hiviui: „Nagi! Varyk!“ Tuo metu tiesiai priešais mus blyksteli sprogimai. Kai mes pavarome arklius, aukštyn lekia purvas, dulkės, skeveldros. Mano hivis sėdi greta manęs mirtinai išblyškęs, tikriausiai ir aš toks pats! Viena ranka jis tvirtai įsikibęs pasostės, kita laiko vadžias. Ištraukiu jas iš jo rankos ir garsiai sušunku vargšams arkliams, o hivis čiumpa botagą. „No-o-o! No-o-o!“ – šaukia jis ir pliekia botagu. Lekiame tankiame dulkių debesyje, jau nesuvokiu, kas čia dedasi, tik per dulkes ir dūmus vėl pamatau silpnai prasišviečiančią saulę. Darosi vis šviesiau! Vis dėlto mes prasiveržėme! Čionai vėl atšniokščia 15,2 cm sviediniai – trumpai sužviegia „jūū-ū-ū – trach“, bet jau per 25–30 metrų už mūsų! Mes prasiveržėme! Arkliai dabar

Kariai nuo apšaudymo slepiasi už stataus šlaito.

irgi tarsi įgijo „antrąjį kvėpavimą“! Jie skrieja it viesulas! Didelėmis pastangomis laikausi, kad nenukrisčiau nuo pasostės. Jau ketinu šitaip šauniai įvažiuoti į Rozenbergą, kai ore išgirstu gerai pažįstamą ūžimą. Sustojame priedangoje, neblogai dengiančioje mus iš viršaus. „Šturmuotojai“ skrenda neskubėdami, gana įžūliai žemai, jie nusitaikę į pakrantės artilerijos šaudymo pozicijas. Ten smarkiai dunda, aukštyn lekia žemės, dulkės ir dūmai, tuo pačiu metu girdėti pašėlęs zenitinės artilerijos šaudymas. Tačiau „užsispyrėliai“ skrenda toliau ir apšaudo kaimą iš borto ginklų, jie iš apačios turi šarvus! Niekas negali jų pašauti. Galiausiai išgirstu borto patrankėlių kalenimą ir paleidžiamų raketų šniokštimą. Jie apsigręžia skristi atgal. Dabar niekas netrukdo mums įvažiuoti į Rozenbergą! Čia viskas atrodo baisiai! Beveik viskas bombų suarta! Gatvėse prie rūkstančių griuvėsių bombų išmuštos milžiniškos duobės, namai sprogimų bangos užversti vienas ant kito. Šiame kaime – tik maži namai. Dar vieno baisaus vaizdo niekada negalėsiu pamiršti! Ant didelio medžio, į kurį pataikė bomba, apatinių šakų gal keturių ar penkių metrų aukštyje kabo sanitarinis sunkvežimis. Vairuotojas ir jo porininkas abu negyvi, pusiau išvirtę pro atdaras dureles. Galinės sunkvežimio durys plačiai atvertos. Mes važiuojame toliau ieškodami kelio į prieplauką. Apgriuvusių sienų ir išlikusių namų priedangoje matau gulinčius būrelius nuo 10 iki 20 sužeistųjų, baugščiai priglundančių prie sienų, kai kaukdami atlekia sviediniai ar atskrenda „šturmuotojai“. Čia išlikęs vos vienas neapgriautas

„Grossdeutschland“ likučiai laipinami į keltą.

namas. Velniai rautų, man nepasitaiko sutikti nė vieno kareivio, kurį galėčiau pasiklausti kelio į prieplauką. Aplinka tiesiog grėsminga! Traška liepsnojantys namai, griūdamos dunda mūrinės sienos. Galimas dalykas, kad po plytų krūvomis lieka užversti už tų sienų pasislėpę sužeistieji. Guli daug žuvusiųjų, o dar gyvi sužeistieji, prisiglaudę išlikusiuose namuose, laukia, kol iš Piliavos per įlanką atplauks laivai jų paimti. Per nuolaužomis ir griuvėsiais užverstas gatves neįmanoma važiuoti. Pasukame į šalutinę gatvelę, tačiau visur tas pats vaizdas! Baimingai įsiklausome į būdingą Il-2 variklių ūžimą – tie prakeikti „šturmuotojai" vėl atskrenda bombarduoti artilerijos pozicijų pajūryje. Pavieniai sunkiosios artilerijos sviediniai reguliariai krinta ant namų, kurie jau ir taip virtę griuvėsiais. Vienoje sankryžoje netikėtai pamatau „vienvietę" mūrinę būdelę ir joje stovintį lauko žandarmerijos žandarą, kurį atpažįstu pagal skardinį ženklą su grandine, kabantį jam ant krūtinės. Tai žmonės, kurių labiausiai bijomasi! Mes dar juos vadiname „didvyrių baubu"[1]. Tačiau jų pareiga visur užtikrinti tvarką. Šis niekaip nesiryžta išlįsti lauk iš savo būdelės. Sustojame, nes jis turėtų žinoti, kaip mums nusigauti į prieplauką. Patrankoms griaudžiant, klausinėju trumpiausio kelio į prieplauką. Jis trumpam išlenda lauk, paaiškina man, kur važiuoti, ir vėl šmurkšteli į savo mūrinę būdelę. Dabar kuo greičiau iš čia! Kaip jis ir sakė, pasukus už kito gatvės kampo, vos už 100 metrų, pamatau įlaipinimo į laivą tiltelį! Valio! Vežimas rieda prie jo, man nuo susijaudinimo širdis blaškosi krūtinėje. Dabar reikia būti ypač atidžiam! Patraukiu stabdį ir labai lėtai privažiuojame prie plataus tiltelio galo, tačiau ten nematau nė vieno žmogaus. Išgirdę vežimo ratus riedant per medines lentas, į viršų išlenda keletas karių, kurie iki tol tūnojo pasislėpę po prieplaukos sijų perdanga. Jie žiūri apstulbę į mūsų vežimą, bet paskui pradeda bartis! „Jūs turbūt iš proto išsikraustėt! Juk ivanas čia viską mato kaip ant delno! Prišauksite ugnį į mus!" Jų išgąstis man suprantamas, tačiau pirmiausia noriu nusikraustyti nuo savo pasostės, o paskui reikia iškelti sužeistą į pilvą karį. Tai jiems išdėstau labai energingai! Pagaliau jie suvokia mūsų padėtį. Kareiviai nukelia mane nuo vežimo, o vargšas peršautas vyrukas irgi dar gyvas! Jis atsargiai paguldomas ant prieplaukos lentų. Paskui arkliai iškinkomi ir pavaromi atgal į krantą, nežinau, koks jų tolesnis likimas. Man jų tikrai gaila. Hivis drauge su kitais kareiviais irgi palenda po prieplauka. Nuoširdžiai linkėčiau jam pačios geriausios sėkmės už tai, kad buvo su manimi, kad Vandenavoje paėmė mane į savo vežimą ir kad taip narsiai važiavo iki čia. Paskui daugiau jo nemačiau. Sėdžiu su savo „Kramerio įtvaru" ant prieplaukos krašto. Laivo drauge su manimi laukiantys kariai yra

1 Turima galvoje tai, kad viena iš pagrindinių lauko žandarmerijos užduočių buvo gaudyti ir sulaikyti pasimetusius nuo savo dalinių ar dezertyravusius karius.

Kareiviai išsekę ir nusivylę, bet gyvi.

iš divizijos „Hermanas Geringas“, visi su specialiais leidimais, – jie kažkokių specialių karinių mokymų kursantai, o gal tankistai be tankų. Jų nuomone, laivas jau turėtų greitai atplaukti. Kai virš prieplaukos pralekia ir į vandenį nukrinta prieštankinis sviedinys, visi vėl skubiai pranyksta „po deniu“. Matau iš Rozenbergo į prieplauką paskui mus ateinantį būrį sužeistųjų. Kai kurie jų šlubčioja, o keletas net šliaužia! Pažvelgęs į įlanką, matau atplaukiantį nedidelį laivą, varantį prieš save aukštą bangą. Jis vandenyje nubrėžia lanką ir, švartuodamasis prie prieplaukos, vos neatsitrenkia į įlaipinimo tiltelį. Iššoka keletas jūreivių, užmauna lyną ant švartavimosi polio ir sukomanduoja „Greit! Greit! Gyviau, marš, į laivą!“ Du jūreiviai padeda man užlipti ant denio, užnešamas ir sužeistasis peršautu pilvu. Jis garsiai sudejuoja, kai skubant paguldomas nelabai atsargiai. Paskui atplaukę žmonės, šūkčiodami „Nagi! Nagi! Greičiau! Gyviau!“, iškrauna daug šaudmenų dėžių ir Raudonuoju Kryžiumi pažymėtų dėžių su medikamentais. Visi sulipa, o tie, kurie šiaip taip atšliaužė, į laivą sunešami.

Tada – lyną nuimt! Laivo varikliai didina apsukas! Visas laivo korpusas dreba. Brėždamas didelį lanką jis visu greičiu plaukia Fryzų įlankos viduriu. Danguje virš mūsų skrenda rusų „ratos“[1], vienas iš jų šaudydamas beveik statmenai sminga į laivą. Pavienis prieštankinis sviedinys praskrieja pro šalį ir krinta į vandenį nepadaręs mums jokios žalos. Mes plaukiame toliau palikdami vandenyje už laivagalio putotą pėdsaką. Vienas jūrininkas pasakoja man apie šį laivą, nes iki šiol tokio tipo laivo niekada nebuvau matęs. Tai

1 Vienmotoriai propeleriniai rusų naikintuvai I-16, naudoti per 1936–1939 m. Ispanijos pilietinį karą, nuo to laiko pravardžiuojami „žiurkėmis“ (ispaniškai – „rata“).

„Zybelio keltas“[2], specialus laivas, pavadintas jo konstruktoriaus inžinieriaus Zybelio vardu. Laive yra 3,7 cm kalibro zenitinė patranka, kurios taikliais pavieniais šūviais buvo nuvyta „Rata“. Dabar laivas plaukia Piliavos link maksimaliu greičiu išilgai pakrantės, bet nelabai arti jos. Maždaug nuo įlankos vidurio žvelgiu virš vandens į žemyną, į Rytprūsių žemę, ten, kur IV armija buvo sutriuškinta. Rusų apsupimo pusratis, prasidedąs maždaug ties Banava, driekiasi palei Rozenbergą tikriausiai iki Volitniko, į rytus netoli nuo Vandenavos – seno kryžiuočių miesto su pilimi ir su tokia pat sena bažnyčia, nuo kurios prasidėjo mano kelionė, o kitas apsupties sparnas juosia Fryzų įlankos vandenis. Ar dar išliko Reicho gatvės namas Nr. 1, nieko apie tai nežinau. Reinhardo Haušildo[3] knygoje „Plius minus nulis?“, vėliau išleistoje antrašte „Liepsnojanti įlanka“ (Verlag Schneekluth, 1952), aprašyti IV armijos veiksmai ir jos galas 1945 m. kovo 29 d. „Rytprūsių katile“ lygiai taip pat, kaip mano patirta ir išlaikyta atmintyje. Manau, kad apsupties katilo gylis ne didesnis kaip trys kilometrai! Tas pusratis pilnas aukštyn kylančių dulkių ir dūmų debesų, „Stalino vargonų“ minų bei „juodųjų kiaulių“ sprogimų, tankų ir prieštankinių pabūklų griausmo. Dar savųjų pakrantės baterijų pliūpsnių. Trijose vietose matau aerostatus – du ten, kur apsupties lankas prieina prie įlankos, ir vieną per vidurį – giliausioje katilo vietoje! Virš viso to skraido rusų „šturmuotojai“, tarp kurių juodai pliūpčioja zenitinių sviedinių sprogimų debesėliai! Ten priešais mane lyg teatro scenoje aidi griausmas, dundesys, trenksmas ir traškesys, viskas vyksta po beveik giedru dangumi ir skaisčia kovo mėnesio saule! Nuo žemės maždaug į 100 metrų aukštį daugelyje vietų kyla suodžių ir dūmų stulpai nuo degančių namų, mašinų, tankų. O kurgi žmonės? Girdėti kulkosvaidžių kalenimas ir pavieniai šautuvų šūviai – tai jie! Tie paskutiniai, kurie verti žodžių „drąsūs ir ištikimi“, kurie mėgina išsilaikyti savo pozicijose prieš milžinišką priešo persvarą, atkirsti nuo vokiečių Rytų fronto, nutolusio maždaug nuo 65 iki 75 kilometrų! Priešas jau Dancigo apylinkėse! Nors dabar nepatiriu kovos veiksmų rajono pavojaus, bet nežinia, kaip bus patekus į Piliavą? Tų mūšių sunkumą ir žiaurumą liudija šie keli skaičiai:

Nuostoliai nuo 1945 m. sausio 15 d. iki 1945 m. kovo 29 d.:
14586 kariai – iš jų 390 karininkų
Žuvę ar sužeisti – nenurodyta
Vien tik nuo 1945 m. kovo 13 d. iki 1945 m. kovo 29 d.:
5653 kariai – iš jų 120 karininkų
Žuvę ar sužeisti – nenurodyta

O Dievas tylėjo

2 Jūrų desanto motorlaivis, vokiečių lakūno ir aviacijos firmos savininko Friedrich Siebel (1891–1954) sukonstruotas įsiveržti į Angliją per Lamanšo sąsiaurį.

3 Reinhard Hauschild (1921–2005) – vokiečių žurnalistas ir rašytojas.

Per įlanką plaukia ir daugiau nedidelių laivų bei valčių tarp Piliavos, nerijos ir pakrantės, kur ankštame apsupties katile žūsta IV armija. Piliavą pasiekiame be naujų inicidentų. Uoste viskas vyksta labai greit, nes bijomasi oro antskrydžių. Aš drauge su daugeliu kitų sužeistųjų nugabenamas į baraką uosto teritorijoje. Pakeliui matau prišvartuotus prie krantinės du prekinius laivus ir ilgas žmonių eiles prie jų. Tai daugiausia Rytprūsių gyventojai, kurie čia turi palikti savo vežimus su visu turtu, kad patektų į laivą. Barake visi ieško sau tinkamos vietos, kur būtų galima ir pamiegoti. Ateina feldfebelis surašyti mūsų pavardžių, karinių laipsnių bei lauko pašto numerių. Taigi esame įregistruoti, o jis pasako, kad būsime dar ir pamaitinti. Dabar to kaip tik laukiame. Norime tikėtis, kad rusų oro antskrydžio nebus. Juk mediniame barake esame visiškai be jokios priedangos. Netikėtai įeina keletas jūrininkų iš krantinėje stovinčių laivų ir klausia: „Kas nori su mumis į Švediją?“ Jie paimtų mus į savo laivą, bet tik sužeistuosius! Apsisprendžiu nedvejodamas!

PABĖGIMAS IŠ APSUPTIES KATILO

1945 m. kovo 20 d. Iki Piliavos iš Vandenavos ir Rozenbergo nusigavau palyginti „sėkmingai“. Kas čia mūsų laukia toliau? Man pasitaiko gera proga plaukti iš Piliavos per jūrą į neutraliąją Švediją. Pasisiūlau vykti, du jūreiviai pačiumpa mane ir aš atsirandu prie laivo ant krantinės. Tai prancūziškas „dešimties tūkstančių tonų vandens talpos“ prekinis laivas. Visus mus, sulaipintus maždaug ant 4 x 4 m dydžio platformos, keliamasis kranas perkelia į laivo denį. Šiaip ta platforma skirta prekių dėžėms ar maišams krauti! Užlipus ant denio, tie, kurie dar gali vaikščioti, plačiomis kopėčiomis leidžiasi žemyn į triumą. Pagalvojęs apie torpedos pataikymo pavojų, pageidauju likti viršuje, ant denio. Negalintys vaikščioti sužeistieji į triumą nunešami. Aš vis tiek lieku viršuje. Laivas smarkiai perkrautas. Apsidairęs po denį, susirandu vėjo neužpučiamą kampelį. Toje vietoje iš laivo apačios pro tankiomis grotelėmis dengtą plačią vėdinimo angą srūva šiltas oras (tiksliau „šiltas dvokas“). Pučia labai šaltas vėjas, nes dar tik kovo mėnuo. Po nepilnos valandos laivas sudreba, varikliai suūžia ir mes palengva „nejučiom“ pajudame iš uosto. Užtemdytas laivas be šviesų, beveik be triukšmo tamsią naktį išplaukia į atvirą Baltijos jūrą. Guliu savo kampe ant šildančių grotelių ir mąstau: „Ar pasiseks ši kelionė? Ar ilgai ji truks? Ar pavyks mums išvengti rusų povandeninių laivų ar lėktuvų?“ Nelabai toli nuplaukus, priekyje iš šono pamatau signalinį žibintą, blykčiojantį Morzės abėcėlės šviesos signalais. Jūreiviai sunerimsta! Jie bėgioja šen ir ten ir kažką susijaudinę aptarinėja. Kas ten atsitiko? Mūsų laivas mažina greitį, varikliai pristabdomi? Vyksta kažkas nesuprantama. Mano pusėje jūreiviai per bortą nuleidžia virvines kopėčias. Po kurio laiko

„Grossdeutschland" dalinių evakavimas iš Rytų Prūsijos į Vokietiją garlaiviu „Minden". Už jo plaukia jūrinis keltas.

palei bortą priplaukia barkasas ir, jo žmonėms įlipus į laivą, kyla triukšminga ir karšta diskusija! Girdžiu griežtą balsą: „Turit pakeisti laivo kursą! Plaukite gerai jums žinomu maršrutu į Dancigo įlanką. Ten formuojama laivų vilkstinė su konvojaus palyda, vykstanti į Svinemiundę[1]. Ir jūs plauksite su ja!" „Na, ir velniava", – manau sau. Tokiu atveju mūsų laivo neišleis plaukti į Švediją. Ten ir mes, ir laivas būtume internuoti. Dabar „nauju nurodymu" plaukiame į Dancigo įlanką. Varikliai veikia tolygiai, jų niekas daugiau nestabdo. Naktį keletą kartų pasivartau, kad iš visų pusių susišildyčiau pro vėdinimo angą srūvančio sudvisusio oro šiluma. Vis tiek jūros vėjas dar pašėlusiai šaltas! Paryčiais atplaukiame į plačią Dancigo įlanką, joje pilna nuleidusių inkarus laivų, daugiausia prekinių. Prie jų nepaliaujamai priplaukia valtys, gabenančios pabėgėlius ir galbūt sužeistuosius. Nežinojau, kad rusai jau gerokai pasistūmėję į vakarus! Įsitikinu tuo, kai ivano didelio kalibro artilerija iš sausumos apšaudo su išmestais inkarais ramiai stovinčius laivus. Nors kiekviename laive yra keturvamzdžių ir dvivamzdžių zenitinių patrankų, pritvirtintų ant pasukamų bokštelių, tačiau jie patys atrodo kaip taikiniai, palengva plūduriuojantys su inkarų grandinėmis jūros srovėje. Į keletą laivų

1 Dabar Svinouiscė – miestas ir uostas Lenkijos Vakarų Pamario vaivadijoje.

rusams pavyksta pataikyti! Viename prekiniame laive kažkas dega. Aukštyn kyla suodžiai ir dūmai. Sviediniai krinta į vandenį nelabai toli ir nuo mūsų laivo. Kodėl laivai paliekami stovėti su išmestais inkarais? Juk ivanas gali dar sėkmingiau pataikyti. Prie stovinčių laivų vis plaukia ir plaukia valtys nuo kranto. „Nejaugi dabar jau netenkame ir Dancigo?" Ar dar galime sulaikyti puolančius rusus? Matau keletą kareivių, lipančių kopėčiomis aukštyn iš triumo. Aišku, jie tik nori kvėptelėti gryno oro ir „apžvelgti aplinką". Mane kažkas pašaukia: „Puskarininki Refeldtai! Puskarininki Refeldtai! Tai aš! Jefreitorius Richteris!" Jis iš mano minosvaidininkų būrio, irgi sužeistas! Jis mojuoja man, aš jam irgi moju ir noriu išklausinėti apie savo būrio likimą, tačiau pasirodo jūrininkai ir visus nuvaro atgal į triumą. Jefreitorius Richteris taip pat per karą liko gyvas, grįžo į Vokietiją, o vėliau išvyko į JAV. Tuo metu šaudymas pasmarkėja! Netoliese stovintis didesnis prekinis laivas gana taikliai apšaudomas, jau ir greta mūsų laivo ištrykšta metro aukščio vandens fontanai! Staiga pamatau keletą povandeninių laivų, kurių kovos bokšteliai vandenyje palieka paskui save plačias gelsvas juostas. Jie išplaukia iš įlankos, o jiems iš paskos, ūkčiodami sirenomis, pasuka visi anksčiau stovėję laivai ir, išsirikiavę vienas paskui kitą (kilvateriu), pamažu pajuda į vakarus! Mes plaukiame! Tie povandeniniai laivai yra mūsų konvojus! Jie išsirikiuoja palei mūsų laivus. Pastebiu, kad visi laivai palyginti lėtai plaukia palei Meklenburgo–Pomeranijos žemės pakrantę. Galiu gerai įžiūrėti gelsvai rudus kranto skardžius, virš kurių stūkso tamsūs pušynai.

Plaukiame vadinamąja sekliąja jūros kelio vaga, einančia pakrantėmis į Svinemiundę. Vadinamoji gilioji vaga veda į Daniją. Sužinojome, jog rusų povandeniniai laivai jau yra paskandinę du didelius laivus „Vilhelm Gustlof" (Wilhelm Gustloff) ir „Štoiben" (Steuben). Dėl to žuvo daugybė žmonių! Kartkartėmis girdėti, kaip sukaukia laivų sirenos, tarp jų ir mano „laiviūkščio". O kartais „tūtuojama" trumpais dažnais ūkčiojimais, kurie reiškia arba „oro pavojų", arba „povandeninį pavojų!" O manęs neapleidžia netikrumo jausmas! Nieko panašu į: „Plaukti jūra yra linksma, plaukti jūra yr smagu..."[1]

Dabar labai norėčiau kuo greičiau atsistoti ant tvirtos žemės! Vis mąstau, kaip su įtvaru ant kojos gyvas nusigaučiau į krantą, jeigu dugnas būtų prakiurdytas ir laivas imtų skęsti? Man viršuje ant denio aiškiai geriau nei visiems, sėdintiems triume, bet argi aš galėčiau plaukti? O ar ilgai išbūčiau lediniame kovo mėnesio vandenyje? Ir apskritai nenorėčiau daugiau apie tai galvoti! Savo turimais sanitariniais paketais apvyniojęs kojos įtvarą, aprištą popieriniais tvarsčiais (lyg tualetiniu popieriumi), šiek tiek sutvirtinu jį. Mano žieminės uniformos striukė šildo gerai, bet sanitarai virš šlaunies nurėžė

1 Polkos ritmo smagi jūrininkų dainelė, tapusi populiari 1935 m. firmai „Telefunken" išleidus patefono plokštelę.

dešinę kelnių kišką – kartu su apatinių kelnių kiška. Ten jaučiu skverbiantis šaltį! Pro vėdinimo groteles visą laiką kyla šiltas oras, bet veidą švilpdamas gairina žvarbus vėjas. Įdėmiai stebiu, ar nepasirodys lėktuvas ar povandeninis laivas. Tik kartą atskrenda rusų lėktuvas, bet jis tuoj nuvejamas visų laivų sutelkta zenitine ugnimi! Daugiau laivų karavanui nieko nenutinka! Nuolat plaukdamas lėčiausio savo laivo greičiu palei pačias Pomeranijos pakrantes jis atplaukia į Svinemiundę!

1945 m. kovo 21 d. Rytą saulei tekant, įplaukiame į uostą. Ten viskas atrodo gana smarkiai subombarduota! Sužinome, jog Svinemiundės miestą ir uostą vos prieš keletą dienų bombardavo anglai bei amerikiečiai. Ant denio esu vienas iš pirmųjų, kurie laivo kranu iškeliami į krantą. Viskas vyksta labai greit, nes nuolat tikimasi oro pavojaus! Netoli stovi „Raudonuoju Kryžiumi" pažymėti prekiniai geležinkelio vagonai, į kuriuos nugabenami sužeistieji. Vagonuose randame ilgų, rudų, stiprių „popierinių maišų". Įšliaužiame į juos, o kai žmogus tokį maišą viršuje užriša kaspinu sau virš galvos, jis tampa „mėsa savo sultyse" arba, teisingiau pasakius, savo dvoke! Užtat šilta! Po velnių, girdžiu šiurpų pavojaus sirenų kauksmą! Visi, kurie tik gali pajudėti, bėga slėptis į bet kokią priedangą. O mes gulime vagonuose vos pusantro metro aukštyje nuo žemės! Tai iš tiesų baisiai kvailas jausmas! Tačiau negirdėti nei jokių lėktuvų, nei zenitinių patrankų šaudymo. Dar gerai viskas baigėsi. Po be galo prailgusio laiko tarpo laivas pagaliau baigiamas iškrauti ir mūsų traukinys išvažiuoja! Vėlyva popietė. Vakare pravažiuojame Pazevalko geležinkelio stotį. Ant vienos sienos pamatau didžiulį užrašą, skelbiantį maždaug pažodžiui: „Šioje karo ligoninėje gulėjo mūsų Vadas Adolfas Hitleris, apnuodytas dujomis per Pirmąjį pasaulinį karą. Čia jis apsisprendė tapti politiku". Niūriai sau pamanau: „Kas, jeigu jis tuomet nebūtų apsisprendęs? Tada, galimas dalykas, mums šiandien būtų daug geriau!" Traukinys važiuoja Bad Kleineno link, tik juda labai lėtai. Netikėtai prie traukinio galo priartėjęs lėktuvas praskrieja išilgai traukinio pliekdamas iš patrankėlių ir kulkosvaidžių. Vagonai vaitodami ir girgždėdami staigiai stoja! Priekyje pataikė į garvežį. Mes sustojame! Daugiau niekas nevyksta. Po begalinio laukimo pamatome, kad pamuštasis garvežys nuverčiamas nuo bėgių ir prikabinamas naujas garvežys! Vagonai susitranko buferiais vienas į kitą, garvežys švilpteli – ir važiuojame toliau! Dėkui Dievui! Tačiau neatsižvelgėme į amerikiečius! Pusiau iš priekio vėl atskridęs pavienis lėktuvas pralekia pro traukinį, apsisukdamas nubrėžia staigią kilpą ir, pasiviįęs traukinį, pamuša ir šį garvežį! Ir vėl tarpusavyje smarkiai trankosi vagonai. Traukinys stovi! Būti jame labai nejauku! Po beveik dviejų valandų gauname savo traukiniui dar vieną, jau trečią, garvežį. Su juo pasiekiame Bad Kleineno geležinkelio stotį. Ten stovime maždaug dvi valandas – niekas nežino, kur jis turi mus nuvežti. Man baisiai

skauda kojas, ypač dešiniąją! Daugelis skeveldrų padarytų žaizdų tvinksi ir kaista. Netrukus jau negaliu daugiau kęsti! Išsirangau iš popierinio maišo ir labai pamažu, atsargiai išslenku iš vagono. Dešine koja beveik negaliu remtis, tačiau noriu nešdintis iš čia! Noriu bet kokia kaina nusigauti į Daniją. Iš skausmo perkreiptu veidu einu pasiramstydamas ramentu į kitą stoties peroną, iš kur turi išvykti traukinys į Šveriną. Randu vietą trečiosios klasės kupė ir atsisėdęs ištiesiu priekin savo skaudančią dešinę koją. Traukinys pamažu prisipildo. Per garsiakalbius paskelbiama: „Dėmesio! Dėmesio! Visi pabėgėliai, turintys vykti į Šveriną ir Liudviglustą, laipinami į traukinį, stovintį kelyje „X". Žvelgiu į iškankintus senus žmones, važiuojančius beveik be jokių daiktų. Priešais mane su žmona ir menku nešuliu atsisėda senas, sprendžiant iš būdingai raiškios ir atviros tarties, rytprūsietis. Kaip reikiant mane apžiūrėjęs po kurio laiko jis klausia: „Ar jūs rusas?" Na, manau, turbūt tikrai prastai atrodau, jei jau rusu laiko. Tačiau iš mano veido išraiškos to nematyti. Mano baltas maskuojamasis chalatas gerokai purvinas ir gausiai aptaškytas krauju. Ant dešinės kojos „Kramerio įtvaras", prilaikomas tik aptižusio popierinio tvarsčio. Tada praskleidžiu maskuojamąjį chalatą ir parodau jam savo karinę uniformą, juodai baltai raudoną II klasės Geležinio kryžiaus kaspiną, kraujo spalvos „šaldytos mėsos ordino" (Rytų fronto medalio „Už 1941–1942 metų žiemos kampaniją") kaspiną, o ant krūtinės šalia I klasės Geležinio kryžiaus – artimųjų kautynių dalyvio ženkliuką, pasižymėjimo ženklą už drąsą per pėstininkų ataką, sužeidimo ženklelį! Senukas atsiprašo ir paklausia, kur ketinu važiuoti. O aš irgi teiraujuosi apie jo tėviškę, pavardę jau pamiršau, bet pamenu, jog jis iš Tilžės apylinkių. Jis, kaip ir aš, vyksta į Šveriną. Aš pas savo tėvo brolį, pas tetą Trudę, pusseserę Urzelę ir pusbrolį Jurgeną. Jis – į ten esančią pabėgėlių stovyklą. Ligi Šverino vos 30 minučių kelionės. Mums jau visai arti!

BĖGU NUO RUSŲ

1945 m. kovo 22 d. Kai atsisveikiname ir palinkime vienas kitam sėkmės, aš klibinkščiuoju prie išėjimo iš stoties pastato. Už barjero stovi „šuo su grandine" (žandaras) ir kareivis, abu pagyvenę atsarginiai. Prie jo didelė grūstis. Visur pilna žmonių. Žandaras mane sustabdo: „Puskarininki, kur jūs vykstate? Ar turite kelionės dokumentus?! Iš kur atvažiavote?" Galiu atsakyti tik tiek: „Iš sanitarinio traukinio, stovinčio Bad Kleinene. Aš negaliu daugiau iškęsti skausmų. Noriu į ligoninę!" Kadangi neturiu nei kelionės dokumento, nei sužeistojo kortelės, tai žandaras griežtai nurodo: „Jums draudžiama išeiti iš stoties, kol bus išsiaiškinta!" Atkakliai reikalauju išleisti mane į Šverino karo ligoninę, o jis priešinasi norėdamas parodyti savo viršenybę!

Refeldto bičiulis puskarininkis Jozefas Jupas Derfleris, 1945 m. pavasarį komandiruotas į 15-ąją tankų diviziją.

Kyla triukšmas! Akimirksniu mus apspinta minia civilių, visi palaiko mane. Triukšmingas ginčas smarkėja! Stveriuosi pistoleto dėklo: „Tuojau pat išleiskit mane į ligoninę arba...“ Į pagalbą man ateina dvi Raudonojo Kryžiaus medicinos seserys: „Argi nematot, kad žmogus sunkiai sužeistas, kad jam ir galvos trauma? Mes nuvesime jį per stoties aikštę į mūsų Raudonojo Kryžiaus namus, paskui nuspręsim, ką toliau daryti“. Nusigąstu: „Kokia galvos trauma?“ Pasirodo, man virš kaktos prie plaukų linijos įstrigusi lęšio grūdo dydžio skeveldra, o kita, mažesnė, – viršutinėje lūpoje. Jos ten liko iki pat šios dienos. Sužeidimo metu aš to ir nepastebėjau. O sukrešėjusio kraujo ruožai nuo kaktos ligi nosies ir nuo viršutinės lūpos iki smakro atrodo labai bjauriai! Civiliai vos ne grasindami užsipuola žandarą! Jis tik pagyvenęs atsarginis, ant jo krūtinės, kaip ir jo padėjėjo, nėra jokių karinio pasižymėjimo ženklų. Abi medicinos seserys pačiumpa mane ir veda į ligoninę. Sėdžiu ten, man turi duoti ko nors pavalgyti ir atsigerti. Seserys nueina į galinį kambarį, o aš laukiu. Nenoriu čia ilgiau būti, kol žandaras neatsitokėjo ir vėl nepradėjo rodyti savo griežtumo. Palengva slenku į tualetą, apsidairęs apmąstau padėtį ir, nepaisydamas kankinamo kojų žaizdų skausmo, sprunku iš ligoninės Richardo Vagnerio gatvės Nr. 7 link. Dalis krauju persisunkusio popierinio tvarsčio atsivyniojo, paskui mane velkasi bent pusantro metro ilgio juosta. Pagaliau aš jau prie gerai pažįstamo namo. Paskambinu prie durų, atidaro teta Trudė. Paskutinį kartą ji matė mane dar 1944 metų vasarį, tačiau dabar manęs neatpažįsta! Tad sakau jai: „Norėčiau šiame name kambario vienai nakčiai“. Teta Trudė žiūri sumišusi ir šūkteli: „Urzi, eikš šen! Čia kareivis nori pas mus kambario!“ Pusseserė Urzelė taip pat apstulbusi žvelgia į mane. Kai, tramdydamas juoką, dar priduriu: „O, taip, noriu pamiegoti tame kambaryje, kur laikrodis su gegute!“, Urzelė staiga sušunka: „Mamyte! Juk tai Hansas!“ Tuo metu pro duris įeina mano pusbrolis Jurgenas, jis irgi manęs neatpažįsta! „Na, ir atrodai gi tu, užeik!“ Prieškambaryje žvilgtelėjęs į veidrodį, priešais save matau nepažįstamą veidą! Ištisas savaites nesiskutęs, kakta, burna ir smakras apkrešėję krauju. Nesiprausęs, iškankintas, su deginančiu skausmu kojose – juk tai ne aš žvelgiu iš veidrodžio!

Ir vis dėlto tai aš! Paskui prasideda džiaugsmingi pasisveikinimai. Turiu atsakinėti į daugybę klausimų. Pagaliau mano sudriskę drabužiai nutraukiami – ir į vonią! Neapsakomai gera! Tik žaizdos tuoj ima kaisti ir skaudėti! Gaunu naujus dėdės Adolfo apatinius drabužius, kojos kruopščiai pertvarstomos. Mano paties apatiniai ir kariškas megztinis „likviduojami". Pasilieku tik savo ištisais mėnesiais nuo utėlių saugančius chaki spalvos marškinius. Jaučiuosi lyg „iš naujo gimęs". Atėjęs dėdė Adolfas gerokai nustemba. Per vakarienę turiu dar kartą pasakoti visą savo istoriją, o paskui kalbamės ir apie dabartinę padėtį fronte. Ar dar įmanoma pergalė kare? Ar dar toli rusai žengs į Vakarus? Kas bus Vokietijai, jei pralaimėsime karą, kai šiuo metu net nepanašu, kad pasieksime galutinę pergalę? Iš savo tėvų daugelį savaičių negaunu jokių laiškų. Amerikiečiai jau priešais Elbę! Savaime aišku, kad su Hagenu telefonu negaliu susisiekti! Dėdė Adolfas yra atsargos karininkas ir eina atsakingas pareigas kariuomenės maisto tiekimo valdyboje. Mes ilgai diskutuojame. Naktį jaučiuosi taip, lyg miegočiau rojaus lovoje. Kitą rytą dėdė parūpina man karinį vežimą ir paveda jo vežikui nuvežti mane į karo ligoninę. Sėdžiu aukštai ant pasostės šalia vežiko, vienplaukis, bet su gražiai, baltai sutvarstyta dešine koja. Kai susitinkame karininkus, atiduodu jiems pagarbą galvos pasukimu. Tai tenka daryti daug kartų, nes Šverinas yra karinės įgulos miestas ir karininkų čia labai daug. Pirma mūsų privažiuota karo ligoninė pasiunčia mane į kitą karo ligoninę, nes šioje gydomi tik sergantys kareiviai. Antrojoje karo ligoninėje taip pat atsisakoma mane priimti ir siunčia į kitą, prie Fafeno vandens telkinio, ten galiausiai esu priimamas į karo ligoninę, įrengtą humanitarinėje gimnazijoje. Čia mokėsi mano tėvas! Apžiūrėtas po dviejų dienų esu pergabenamas į mokyklą Grenadierių gatvėje, ten išbūnu iki gegužės 1 d. Tiesiai priešais ją gyveno Šverino Refeldtai (mano senelis su močiute ir tėvo brolis su šeima), kol dėdė Adolfas pasistatė naują namą Richardo Vagnerio gatvėje. Tinkamai prižiūrimos žaizdos pamažu gyja. Mane aplanko ir Urzelė su Jurgenu! Pagaliau gydytojas įrašo mane į „vaikščiojančiuosius". Dabar dažnai, pasiramstydamas ramentais, nueinu pas savo giminaičius į Richardo Vagnerio gatvę. Kartą, man vaikščiojant palei Šverino pilį ir iš apžvalgos aikštelės žiūrint į toli ežere kyšančią Kanincheno salą, iš Cipendorfo pusės staiga pasirodė rusų naikintuvas, praskrido pro pilį, apsuko ratą virš miesto ir nešaudęs nuskrido atgal. Greit pasislepiu nuo apšaudymo už akmenyje iškaltos didelės alegorinės figūros – rusai jau gali būti nelabai toli nuo čia!

Nors Šverinas „atviras" ligoninių miestas, sykį vienas bombonešis buvo priverstas numesti savo bombas ant prospekto! Jį numušė vokiečių naikintuvai. Sprogo arti su didžiuliu trenksmu! Miegu savo lovoje viršuje, tačiau prireikus, kaip ir visi kiti, nusileidžiu į rūsį. Šiaip Šverine man nieko daugiau

neatsitinka! Nekantriai sekame radijo pranešimus. Tuo metu anglai-amerikiečiai jau keliasi per Elbę ties Boicenburgu, o rusai yra vos už keleto kilometrų į rytus nuo miesto. Užuot Šverino ligoninėje laukę rusų, mudu su vienu kovos draugu iš „Feldhernhalės" divizijos nusprendžiame traukti į šiaurės vakarus pasitikti amerikiečių. Tikimės, kad, patekus į jų nelaisvę ,mums būtų saugiau nei pas rusus!

1945 m. gegužės 1 d. Bendra padėtis tokia: anglai-amerikiečiai jau ties Lauenburgu šiapus ir anapus Elbės, rusai maždaug prie linijos Štralzundas-Noibrandenburgas-Noirupinas (1941 metais ten buvau mokymo kursuose). Per anglų radiją girdime: „Besipriešinančių šiaurės Vokietijos vietovių užėmimas vyksta planingai". Ketiname vykti į Liubeką, o iš ten – į mūsų rezervinius dalinius Rendsburge. Mano tėvai jau kelias savaites yra priešo užimtoje teritorijoje. Jie net nežino apie tai, kad aš gyvas ištrūkau iš Rytprūsių apsupties katilo. O aš taip pat nežinau, ar tėvai tebegyvena namie ir ar nesugriautas mūsų namas. Paskutinį paštą iš namų gavau sausio mėnesį! Apimti blogos nuojautos dėl savo artimiausios ateities naktį, 22.00, mudu leidžiamės į žygį. Pakeliui į Gadebušą šiaurės vakarų kryptimi traukia „Vlasovo armijos"[1] karių kolonos. Įsitaisome prie jų į vežimą ir taip nuvažiuojame beveik iki patiės Gadebušo. Ten viename name gauname kambarį, tiksliau, pasiprašom priimti keletui valandų, kad galėtume pailsėti. Mums pasiseka užeiti pas svetingus žmones! Galime lovose net pamiegoti! Prieš 14.00 šeimininkė pažadina mane ir klausia: „Ar žinote naujieną? Amerikiečiai jau čia!" Pažvelgiu laukan pro langą – iš tikrųjų mieste jau amerikiečių karių kolonos. Pirmoji mano mintis: „Dabar tau karas pasibaigė!" Žadinu savo draugą Heincą, o kai pasakau jam, jog mieste amerikiečiai, jis tik sumurma per miegus: „Tai gerai, svarbu, kad ne rusai!" ir toliau miega. Tai bent nervai! Netrukus per garsiakalbius paskelbiama: „Visi vokiečių kariai privalo susirinkti miesto aikštėje ir atiduoti ginklus, dabar jūs esate karo belaisviai!" Tačiau mes nenorime taip skubiai pasiduoti į nelaisvę! Norime tolyn į vakarus, norime atsidurti kuo toliau nuo rusų! Patekę už Elbės, galėtume jaustis saugesni. Taigi palaukiame, o paskui iššygiuojame. Tačiau Vokietijoje ne taip jau paprasta eiti ten, kur akys veda! Nuolat turime laipioti per spygliuotosios vielos tvoras, o tai labai vargina! Toliau einame plentu! Rogendorfe mus sustabdo aplamdytas SS kariuomenės dalinys ir siūlo toliau žaisti karą. Turime aiškinti šių vėluojančių didvyrių vadui, kad suprastų, jog tai, ką jis su ta maža karių saujele ketina daryti, yra tikra beprotybė. Mes mėginsime iš čia traukti toliau į vakarus, o jis su savo žmonėmis turėtų prisistatyti amerikiečiams ir

1 Rusijos išvadavimo armija (ROA) – iš karo belaisvių ir savanorių suformuotos karinės pajėgos, vadovaujamos rusų generolo Andrejaus Vlasovo (1901–1946).

atiduoti ginklus. Paskui vėl leidžiamės į kelionę. „Tik be mūsų, draugužiai!“ Prieiname Carentino ežerą. Gaila, tai dar ne Elbė.

AMERIKIEČIŲ NELAISVĖJE

1945 m. gegužės 3 d. Apie 18.00 kiek į pietus nuo Lasano sustojame pailsėti, kai netikėtai prie mūsų privažiuoja du džipai. Jie sustoja ir krečia mus, ieško ginklų. Šiurpulys perbėga man per nugarą! Aš turiu seną dėdės Adolfo revolverį iš I pasaulinio karo laikų su šešiais šoviniais būgne ir dar gal penkis šovinius odinės striukės kišenėje! Kaip tik tuo metu šautuvo durklu atidarinėjau mėsos konservų skardinę ir iš skardinės kyšančios durklo kriaunos amerikiečiui turbūt pasirodo panašios į ypač didžiulės „rankinės granatos“ rankeną! „Negras“ (juodaodis JAV kareivis) atstato automatą man į pilvą ir garsiai surinka: „Hands up, boy! Put it away!“[1] Supratęs, kokia nevykusi ta mano granata, jis nusijuokia ir šūkteli man: „Hi boy! Keep it... and now hands up!“[2] Dabar bejėgiškai stovime „priešo“ akivaizdoje. Per kitą, kruopštesnę kratą, jausdamasis gana bjauriai, abiem rankomis plačiai išskleidžiu atsagstytos striukės skvernus ir leidžiuosi „čiupinėjamas“. Nenorėdamas, kad priešas šiomis aplinkybėmis nuplėštų man nuo krūtinės ordinus ir prisegamuosius ženklus, buvau juos kartu su kareivio knygele standžiu ir šiek tiek iškruvintu tvarsčiu pritvirtinęs prie kairės rankos žasto, tad šaukiu jam rodydamas sužeidimo kortelę: „Please, don't touch my arm. I'm wounded

1 Rankas aukštyn, vaikine! Padėk tai į šalį! (*angl.*)
2 Ei, vaikine! Tiek to..., o rankas vis tiek pakelk!

Jupas Derfleris su būsimąja žmona Flensburge 1945 m. gegužę.

Pora giminaičių labai laimingi, 1945 m. gegužės dienomis sulaukę „Grossdeutschland" kario.

here!"[3] Ir amerikiečiai į tai atsižvelgia! Mes įsodinami į džipą ir nuvežami į didelę stalių dirbtuvę Carentine, kur prigaminta daugybė medinių karstų. Parašau savo užrašų knygelėje:

1945 m. gegužės 3 d. mes, du vokiečių kariai iš „Grossdeutschland" ir „Feldhernhalės" divizijų, kęsdami nutrintų kojų skausmą, tačiau išdidūs ir nepalūžę, patekome į amerikiečių nelaisvę. Mums tai buvo karo pabaiga! Ir mes likome gyvi!"

Pirmą naktį praleidžiame mediniuose karstuose. Gulėti ant betono grindų per kieta ir per šalta. Kitą rytą įlaipinami į sunkvežimį („Studebeker") ir vežami į vakarus per Elbę. Tai mums net labai tinka! Tačiau tenka grįžti atgal, nes tiltas per Elbę arba sugriautas, arba užtvenktas sajungininkų karinių pajėgų srauto, plūstančio į Rytus. Galiausiai atvykstame į plačias ganyklas prie Vašovo Meklenburgo žemėje. Didžioji dalis belaisvių varomi bėgte, o mane, kaip sužeistąjį su didelėmis nutrynimų pūslėmis ant kojų, paveža. Jaunas leitenantas, jis irgi iš „Grossdeutschland", mane paprašo pavežti jo daiktus kartoninėje skalbiamųjų miltelių „Persil"dėžėje. Šiaip aš jo nepažįstu! Stovykla įrengta plačioje pievų ganykloje, per ją teka gana platus upelis. Amerikiečiai čia sutelkę apie 15 000 karo belaisvių. Sėdime po atviru dangumi ir džiaugiamės, kad bent oro sąlygos dar pakenčiamos. Kaip paprastai būna, suradę vienas kitą bendraminčiai susitelkia atskiromis grupelėmis. Išsikasame duobes, kaip darėme per karą, išklojame žole ir jos šiuo metu mums yra „namai". Aplink stovyklą sustatyti sunkvežimiai, ant jų kabinų –

3 Tik prašau neliesti mano rankos. Ji sužeista (*angl.*)

sunkieji kulkosvaidžiai. Kitą dieną amerikietis karininkas per garsiakalbį paskelbia: „Kol kas privalote būti čia, maisto jums duoti negalime! Kurie iš jūsų turi produktų, lai pasidalija su savo draugais. Gerti galite vandenį iš upelio, tačiau gamtines reikmes leidžiama atlikti tik paėjus pasroviui!"

Aš vis dar turiu tą dėžę, kurią leitenantas iš „Grossdeutschland" man buvo davęs nuvežti į stovyklą, nes jam teko eiti pėsčiam. Keletą kartų apeinu stovyklą ieškodamas jo tarp daugybės kareivių, tačiau niekur nerandu. Po trijų dienų pasibaigia „saugojimo terminas"! Atidarau kartoninį dėžės viršelį ir randu daug gerų kasdienio vartojimo daiktų, labai naudingų dabartinėje mūsų padėtyje! Tai keletas tūtelių skutimosi muilo ir daug razinų! O visų geriausia – dėžutė cigarų, tikrų firmos „Loeser und Wolf" gaminių su paauksuotu užrašu „Specialus užsakymas – tik ponui gauleiteriui". Na, tai čia kaip tik mudviem! Tuojau prisidegame vieną puikiai įpakuotą prabangų cigarą ir džiugiai susižvalgę susėdame savo duobėje. Po pirmo užsitraukimo aptemsta akyse! Tačiau malonumas nepakartojamas! Paskui į burnas prisikemšame razinų. Žiūrim, kas ilgiau išlaikys jas burnoje prieš sukramtydamas ir nurydamas. Palaikius burnoje jos vis brinksta ir minkštėja, tada arba mano bičiulis, arba aš sakome: „Jau!" ir kramtome saldžią razinų masę. Dabar taip greitai nemirsime iš bado! Kitiems belaisviams einasi ne taip gerai. Netrukus nematyti po stovyklą vaikščiojančių vyrų, visi kur nors gulinėja! Kai mėginame atsistoti, mums irgi aptemsta akyse, svaigsta galva. Tai čia, tai ten matyti paliegusių žmonių figūros, palengva svirduliuojančios pasroviui ten, kur atliekami mūsų gamtiniai reikalai. Mano bičiulis pareiškia: „Nesuprantu, iš ko dar galima norėti kakoti?" Vašovas tampa tikra bado stovykla! Todėl suprantu, jog reikia ryžtis drąsiam poelgiui. Akivaizdu, kad žmonės, kurių čia suvaryta tiek daug, garantuotai mirs badu, jeigu „maitinimo reikalai" tuojau nepagerės! Dėdė Adolfas, dideliame Šverino kariniame maisto sandėlyje tarnaujantis karininkas, galėtų būti mūsų išgelbėtojas! Su bičiuliu sukuriame veiksmo planą. Man trūks plyš reikia patekti į Šveriną. Tačiau kaip ištrūkti iš spygliuotąja viela aptvertos ir ginkluotų amerikiečių apsuptos stovyklos? Ir dar, kaip įveikti beveik 35 kilometrų atstumą iki Šverino? Pastarosiomis dienomis viename stovyklos kampe buvo pastatytos kelios vokiškos lauko virtuvės, bet daugiau nieko su jomis nedaroma. Be to, mes pastebėjome, jog keletą kartų per savaitę į Šveriną važiuoja autobusas, gabenantis į ligoninę sergančius ir sunkiai sužeistus kareivius. Būtų puiku patekti į jį, tačiau – kaip? Nutykojęs vokietį vairuotoją, mėginu jį „papirkti" keliais mūsų prabangiais cigarais, bet jis tuo reikalu nieko negali padaryti. Kiekvieną kartą važiuojant ‚šalia vairuotojo atsisėda amerikiečių sanitarinės tarnybos karininkas. Alkis suteikia man drąsos! Rytą pasičiumpu tuščią maišą, gulintį prie lauko virtuvių, ir labai ryžtingai einu prie autobuso, vairuotojas žvelgia kažkur į šalį,

amerikietis karininkas sėdi šalia jo, aš lyg niekur nieko įlipu vidun ir pasidedu maišą ant grindų, amerikietis nustebęs žiūri į mane, o aš sėduosi trečias ant vairuotojo sėdynės kuo toliau nuo karininko. Jis nieko man nesako, tik žiūri. Rodau jam maišą ir sakau: „That's for the field kitchens, I have to get some food from the German military store in Schwerin, by order of one of your officer"[1]. Amerikietis nieko nesako ir vairuotojas spusteli greičio pedalą – važiuojame į Šveriną! Maisto produktų sandėlis yra prie įvažiavimo į miestą. Sakau vairuotojui: „Čia sustokite, o grįždamas vėl mane čia paimkite". Paskui pasiimu maišą, išlipu iš autobuso, atiduodu pagarbą amerikiečiui karininkui pakeldamas ranką prie kepurės ir aš jau gatvėje. Autobusas nuvažiuoja. Žygiuoju Richardo Vagnerio gatvės link. Tuoj pastebiu, jog mieste daugiau nėra nė vieno uniformuoto vokiečių kareivio. Sakau sau: „Būk apdairus!" Išdidžiai it ispanų grandas praeinu pro daugelyje vietų stovinčius amerikiečių sargybinius, kurių dauguma ginkluoti kulkosvaidžiais. Keletą kartų jiems taip pat atiduodu pagarbą. Štai jau ir Richardo Vagnerio gatvė, bet, pasukęs už kampo, patiriu lengvą išgąstį. Gatvė užtverta! Visur amerikiečių sunkvežimiai, namuose – jų kareiviai. Stengdamasis atrodyti su savo maišu kuo nekalčiau, žvaliai prieinu prie amerikiečių sargybinio, atiduodu pagarbą ir paprašau: „I beg your pardon sir, may I go here in the street? The third house on the right side is my uncle's house. I want to get some food there"[2]. Jis abejingai dirsteli mane žiaumodamas kramtomąją gumą ir atsako: „No, there is now military quarter – the german civilists are elsewhere"[3]. Sumurmu sau po nosim: „Na, ir velniava, tai ką man dabar daryti?" Tada sargybinis, apžvelgęs mane, klausia: „You are soldier? Why are you not in a camp? All german soldiers have to remain there". Atsiliepiu: „No sir! I'm no more a soldier, my clothes have burned at the last bombing attack". Nepatikliai pašnairavęs jis pareikalauja: „Show me your passport!" Man to jau gana, atsainiai pridedu du pirštus prie kepurės sakydamas: „Sorry – bye-bye!"[4] Sargybinis tuoj pakviečia karininką, šis, aišku, nori sužinoti, kas čia dedasi, o kai „ami" atsigęžia į karininką, aš akimirksniu pasinaudoju ta proga ir pranykstu už kampo! Mane pašaukia vieno namo gyventojas: „Ateikit šen greičiau vidun, mums neleidžiama įsileisti jokių vokiečių kareivių, iš kur jūs čia atsiradote?" Viduje jis klausinėja mane, o aš paklausiu jį, kur pasidėjo kiti gyventojai? Paminėjus Refeldtų pavardę, jis sakosi galįs man pasakyti, kur

1 Tai lauko virtuvėms. Vieno jūsų karininkų įsakymu turiu gauti šiek tiek maisto iš vokiečių karinio sandėlio Šverine (*angl.*)

2 Atsiprašau, pone, ar negalėčiau patekti į šią gatvę? Trečias namas dešinėj pusėj yra mano dėdės namas. Noriu ten gauti šiek tiek maisto (*angl.*)

3 Ne, dabar ten karinis kvartalas – vokiečiai civiliai yra kažkur kitur (*angl*).

4 Tu kareivis? Kodėl ne stovykloje? Visi vokiečių kariai privalo būti ten. – Ne, pone! Aš jau ne kareivis, o mano drabužiai sudegė per bombardavimą. – Parodyk man savo pasą. – Dovanokit, sudie! (*angl.*)

galėčiau juos rasti. Kai pasisakau, jog aš iš Vašovo karo belaisvių stovyklos, gaunu duonos ir skardinę jautienos konservų. Karštai padėkojęs atsisveikinu ir nedelsdamas patraukiu į naują dėdės šeimos gyvenamąją vietą. Jie prisiglaudę pas tetos Trudės seserį Ketę. Man ten pasirodžius, visi netenka žado! Net nenusirengęs pirmiausia sočiai pavalgau. Paskui papasakoju, iš kur ir ko atėjau. Dėdė Adolfas parašo raštelį buvusiam kariuomenės maisto sandėlio viršininkui, be to, dar gaunu duonos ir skardinę konservų. Nuoširdžiai atsisveikinęs su giminaičiais, išeinu lydimas jų mažos dukrelės. Mums einant pro amerikiečių sargybinius, ji garsiai plepa vadindama mane tėčiu. Niekas mūsų nestabdo. Paskui atsisveikinu su savo mažąja palydove ir greitai randu kariuomenės maisto tiekimo bazę. Prie vartų stovi vokietis su kariška intendanto uniforma ir amerikiečių kareivis su automatu, žiaumojantis kramtomąją gumą. Intendantas mėgina man sukliudyti, bet aš kreipiuosi į amerikietį ir aiškinu jam, jog esu čia atsiųstas ko nors gauti. Jis spokso į mane, paskui baksteli nykščiu į vartų pusę „Go in!“ (įeik). Į intendantą nekreipiu dėmesio! Iš dirbančių sandėlyje vokiečių kareivių gaunu duonos, sviesto, sūrio, tabako ir cigarečių. Prisikraunu kone pilną savo atsineštą maišą! Išėjęs už vartų, atsisėdu ir atsikandu kąsnį skanios dešros. Amerikietis žiūri susidomėjęs, o intendantas tik piktai šnairuoja. Paskui „amis“ tapšnoja man per petį ir būdingu gestu rodo sau į burną: atseit, valgyk, vaikine, valgyk. Jis prisėda greta manęs, čiumpa bloką cigarečių ir, išsitraukęs vieną cigaretę, įsikanda. Tada prisidega ją ir giliai užsitraukia dūmą. Žiūriu į jį ir šypsodamasis sakau: „You have something forgotten“[1]. Jis nesupranta, ką noriu pasakyti. Tada pakartoju: „I like smoking too, you have forgotten to give me one“[2]. Dabar jis susiprotėja ir nori ištraukti man iš bloko vieną pakelį. Tai ne taip lengva padaryti, tad atiduoda man visą ką tik praplėštą bloką sakydamas: „Keep it in your pocket“[3]. Intendantas viską supranta, tačiau nieko nesako. Kai dabar praplėšiu pirmąjį „Camel“ pakelį, vis dėlto paprašo, ar negalėtų ir jis gauti iš manęs užsirūkyti. Tas, kuris, atvykus į bazę, mėgino man sukliudyti, dabar nori iš manęs gauti vieną cigaretę? Atvažiavus iš miesto „mano“ autobusui, numetu jam ant žemės gana ilgą nuorūką, sakydamas: „Paimkit, čia jums už jūsų draugiškumą!“ Jis tik spokso apstulbęs! Autobusas privažiuoja, įsėdu į jį ir vykstame atgal į nelaisvę. Nepaprastai džiūgauju dėl savo plano sėkmės. Pagaliau parvažiuojame, šlagbaumas pakyla, dar kartą padėkoju vairuotojui ir jau matau atbėgantį savo bičiulį Heincą. Tai bent džiaugsmelio! Vakare gulime aukštielninki savo duobėje ir surūkome dar vieną iš savo gerųjų „gauleiterio cigarų“. Ateina Sekminės. Aplinkui viskas žaliuoja, žydi kaštonai, žiedai – kaip baltos žvakės. Pavasaris, mes gyvi, o kas

1 Jūs kai ką pamiršote (*angl.*)
2 Aš taip pat mėgstu rūkyti, jūs pamiršote duoti man cigaretę (*angl.*)
3 Įsikišk tai sau į kišenę (*angl.*)

toliau? Vieną birželio dieną mes sulaipinami į ilgą prekinį traukinį. Kur veš? Traukinys vyksta per Carentiną–Liubeką į Noištatą Holšteino regione. Savo vagono grindyse dėl visa ko apdairiai atplėšėme keletą lentų tam atvejui, jei mus norėtų išduoti rusams. Traukinyje tarp uždarų prekinių vagonų yra ir atvirų platformų, kuriose sėdi kulkosvaidžiais ginkluoti amerikiečiai. Laukuose ūkininkai sodina bulves. Mus lydintys amerikiečių sargybiniai, pamatę laukuose kiškį ar stirną, vis mėgina žvėrelį pašauti. Dėl to ūkininkams dažnai tenka pulti slėptis. Traukinys sustoja Holšteino Noištate. Mes informuojami, kad Rytų Holšteine įsteigta didelė zona internuotiems karo belaisviams. Mus registruoja ir paskirsto po ūkininkų sodybas. Iš ten būsime paleidžiami namo.

1945 m. birželis. Rytų Holšteinas pavasarį atrodo labai įspūdingai! Visur galime eiti visiškai „laisvai". Kadangi daugiau nesame sargybos prižiūrimi, palengva nueiname iki Šenvaldės. Ten viename pieno ūkyje gauname varškės. Prisivalgom jos kiek tik telpa! Neįsivaizdavau, kad galima taip prisiryti! Pernakvoję einame toliau į Kirchniuchelį, ten pas ūkininką vėl pernakvojame, o kitą rytą, išgėrę kone po litrą šviežio pieno, kiūtiname toliau. Kuo toliau einame į šiaurę, tuo labiau vėl artėjame prie Baltijos jūros. O iš ten mus gali išduoti rusams. Iki to nedaug trūksta. Kitas mūsų sustojimas – mažas Nesendorfo kaimas. Patenkame į vadinamąjį demobilizuotųjų rajoną. Didesnėse kaimo sodybose apsistojęs šimtas ar dar daugiau kareivių. Tai mums nelabai patinka. Kadangi mūsų „vieningas būrys" pakeliui į Nesendorfą išsibarstė, susirandame kambarį. Mes, likę drauge keturi žmonės, svetingai priimami pas vieną ūkininko samdinį. Iš pradžių keturiese, o vėliau trise, gražiai pagyvename Bernhardo Šliunceno šeimoje, kol esame paleidžiami namo. Miegame pastogėje virš virtuvės, kurioje šeimininkauja ponia Šliuncen – „suaugusių berniukų mamytė". Savaime suprantama, padedame visuose darbuose, suremontuojame visą namuką iš vidaus ir iš lauko. Dažų „suorganizuoja" žmonės iš karinio laivyno sandėlių. Mes mokomės darbuotis dalgiais ir net padedame doroti derlių. Didžiosios ūkininkų sodybos pilnos kareivių, nors mes ten esame „priskirti" ir iš ten gauname maisto, tačiau gyvename tik savoje Šliuncenų šeimoje. O mama Šliuncen mus taip pat gerai pamaitina! Praeina birželio mėnuo. Nugirstame, kad belaisviai paleidžiami į kai kuriuos rajonus, tačiau pirmiausia išlaisvinami ūkininkai ir žemės ūkio darbininkai. Tai yra teisinga, nes žmones reikia maitinti. Statybininkai, mūrininkai ir gamybinių profesijų darbininkai bus paleisti vėliau. Kadangi norime priklausyti pirmiesiems, tai ištaisome savo tarnybos knygeles arba išsirūpiname pažymėjimus su įrašu: „Išduota vietoj kareivio knygelės, prarastos dėl priešo veiksmų. Profesija – žemės ūkio darbininkas". Neišsiverčiama be „suktybių" ir gudravimo! Aš ištaisau ir savo karinio dalinio duomenis, nes

„Grossdeutschland“ karių kažkodėl pirmųjų nepaleidžia. Tad dabar esu „folksgrenadierių divizijos 1142-ojo pulko grenadierius iš Paderborno“. Tačiau šis pakeitimas, pasirodo, visiškai nebūtinas, nes, kaip vėliau sužinojau, „Grossdeutschland“ divizijos kariai, nors ir paieškomi, bet ne išduoti rusams, o panaudoti kaip tvarkos palaikymo policija internuotųjų regione. Mes nežinome ir to, kad anglai–amerikiečiai „Grossdeutschland“ Štokchauzeno korpusui yra pavedę palaikyti drausmę ir tvarką internuotųjų regione Rendsburge. Tačiau tie žmonės buvo paleisti vieni iš paskutiniųjų. O mes norime namo!

VĖL LAISVAS

1945 m. liepa. Po keleto nesėkmingų mėginimų išeiti iš nelaisvės liepos mėnesio pradžioje pereiname į paleidžiamų belaisvių etapinę stovyklą Blekendorfe. Ten labai bjauriu oru gyvename miške, palapinėse tris savaites. Tai senas ąžuolynas. Mūsų palapinės stovi po didžiuliais medžiais tarp šaknų, išlindusių į žemės paviršių. Po tais medžiais nelabai smagiai pasijutome per vieną labai smarkią audrą, kai perkūnas trankėsi ne prasčiau už 8,8 cm prieštankinį pabūklą. Kankinamas laukimas! Juk iškvies pagaliau nors kartą į Arnsbergo administracinę apygardą. Tad nuvykstame į Eutino belaisvių paleidimo punktą. Ten mums praneša: „Į Arnsbergą jokie žemės ūkio darbininkai neišleidžiami!“ Taigi „krugom marsch!“ (aplink, marš!). Ir vėl „corriger la fortune“ (pakeisti likimą) – vėl nauji dokumentai! Prireikė neįsivaizduojamų mūsų pastangų, kol, galiausiai išsirūpinę naujus pažymėjimus, vėl galime kreiptis dėl išlaisvinimo. Tačiau iš ankstesnių „nesėkmių“ jau pasimokyta. Dabar mes jau vėtyti mėtyti! Per tas keturias dienas mudu, du puskarininkiai, septynis kartus gauname maisto davinius vienuolikai žmonių. Mes prisistatome įvairiuose aprūpinimo maistu punktuose. „Du puskarininkiai ir 9 eiliniai vyksta į paskirtą išlaisvinimo vietą“ „Kur tie jūsų žmonės?“ – „Jie ten, pamiškėje, sugulę laukia!“ – begėdiškai meluojame nė nemirktelėję. Dabar mums jau netenka badauti! Šitaip sukčiaujame jau kelintame belaisvių paleidimo punkte, sekasi stebėtinai lengvai ir paprastai! Kitą dieną vykstame į Eutiną. Atrodo, kiek galiu prisiminti, būtent tą dieną įvyko dalinis saulės užtemimas. Sugrupuoti pagal profesijas mes patenkame į salę. Ten turime užpildyti keturias išsamias anketas ir palikti savo pirštų atspaudus, paskui sanitarinė kontrolė, utėlių naikinimas – dezinsekcija ir bendras patikrinimas. Mūsų menkas bagažas apžiūrimas labai paviršutiniškai, atidavę savo atpažinimo žetonus, gauname paskutinį visų taip trokštamą antsiuvą: žalsvą šilkinį trikampį, kurį privalome nešioti prisiūtą prie uniformos. Pagal savo anglišką paleidimo iš nelaisvės pažymėjimą esame „Discharged from the army“ (demobilizuoti). Kai tenka nusiimti antpečius ir sidabrinius

apykaklės antsiuvus, mane apima kažkoks keistas slogus jausmas. Po šimts, savo demobilizaciją įsivaizdavau visiškai kitokią! Su 40 reichsmarkių išeitine pašalpa mes pagaliau galime eiti savais keliais.

1945 m. liepos 17 d. Pliaupiant lietui, išvažiuojame sunkvežimių kolona. Mus priima pavėžėti pakeliui važiuojanti amerikiečių sunkvežimių kolona. Jauni anglų kareiviai „Volchovo lazdomis“[1], atimtomis iš grįžusių frontininkų, muša žmones, negalinčius bėgti taip greit, kaip tie anglai norėtų! Tai mane įsiutina! Aš irgi atsilieku nuo kitų, esu vienas iš paskutinių, tad toks vienas anglų pienburnis priėjęs ketina man suduoti lazda. Toliau viskas vyksta labai greitai! Suriaumoju jam: „You fucking bloody bastard! Go to hell!“[2] Tuo pat metu ištraukiu lazdą iš to tipo rankų, pasidėjęs sau ant kelio perlaužiu ir įtūžęs sviedžiu nuolaužas jam po kojomis! Tai rizikingas įžūlumas! Įniršęs žvelgiu į atbėgančius tomius (anglų kareivius), kai mane pašaukia vienas amerikietis, išlindęs iš toliau, gal už 15 metrų stovinčio studebekerio kabinos. „Hey, boy! Come on here! Come! Come!“[3] Matau besišypsantį ir man mojantį JAV kareivį. Pribėgu artyn, o jis man nurodo skubiai lipti pas jį į kabiną. Tada pastumia mane žemyn, todėl daugiau nieko nematau. Kas dabar bus? Tarp anglų ir „studebekerio“ vairuotojo amerikiečio kyla triukšmingas barnis. Mano „amis“ rėkia „tomiams“ kažką nelabai draugiška, tačiau aš nieko nesuprantu. Amerikietiško anglų kalbos dialekto mes „išmokome“ tik vėliau. Sąmyšis pasibaigia, buvę belaisviai sulipa į sunkvežimius, suūžia varikliai ir kolona pajuda iš vietos. Nuvažiavus keletą šimtų metrų, „manasis“ amerikietis nusijuokia ir paploja man per petį. Vėl atsisėdęs į vietą pamatau vis dar tebestovintį anglą. „Cha-cha! Buvo šaunu! Tie prakeikti sumauti vaikėzai!“ Po kurio laiko jis vėl kreipiasi į mane rodydamas į mano naujutėlį motociklininko lietpaltį (firma „Klepper“), suvokiu, kad jis jo labai norėtų. Turiu paaiškinti, kad subombardavus mūsų namus Hagene ten nelikę jokių mano drabužių, lietpalčių ir kitokios aprangos. Dėl to lietpaltis man pačiam labai reikalingas. Galiausiai jis tai supranta. Vėliau pasikalbame apie karą. Kai užsimenu apie mūsų 8,8 cm – „eighty eight“ (aštuoniasdešimt aštuntuką), jis sakosi manąs, jog tai labai galingas prieštankinis pabūklas! Ko gera, jis teisus! Oras pasitaiso, matau tai pro labai plačią kabinos šoninę angą. Sėdėdamas šonu ant sėdynės krašto, važiuoju iškišęs kojas į lauką. „Bičiuliai su kitokiu lauko pašto adresu“, kaip mes dažnai vadindavome priešą, lekia pašėlusiai greitai! Važiuodami medžių alėjomis jie lekia kelkraščiais taip, kad pakelės medžių šakos „skaldo antausius“ kėbule stovintiems žmonėms. Tai sunkvežimių vairuotojams atrodo labai juokinga, dauguma jų

1 Meniškai išdrožinėtos lazdos, kurias sužeistieji, gydydamiesi pafrontės ligoninėse, išdrožinėdavo mūšiams Volchovo fronte ir kitose Rytų fronto vietose prisiminti.

2 Eik tu velniop, prakeiktas benkarte! (*angl.*)

3 Ei, vaikine! Eikš čionai! Nagi, greičiau! (*angl.*)

juodaodžiai. Šiaip jau tie vyriokai nėra patys blogiausi! Važiuojame autostrada Liubekas–Hamburgas–Bremenas. Sustojame Zevene, nuvažiuojame nuo autostrados ir naktį praleidžiame užsikūrę didelį stovyklavietės laužą. Man kelia pasipiktinimą tai, kad kai kurie buvę mūsų kariai savo ordinus ir pasižymėjimo ženklus maino į amerikiečių „duonos kąsnį". Bet kas iš to? Naktį mane kamuoja prieštaringi jausmai. Štai dabar mes pakeliui „į namus" – tik ar aš turiu tuos „namus"? Ar dar gyvi mano tėvai, ar dar išlikęs mūsų namas? Ta nežinomybė labai kamuoja! Mums sakė, kad, perėmus ir sutvarkius pašto tarnybą, visi gyventojai bus informuoti apie savo giminaičius. Tik kada tai bus? Jau daug mėnesių mano tėvai nėra gavę jokios žinios apie mane, kaip ir aš apie juos. Tenka būgštauti dėl pačių blogiausių padarimių, juk girdėdavau per radiją: „Sunaikinto Hageno miesto griuvėsiuose siaučia žiaurios gatvių kautynės, vis stipriau veržiamas „Ruro apsupties katilas". Koks tas tikras „sunaikinto miesto" vaizdas, mes matome važiuodami per Hamburgą. Saujelė dar išlikusių klaidžiojančių žmonių. Vieni griuvėsiai! Kitą rytą lekiame 70 mylių per valandą greičiu į Bremeną. Ten ypač smagu. Daug žmonių. Mes, *landseriai*, būgštaujame: kaip mus pasitiks civiliai gyventojai? Tai mums atrodo nežinoma! Tie žmonės ten tarp miesto griuvėsių, jie gedi žuvusiųjų, jie nežino, kur jų tėvai ir sūnūs ir ar jie dar gyvi, tačiau džiaugsmingai sveikina mus ir mojuoja! „Iš kur grįžtate? Kur važiuojate?" Mėto mums į sunkvežimius duonos, gėlių ir kita. Mus vaišina pienu ir kava (tačiau tai „erzacinė" kava). Jie šypsosi ir džiaugiasi, kad kariai grįžta namo. Tie kareiviai nekalti dėl šio pralaimėto karo! Ne viena moteris, modama mums, pravirksta.

1945 m. liepos 18 d. Mūsų kelionė tęsiasi! Vakare atvykstame į Osnabriuką. Valstybės autostradoje pilna važiuojančių anglų–amerikiečių transporto kolonų. Tarp jų daug tankų. Tad važiuojame tik palengva. Pernakvojame vieno fabriko cecho patalpose ant kietų betono grindų. Dabar tenka važiuoti gana lėtai.

PAGALIAU NAMIE

1945 m. liepos 19 d. Rytą važiuojame toliau į Zauerlandą. Kelias veda per Mešedę į Arnsbergą (Arnsbergo administracinės apygardos centrą). Visur matome karo pėdsakus. Daug sudaužytų transporto priemonių, keletas pamuštų tankų ir prakiurdytų degalų cisternų. Arnsberge mes suskirstomi pagal gyvenamuosius rajonus ir dar kartą pavalgydinami šiltu maistu iš lauko virtuvių, gauname kelionės leidimus ir įsėdame į prekinį traukinį, išvažiuojantį 18.00 į Hageną! Neprivažiavęs Hengstėjo traukinys taip ilgai stovi prie tilto per Rūrą, kad mieliau būtume pėsti nuėję į Hageną! Pagaliau jis vėl važiuoja, nors ir lėtai. Bėgiai sutaisyti tik paskubomis! O paskui paskelbiama:

„Visiems išlipti – paskutinė stotis“. Netrukus jau stovime Hageno geležinkelio stoties aikštėje. Aplinkui vieni griuvėsiai! Dieve mano, kaip tas miestas atrodo! Ištisos gatvės virtusios kalnais griuvėsių, kai kur dar teberūksta dvokiantys dūmai. Per „miestą“ veda takai tarp griuvėsių, centre dar įmanoma atpažinti tik keletą gatvių. Priešais sugriautą rotušę stūkso didžiulė statybos laužo krūva, miesto halė prie turgaus sudegusi, didžiulis jos kupolas įgriuvęs. Susijaudinęs klausinėju žmones, ar Emsto rajone irgi viskas subombarduota ir sudeginta? „Ne, tik labai nedaug, bet dabar ten įsitaisę „tomiai“. Na, manau, nieko sau malonumas, jei mūsų name dabar „tomiai“ šeimininkauja“. Paspartinęs žingsnį, einu Vaserlosentalio gatve, paskui – aukštyn kylančia Pukel gatve į Emstą. Sutinku priešais ateinantį kaimyną, jis sako, kad mūsų namuose viskas gerai, visi tebesą gyvi ir namas tebestovi! Dėkui Dievui! Hazenlaufo gatvėje pasitinka mane tėvas ir vėl matau savo mamą! Dieve mano, kiek džiaugsmo! Ir štai aš jau namie, pereinu per visus kambarius. Nejaugi tai ne sapnas? Dabar turiu viską papasakoti ir dar kelis kartus pakartoti. Pagaliau visi sunkumai pasibaigė, visi pavojai praėjo! O vis dėlto, už ką mes kovojome? Nejaugi visa tai buvo tuščiai?

Tačiau mes dėkingi Dievui už viską!

Hagenas 1945-ųjų vasarą. Hageno miesto archyvo nuotrauka.

Agitacinė brošiūra puskarininkiams.

PRIEDAS

MINTYS KARUI PASIBAIGUS

Prisiminimai ir kankinantys klausimai nuolat apninka mane ir neduoda ramybės. „Kodėl būtent aš likau gyvas? Kuo to „nusipelniau"? Ar tai „Dievo apvaizda"? O gal tik atsitiktinumas?" Nepaliaujamai tenka dvejoti, ar tokia buvo Dievo valia, kuri dramatiškomis aplinkybėmis saugojo mane nuo mirties (tada sakydavome „nuo didvyrio mirties") pavojinguose mūšiuose ir karo veiksmuose per visus beveik pilnus ketverius karo Rytuose metus, aprašytus mano dienoraštyje. Kodėl tiek daug jaunų mano kovos draugų buvo sudraskyti į gabalus minų krušos ar kiaurai perverti kulkosvaidžių kulkų lietaus? Kodėl nusišovė mūsų feldfebelis „Bobis" Reimanas, sunkiai sužeistas viename iš daugelio žiaurių atsitraukimo mūšių po „Citadelės" operacijos (1943 m.), kai neturėjo jokios vilties, kad draugai jį išgelbės? Kodėl Dievas leido, kad stropusis mano ryšininkas (vėliau puskarininkis) Giunteris Lorencas mirtinai nukraujuotų sužeistas minos skeveldrų apsupties katile į vakarus nuo Karaliaučiaus, kai ėjo jau paskutinės karo savaitės? Kodėl taip atsitiko, kad 1942 metų rugsėjį mano bičiulis Gotfrydas Fričas buvo mirtinai sužeistas prie Čermasovo (Rževas), kai ankstų rugsėjo rytmetį mudu ėjome prieblandoje surėmę pečius grįždami iš žvalgybos į savo apkasus? Tanko pabūklo sviedinys nutraukė jam koją per šlaunį. Jis mirtinai nukraujavo ant mano rankų. Kodėl Dievas leido, kad po plento viaduku tarp Konradsvaldės ir Vangnikų tanko ar prieštankinio pabūklo sviedinys taip sudraskė į gabalus prie manęs stovinčių keturis draugus, jog vieno iš tų vargšų vaikinų galvos plaukai bei ištaškytos smegenys prilipo man prie kaktos, ir mano ryšininkas pamanė, jog man jau baigta?! O aš nepatyriau jokios žalos, išskyrus trumpalaikį sukrėtimą. Kodėl būtent man buvo leista išgyventi?

EPIZODAI

Deja, nors buvome elitinis dalinys, tačiau gavome patirti ir apmaudžių, tikrai nepelnytų nesėkmių, susijusių su vienu mūsų kuopos vadu, kuris Rumunijoje pavadavo vyresnįjį leitenantą Šmelterį! Tokio dar niekad nebuvome turėję! Dar mums būnant Rumunijoje, jis užvaikė kone visus kuopos vadavietės skyriaus puskarininkius. Tam jis neturėjo jokios teisės! Jo profesija

– mokytojas, o kilęs iš Ruro srities. „Tas tipas pridarė gėdos visai Ruro sričiai!“ – šitaip sakė iš ten taip pat kilę kai kurie kariai.

O dabar apie mano asmeninius santykius su juo:

I. MECHANIZUOTASIS ŽYGIS Į RUMUNIJĄ

Važiavome ilgoje kolonoje, kuopa už kuopos, veždamiesi viską, kas reikalinga vykdant užduotis fronte. Mus užpuolė rusų „šturmuotojai“, jie skrido nuo kolonos priekio tiesiai priešais mus. Sunkvežimių kolona tirštame dulkių debesyje važiavo jų pusėn. Vos išgirdęs lėktuvų ūžimą, iškart sumojau: „Jie tuoj užskris virš mūsų, o mes važiuojame jiems priešpriešiais, tad reikia ne sukti kairėn ir dešinėn į laukus, kaip kad daro dauguma sunkvežimių vairuotojų, o toliau greitai važiuoti, kad kuo greičiau atsidurtume po jais“. Priešais mus kelias laisvas. Atskrendantys „šturmuotojai“ Il-2 iš borto patrankėlių ir kulkosvaidžių kol kas dar nešaudė. Uždėjęs ranką mūsų vairuotojui ant peties, sušukau jam: „Varyk! Visu greičiu! Mes palįsim po jais!“ Jis paspaudė greičio pedalą ir automobilis (penkiavietis visureigis) šokte šoko priekin! Čia vyresnysis leitenantas kad sušuks: „Stok! Stok! Suk dešinėn į arimą!“ O Il-2 jau pradėjo šaudyti iš savo borto ginkluotės ir aš suvokiau, jog už kokių 20 metrų mes būsime jiems nepasiekiami. Vairuotojas sutriko! „Žmogau, spausk pedalą! Mums beveik pavyko – varyk, varyk!“ ir vėl suduodu jam per petį. Jis spaudžia greičio pedalą ir mes jau „po jais!“ Mums nieko neatsitiko, tačiau keletas pasukusių į šalį sunkvežimių užsidegė. Į juos pataikė! Kaip vėliau sužinojau, nors tie sunkvežimiai buvo vienaip ar kitaip apgadinti, tačiau sužeistų buvo tik keletas žmonių. Vos tam sąmyšiui pasibaigus ir mums atsipeikėjus, vyresnysis leitenantas kad pradės šaukti apie įsakymo nevykdymą ir bausmę! Kai pamėginau užtarti vairuotoją, jis užriko ant manęs: „Tai ne vairuotojas, tai jūs kaltas dėl įsakymo nevykdymo!“ Vis dėlto po vakarinio pasitarimo, dar „jam“ nespėjus ką nors pasakyti, aš pasakiau savo nuomonę – ir gana išraiškingai. Įvykis buvo greitai pamirštas, tačiau mūsų tarpusavio santykiai liko gerokai įtempti.

II. SPECIALUS DAVINYS VYRESNIAJAM LEITENANTUI

Vieną vakarą viršila (hauptfeldfebelis), atgabenęs mums maistą, turėjo vyresniajam leitenantui skirtą specialų paketėlį. Tai buvo šaltas mėsos kepsnys. Iki šiol dar nė vienas karininkas nėra gavęs specialaus maisto davinio. Ką tai turėjo reikšti? Taigi tą kepsnį padalijau visiems kuopos vadavietės apsaugos skyriaus žmonėms. Įdėjau gabaliuką ir į jo sausojo maisto davinį. Radęs tą gabalėlį savo pakete jis suirzęs paklausė mane, ar nebuvo jam atgabentas specialus davinys. „Ne, pone vyresnysis leitenante, buvo tik jūsų vardu užrašytas paketėlis, kurį išdalijau visam kuopos vadavietės apsaugos skyriui,

o šis paketas – jums!“ Jeigu žvilgsniu būtų galima užmušti, tai karo pabaigos nebūčiau sulaukęs! Kitą kartą susitikęs mūsų viršilą Oskarą Gelertą paprašiau jį: „Klausyk, Oskarai, daugiau nedaryk tam šūdžiui tokios paslaugos, juk niekad dar taip nėra buvę“. Paskui ponas vyresnysis leitenantas daugiau niekada nesiteiravo dėl savo specialaus davinio. Tai jam priklauso posakis: „Puskarininkis Refeldtas nesukalbamas valdinys“. Taip man sakė jo adjutantas. Su šiuo leitenantu ir su mūsų viršila jau nuo seniai buvom labai geri pažįstami.

III. MŪŠIS LIETUVOJE

Po keleto savaičių buvome Lietuvoje ir mėginome prasiveržti į Kuršo katilą. Vieną mūsų puolimo dieną, įvykdęs viską, kas numatyta kuopos vadavietės skyrininko pareigoms, drauge su savo ryšininku trumpam užsiglaudžiau už namo sukaupti jėgų naujai atakai. Staiga „jis“ atsirado šalia mūsų ir užsipuolė mane: „Ar jūs neturite ką veikti?“ Atsistojęs raportavau, kad viskas gerai ir žvilgtelėjau į savo laikrodį. „Atakos pradžia po dviejų minučių, pone vyresnysis leitenante“. Paskui, artilerijai pradėjus šaudyti, čiupau savo automatą ir nubėgau per lauko ražienas drauge su ryšininku perbėginėdami tarp eilėmis sustatytų javų stirtų. Kai sunkiai alsuodami parkritome už javų pėdo, tariau sau: „O kurgi liko mūsų vyresnysis leitanantas?“ Tiesą sakant, jam derėjo būti pas bataliono vadą. Puolėme bėgti toliau, o ivanas paleido užtveriamąją ugnį. Nubėgę 250 ar 300 metrų, sukritome už pėdų stirtos dar kartą atsikvėpti. Mūsų pusėn pradėjo šaudyti rusų sunkusis kulkosvaidis. Ir čia atbėgo mūsų vyresnysis leitenantas, jam, laimė, nieko neatsitiko. Kulkos, keldamos dulkes, smigo į žemę. Sunkiai švokšdamas jis parkrito greta mūsų ir įsakė: „Skubiai apsikasti!“ Pamaniau, kad man pasigirdo. Dabar ne laikas apsikasinėti! Juk mes atakuojame! Mes norime veržtis priekin, pėstininkams iš paskos. Tik tas prakeiktas kulkosvaidis laiko mus prispaudęs prie žemės už tos krūvelės pėdų! Jis vis tiek būtinai nori apsikasti. Tad galiausiai pakišome jam po nosimi ilgesnį kastuvėlį, o patys šokome bėgti dar kokius 250 metrų ir nusigavome iki lygios žemumos. Ten pasijutome saugūs bent nuo tiesioginio pataikymo. Iš ten ką tik buvo iššokę keletas pėstininkų, pasiryžusių pasiekti didelę sodybą maždaug už 400 ar 450 metrų priešais mus. Ivanas taip pat nežiopsojo! Jis pliekė iš sunkiųjų kulkosvaidžių ir minosvaidžių, tačiau artilerijos dar nenaudojo. Staiga mūsų žemumoje sprogo 12 cm kalibro mina! Dabar kuo greičiau iš čia! Žvilgtelėjau atgal į mūsų vyresnįjį leitenantą – kur liko tas mūsų didvyris? Pamačiau jį tarp javų stirtų vieną patį bėgantį į žemumą. Nespėjus jam atbėgti, ivanas paleido dar keletą 12 cm minų. Mes leidomės bėgti didelės kaimo sodybos link. O netoli mūsų vis sproginėjo minos. Mūsų „didvyris“ dabar laukė savo dalios žemumoje! Atstumas ligi sodybos

pasirodė esąs velniškai didelis! Dabar aplink mus griaudėjo kaip reikiant. Kulkosvaidžių ir šautuvų kulkos kaip pakliuvo zvimbė aplinkui keldamos didžiulį pavojų. Žaizdos nuo jų būna labai didelės! Dusdami ir vos gaudydami orą, pasiekėme pirmąjį sodybos pastatą. Tuoj puolėme į pirmą pasitaikiusią priedangą. Visiškai nusikamavę pabuvome ten kone dešimt minučių atgaudami jėgas. Čia išgirdome šaudant („užgrojant“) „Stalino vargonus“. Tačiau jų sviediniai nukrito per toli sukeldami už sodybos didžiulį juodų dulkių debesį, užstojantį mums matomą vaizdą. Kiūtodamas už namo kampo, kaip tik pagalvojau: „Tad kur tas mūsų kuopos vadas?“ „Stalino vargonai“ dar kartą trenkė beveik į tą pačią vietą. Kai dūmai ir dulkės pamažu išsisklaidė, pamačiau karį, atbėgantį į mūsų sodybą lyg nuo širšių spiečiaus spruktų. Jam iš tiesų daugiau nebuvo kur dėtis. Jis gelbėjo savo gyvybę. Tada atpažinau savo vyresnįjį leitenantą. Sušukau jam: „Čionai, pone vyresnysis leitenante! Mes čia!“ Tačiau, atrodo, jis nieko negirdėjo, pralėkė mums pro šalį ir nėrė tiesiai į didžiulę šiaudų kupetą, stovinčią tarp pastatų. O tada „išsirausė“ šiauduose gilią, kone trijų ar keturių metrų ilgio landą. Ten jis ir liko gulėti visiškai išsekęs. Kartkartėmis pasigirsdavo tik pūkštimas: „Och, och, ach, ach – chu-chu“. Keletas netoliese stovinčių kareivių nustebę tik galvas kraipė. Nugirdau juos laidant ironiškas pastabas, žodį „bailys“ ir užuominą „o anksčiau tokius išpūstus pamokslus sakė“. Liepiau vienam kariui atsistoti prie tos landos, o pats ėmiau rūpintis savo žmonėmis, kurie atėjo sunkiaisiais minosvaidžiais ir šaudmenų dėžėmis nešini. Buvo parinkta vieta sekyklai ir įrengtos šešios šaudymo pozicijos. Maždaug po ketvirčio valandos pavakare atėjęs ryšininkas perdavė nurodymą: „Visiems II bataliono kuopų vadams skubiai atvykti į bataliono vadavietę“. Ji buvo nutolusi maždaug 350–400 metrų į dešinę nuo mūsų. Pranešiau apie tai mūsų „didvyriui“, tebetūnančiam savo „oloje.“ Stovintis prie jos sargybinis tik nusišaipė. Mūsų „didvyris“ nė nekrustelėjo, kad išlįstų iš savo urvo. Nieko negalėjau padaryti, nes jis tik pūkštė: „Och, och – chu-chu“. Net į mano garsiai pateiktą klausimą, ar kartais nėra sužeistas, – jokio atsakymo. Tad į bataliono vadavietę nuėjau pats drauge su vyresniuoju feldfebeliu Grose (pėstininkų lengvoji artilerija). Ten buvome supažindinti su tolesne puolimo eiga. Reikės vėl pulti Kuršėnus. Kai mudu prisistatėme kapitonui Šmelteriui, jis iškart paklausė: „Kas atsitiko jūsų vyresniajam leitenantui? Ar jis sužeistas? Kodėl neatvyko drauge su jumis?“ Kitų kuopų vadai, lydimi savo ryšininkų, jau buvo susirinkę. Pamėginau kuo švelniau apibūdinti dabartinę mūsų kuopos vado būklę. „Jis dukart pateko į „Stalino vargonų“ ugnį, tai turėjo jį smarkiai paveikti, pone kapitone, veikiausiai jam pairo nervai“. Kitų kuopų vadai ir kapitonas Šmelteris reikšmingai susižvalgė. Tada kapitonas Šmelteris pareiškė mums: „Jūs su vyresniuoju feldfebeliu likite čia, paskui praneškite ponui vyresniajam leitenantui,

apie ką čia buvo kalbėta. Kai tik jis atsigaus, galėtų man prisistatyti". „Oho ho, – pamaniau sau, – tai bent gėdą jis užsitraukė, nereikėjo anksčiau taip pūstis, griežtą vaizduoti ir mums, seniems žvirbliams, gėdos pridaryti". Aišku, kiekvienam kareiviui gyvybei pavojingomis aplinkybėmis gali kartais nervai sutrikti. Vis dėlto, kaip minėjau, apie vyresniojo leitenanto ateitį esu rašęs. Jam buvo nepavojingai sužeistas žastas, jis išvyko į Vokietiją – Bad Kenigšteiną Taunuso regione – ir parašė mūsų viršilai Oskarui Gelertui laišką. Tada supakavau jam pageidaujamą siuntinėlį ir pridėjau prirašytų keletą eilučių.

IV. RUMUNIJA, 1944 M. LIEPA–RUGPJŪTIS

Po kelių minučių miškingoje vietovėje turėjo prasidėti ataka. Mano minosvaidininkai buvo šaudymo pozicijose, o aš su savo ryšininku buvau priešakinėse linijose prie bataliono vado kapitono grafo fon Nayhauzo. Buvo ramu, ivanas turbūt dar nieko įtartina nebuvo pastebėjęs. Savo plieninį šalmą buvau pasikabinęs prie pistoleto dėklo, vietoj jo užsidėjęs pilotę, nes, pakilus vėjui, su ja galiu geriau girdėti. Vėjas kartais „švilpia" ausyse pro pasmakrėje užsegtus šalmo dirželius ir labai trukdo klausytis. O kare ypač svarbu ne vien matyti, bet ir girdėti. Žinoma, šalmas taip pat labai svarbus, galbūt net gyvybiškai svarbus. „Aukštasis ponas" mane pamatė kaip tik tuo metu, kai dairiausi tinkamos vietos sekyklai. Taip arti priešo ir dar be šalmo! Neseniai jis buvo išleidęs potvarkį, reikalaujantį mūšio metu visada būti užsidėjus šalmą. Dauguma kareivių mūšyje juos ir užsidėdavo, tačiau kai kurie jaunieji dabitos leitenantai visur priešakinėse linijose lakstė su savo lengvomis uniforminėmis kepurėmis. Dėl šios priežasties buvo keletas sužeidimo ir mirties atvejų. Todėl tas įsakymas iš tiesų buvo visiškai pagrįstas. Tad vadas taip suriko man, jog net rusai turėjo girdėti; „Puskarininki, ateikit čionai! Kokia jūsų pavardė ir iš kurios kuopos? Turite būti kitiems pavyzdžiu, o jūs čia lakstote be šalmo! Įsakymas juk ne be reikalo išleistas! Šiandien vakare atvykite pas mane su pasiaiškinimo raportu!" – „Klausau, pone kapitone, atvykti pas jus šiandien vakare raportuoti!" Vis dėlto turiu labai skubiai užsidėti „hurra gaubtą"[1], nes ivanas turėjo reaguoti išgirdęs tą riksmą! Staiga nuaidėjo šūviai ir aplinkui mus sugriaudė sprogimai. Akimirksniu mudu abu su ryšininku jau gulime kažkokioje dauboje „įkniaubę nosis". Vėliau, kai vėl atsistojome, mano ryšininkas pasakė: „Pone puskarininki, o juk grafas kartais kai ką ir teisinga pasako!" Tuo metu išgirdome šauksmus: „Sanitarai! Čionai! Kapitonas sužeistas!" Mudu su ryšininku pažvelgėme vienas į kitą, o vaikinas ir sako: „Tą jo riksmą net ivanas turėjo girdėti! Ir kas dabar jam iš to?" Greitai nubėgome pažiūrėti, kas atsitiko. Ten išgirdau vieną „prityrusį" vyresnįjį leitenantą sakant: „Ponui bataliono vadui tik nervų priepuolis, jį išveš

1 Hurra-Tüte – taip kariai vadino plieninį šalmą, kurį užsidėjus atakuojant garsiai šaukiama „hur-r-a-a!"

į užnugarį motociklo priekaboje“. Tai išgirdęs įsidrąsinau. Priėjęs prie vyresniojo leitenanto paklausiau: „Pone vyresnysis leitenante, mane ponas kapitonas ką tik buvo išsikvietęs šiam vakarui pasiaiškinimo raportui, kad neužsidėjau šalmo, tad kur dabar turėsiu atvykti raportuoti?“ Gavau atsakymą: „Puskarininki, kam to reikia? Vykdykite toliau savo pareigas!“ Aš taip ir padariau. Iki šio aprašyto epizodo, kai buvau išbartas aukštesniojo karininko, visada buvau pavyzdingas kareivis.

PASKUTINIS VERMACHTO PRANEŠIMAS

Flensburger Nachrichten

Bezugspreis: mtl. Stadt 2.15, Ausw. d. Bot. 2.35, Post 2.- (einschl. 0.18 Postgeb.) zuz. 0.36 Bestellg. Anzeigenpreis lt. Liste 5. Postscheck Hamb. 41721. Geschäftsst. Flensb., Nikolaistr. 7. Ruf 2999 Verlagsl. Herb. Jensen (Wehrm.) Vertr. Heinr. Krebs. Hauptschriftl. Ernst Schröder (Url.) Stellv. Hauptschriftl. Gerh. Becker. Druck u. Verlag Flensb. Nachr. Grenzverlag GmbH. Flensb. RPK. 1675

Nr. 108 | 81. Jahrgang | Mittwoch, 9. Mai 1945 | II. Vierteljahr | 15 Rpf.

Großadmiral Dönitz an das deutsche Volk

Großadmiral Dönitz richtete am Dienstag, 8. Mai, mittags 12.30 Uhr über den Rundfunk folgende Botschaft an das deutsche Volk:

Deutsche Männer und Frauen!

In meiner Ansprache am 1. Mai, in der ich dem deutschen Volk den Tod des Führers und meine Bestimmung zu seinem Nachfolger mitteilte, habe ich es als meine erste Aufgabe bezeichnet, das Leben deutscher Menschen zu retten. Um dieses Ziel zu erreichen, habe ich in der Nacht vom 6. zum 7. Mai dem Oberkommando der Wehrmacht den Auftrag gegeben, die bedingungslose Kapitulation für alle kämpfenden Truppen auf allen Kriegsschauplätzen zu erklären. Am 8. Mai 23 Uhr schweigen die Waffen. Die in unzähligen Schlachten bewährten Soldaten der deutschen Wehrmacht treten den bitteren Weg in die Gefangenschaft an und bringen damit das letzte Opfer für das Leben von Frauen und Kindern und für die Zukunft unseres Volkes. Wir verneigen uns vor ihrer tausendfach bewiesenen rechtigkeit gehen, ohne die wir die Not der kommenden Zeit nicht überwinden können. Wir dürfen ihn in der Hoffnung gehen, daß unsere Kinder einmal in einem befriedeten Europa ein freies und gesichertes Dasein haben werden. Ich will auf diesem dornenreichen Weg nicht hinter euch zurückbleiben. Gebietet mir die Pflicht, in meinem Amt zu bleiben, dann werde ich versuchen, euch zu helfen, soweit ich irgend kann. Gebietet mir, die Pflicht zu gehen, so soll auch dieser Schritt ein Dienst an Volk und Reich sein.

Die Einstellung der Feindseligkeiten

Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt:

Am 9. Mai 1945 00.00 Uhr sind auf allen Kriegsschauplätzen von allen Wehrmachtteilen und von allen bewaffneten Organisationen oder Einzelpersonen die Feindseligkeiten gegen alle bisherigen Gegner einzustellen.

Jede Zerstörung oder Beschädigung von Waffen und Munition, Flugzeugen, Ausrüstung, Gerät jeder Art, sowie jede Beschädigung oder Versenkung von Schiffen widerspricht den vom Oberkommando der Wehrmacht angenommenen und unterzeichneten Bedingungen und ist im Gesamtinteresse des deutschen Volkes mit allen Mitteln zu verhindern. Diese Bekanntmachung gilt für jedermann als Befehl, der auf dem militärischen Dienstwege einen solchen nicht erhalten haben sollte.

Vom 9. Mai 1945 00.00 Uhr ab ist ferner auf sämtlichen Funklinien aller Wehrmachtteile nur mehr offen zu funken.

Im Auftrage des Großadmirals
gez. Jodl
Generaloberst.

Der OKW-Bericht

Aus dem Hauptquartier des Großadmirals, 8. Mai. Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt:

Artillerie und Atlantikfestungen bekämpfte feindliche Batterien und Truppenbewegungen, Schwächere Aufklärungsvorstöße des Gegners wurden abgewiesen.

In Norwegen verlief der Tag ruhig.

In Kroatien haben unsere Truppen die Linie Coprivnica — Slunj nach Westen überschritten.

Während die Sowjets im Südabschnitt der Ostfront weiterhin verhalten, sind amerikanische Verbände aus dem Raum Linz im Vorgehen nach Osten. In Mähren nahmen die heftigen Abwehrkämpfe südöstlich Brünn und im Großraum Olmütz ihren Fortgang. Die Städte Olmütz und Sternberg gingen verloren. Amerikanische Abteilungen erreichten Beraun.

Auf der Frischen Nehrung hat sich die Lage trotz anhaltender starker Angriffe des Feindes nicht verändert.

In Kurland beschränkten sich die Sowjets auch gestern auf örtliche Vorstöße.

Der militärische Gruß

Das Oberkommando der Wehrmacht gibt ferner bekannt: Die Engländer haben an verschiedenen Stellen den deutschen Gruß verboten und den früheren militärischen Gruß für die deutsche Wehrmacht angeordnet. Die Disziplin der Truppe erfordert eine einheitliche Regelung. Daher wird für die gesamte deutsche Wehrmacht die sofortige Anwendung des militärischen Grußes be-

Die Kämpfe

Starke bolschewistische Angriffe in Mä

Grossadmirolo Denico kreipimasis į vokiečių tautą. 1945 m. gegužės 9 d.

Po vidurnakčio visuose frontuose stojo tyla. Grosadmirolo įsakymu vermachtas nutraukė beprasmišku tapusį priešinimąsi. Taip baigėsi beveik šešerius metus trukusi didvyriška kova. Ji atnešė mums ne tik didžių pergalių, bet ir sunkių pralaimėjimų. Vokiečių vermachtas nelygioje kovoje dėl milžiniškos priešo persvaros galiausiai garbingai pralaimėjo.

Ištikimas priesaikai vokiečių karys įvykdė aukščiausią, amžinai nepamirštamą savo tautos įpareigojimą.

Nepakartojama veikla fronte ir užnugaryje bus galutinai pripažinta vėlesniame, teisingame, vertinimo procese. Net priešas negali nepareikšti pagarbos vokiečių kariams už jų žygius ir pasiaukojimą žemėje, vandenyje ir ore. Kiekvienas kareivis gali oriai ir garbingai sudėti ginklus ir sunkiausiomis mūsų istorijos valandomis drąsiai, su pasitikėjimu stoti į darbą būsimai savo tautos gerovei.

Šią valandą vermachtas pagerbia nuo priešo rankos kritusių savo kovos draugų atminimą. Mirusieji įpareigoja pasiaukojamai ištikimybei, drausmei ir klusnumui užgydant nesuskaičiuojamas kruvinas Tėvynės žaizdas.

„GROSSDEUTSCHLAND" KARIAI

Tuo pačiu metu jie buvo ir legionas, ir ordinas, ir šeima,
Ant rankovių išdidžiai nešiojo savo antsiuvus visada.

Kaip elitinis korpusas daugely mūšių šie žmonės stovėjo,
Karo istorija tų dalinių netikėtiną drąsą pagrįstai paminėjo.

Kas išvardys kovas ir tų vyrų vardus,
Suskaičiuos jų tarnybos knygelėse surašytus žygius?

Kas jiems teikė jėgų priešo apsuptyje išsilaikyti?
Ar meilė Tėvynei, ar tikėjimas pergale, ar ištikima karių draugystė?

Lyg ugniagesių komanda darbavosi jie frontų liepsnose,
Bet jų jėgos seko iš Rytų atplūstančio tvano bangose.

Ne kartą teko nevilties ir įtūžio ašarą nuryti,
Kai „smogikų" paleistais sviediniais ir raketomis imdavo lyti.

Kai tankai, „rač-bum" ir „Katiušos" mirties giesmes ėmė giedoti,
Vien tik Dievo pagalbos jiems beliko melst ir ieškoti.

Kur buvo Jis? Kodėl Jis tylėjo,
Kai šitam pragare vienišos širdys Jo surast negalėjo?

Atėjo skaudi pabaiga, jie sužaloti, išsekę ir palaužti,
Tik nedaugelis pagaliau grįžo namo gyvi ir sveiki.

Bet sugrįžusiam kariui liūdėt nėr kada –
Pasiraičius rankoves, atstatyti sugriautą tėviškę jo pareiga.

Jie jau pensininkai, jie seni, bet kariška laikysena visad išlieka,
Kaip ir tikrosios senos prūsiškos dorybės:
Sąžiningumas, nuoširdumas, tikėjimas ir ištikimybė.

Pokario laikais juos ne kartą „nacistais" apšaukia,
Ir pelnyto dėmesio bei pagarbos jie dažnai nesulaukia.

Jiems nereikia partinių rietenų ir amžinų politinių kovų,
Jie visiškai laimingi tarp savo senų kovos draugų.

Po daugel metų jie su liūdesiu mena kritusius savo draugus
Ir lygiai taip pat nulenkia galvas pagerbdami žuvusių priešų kapus.

Budėkim, kad amžinoji ugnis ant žuvusiųjų kapų visad liepsnotų,
Kad vėl Apokalipsės raiteliai pražūtingo karo kalaviju neužsimotų!

Autorius – nežinomas „Grossdeutschland" karys fuzilierius

STELA „FUZILIERIAUS“ AUKOMS ATMINTI

Kai 1944 m. lapkričio 20 d. Klaipėdos pakrantėje rusų artilerija paskandino karinio transporto laivą „Fuzilierius“, jame buvo maždaug 310 žmonių. Tas aukas, kurių tikslus skaičius nežinomas, primena atminimo stela. Ją 2003 m. gegužės 25 d. atidengė Tautinė sąjunga[1]. Per paminėjimo mitingą centrinėje aikštėje, prasidėjusį vainikų padėjimu, kalbėjo Klaipėdos miesto mero pavaduotoja Judita Simonavičiūtė, ambasadoriaus atstovas Andreas Kiūnė, Klaipėdos krašto darbo draugijos pirmininkas Uvė Jurgsties (Jurgštys) ir Tautinės sąjungos generalinis sekretorius Burkhardas Niperis. Ceremonija baigėsi trumpomis pamaldomis ir bendra malda. Žuvusiųjų paminėjime dalyvavo Lietuvos karo laivyno jūreivių padalinys.

Minėjimo dalyvių laukė Lietuvos karo laivyno laivas „Vėtra“, skirtas nuplukdyti juos į „Fuzilieriaus“ žuvimo vietą. Po 45 minučių plaukimo Palangos link maždaug 10 kilometrų į šiaurę nuo Klaipėdos laivas pasiekė vietą, kur jūros dugne guli laivo griaučiai. Per iškilmingą ceremoniją Burkhardas Niperis pasakė mirusiųjų pagerbimo kalbą, į jūrą buvo įmesti vainikai ir gėlių. Niperis padėkos žodžiais kreipėsi ir į Lietuvos karinių jūrų pajėgų vadą 2-ojo rango kapitoną Kęstutį Macijauską, kuris skyrė laivą šiam Tautinės sąjungos organizuotam renginiui.

1 Vokiečių karių kapų priežiūros tautinė sąjunga (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge) – Vokietijos vyriausybės įgaliota humanitarinė organizacija.

Buvusių „Grossdeutschland“ karių šeimų nariai susitinka iki šiol. Nuotrauka iš susitikimo Montabauro miestelyje 1965 m.

Dimisijos generolas Valteris Hernleinas (trečias iš kairės) 1958 m. aplankė paminklą „Grossdeutschland" divizijai Kaselyje–Karlsrujėje.

Šis žuvusiųjų paminėjimas, kurį tokia forma Tautinė sąjunga suorganizavo pirmą kartą, paliko didžiulį įspūdį visiems mitingo dalyviams ir organizatoriams.

EPILOGAS

1944 metais dar buvo likusi šiokia tokia viltis kaip nors baigti karą „pozityviai", bet 1945-aisiais tam nebuvo jokių vilčių. Paskutiniai karo mėnesiai pažymėti didžiulio, visuotinio beviltiškumo ženklu. Nežmoniškas, klaikus Rytų priešo žiaurumas, siekis pagelbėti pabėgėliams, Vakarų sąjungininkų kategoriškas „besąlyginės kapituliacijos" reikalavimas ir pareigos jausmas prieš kritusius kovos draugus kiekvieną dorą vokiečių karį vertė tęsti kovą. Kas dabar gali tai suprasti? Turbūt tik tie, kurie dalyvavo toje kovoje.

„Grossdeutschland" daliniai tuo metu kovojo priskirti prie keturių divizijų, prie keleto laikinai suformuotų greitojo reagavimo ir smogiamųjų dalinių bei prie daugelio kitų kariuomenės dalinių kaip pavieniai koviniai vienetai arba kaip maži junginiai, sujungti su kitais koviniais vienetais. Visą tą laiką buvo ypač sunku! Vien laikotarpiu nuo 1945 m. sausio 15 d. iki 1945 m. balandžio 22 d. tankistų grenadierių divizija „Grossdeutschland" neteko 16988 įvairių karinių laipsnių turinčių karių.

„Grossdeutschland" istorija panaši į visų kitų gvardijos dalinių susikūrimo istoriją. Specialiosios paskirties dalinys tapo elitiniu koviniu vienetu, kuris, viena vertus, naudojosi aprūpinimo gyvąja jėga, ginklais bei karine technika pirmenybe, kita vertus, patyrė didžiulių nuostolių ir visos kariuomenės sutriuškinimo procese galiausiai buvo visiškai sunaikintas.

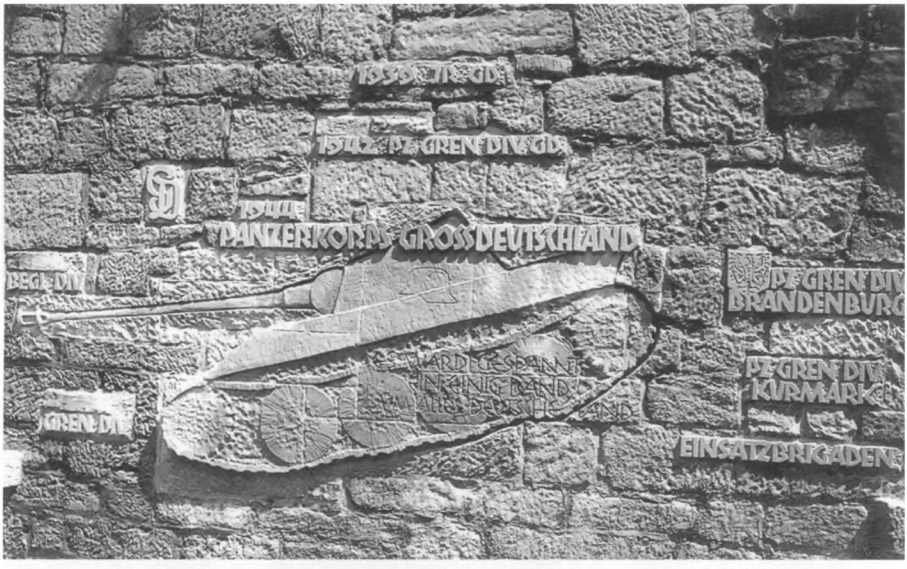

Atminimo siena Kaselyje, skirta visiems tankų korpuso „Grossdeutschland" daliniams.

Nagrinėjant praeitį, kyla klausimas „Kokia buvo viso to prasmė?" Atsakymo į šį klausimą reikia ieškoti ne karinėje, o politinėje plotmėje. Jis, be abejo, visiškai pagrįstas. Beje, toks klausimas būdingas visiems samprotavimams apie praeities įvykius.

Visi veiksmai gali būti teisingai suprasti ir įvertinti tik atsižvelgus į jų laiką. Karo veiksmus galima apibūdinti taip, kaip kas nori. Tačiau žmogiška didybė atiduodant gyvybę už savo šalį, savo žemę, savo tautą ir savo šeimą, visada turi būti deramai pagerbta, pripažinta ir ir įvertinta.

Šiais žodžiais baigiasi Horsto Šeiberto (Horst Scheibert) fotoalbumas, skirtas tankistų grenadierių divizijai „Grossdeutschland" ir su ja susijusiems daliniams: tankų korpusui „Grossdeutschland", tankistų grenadierių divizijai „Brandenburg", fiurerio apsaugos divizijai, fiurerio grenadierių divizijai „Kurmark ".

Bolševikų rašytojas Ilja Erenburgas ragino sovietų karius:

„Raudonosios armijos kariai! Žudykit! Žudykit! Tarp vokiečių nėra nė vieno nekalto – nei tarp gyvųjų, nei tarp dar negimusių. Vadovaukitės draugo Stalino nurodymu ir visiems laikams sunaikinkit fašistinį žvėrį jo paties urve! Prievarta nuplėškit vokiečių moterų rasinį pranašumą, paimkit jas teisėto kerštо vardan!"

Nors šis raginimas buvo atšauktas, tačiau jo nuostatos išliko sovietų karių veiksmuose prieš gyventojus vokiečius!

TOKS BUVO TAS KELIAS!

Kokio jis ilgio? Griaustiniai dundėjo virš žemės ir jūros, plyksėjo žaibai, virš pasaulio plaikstėsi raudonos gaisro liepsnos. Mirtis rinko savo gausų

derlių. Akmenys ritosi žemyn. Žmogus beviltiškai šaukėsi teisingumo! Ištisos kartos grimzdo į praeitį trokšdamos taikos. Dabar šis gaisras palengva pradeda blėsti. Žaizdotos rankos renka akmenis ir atstato gaisro sunaikintą namą prikeldamos jį naujam gyvenimui. Leisk savo mintims dar sykį grįžti į tolimą praeitį! Ar pameni tą paskutinį kartą? Tą kartą, kai mes visi drauge sėdėjome po seno namo stogu? Tirštas raudonas vynas palengva lašėjo į žėrinčias taures primindamas mums kraują ir kančią. Mirksėdamos baigė degti baltos žvakės, jų šviesoje ant sienos krito keisti šešėliai. Tyla buvo kupina nerimo! O paskui mes išvykome – tu, ir tu, ir aš. Tos dainos, kur tada dainavome, suskambo tolimoj šaly. Maišėsi dulkių stulpai, vaizdas aptemo, pakilo rūkas. Mes dėvėjome vis tą patį drabužį ir manėme esą teisūs! Išėjome į didžią kovą, tačiau širdyse ne kartą kildavo klausimas: „Kodėl?“ Ar mes jautėme gyvenimo pulsą? Ar girdėjome kada jo širdies plakimą? Mes buvome dar vaikai! Norėjome, bet nemokėjome balsu išsakyti tą nebylų skundą, kuris susikaupė širdyse. Tačiau iš praeities prisiminimų išaugo didžiulis troškimas ir trokštančios sielos pakluso galingam impulsui to, kuris kovojo su gyvenimo neteisybe nelaukdamas, kol gyvenimas pats subręs pokyčiams! Po nepaliaujamo žygiavimo Tu pirmasis palikai užgrobtą svetimą šalį. Mirties dalgis kirto žydinčias gyvybes giedodamas mums savo niūrią giesmę, – kol ir Tu amžiams likai lauke. Tai nutiko ankstyvą rytmetį! Saulė tūkstančius kartų pakyla aukštyn viską apšviesdama savo kelyje. Tave ir tą žemę, ant kurios sudejavęs kritai. Šitaip nepastebimai prie mūsų prisiartino mirtis, apsigaubusi šviesos šydu, kuris švyti taip apgaulingai. Tačiau tyliuose pamaldžiuose Tavo namuose tuščia! Kelius užplūdo nerimastingos, iškankintos žmonių minios, palikusios savo tėviškę, savo kaimą ir miestą. Ir kur jie tik ėjo, sergantys ir apšlubę, – visur savo Tėvynėje jie buvo tapę atvykėliais! Išsekusiose širdyse ruseno vilties žiburėlis, droviose prašančiųjų akyse išliko gyvybės atšvaitai! Ir jie meldė pabaigos – turėjo tam teisę! Metai pavirto trapiomis laiko šukėmis. „Viešpatie, užbaik mūsų pačių prisišauktas negandas!“ Mes tam pasirengę! Mes išvarginti, išsekinti, netekę troškimo gyventi. Užplūdę prisiminimai sukrečia mus – suvokiame netekę savo Tėvynės. Einu laukais ir vien tik senas miškas man tebeošia vaikystėje girdėtą dainą. Regiu mažytį namuką prie kaimo kūdros, dvelkiančios mąslia ramybe. Iš visų pusių pasigirdo riksmas: „Atgal!“ Beprasmiškai sudūžta nusivylusių bendrininkų įtūžio bangos – šiurkštūs prakeiksmai: „Šalin! Išdavikas! Maištininkai!“ Išlieka tik per pievas ir miškus nuaidintis virpčiojančiais bėgiais riedančių ratų bildesys.

Vėl tėviškėje! Akys negali į ją atsižiūrėti, karštligiškai įraudę skruostai sudrėksta nuo ašarų. Vėl sėdėti prie gimtųjų namų židinio ir nebūti įpareigotam mąstyti apie vakarykštę dieną! Vėl dirbti savo šaliai ir kelti ją gyvenimui – rytojaus vardan! Iš įgriuvusio kamino jau vėl veržiasi dūmai. Prasideda darbas!

„Grossdeutschland" antsiuvas ant rankovės, kurį Hansas Heincas Refeldtas nešiojo per karinius mokymus. Tai ankstesnis antsiuvo variantas gotišku šriftu.

MŪSŲ KARTOS KARIŲ MALDA

Viešpatie, Dieve mūsų,

Šią valandą atveriame savo gyvastį prieš Tavo akis.
Tau viskas atvira. Tu žvelgi į slapčiausius sielos kampelius.
Tu pažįsti kiekvieną iš mūsų geriau, nei mes patys
pažįstame save.

Tavo ištarmė tokia pat teisinga kaip ir gailestinga.
Tu žinai geriau už mus pačius mūsų minčių, žodžių ir
veiksmų giliausią prasmę.

Tau žinoma ir tai, kad praeities prisiminimai visad lydi
mus. Praeities, tos praeities, kurioje mes ėjom ligi pačios
savo galimybių ribos. Praeities, kurioje niekas nesvetima,
kas žmogiška.
Žmogaus didybė ir niekingumas – viskas yra šalia vienas kito.
Veikla ir dykinėjimas, drąsa ir bailumas, ištikimybė ir
išdavystė, gyvenimas ir mirtis, viltis ir nusivylimas,
pasiaukojimas ir savanaudiškumas, pagijimas ir sužeidimas.

Džiaugsmas ir sielvartas, meilė ir neapykanta, tiesa ir
melas, romumas ir užsispyrimas, teisė ir neteisybė,
patiklumas ir įtarumas.

Mūsų kartai netrūksta išgyvenimų. Mus tebelydi vaizdai
iš to meto, kuris įstūmė mūsų kartą į karą ir nelaisvę.
Iš savo patirties mes žinome, kas yra karas, mirtis,
sugriovimai, žaizdos ir badas. To mūsų nereikia mokyti,
ypač tiems, kurie apie tai žino tik iš pasakojimų.

Niekas negali būti didesnis taikos šalininkas už tą, per
kurį persirito karas.

Niekas negali mylėti gyvenimo labiau už tą, kurį tiek
metų nuolat lydėjo mirtis.

Niekas negali džiaugtis šeimynine laime labiau už tą,
kuris ilgą laiką buvo atskirtas nuo savo artimųjų.
Niekas nebrangina laisvės, taikos ir teisingumo labiau už
tą, kuris patyrė nelaisvę, karą ir neteisybę
pačiais baisiausiais jų pavidalais.

Kadangi mes patyrėme visus šiuos baisumus, vardan
mūsų kritusių kovos draugų prašom Tave, Amžinybės
Viešpatie, suteikti mums, vokiečiams, ir visoms Žemės
tautoms laisvę, taiką ir teisingumą.

Padaryk taip, kad niekas savo šalyje neprivalėtų gyventi
kaip nusižeminęs pavergtasis.

Dovanok mūsų Tėvynei ir visoms šio pasaulio šalims savo
malonę, kad visi žmonės Rytuose ir Vakaruose, Šiaurėje ir
Pietuose galėtų gyventi žmogaus orumą
ir gyvybę tausojančioje taikoje nepatirdami skurdo,
baimės ir siaubo.

Tad vardan mūsų kritusių kovos draugų prašome Tave
mūsų tautos jaunimo visame pasaulyje labui:

Suteik jam vilties ir tikėjimo, kad nepritrūktų drąsos ir
ryžto pasitikti dabarties iššūkius ir kad nepasiduotų
likimo valiai bėgdamas į utopinių iliuzijų pasaulį, kuris
veda tik į nusivylimą ir gali baigtis visiška neviltimi.
Tegul niekad žmonių neužvaldo baimė, neryžtingumas ir
tinginystė.

Padėk mums įveikti savo egoizmą, visus savo pačių
susikurtus barjerus tarp tautų, rasių, kartų, ideologijų,
religijų, socialinių klasių ir partijų, padėk suprasti, jog visi
esame broliai, nes Tu – visų mūsų Tėvas.

To prašome Tave mūsų kritusiųjų vardu, įrašytų šiuose
antkapiuose, akivaizdoje po visko,
ką mums teko patirti ir iškęsti.

Amen.

Perskaityta rugsėjo 17 d. Radštate tradiciniame „Grossdeutschland" draugijos metinių minėjime. Pirmąkart sukalbėjo 1985 m. Riterio kryžiaus kavalierių susitikime kariuomenės dekanas prelatas Hubertas Bitfordas, kuris leido be apribojimų vartoti šiuos savo žodžius.

IŠ KNYGOS „LIEPSNOJANTI ĮLANKA“ (HAUSCHILD, 1952)

... RYTPRŪSIŲ APSUPTIES KATILE 1945 M. KOVĄ

Artilerijos dalinio, kuriame likę tik du pabūklai, pulkininkas vienam iš savo karininkų: „Rusui puolant, daugiau nesakykite, kad reikia tuojau kontratakuoti. Reikėtų, – priduria jis susimąstęs ir akimirką nutilęs, tarsi susikaupdamas ir svarstydamas, – reikėtų turėti dešimt tankų divizijų, suprantama, gerai ir visiškai aprūpintų, niekam tiesiogiai nepavaldžių, tokių kaip „Grossdeutschland“ ir „Hermanas Geringas“. O tada smogti vieną galingą smūgį į priešo fronto gilumą. Iki pačios Varšuvos. Pradžiai. Paskui dar toliau. Ir dar dešimt pėstininkų divizijų bei porą aviacijos eskadrilių paremti tankų puolimą. Priešas nėra toks stiprus kaip atrodo. Čia tvirta tik jo padėtis“. Ir po mažytės pauzės, – lyg tarp kita ko: „Tada, gerbiamieji ponai, aš norėčiau vadovauti tankų divizijai“.

JEFREITORIAUS REFELDTO II KLASĖS GELEŽINIO KRYŽIAUS PAŽYMĖJIMAS

Jefreitorius Refeldtas dalyvavo Rusijos kampanijoje nuo 1941 metų spalio mėnesio sunkiųjų minosvaidžių būrio šaudmenų padavėju ir šias pareigas visada puikiai vykdė. Kautynėse prie Dono perkėlos smarkioje priešo artilerijos ugnyje jis nenutrūkstamai nešiojo prie minosvaidžio taip skubiai reikalingus šaudmenis iš jų laikymo punkto ir taip sudarė minosvaidininkui

Hansas Heincas Refeldtas (kairėje) prie 8 cm minosvaidžio.

galimybę sunaikinti priešo ugniavietę. Refeldtas dar kartą gerai pasirodė puolamuosiuose mūšiuose prie Čermasovo. Nepaisydamas sunkiosios artilerijos ir minosvaidžių ugnies jis nuolat tiekė šaudmenis savo minosvaidininkui. Refeldtas labai prisidėjo prie savo minosvaidininko laimėjimų.

Čermasovas – piečiau Rževo, 1942 m. rugsėjo 10–18 d.
Perkėla per Doną, 1942 m. liepos 6 d.
Potklodnojė

PUSKARININKIO REFELDTO I KLASĖS GELEŽINIO KRYŽIAUS PAŽYMĖJIMAS

Štetino ligoninės rūsyje Hansas Heincas Refeldtas 1945 m. gavo naują mundurą, nes senasis buvo visiškai sudėvėtas. Jį ir dabar saugo su visais savo apdovanojimais.

Puskarininkis Refeldtas, „Grossdeutschland“ grenadierių pulko II bataliono 8-osios kuopos minosvaidininkų būrio vadas, sunkiuose atsitraukimo mūšiuose Rytprūsiuose 1945 m. sausio 23 d. priimdamas savarankišką sprendimą ir sumaniai panaudodamas savo minosvaidininkų būrį, sudarė galimybę „Grossdeutschland“ grenadierių pulko II bataliono likučiams, priešo apsuptiems vienoje sodyboje, prasiveržti per šešių prieštankinių pabūklų užblokuotą sankryžą kelyje į Vartenburgą, į šiaurės vakarus nuo *Gillau*. Priešo prieštankinių pabūklų tarnybos buvo sunaikintos taiklia minosvaidžių ugnimi, nepaleidusios nė šūvio. Šios prieštankinės užtvaros sparnus dengę padaliniai taip pat sunaikinti minosvaidžių ugnimi. Dėl to pulkui buvo išsaugota: kovingas pėstininkų dalinys, keturi lengvieji pėstininkų pabūklai, šeši minosvaidžiai ir jiems priskirtos transporto priemonės. Už šį sėkmingą savarankišką poelgį bataliono vadas pristato ponui divizijos vadui puskarininkį Refeldtą apdovanoti I klasės Geležiniu kryžiumi.

Sunkiuose gynybos mūšiuose Karačevo miške, traukiantis nuo Achtyrkos iki perkėlos per Dnieprą prie Kremenčiugo, vėliau Rumunijoje ir galiausiai prasiveržiant iš Rytprūsių į Kuršą, puskarininkis Refeldtas ne kartą pasižymėjo kaip minosvaidininkų būrio vadas, sėkmingai išsaugantis jam patikėtus karius.

Karo lauke, 1945 m. sausio 26 d.
Vyresnysis leitenantas Hinerkas

Hansas Heincas Refeldtas nuo 1937 iki 1946 metų sistemingai rašė dienoraštį, kuris tapo šios jo atsiminimų knygos pagrindu. Priekyje apačioje – apšiurusi Hanso Heinco Refeldto kario knygelė.

PUSKARININKIO HANSO HEINCO REFELDTO CHARAKTERISTIKA

Tankistų grenadierių divizija „Grossdeutschland“
grenadierių pulko II bataliono
8-oji kuopa – sunkioji kuopa

Dislokavimo vieta
1945 m. spalio 12 d.

Kuopos vadas
L.e.p.k Šmelteris

PUSKARININKIO HANSO HEINCO REFELDTO CHARAKTERISTIKA

Atviro, doro būdo, kuklus, mandagus. Nuolat kelia savo kvalifikaciją, tarnybos pareigų vykdymu nusipelnė savo viršininkų pasitikėjimą.

Refeldtas ryžtingas ir veiklus vadovas, neabejotinas pavyzdys savo valdiniams. Puikios moralinės savybės, greita orientacija, fiziškai tvirtas, įveikiantis visus sunkumus. Pasižymi geru ginkluotės išmanymu ir tokiomis pačiomis geromis žinioms visose kitose tarnybos srityse. Refeldtas pasižymėjęs kovoje su priešu, apdovanotas II klasės Geležiniu kryžiumi ir pasižymėjimo ženklu už drąsą pėstininkų kautynėse. Požiūris į vyresniuosius karininkus teigiamas. Mėgstamas tarnybos draugų.

Šmelteris
Kapitonas, kuopos vadas

Be abejonės, turėjau tapti karininku! (Refeldto prierašas)

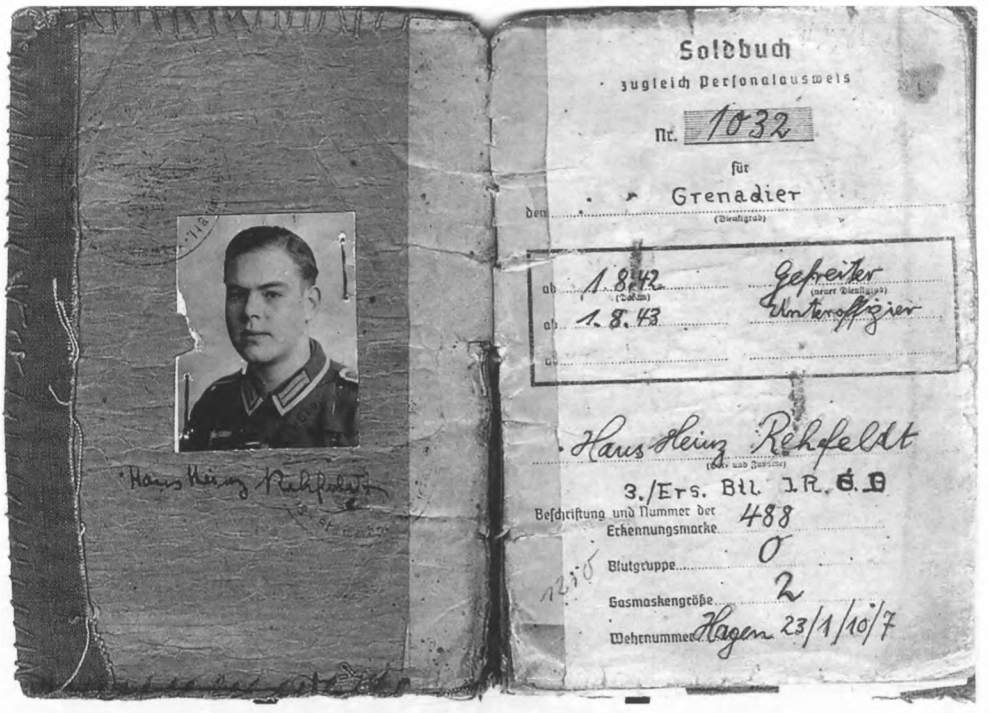

Kario knygelėje (vok. Soldbuch) buvo surašomi asmeniniai duomenys, dalinys, artimiausių giminių adresai, pažymima išduota ekipuotė ir ginklai, skiepijimo datos bei sveikatos būklė, informacija apie sužeidimus, apdovanojimus ir atostogas. Ji laikyta kario tapatybės dokumentu, nors ir neatstojo paso. Pagal Hanso Heinco Refeldto knygelę galima atsekti fronte praleistų metų istoriją iki pat 1945 m. kovo.

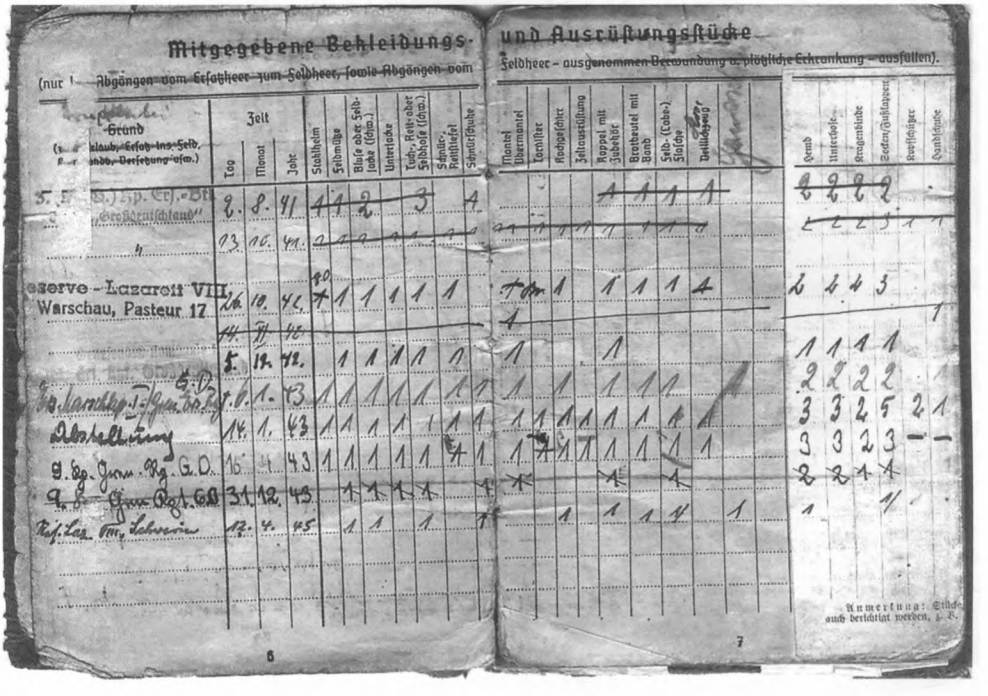

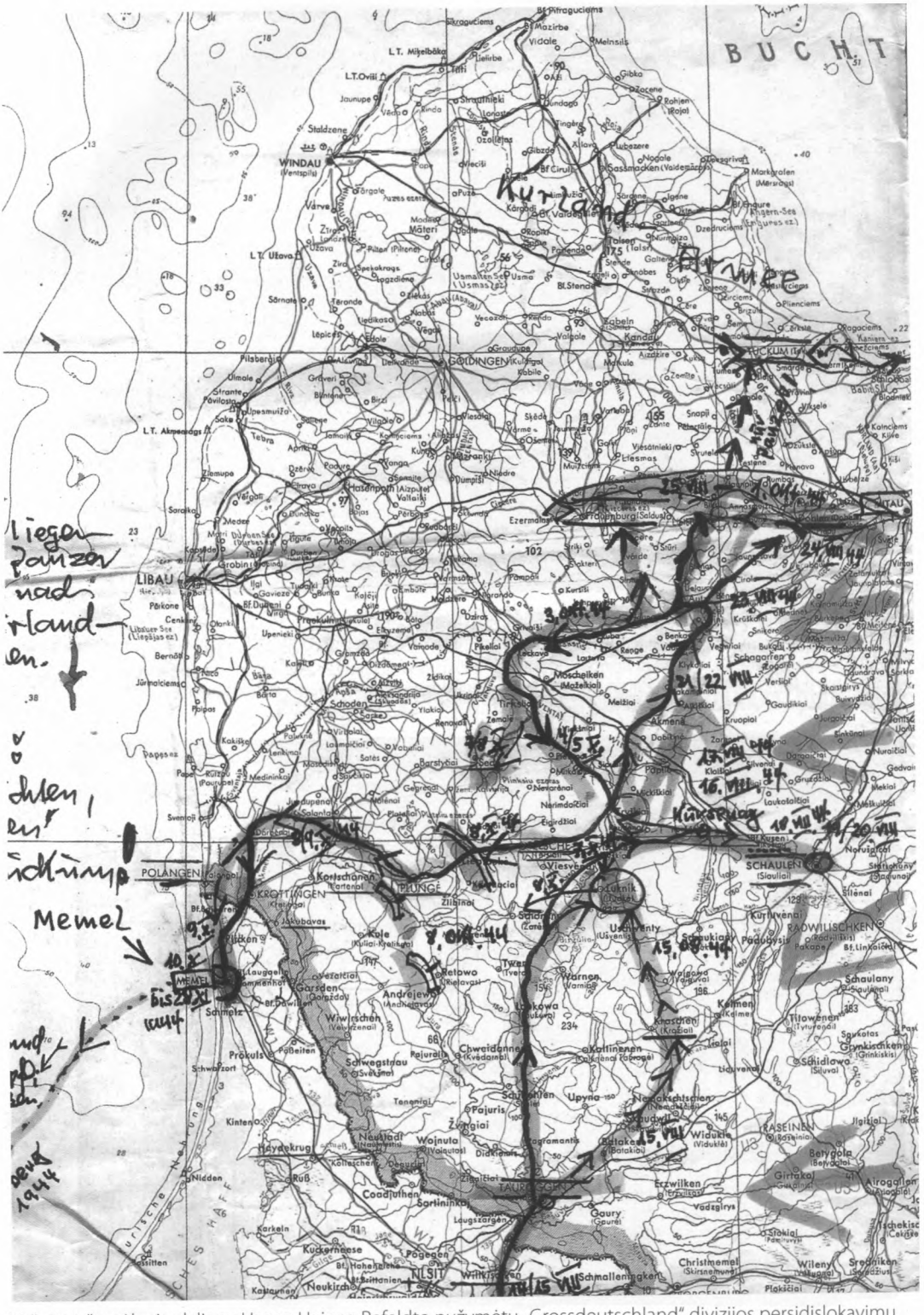

Viršutinė žemėlapio dalis su Hanso Heinco Refeldto nužymėtu „Grossdeutschland" divizijos persidislokavimu 1944–1945 metais.

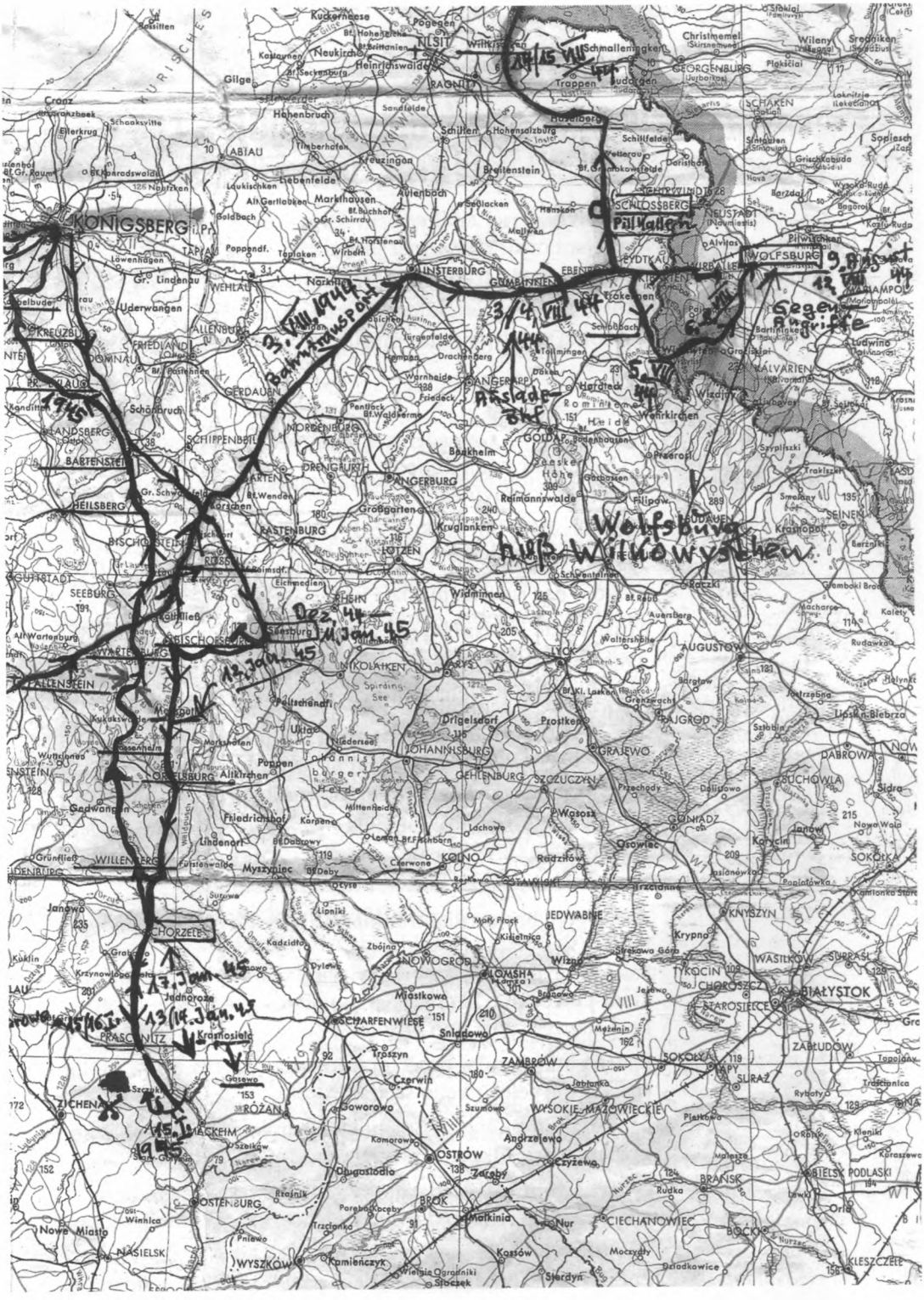

Apatinė to paties žemėlapio dalis.

„Grossdeutschland“ chronologinė lentelė – įvykiai, vietovės ir mūšiai

NUO 1941 M. LIEPOS 15 IKI 1945 M. LIEPOS 19 D.
Karo savanoris Hansas Heincas Refeldtas
Mokymas – žygis į frontą – dalyvavimas mūšiuose ir kovos veiksmuose

1941 m.	
1941-07-15	Noirupinas – „Grossdeutschland“ pėstininkų pulko rezervo bataliono 3-ioji kuopa. Jūrininkų kareivinės.
1941-10-26	Minosvaidžių būrys (8,14 cm) „Grenadierius“.
1941-10-27	Žygio batalionas III/16. Geležinkeliu iki Oriolo, nuo Gomelio – dar rusiška plačiąja vėže.
10-30 –11-30	Mūšiai prie Jefremovo ir Tulos.
1941-11-14	Apgyvendinimas bažnyčioje. Pėsčiųjų žygis pavežant iki Plavsko. Ten priskiriama prie pulko, apsistojusio poilsio Vodanoje.
1941-11-15	Mūšio prie Tulos pradžia.
1941-12-05	Kaširos ir Riazanės puolimas. Mėginimas užimti Tulą apsupant iš rytų. Pasiekiame Veniovą.
1941-12-06	Prasideda didžiausi šalčiai. Frontai „sustingsta.“
1941-12-07	Aršūs gynybos mūšiai traukiantis Jefremovo ir Tulos apylinkėse. Šalčiausia naktis (-52°C), pristabdantys mūšiai atsitraukiant į rytus nuo Tulos, paskui į pietus per Černę–Mcenską. Į šiaurės rytus nuo Oriolo.
1941-12-20	Sparną atkertančių pozicijų įrengimas į rytus nuo Oriolo (paskutinė geležinkelio stotis).
1941-12-21	Motorizuotasis žygis į Bolchovo apylinkes šiauriau Oriolo. Pozicijos prie Okos.
1941-12-22	Gynybos mūšiai placdarme rytinėje Okos pusėje, „žiemos pozicijos“ į šiaurės rytus nuo Bolchovo, tačiau be žieminės aprangos.
1941-12-31	Pulko likučiai išskirstomi „kaip pagalba“ trims atskiroms pėstininkų divizijoms.

1942 m.

1942-01-01–19	Mūšiai prie Okos tarp Oriolo ir Beliovo.
1942-01-20–30	Kovos prieš rusų pulkus, prasiveržusius iš šiaurės rytų, ir prieš partizanus Gorodoko–Jagodnajos apylinkų miškuose.
1942-01-31	II bataliono išformavimas dėl patirtų nuostolių ir išskirstymas po kitus batalionus.
1942-01-31–02-08	Saugos tarnyba Gorodoko rajone.
1942-02-09	Vercho puolimas.
1942-02-10	Plento Bolchovas–Jagodnaja užėmimas.
1942-02-11–18	Tolesnės kautynės šiame rajone su labai dideliais nuostoliais.
1942-02-12	Dviejų dar išlikusių batalionų sujungimas į vieną batalioną!
1942-02-20	Kosovkos, Čuchlovo ir Rževkos puolimas.
1942-02-21	Užimto rajono sauga. Atvyksta papildymas iš Noirupino.
01-04–05-22	Pulko reorganizavimas į mechanizuotąją pėstininkų diviziją „Grossdeutschland“. Naujai prijungiami daliniai iš Deberico ir Juterborgo mokomųjų poligonų (prie Berlyno) pėsčiųjų žygiu perkeliami į Mark Brandenburgą.
1942-04-08	Pakeitimas ir atitraukimas iš fronto. Pulko vadui pulkininkui Hernleinui suteikiamas generolo majoro laipsnis kartu skiriant jį naujai formuojamos divizijos „Grossdeutschland“ vadu.
42-04-09–14	Po keleto poilsio dienų senojo sustiprinto pėstininkų pulko „Grossdeutschland“ likučiai perkeliami prie Oriolo.
42-04-15–16	Gabenimas geležinkeliu nuo Oriolo į Rečicą. Dniepras (palei Gomelį).
1942-04-17	Apgyvendinimas Rečicoje. Ten – nukreipimas į pėstininkų pulką „Grossdeutschland 1“.
1942-04-26	Atostogų kelionė: Rečica, Berlynas, Hagenas. Tik tiems, kurie dalyvavo žiemos kampanijoje! Nuostabios pavasario dienos namie!
1942-05-01	„Grossdeutschland“ rezervo bataliono perkėlimas iš Noirupino į Kotbusą ir reorganizavimas į rezervo pulką.
1942-05-21	Kelionė atgal Hagenas–Berlynas, ten susitelkti, paskui – į Rečicą.

1942-05-23–31	Tai geležinkeliu, tai sunkvežimiais pasiekiame dalinius, prijungiamus prie naujai formuojamos divizijos „Grossdeutschland“, atvežtus prie Fatežo – į šiaurės vakarus nuo Kursko. Ten divizija bus pavaldi XXXXVIII tankų korpuso vadovybei.
1942-05-30	Rečica. Pulkas „Grossdeutschland 1“ išvyksta. Kur?
05-31–06-07	8-oji kuopa lieka Rečicoje kaip ariergardo saugos dalinys. Mus pakeičia atvykę į Rečicą vengrų daliniai. Sulaipinami į traukinį ir važiuojame per Gomelį–Brianską, Oriolą iki Svobodkos, maždaug 25 kilometrai į šiaurę nuo Kursko.
1942-06-01	„Grossdeutschland“ rezervinio grenadierių pulko reorganizavimas į „Grossdeutschland“ mechanizuotąją rezervinę brigadą.
1942-06-09–22	Parengties pozicijos armijų grupės „Centras“ (B) veiksmų rajone. Pradinės pozicijos už 55 kilometrų į rytus nuo Kursko priešais Ščigrus bei ties Polevojė–Dubrovka.
1942-06-28	Vasaros puolamosios kampanijos pradžia. Ataka ir prasiveržimas per rusų pozicijas persikeliant per Olymo ir Timo upes. Tolesnis priešo persekiojimas iki Dono aukštupio ties Voronežu.
1942-07-01–27	Mokymai Fatežo rajone ir parengties pozicijos į rytus nuo Ščigrų rengiantis vasaros puolimui į Rusijos pietinius rajonus.
1942-07-05–06	Kautynės prie perkėlos per Doną (Potklodnojė) ir dalyvavimas užimant Voronežą.
1942-07-07	Atitraukimas iš fronto ir sutelkimas vakarinėje Dono pakrantėje.
1942-07-08–13	Proveržis į pietus ir puolimas Dono vidurupio link. Pasistūmėjimas priekin, kai kur įnirtinguose mūšiuose (tankų puolimas), per „didįjį Dono lanką“ į pietus iki Olchovatkos. Tuo pačiu veiksmu perkirstas priešo pajėgų tarpusavio ryšys rytų–vakarų linijoje (iš dalies už rusų Pietų fronto).
1942-07-14–19	Žygiavimas priekin su nesunkiais mūšiais iki Doneco upės pro Tacinskajos stanicą. Persikėlimas per Donecą šiauriau Doneco ir Dono upių santakos.
1942-07-20	Persikėlimas rusišku keltu per Donecą prie Michailovsko.
1942-07-21–23	Kautynės į šiaurę nuo Dono. Priešakiniai daliniai priartėja prie Šachtų miesto. Miesto užėmimas. Tolyn! Pasiekiame Doną.

1942-07-23–24 Persikėlimas per Doną prie Razdorskajos stanicos ir perkėlos placdarmas prie Michailovskajos stanicos (kiek žemiau pasroviui).

1942-07-24–30 Placdarmų išplėtimas iki Salo upės ir jų gynyba kartu su Susato ir Ažinovo gyvenvietėmis. Paskui priekin iki Fiodolovo prie Manyčo limano.

1942-07-27 Ivanas susprogdina didelę užtvanką, dėl to užliejami didžiuliai lygumų plotai.

1942-08-01 Man suteikiamas jefreitoriaus laipsnis!

1942-08-02 Motorizuotasis žygis į šiaurinį Dono pakrantės rajoną kaip vyriausiosios vadovybės (OKH) rezervas. Įsikuriame daugelyje mažų salelių! Priverstinis žygio į Kaukazą sustabdymas! „Palaiminga ramybė“ laukiant, kol nuslūgs vanduo.

1942-08-02–14 Divizija sutelkiama miestuose: Staline (dabar Doneckas) ir Šachtose.

1942-08-15–16 II batalionas laipinamas į traukinį Grišiniove. Kur veš? Į Prancūziją?

1942-08-16–20 Važiuojame geležinkeliu: Dniepropetrovskas (milžiniška užtvanka)–Kremenčiugas–Gomelis–Orša–Smolenskas (didelis rusų puolimas prie Rževo).

1942-08-21 Atvykstame į pasirengimo ir laukimo rajoną į pietus nuo Rževo.

1942-09-09 9-osios armijos vyriausiosios vadovybės rezervas. Dabar esu minosvaidžio šaudmenų padavėjas – „antrasis numeris“. Kelio tiesimas prie pačios fronto linijos. Rusai aršiai puola.

1942-09-10 Aršūs gynybos mūšiai su kontratakomis – XXVII armijoje iki spalio 8 d. pietiniame regiono pakraštyje ir toliau į pietus nuo Rževo. Per pirmą ataką buvau nesunkiai sužeistas į dešinįjį kelį (skeveldros padaryta „kiauroji žaizda“ palei kelį, sąnario kapsulės pažeidimas, sukėlęs sunkų sąnario uždegimą).

1942-09-20 Apdovanojimas sužeistojo ženkleliu (pirmasis sužeidimas).

1942-09-21 Artimovos karo lauko ligoninė (dar artilerijos apšaudomoje zonoje).

1942-09-27 Apdovanojimas pasižymėjimo ženklu „Už drąsą per ataką“.

1942-10-05–14	Perkėlimas siekiant atlaisvinti vietas dideliam naujų sužeistųjų srautui! Sunkvežimiu į Leonovą, vėl vietos atlaisvinimas naujiems sužeistiesiems. Perkėlimas į Smolenską (sužeistųjų sutelkimo vieta).
1942-10-15–20	Vėl vežimas sanitariniu traukiniu į Varšuvą.
1942-11-30	VII rezervinė karo ligoninė Pastero gatvėje (ulica Pasteur). Čia būnu, kol pasveikstu. Tada – į rezervinės brigados 1-ąją sveikstančiųjų kuopą.
12-01–17	„Grossdeutschland“ rezervo grenadierių pulkas“ Kotbuse, Zaksendorfo kareivinės.
1942-12-09–28	Atostogos Hagene pasveikus po sužeidimo.
1943 m.	
1943-01-18	„Žygio batalionas“ vyksta į frontą.
1943-01-19	Kelionė geležinkeliu Glogau (Gloguvas) – Licmanštadtas (Lodzė).
1943-01-20–27	Per Varšuvą, Balstogę, Minską, Bobruiską, Gomelį, Brianską, Oriolą, Svobodą, Kurską. Išsilaipinimas Volčanske tarp Belgorodo ir Charkovo.
1943-01-28	Gynybos mūšiai po Stalingrado katastrofos tarp Oskolo ir Doneco aukštupio. Į rytus – Belgorodas (prarastas 1943-02-08). Fronte didžiulis plyšys!
01-19–03-04	Gynybos mūšis prie Charkovo. Mūšiai palei Belgorodo–Charkovo plentą ir šiauriau Charkovo. Ten buvome beveik visiškai sutriuškinti!
1943-02-15–16	Charkovo evakavimas – pažeidžiant „fiurerio įsakymą“. (SS kariuomenės generolo Hauserio ir mūsų generolo Hernleino vieninga nuomonė įvertinant padėtį – „jokio antrojo Stalingrado“.)
1943-02-16–23	Gynybos mūšiai palei Charkovo–Poltavos plentą prie Liubotino ir Valkų.
02-24–03-04	Divizijos branduolys persidislokuoja maždaug 30 kilometrų į pietvakarius nuo Poltavos. Atvyksta pastiprinimas! IV artilerijos divizionas/1-oji tankų „Tigras“ kuopa. O savaeigiai pabūklai – su naujo tipo važiuoklėmis. Tai mums suteikia ryžto kovoti!

1943-03-05	Žygis į parengties pozicijų rajoną kontrpuolimui Charkovo ir Belgorodo kryptimi!
1943-03-07	„Ivanai! Mes grįžtame!“ Kontrpuolimo pradžia! Aš – minosvaidžio vadas.
1943-03-08	Ataka į šiaurės vakarus nuo Valkų išilgai geležinkelio linijos.
1943-03-10–11	Bogoduchovo miestas vėl mūsų!
1943-03-14–15	Sėkmingai pasibaigęs didelis tankų mūšis prie Borisovkos!
1943-03-16–17	Mūšiai vakariau Belgorodo, šiauriau Charkovo. SS kariniai daliniai vėl užima Charkovą!
1943-03-18	Divizijos vyriausiasis vadas generolas leitenantas Hernleinas apdovanojamas Riterio kryžiaus ąžuolo lapais.
1943-03-19	Užimama Tomarovka. Ten ivanas mieste mus nepaliaujamai bombarduoja (naktimis!) – „siuvamųjų“ antskrydžiai! „Siuvamoji“ – tai lengvas sovietų mokomasis lėktuvas, dar vadiname jį „pakelės šliundra“ arba „nervų pjūklu“.
1943-03-20–22	Mus pakeičia „Kleeblatt“ divizija.
03-23-06-29	Pakeitimas ir perkėlimas atgal į „laukimo rajoną“ šiauriau Poltavos. Iš Achtyrkos į Dikanką. Poilsis, divizijos „pertvarkymas.“ Specialūs mokymai: šaudymo, taktikos, durtuvų kovos pratybos. Tankų ir ugnies lizdų naikinimo treniruotės.
1943-03-30	Esu apdovanojamas II klasės Geležiniu kryžiumi!
1943-06-23	Keičiamas divizijos pavadinimas: „Tankistų grenadierių divizija „Grossdeutschland“.
1943-06-30	Gabenimas sunkvežimiais į parengties pozicijų rajoną prie Vorsklos, į šiaurės vakarus nuo Tomarovkos. Pasirengimas generaliniam mūšiui rytuose – „Citadelės“ operacijai.
1943-07-04	Puolimo pradžia ir pirmosios labai aršios kautynės.
1943-07-05–11	Sekinantis veržimasis per giliai ešelonuotas sovietų gynybos pozicijas, pro gynybos įtvirtinimus ir žemėn įkastus tankus, patiriant didžiulių nuostolių.
1943-07-12–16	Įnirtingi gynybos mūšiai pasiektoje linijoje. Buvome maždaug už 4–5 km į pietus nuo Obojanės (iki Kursko dar 50 kilometrų). Italijoje – Badoljo išdavystė. Amerikiečiai žygiuoja priekin. SS pajėgų divizijos perkeliamos į Italiją. „Citadelės“ puolamoji operacija atšaukiama.

1943-07-18	Tankistų grenadierių divizija „Grossdeutschland“ atitraukiama iš fronto ir nukreipiama į Tomarovkos apylinkes. Bombardavimų naktys!
1943-07-21	Tolesnis perdislokavimas geležinkeliu ir automobilių keliu. Kur? „Grossdeutschland“ grenadierių pulko II batalionas važiuojame „ratais“ – savo sunkvežimiais Borisovkos–Grajvorono–Boromlios–Sumų–Belopoljės maršrutu.
1943-07-22–23	Putivlis–Gluchovas–Luganė, Čeplokino kaimas prie Karačevo (armijų grupė „Centras“).
1943-07-24	Kontrpuolimas prieš priekin besiveržiančius iš Bolchovo rusus.
1943-08-01	Su trimis savo būrio draugais „už drąsą“ esu paaukštinamas iš jefretorių į puskarininkius! (drauge su jefreitoriais Špygeliu ir Alburgu).
1943-08-03	Kautynės Oriolo–Briansko–Alisovo regione, Šudrė „Karačevo miške – geltonoji aukštuma („javų lauko kalva“). Kruvinos kautynės. Sužeistas puskarininkis Martinas Šarfenbergas. Vyresniojo leitenanto Šmelterio įsakymas: „Refeldtai, perimkit vadovavimą skyriui“. Bataliono vadas – vyresnysis leitenantas Konopka.
1943-08-04	Divizijos – „ugniagesių komandos“ – keitimas, grąžinimas armijų grupei „Pietūs“ ir perkėlimas į Achtyrką (laipinimas į traukinį Brianske). Į „Grossdeutschland“ diviziją atvyksta neseniai suformuotas „Tigrų“ dalinys.
1943-08-07	Važiuojama per Sumus–Boromlią, ten išsilaipinama! Kitą geležinkelio stotį jau užėmęs ivanas! Per Černetčiną važiuojame į Achtyrką.
1943-08-08–23	Gynybos kautynės Achtyrkos apylinkėse. Esu komandiruotas į vadų rezervą ir paskirtas puskarininkiu ypatingiems pavedimams prie gurguolės būrio Černetčine.
1943-10-12	Važiuojame į Lebediną.
1943-08-17–19	Grįžtame į Achtyrką.
1943-08-23	Traukiamės Chuchros–Kotelvos link.
1943.08.24–26	Persikeliame į Opošnią–Dikanką (ten buvome prieš penkis mėnesius).
1943-08-27–28	Kovos veiksmai prie Liutenski Budiščių.

08-28–09-15	„Grossdeutschland“, „Rytų fronto ugniagesių komanda“, kaunasi plačiu frontu svarbiuose mūšiuose į šiaurę nuo Charkovo ir į pietus nuo Poltavos.
1943-09-02	Su kovinio tiekimo būriu važiuoju į Birkus ir Soročincus.
1943-09-03	Įsakyta žygiuoti į Dikanką. Kovos veiksmai Sjenkene–Zinkive.
1943-09-05	Gurguolė traukia į Deikalovką.
1943-09-06–07	Prie Opošnios. „Išdeginta žemė“, dauguma namų ir javų derlius laukuose deginama. Visiškai taip pat, kaip rusai darė mums žygiuojant į Maskvą!
1943-09-09	Perimu „Grossdeutschland“ grenadierių pulko 9-osios kuopos II tiekimo būrį. Prasideda atsitraukimas prie Dniepro į Kremenčiugą. Į vakarus, Soročincų link.
1943-09-11–17	Į Velika Bahačką.
1943-09-18–29	Į Rešetilovką. Fronte gynybos mūšiai! Pasiekiame Dnieprą prie Kremenčiugo. Visas tiekimo būrys persikelia per Dnieprą „Rundštedto tiltu“. Priešais perkėlos prietilčio įtvirtinimus – aršios kautynės. Rusai spaudžia. „Rundštedto tilto“ susprogdinimas. Vakariniame Dniepro krante telkiami ir formuojami laikini koviniai daliniai, nes pulkai, batalionai ir kuopos patyrė pernelyg didelių nuostolių. „Grossdeutschland“ tankų pulke likęs tik vienas tankas! Tačiau mes dar turime keletą savaeigių pabūklų.
09-30–10-07	Persikeliame į postovio vietą Kamenkoje.
1943-10-07	Su vairuotoju ir ryšininku vykstu parinkti vietos postoviui per Kirovogradą–Nova Pragą–Korsenivką į Niedaivoda kaimą („jie neduoda vandens“).
1943-10-08–11	Persikėlimas į Selenį. Gaunu atostogų tėviškėn!
1943-10-15	Prasideda didelis sovietų puolimas prieš perkėlos placdarmą abiejose Dniepro pakrantėse prie Mišurin Rogo. Vietomis labai įnirtingos atsitraukimo ir sulaikymo kautynės traukiantis į pietus iki Sofijevkos (rytuose nuo Krivoj Rogo).
1943-10-16	Sunkvežimiu į Kirovogradą, o iš ten traukiniu į Znamenką.
1943-10-19–21	Kelionė traukiniu per Fastovą–Stolbunovą–Berdičevą į Kovelį. Atostogininkų kontrolės punktas geležinkelio stotyje su utėlių naikinimu ir „fiurerio paketu“ – priėmimas!
1943-10-22–23	Fronto atostogininkų traukinys: Varšuva–Lodzė (Licmanštadtas)–Magdeburgas–Hanoveris–Hagenas!

10-23-11-14 Atostogos tėviškėje!

1943-11-12 Majoras Remeris, „Grossdeutschland“ grenadierių pulko šarvuotojo transporterio vadas, apdovanojamas Riterio kryžiaus ąžuolo lapais.

1943-11-14–18 Grįžimas į frontą: Hagenas–Hanoveris–Leipcigas –Kotbusas–Licmanštadtas–Kovelis–Šepetovka–Kryžopolis–Migajevas–Razdelnaja–Vigoda–Dačnaja–Odesa.

1943-11-18–19 Odesoje esu nukreipiamas „maršrutu Nr.2“, t.y. per Apostolovą.

1943-11-20 Pasiekiu Juodosios jūros uostą Nikolajevą (čia pirmą kartą pailsime nuo kelionės sunkumų! Pasivaikščiojimas po miestą! Kinas, kareivių klubas).

1943-11-22 Anksti 4.00 ryto išvykimas į Apostolovą.

1943-11-23 Toliau sunkvežimiu į Michailovką (ten didžiulis mūsų divizijos karinių reikmenų ir šaudmenų sandėlis užnugaryje). Toliau važiuoti nėra kuo!

1943-11-28 Mėginimas išvykti sutiktu grenadierių pulko 9-osios kuopos gurguolės sunkvežimiu. Tačiau sugenda variklis ir mes liekame Felzenhute.

1943-11-30 Esu paskirtas puskarininkiu ypatingiems pavedimams! Kadangi kelias pažliugęs, tai grįžtu vilkiku į Michailovką. Iš ten „Grossdeutschland“ grenadierių pulko sunkvežimiu nuvykstu į II bataliono 9-osios kuopos I tiekimo būrį.
Vėl savo kuopoje! Ten pasijuntu esąs „namie“.

1943-12-01 Su gurguole Vodanoje.

1943-12-13 Važiuoju į Petrovą–Doliną, ten – į pulko štabą. Pas štabo karininkus.
Priežastis: mano studijų prašymas.

1943-12-15 Atgal į Vodaną. – Palauksime!

1943-12-18–19 Į Novožitomirą. Kuopai reikia parūpinti kalėdinių eglučių.

1943-12-20 Tuo pačiu reikalu – į Krivoj Rogą, vakare grįžtame atgal.

1943-12-22 Į Petrova–Doliną, į pulko štabą (štabo karininkai, divizijos vadas).

1943-12-23–26 Vodana – Kalėdos.

1943-12-27–30 Šiandien gaunu siuntimą į Hanoverio karo veterinarijos akademiją.
„Lašas po lašo ir akmenį pratašo“.

1943-12-31 Vodana, I kovinio tiekimo būrys, Naujieji metai. Atsisveikinimas su kuopa.

1944 m.

1944-01-01–03 Gynybos mūšiai į rytus nuo Krivoj Rogo.

1944-01-01 Sunkvežimiu IV plentu iki Dolizevo neprivažiavus Krivoj Rogo. Kelionė traukiniu iki Apostolovo. Turiu įsakymą išvykti. Siuntimas studijuoti veterinarinę mediciną aukštojoje mokykloje – Hanoverio karo veterinarijos akademijoje.

1944-01-02 Kelionė traukiniu iki Nikolajevo, toliau sunkvežimiu į Odesą (6 valandos).

1944-01-03 Kelionė traukiniu per Transnistriją–Žmerinką–Lembergą.

1944-01-04 Toliau – į Pšemyslį.

1944-01-05–06 Breslau–Drezdenas–Hanoveris. Siuntimas į II mokomąją grupę (atsargos karininkai).

1944-01-07–09 Trumputės atostogos Hagene.

1944-01-10 Hanoveris. 1-asis trimestras karo veterinarijos akademijoje. Kadangi padėtis Rytų fronte darosi pavojinga, o mano siuntime iš divizijos padaryta kažkokia formali klaida, tai esu perkeliamas į Kotbusą, savo divizijos rezervinį dalinį, keletą savaičių trukusias mano studijas tenka nutraukti. Raštinėje paprašau raštininką įrašyti į mano kelionės dokumentą: „Prirašykite – puskarininkis Refeldtas vyksta per Šveriną“.

1944-02-03–04 Taip pirmiausia nuvykstu į Šveriną! (Dėdė Adolfas, teta Trudė, Urzelė ir Jurgenas Refeldtai).

1944-02-05–06 Kelionė į Berlyną, ten „perpildyti traukiniai“. Gaunu pažymą! Iškyla Berlyne!

1944-02-07–08 Kotbuso rezervinis dalinys. Ten vėl esu paskiriamas „ypatingiems pavedimams“.
Kaip kurjeris važiuoju į Frankfurtą prie Oderio. Fiurstenvaldėje aplankau dėdę Vilį, jis buvo Penemiundėje (inž.). Praleidžiu keletą puikių valandų su teta Elze. Paskui – paimti ir pristatyti į kareivines dokumentus su vyriausiosios vadovybės direktyva („Įslaptinta! Valkirija!“). Tai seife laikomas antspauduotas vokas, saugomas budinčiojo puskarininkio ir atplėšiamas tik gavus įsakymą. Trumpos atostogos Hagene. Esu atšaukiamas atgal. Paskelbta „Valkirijos“ operacija. Iš pasveikusių sužeistųjų ir iš dalies išmokytų naujokų formuojamas „Sustiprintas „Grossdeutschland“ pėstininkų pulkas mot. 1029“. Atvykus į Kotbusą, kareivinės tuščios. Naujasis pulkas jau išvyksta į Aukštuosius Tatrus. Vejuosi jį drauge su keletu „atsilikusiųjų.“

1944-03-09	„Grossdeutschland pėstininkų sustiprinto pulko mot. 1029“ atvykimas į Aukštuosius Tatrus–Poroninas–Zakopanė.
1944-03-19	Dalyvavimas prevenciniame Vengrijos užėmime.
1944-03-24	Toliau vykstama į Emiodą. Ten susipažinau su vengrų mokytoju Viktoru Kasajumi ir jo seserimi. (Po karo jis mus aplankė – jau buvo vedęs. Ryšiai su juo išliko dar ilgai).
1944-03-31	„Grossdeutschland pulkas 1029“ Karpatų kalnų perėjose Vengrijos–Rumunijos pasienyje. Vama, Kimpolungas, Dorna, Vatra, Gura Humorului.
04-09–05-10	Gynybos kautynės jau minėtame regione. Po pakeitimo važiavimas laukinės Bistricos slėniu į tankistų grenadierių divizijos „Grossdeutschland“ dislokavimo rajoną Targul Frumos, į vakarus nuo Jasų. Ten „Grossdeutschland pulkas 1029“ išformuojamas ir išskaidomas į atskirus batalionus.
1944-04-09	Velykos! Prie Gura Humorului pasirodo pirmieji rusų daliniai! Bendradarbiavimas su vadinamosiomis „Karpatų kuopomis“.
1944-04-11	Vatra Moldavita vienuolynas. Žvalgome vietovę. Kur ivano pajėgos?
1944-04-15	Šiandien ivanas praneša apie save prieštankinio pabūklo šūviais ir šautuvų ugnimi.
1944-04-16	Nedideli naktiniai rusų antpuoliai.
1944-04-18	Įrengiame pozicijas ir saugome Karpatų kalnų perėjas.
1944-05-10	Žygis per mišką į vieną kalvą. Ten nustatome vietą, iš kurios šaudo įkyrėjusi pabūklų „rač-bum“ baterija. Su artilerijos baterijos stebėtoju įsirengiame sekyklą aukštame medyje! Iš ten koreguojama 10,5 cm kalibro baterijos ugnis. Rusų baterija sunaikinta! Dviem minosvaidžiais sėkmingai apšaudau slėniu važiuojančią rusų koloną. Sustabdome rusų veržimąsi ir grąžiname atgal besitraukiančius rumunų dalinius. Kai galiausiai mes pakeičiami, važiuojame laukinio grožio romantikos kupinu Bistricos slėniu į savo diviziją, kuri sėkmingai gynėsi prie Jasų.
1944-06-08–15	Po įnirtingų kontratakų prie Orsoajos divizija atitraukiama iš fronto ir perkeliama į postovio rajoną maždaug per 100 kilometrų į pietus nuo Jasų. Pulko šventė!

1944-07-15–24 Tuo metu „sustiprintas „Grossdeutschland pėstininkų pulkas mot. 1029“ įsilieja į diviziją. Aš vėl grįžtu į savo „senąją“ grenadierių pulko II bataliono 8-ąją kuopą.
Išskyrus kuopos vadą kapitoną Šmelterį, „geriausią vermachto viršilą“ hauptfeldfebelį Oskarą Gelertą ir saujelę eilinių, iš ankstesnių kuopos draugų daugiau nieko nesutinku.
Žuvę, sužeisti, dingę! Kaip liūdna! Postovio rajone, maždaug už 100 kilometrų nuo Jasų, miške kaip reikiant atšvenčiame pulko šventę!

1944-07-25 Prasideda persidislokavimas „greituoju“ geležinkelio transportu į Rytprūsius.
Išsilaipinimas Gumbinėje.

1944-08-05–09 Susitelkimas ir pirmosios kontratakos prie Virbalio ir Vilkaviškio, kur ivanas jau buvo užėmęs Rytprūsių gynybos linijos dalį rytiniame miestelio pakraštyje.

1944-08-12 Persidislokavimo pradžia į vakarus nuo Šiaulių.

1944-08-18 Lietuva. Pirmieji mūšiai sulaikant rusų prasiveržimą prie Baltijos jūros.
Padėtis gana neaiški! Veržiamės, šaudome! Nieko nepaisome!

1944-08-22 Kautynėmis prasiskiname kelią į šiaurę iki Aucės–Duobelės. Ten parengties pozicijos prasiveržiti į Tukumą Kuršo apsupties „katile“. Sėkmingai prie Duobelės prasidėjęs puolimas įstringa.

08-26–10-02 Laikomės užimtose pozicijose.

1944-09-01 Pasikeitimai vadovybėje. Vietoj generolo leitenanto fon Mantoifelio divizijai vadovaus buvęs „Grossdeutschland“ grenadierių pulko vadas pulkininkas Lorencas.
Fon Mantoifelis vėliau paskiriamas vadovauti „Ardėnų kampanijai“.

1944-10-03–05 Aršios kautynės į vakarus nuo Šiaulių. Ten rusų puolimas! Padėtis komplikuojasi!

1944-10-06–09 Sunkūs gynybos mūšiai ruože tarp Šiaulių ir Klaipėdos.

10-10–11-28 Klaipėdos placdarmas. (Mažas, tačiau oho, koks svarbus!) Įnirtingi gynybos ir poziciniai mūšiai dėl placdarmo tarp Reicho ir Kuršo armijos. Iš jūros artilerijos ugnimi puikiai talkininkauja kreiseriai „Princas Eugenijus“ ir „Liutcovas“. Mūsų būrio feldfebelis Legleris siunčiamas mokytis į karininkų kursus. Perimu vadovavimą 8-osios kuopos minosvaidininkų būriui. Anksčiau mums su puskarininkiu Ramu priklausė po pusę būrio. Kiekvienas turėjome po 4 minosvaidžius (8,14 cm).

1944-11-01 Rytprūsiuose prasideda planuotas „Grossdeutschland“ tankų korpuso formavimas.
Kartu su grenadierių divizija „Grossdeutschland“ ir kitais daliniais jam priklauso ir grenadierių divizija „Brandenburg“. Įvykiai fronte pakeitė tuos planus.

1944-11-15 „Grossdeutschland“ I tankų pulkas („Panteros“) grįžta atgal į diviziją. Iki šiol jį buvo ketinta panaudoti kitoje pavojingoje fronto vietoje.

1944-11-26 Nuo seniai kartu su „Grossdeutschland“ kovojęs 26-asis tankų pulkas perkeliamas į Vengriją. Iš Klaipėdos mes per jūrą ir jūrinį kanalą nuplukdomi į Karaliaučių.
Iš ten traukiniu į postovio vietą prie Zensburgo.

1944-12-27 Pulkininko Rederio vadovaujama tankų brigada (seniau – fiurerio palydos brigada „FPB“), sustiprinta „fiurerio palydos pulku“, iš Rytprūsių perkeliama į Eifelio regioną (prie Priumo ir Dauno miestelių). Kiti „Grossdeutschland“ daliniai taip pat dalyvavo „Ardėnų kampanijoje“. Po aršių kruvinų puolamųjų mūšių nuo 1944 m. gruodžio 31 d. jiems teko pereiti į gynybą.

1945 m.

1945-01-01–11 Į naujai steigiamą junginį telkiamų „Grossdeutschland“ dalinių, prijungiamų korpuso grupių ir „Grossdeutschland“ korpuso štabo perdislokavimas į Vilenbergo rajoną (pietinė Rytprūsių dalis) įtraukiant jį į vyriausiosios vadovybės rezervą.

1945-01-12 Žygis pietų kryptimi į lenkiškas vietoves, siekiant užtikrinti perkėlų per Ožyco upę saugumą. Didžiojo rusų puolimo į vakarus ir į šiaurės vakarus pradžia.

1945-01-13 Tankistų grenadierių divizija „Brandenburgas“ ir „Grossdeutschland“ fuzilierių pulkas gauna įsakymą telktis prie Lodzės (Licmanštadto).

1945-01-14 „Grossdeutschland“ grenadierių pulkas vyksta per Ploniavy Legą saugoti perkėlų per Ožyco upę.

1945-01-15–30 Gynybos mūšiai ir traukimasis iš šiaurinės Lenkijos į šiaurę priešakiniams rusų daliniams besiveržiant į pietvakarius nuo Karaliaučiaus. Ten – susijungti su tankų korpuso „Hermann Gering“ parašiutininkais. Gintis kuo ilgiau, kad būtų sudaryta galimybė pakrantėje susitelkusius pabėgėlius evakuoti per jūrą. Tam tikslui skirti Rozenbergo, Piliavos ir Karaliaučiaus uostai. Evakavimas vykdomas ir ledo keliais per Fryzų įlanką. Vakaruose nuo apsupto Karaliaučiaus kitas didelis Melzako–Šventapilės–Žintų apsupties katilas, kurio ryšys su Karaliaučiumi vyko per mus.

1945-01-15	Grenadierių pulko II batalionas (kapitonas Zomeris) vyksta į Golovinus piečiau Gasevo (109 aukštuma). Paskui Borovė, Kroicbergas, Kryževas, Dvorskis. Kapitonas Zomeris buvo sužeistas, batalioną perėmė vyresnysis leitenantas Makertas (iki karo pabaigos).
1945-01-16	Iš Borovės atitraukiamos 5-oji ir 6-oji kuopos.
1945-01-17	Į Ostroveką–Choželę, Biertnatus–Lipą–Zalogą.
1945-01-19	Į Krasnoselcus–Stegną–Schlacheckina Lipą–Sviniarus–Rycicę–Polonę (piečiau Flambergo, dabar Opaleniecas).
1945-01-21	Omulev Bachas–Rogenas–Malšiovenas–į pietus nuo Pasenkiemio)–Vilenbergas–Ortesburgas–Mensgutas–Gros Rauškenas (piečiau *Gillau*, pozicijos į pietus nuo Purdos ež.).
1945-01-22–26	Palei Servento ežerą į Graskavą. Pozicijos: Graskava–Gros Rauškenas–Mensgutas.
1945-01-27	Bišofsburgas.
1945-01-28–29	Bartenšteinas: II batalionas puola Reselį. Žuvo grenadierius Valteris.
1945-01-29–30	Jlava–Kryžiapilis. Beveik apsupta rusų.
1945-01-30	Kapitono Pfau vadovaujamas I batalionas (šarvuotieji transporteriai) ir grenadierių pulko II batalionas pasiekia Vesdeleną, Jieskiemį.
01-31–03-18	Sunkūs gynybos mūšiai mūsų ruože, susisiekiančiame su IV armija apsupties katile į vakarus nuo Karaliaučiaus. Kautynės vietovėse Jieskiemis–Kalgiai–Vartai–Vandlaukiai–Vėzdeliai–Katarinlaukis–*Morken*–Konradsvaldė–Paršiukai.
1945-02-03	Mėginimas prasiveržti į vakarus Kalgių kryptimi, magistralė B1. Puolimo pradžia naktį 3.00. Tačiau „Grossdeutschland" žvalgybos tankų dalinys prie mūsų neprisijungia. Žūsta vyresnysis leitenantas Ochmanas, ką tik perėmęs vadovavimą 6-ajai kuopai. Ivanas įsitvirtinęs Vartų kaime.
1945-02-04	Tuoj po vidurnakčio nauja Vartų ataka su tankų parama. II batalionas su III bataliono likučiais bei 5-oji, 6-oji ir 7-oji kuopos. 7-oji kuopa iš dešinės stipriai palaikoma pėstininkų. Užimami Vartai. Po pakeitimo keletas dienų poilsio Brandenburge.

1945-02-04–05 Kapitonas Pfau vadovauja I batalionui. Kapitonas Makertas vadovauja „Grossdeutschland“ grenadierių pulko II batalionui. Atakuojamas Kalbininkų palivarkas, Valdpotų plytinė ir Sepotai. Vos prasidėjus puolimui, „pistoleto“ miškelyje (penkiakampis miškelis) žūsta pulkininkas Hezemanas. 5-oji kuopa rezervinė, 6-oji kuopa (leitenantas Hofmanas), 7-oji kuopa kairėje. Atakai pasibaigus, pasistūmėjame pietų kryptimi. II bataliono vadavietė Vėzdelių dvaro sodyboje. Priešais ją platūs užliejamųjų pievų plotai iki pačios geležinkelio linijos Kabelbūdė–Karaliaučius.

1945-02-19–20 Ivanas prasibrauna iki Konradsvaldės! Greita kontrataka Karaliaučiaus Elbingo magistralės rajone. Paskui persidislokavimas į Vėzdelius. Kabelbūdę prie geležinkelio linijos gina 5-oji tankų naikintojų kuopa ir išminuotojų dalinys. Po pulkininko Hezemano mirties „Grossdeutschland“ grenadierių pulko vadas – majoras Kriucmanas.
Vasario pabaiga. I šarvuočių batalionas neteko 8 karininkų, iš jų 4 žuvo. Prie Tikrigėnų į pietus nuo Kabelbūdės. Sunaikinta visa 2-oji kuopa! Feldfebelis Frankas dar gali išsikapanoti. Padėtis daugiau nei „rimta“. Visi gauname po „Rytprūsių pašto atviruką“ su išspausdintu šūkiu „Drąsus ir ištikimas!“ Jį privalome pasiųsti į namus. „Vyručiai, juk tai panašu į paskutinį sudie! Manau, mums teks čia laikytis iki paskutinio kario“. Aš irgi taip manau! Be stebuklingo ginklo neatsilaikysime! Kuo čia viskas baigsis?

1945-03-05–06 Rusų spaudimas vis stiprėja. Tai jaučiame visais atžvilgiais! Pakartotina Konradsvaldės ataka geležinkelio pylimu. Pradžia 3.00 nakties! Per ją žūsta feldfebelis Štrasneris ir keturi grenadieriai. 6-ojoje kuopoje daugiau nei 12 sužeistųjų. Ataka sustabdoma! Kita ataka 15.00 taip pat nesėkminga. Ivanas čia labai stiprus.
Puolimas žlunga! Grįžtama atgal į Vėzdelius. Priešais Vėzdelius „Smėlio kalnas“, tiksliau – smėlio duobė ant kalvos. Ten įsitaisė daug stebėtojų – ugnies koreguotojų su savo radistais. Pačioje jo viršūnėje aš irgi turėjau įsirengęs sekyklą ir pro savo mažuosius stereožiūronus galėjau stebėti ivanus Sepotuose bei Jieskiemyje.

1945-03-13 Šiandien prasideda didysis rusų puolimas! Jie prasiveržia šiauriau ir kiek į vakarus nuo Vėzdelių! Žuvo puskarininkis Drešeris, jefreitoriai Feldmanas ir Fišeris.
I šarvuočių batalionas kontratakuoja. Fronto linija nusistovi! Aš – Morkiuose.

1945-03-14 Įsakymas: „Grossdeutschland“ užimti naujas pozicijas kiek į vakarus nuo Paršiukų gyvenvietės. Tiesiai į šiaurės rytus nuo Paršiukų Velkės kuopa, tada Flastererio kuopa ir gale Fogelzango kuopa. Prie Tengių 5-ojoje kuopoje žuvo jefreitorius Štromejeris, feldfebelis Hafneris ir išminuotojas Miuleris. II batalionas Paplytų palivarke. Ten pat ir mano minosvaidžių šaudymo pozicijos. Mano sekykla – kelio apeivio name prie Karaliaučiaus–Paršiukų–Elbingo geležinkelio linijos.

1945-03-16 Per rusų tankų ataką išilgai geležinkelio linijos „pancerfaustu“ pamušu tanką.

1945-03-17 Didelis rusų puolimas siekiant likviduoti šį apsupties katilą! Netenkame Paršiukų.
Pamiškėje už Paršiukų esu antrąkart sužeidžiamas (minų skeveldrų). Per Valytę į Vandenavą, sena kryžiuočių koplyčia greta pilies. Arklių kinkiniu išilgai pakrantės, apšaudomi artilerijos ir aviacijos, į Rozenbergą (nedidelė prieplauka su tilteliu).

1945-03-18 Iš ten „Zybelio keltu“ į Piliavą. Barakai uosto teritorijoje. Netikėta galimybė plaukti laivu į Švediją.

1945-03-19 Pabėgėlių ir sužeistųjų perpildytas laivas sustabdomas jūroje ir nukreipiamas į Dancigo įlanką, kad prisijungtų prie konvojaus lydimos kitų laivų vilkstinės. Ji plaukia „sekliąja jūros vaga“ palei pakrantę. Išsilaipinimas Svinemiundėje. Geležinkeliu į Bad Kleineną. Ten pasielgiu savavališkai. Važiuoju į Šveriną pas giminaičius. Kitą dieną pakinkytu vežimu į karo ligoninę, iš ten į kitą ligoninę prie Fafeno (Humanitarinė gimnazija). Galiausiai į mokyklą Grenadierių gatvėje.

1945-03-27 Karas artėja prie pabaigos! Rusai artėja prie Šverino! Anglai–amerikiečiai žygiuodami į rytus, ties Boicenburgu peržengia Elbę!

1945-05-01 Rusai jau prie paties Šverino miesto. Dėl tos priežasties mudu su draugu „žygiuojame“ į vakarus, kad nepakliūtume į nagus rusams. Atsiduriame amerikiečių nelaisvėje prie Carentino ežero „Vašovo bado stovykloje“. Ten būnu beveik iki birželio mėnesio vidurio. Paskui vežimas geležinkeliu į galutinę stotį – Holšteino Noištatą.
Demobilizuotųjų (t. y. internuotųjų) regione, vykstu į Nesendorfą. Gyvenu pas žemės ūkio darbininką Bernhardą Šliunceną.

1945-05-02	Nakvojame Gadebuše. Kitą rytą į miestą įžengia „amiai“. Mes neliekame, norime patekti tolyn į vakarus, galbūt anapus Elbės, kuo toliau nuo rusų.
1945-05-03	Už keleto kilometrų į pietus nuo Lasano mus suima amerikiečių patrulis. Mūsų pirmoji karo belaisvių stovykla Carentine.
1945-05-04–05	Perkėlimas į didžiulę karo belaisvių stovyklą prie Vašovo. Ji greitai tampa „badaujančiųjų stovykla“. Mano „išvyka“ į Šveriną pas dėdę Adolfą. Didelis nusivylimas! Vis dėlto išvyka pasibaigia sėkmingai. Mes turime maisto! Gegužės vidurys bei pabaiga Perkėlimas į vadinamąjį internuotųjų regioną Rytų Holšteine. Mudviem tai pats geriausias pasirinkimas!
1945-07-17	Mūsų, kaip „žemės ūkio darbininkų“, paleidimas iš nelaisvės įveikus daugelį kliūčių. Sunkvežimiu iki Arnsbergo, toliau geležinkeliu į Hageną!
1945-07-19	Vėl namie! Tėvai gyvi, namas tebestovi! Jis tik šiek tiek apgadintas bombų! Atėjo laikas pačiam imtis tvarkyti savo likimą!

Hansas Heincas Refeldtas

Gimė 1923 m. balandžio 21 d. Hagene, Vestfalijoje.
1940 m. brandos atestato egzaminai Hagene.
Po egzaminų – karo savanoris (pageidavimas į tankų dalinius).

MOKYMAI VERMACHTE

Sunkiojo minosvaidžio (8,14 cm), sunkiojo kulkosvaidžio naudojimas, supažindinimas su sunkiojo pėstininkų pabūklo (15 cm) naudojimu.
1943 m. vasara: specialūs mokymai naudoti naują ginkluotę ir naujus kovos veiksmus.

EINAMOS PAREIGOS

- Minosvaidininkas ir minosvaidžio vadas „Grossdeutschland" grenadierių pulko II bataliono 8 (9) kuopoje nuo 1941 m. lapkričio iki 1942 m. liepos.
- Minosvaidžių skyriaus ir pusės būrio vadas.
- Grenadierių pulko II bataliono 8-osios kuopos minosvaidžių būrio vadas.

KARINIAI LAIPSNIAI

- Jefreitorius nuo 1942 m. rugpjūčio 1 d.
- Puskarininkis „už drąsą" nuo 1943 m. rugpjūčio 1 d. (puskarininkis ypatingiems pavedimams).

APDOVANOJIMAI

- Sužeidimo ženklelis nuo 1942 m. rugsėjo 20 d.
- Pasižymėjimo ženklas „Už drąsą per ataką" nuo 1942 m. rugsėjo 27 d.
- II klasės Geležinis kryžius – 1943 m. kovo 30 d.
- I klasės Geležinis kryžius 1945 m. (karo lauke)
- Rytų fronto žiemos kampanijos medalis
- Artimųjų kautynių dalyvio ženklelis

KARO PABAIGA BEI POKARIS

1945 m. gegužės 3 d. Suimtas amerikiečių.
1945 m. gegužės 4–5 d. Perkėlimas į Vašovo karo belaisvių koncentracijos stovyklą.
Gegužė–birželis. Geležinkeliu į Noištatą Holšteine. Rytų Holšteinas – internuotųjų regionas.
1945 m. liepos 17 d. Paleidžiamas iš nelaisvės apsimetęs žemės ūkio darbininku.
1945 m. liepos 19 d. Vėl namie.
1945 m. gruodis. Veterinarinės medicinos studijų pradžia.
30 metų veterinarijos gydytojo praktika Brekerfelde.
Nuo 1981-09-22. Veterinarinės bei sanitarinės ekspertizės veterinaras, paskui skerdyklos vedėjo pavaduotojas iki pensijos.

Rytų Prūsijos vietovardžių rodyklė

RYTPRŪSIŲ VIETOVARDŽIAI	OFICIALUS PAVADINIMAS 1939–1945 M.	OFICIALUS PAVADINIMAS PO 1945 M. (SULIETUVINTAS)
Albeninkai	Albenort	Neišliko
Alnaštynas	Allenstein	Olštynas, Lenkija
Banava	Preußisch Bahnau	Zelenodolskojė
Barštynas	Bartenstein	Bartošycė, Lenkija
Bergava	Bergau	Cvetkovas
Bišofsburgas	Bischofsburg	Biskupiecas, Lenkija
Brandenburgas (Šventamedis)	Brandenburg	Ušakovas
Bartų Romuva	Friedland	Pravdinskas
Fryzų įlanka (Aistmarės)	Frisches Haff	Kaliningrado įlanka
Galdapė	Goldap	Goldapas, Lenkija
–	Heide Waldburg	Pribrežnyj
–	Gillau (Sirwithen)	Gilavy, Lenkija
–	Giesenau (Giesewen)	Giževas, Lenkija
Graskava	Graskau	Groškovo, Lenkija
Kudrynai	Godrienen	Laskinas
Gumbinė	Gumbinnen	Gusevas
Šventapilė	Heiligenbeil	Mamonovas
Heilsbergas	Heilsberg	Varmės Lidzbarkas, Lenkija
–	Honogbaum (Honigbaum)	Neišliko

Įsrutis	Insterburg	Černiachovskas
Ylava	Preußisch Eylau	Bagrationovskas
Jieskiemis	Jäskeim	Neišliko
Kabelbūdė	Kobbelbude	Svetlojė
Kalgiai	Kalgen	Čaikovskojė
Kamnikai	Kamnicken	Neišliko
Katarinlaukis	Catharinlauk	Neišliko
Karaliaučius	Königsberg	Kaliningradas
Kalbininkai (Senieji Kalbininkai)	Colbnicken (Alt-Colbnicken)	Neišliko
–	Konradswalde	Neišliko
Kryžiapilis	Kreuzberg (Kreuzburg)	Slavskojė
Lazdėnai (Lazdynai)	Haselberg (Lasdehnen)	Krasnoznamenskas
Lazdonys	Laxdoyen	Lazdoje, Lenkija
Legnytai (Legnyčiai)	Legnitten	Proletarskojė
Liudvigsortas	Ludwigsort	Laduškinas
–	Lautern	Lutry, Lenkija
Melzakas	Mehlsack	Pienienžno, Lenkija
–	Morken	Neišliko
Naujieji Kalbininkai	Neu-Colbnicken	Neišliko
Neidenburgas	Neidenburg	Nidzica, Lenkija
Ortelsburgas	Ortelsburg	Ščytnas, Lenkija
Paplytai (Popalyčiai)	Poplitten	Novo-Moskovskojė
Paršiukai	Pörschken	Novo-Moskovskojė
–	Passenheim	Pasymas, Lenkija
Piliava	Pillau	Baltyjskas
Pilkalnis	Schloßberg (Pillkallen)	Dobrovolskas

Pokarbiai (Pokarviai)	Pocarben (Pocarwen)	Ušakovas
–	Praschnitz	Pžasnyš, Lenkija
Rozenbergas	Rosenberg	Neišliko, Mamonovo priemiestis
Sepotai (Sepočiai)	Seepothen	Golubevas
Stalupėnai	Ebenrode (Stallupönen)	Nesterovas
–	Schoschen	Neišliko
Tengiai (Tenijai)	Tengen	Neišliko
Tikrigėnai (Seleninkai)	Tykrigehenen (Sollnicken)	Medovojė
Tilžė	Tilsit	Sovetskas
Trapėnai	Trappen (Trappönen)	Niemanskojė
Ūdravangis	Uderwungen (Uderwangen)	Čechovas
Valdburgas (Kopūstgalis)	Waldburg (Capustigall)	Neišliko
Valdpotai	Waldpothen	Neišliko
Valytė (Volytė)	Wolitta	Utkino
Vandenava (Vundenava)	Vandenava	Vesiolojė
Vandlaukiai	Wundlacken	Neišliko
Vangnikai	Wangnicken	Neišliko
Vardynai	Wardienen	Neišliko
Vargytai (Vargyčiai)	Wargitten	Oktiabrskojė
Vartai (Varčiai)	Ūdravangis	Šosseinojė
Vartenburgas	Warthen	Barčevas, Lenkija
Vėzdeliai	Wartenburg	Neišliko
Vilenbergas	Wesdehlen	Vielbarkas, Lenkija

Virsinga (Virsia)	Frisching	Prochladnaja upė
–	Wiesenau	Maloševas, Lenkija
Volitnikas (Alitninkas)	Wollittnick	Primorskojė
Zensburgas	Sensburg	Mrongovas, Lenkija
Žintai (Cintai)	Zinthen (Zinten)	Kornevas

Padėka

Dėkoju ponams Michaeliui Diurei ir Giunteriui Griubleriui, perdavusiems Viurcburgo leidyklai mano užrašus. Nuoširdi padėka gerbiamam mano karo metų draugui Josefui Derfleriui, kuris leido panaudoti jo sukauptas gausias fotografijas šios knygos iliustracijoms.

Skiriu šią knygą
visiems žuvusiems ir sužalotiems
„Grossdeutschland“ junginio kovos draugams

Dr. Hans Heinz Rehfeldt
2008 m. rugpjūtis

SERIJA:

MARK SOLONIN

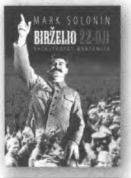

MARK SOLONIN
„Birželio 22-oji: katastrofos anatomija“
Griaunami sovietų propagandiniai mitai apie Antrojo pasaulinio karo pradžią

MARK SOLONIN
„Mozgoimenije. Suklastota Didžiojo karo istorija“
Knygoje atskleidžiamos Antrojo pasaulinio karo istorinės falsifikacijos

MARK SOLONIN
„Birželio 25-oji: kvailystė ar agresija prieš Suomiją“
„Užmirštas“ 1941–1944 m. suomių ir sovietų karas Jatkasota (Tęstinis karas)

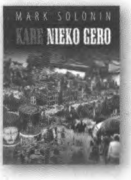

MARK SOLONIN
„Kare nieko gero“
Stalino karo planai, lendlizas, sovietų vykdyta Berlyno blokada, sovietų karių niokota Rytų Prūsija

MARK SOLONIN
„Katastrofos chronologija“
Triuškina sovietinę istoriografiją.
Pirmosios Antrojo pasaulinio karo dienos Lietuvoje ir sovietų aviacija.
Nauji, unikalūs dokumentai

E. KNYGYNAS
LEIDĖJO KAINOMIS
www.briedis.lt

SERIJA:

II PASAULINIS KARAS

VLADIMIR BEŠANOV
„Raudonasis žaibo karas“
Lietuvos ir jos kaimynių okupavimas

KARL KNOBLAUCH
„Pabaigai artėjant“
„Hermano Geringo“ fuzilierių bataliono kario dienoraštis

JOACHIM HOFFMANN
„Naikinamasis Stalino karas. 1941–1945“
Antrasis pasaulinis karas kilo ne tik dėl Hitlerio, bet ir dėl Stalino kaltės

MICHAEL SHARPE, IAN WESTWEL
„Vokietijos specialiosios pajėgos“
Vokiečių specialiųjų dalinių sukūrimas, operacijos įvairiose šalyse

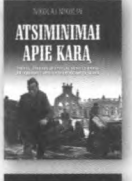

NIKOLAJ NIKULIN
„Atsiminimai apie karą“
Sovietų kario atviri, neparankūs sovietų istorikams, tikri pasakojimai apie karą

SIMON DUNSTAN, IAN WESTWEL
„Sąjungininkų specialiosios pajėgos“
Britų komandosų ir amerikiečių reindžerių operacijos Antrojo pasaulinio karo frontuose

HINRICH-BOY CHRISTIANSEN
„Su šūksniu HURRA – pirmyn!“
„Brandenburgiečio“ – vokiečių komandoso – atsiminimai apie karo ir nelaisvės metus

SERIJA:

II PASAULINIS KARAS

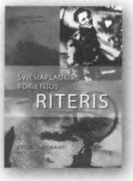

RAYMOND F. TOLIVER,
TREVOR J. CONSTABLE

„Šviesiaplaukis Vokietijos riteris"
Žymiausias Antrojo pasaulinio karo lakūnas asas (numušęs 352 lėktuvus) „Juodasis Velnias" E. Hartmanas

ROLF MICHAELIS
„SS 500/600-asis parašiutininkų jėgerių batalionas"

Garsiausio vokiečių parašiutininkų dalinio kovos, mūšiai Lietuvoje

OTTO LASCH

„Karaliaučius žlugimas"
Paskutinės kovos dėl
Rytų Prūsijos sostinės

BILL NIVEN (sud.)

„Svajonių laivas *Wilhelm Gustloff*"
Didžiausia XX a. laivo katastrofa.
Sovietų povandeninis laivas
paskandina vokiečių pabėgėlių laivą

PATRICK HOOK, MICHAEL SHARPE,
BRIAN L. DAVIS

„Hitlerio elitinės pajėgos"
SS divizijų „Hohenstaufen" ir „Gross-deutschland" operacijos II pasaulinio karo frontuose

NAUJIENA!

DR. HANS HEINZ REHFELDT

„Su tankų korpusu *Grossdeutschland* Rusijoje, Vengrijoje, Lietuvoje ir kovoje dėl Rytprūsių"
Puskarininkio, minosvaidininkų būrio vado dienoraštis (1943–1945)

VLADIMIR BEŠANOV

„Leningrado skerdynės"
Baisi tiesa apie blokadą

MIKA KULJU

„Ratės kelias. Legenda apie Žiemos karo didvyrius"
Didvyriškos suomių pastangos apginti savo tėvynę

BUS IŠLEISTA:

HEINZ GUDERIAN
„Kareivio atsiminimai"
Įžymaus vokiečių generolo atsiminimai. Operacijos, kovos, tarnybinių santykių peripetijos Vokietijos štabe

LEONID RABIČEV
„Karas viską nurašys"
Įžymaus rusų dailininko, prozaiko, poeto, Antrojo pasaulinio karo metais tarnavusio sovietų 31-ojoje armijoje ryšininku, atviras pasakojimas, išpažintis, laimė, gėda, atgaila, atsiminimai

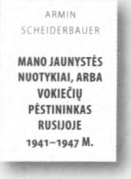

ARMIN SCHEIDERBAUER
„Mano jaunystės nuotykiai, arba vokiečių pėstininkas Rusijoje 1941–1947 m."
Austrų karininko, pakliuvusio į Rytų fronto pragarą, atsiminimai. 1944 m., žlugus armijos grupei „Centras", aršiuose gynybiniuose mūšiuose kovėsi Lietuvoje (Labanoras, Alanta, Kėdainiai)

ALEXANDER GOGUN
„Stalino komandosai"
Išdegintos žemės taktika, provokacijos, savų kaimų naikinimas, plėšikavimas, girtavimas, prievarta, tarpusavio vaidai, bakteriologinio ginklo panaudojimas, ir net kanibalizmas – toks tikrasis sovietų partizanų – Stalino komandosų veidas dokumentais pagrįstoje autoriaus knygoje

SERIJA:

KOMUNIZMAS BE GRIMO

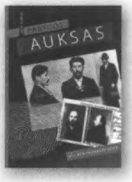

IGOR BUNIČ

„Partijos auksas“

Įvykdyti tokio masto perversmą, koks įvyko 1917 m. spalį Rusijoje, be pinigų neįmanoma. Didžiausia bolševikų finansinė afera, vykstanti ir dabar, – operacija „Partijos auksas“

NIKITA PETROV

„Budeliai. Jie vykdė Stalino užsakymus“

Stalino teroro anatomija

NAUJIENA!

VARLAM ŠALAMOV

„Kolymos apsakymai“

Stulbinantys pasakojimai apie sovietų lagerius Sibire

BUS IŠLEISTA:

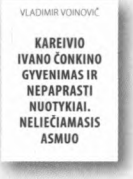

VLADIMIR VOINOVIČ

„Kareivio Ivano Čonkino gyvenimas ir nepaprasti nuotykiai. Neliečiamasis asmuo“

Pirmoji knyga

Sovietinės realybės vaizdai, karo nuotykiai, meilės lyrika ir fantastika – visa tai paryškinta švelniu humoru

SERIJA:

VILNIUS LIEPSNOSE

GINTAUTAS ŠIRONAS (sud.)

„Liepsnojantis Vilnius. Liudininkų prisiminimai“

Beviltiška gynyba ir sunkus puolimas, kruvini mūšiai siaurose senamiesčio gatvelėse, apsuptis, prasiveržimas ir belaisvių lagerio kasdienybė. Visa tai – lūpomis žmonių, praleidusių tas lemtingas dienas liepsnojančiame Vilniuje.

BUS IŠLEISTA:

ANTANAS VERKELIS

„Kas sugriovė Vilnių“

Sovietinė propaganda tikino, kad per Antrąjį pasaulinį karą buvo sugriauta 40% Vilniaus senamiesčio. O kas nutiko iš tikrųjų? Kur dingo ištisi viduramžių Vilniaus kvartalai, sovietmečiu virtę plačiais bulvarais ir niūriomis automobilių stovėjimo aikštelėmis?

ANTANAS VERKELIS

„Operacijos „Ostra brama“ blefas“

Žlugusio Armijos krajovos Vilniaus puolimo anatomija

ANTANAS VERKELIS

„Fester Platz Vilna“

Penkios 1944 m. liepos mėnesio kruvinų kovų Vilniuje dienos

Dr. Hans Heinz Rehfeldt

Su tankų korpusu „Grossdeutschland“
Rusijoje, Vengrijoje, Lietuvoje ir kovoje dėl Rytprūsių
Puskarininkio, minosvaidininkų būrio vado 1943–1945 metų dienoraštis

Vertėjas Antanas Šernius
Redaktorius Vytautas Leščinskas
Dizainerė Emilija Kaltenytė

Išleido leidykla „Briedis“
Parodų g. 4, LT-04133 Vilnius, Lietuva
www.briedis.lt, info@briedis.lt

Spausdino „Standartų spaustuvė“
Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius, Lietuva
www.standart.lt, info@standart.lt

Jei iliustracijų autoriai pareikštų savo teises,
esame pasirengę vykdyti visus pagrįstus reikalavimus.

Sužlugus „Citadelės“ (Kursko mūšis) operacijai, Hansas Heincas Refeldtas (Hans Heinz Rehfeldt), „Grossdeutschland“ divizijos puskarininkis, drauge su bendražygiais atlieka „ugniagesių komandos“ užduotis – kovoja pavojingiausiuose fronto ruožuose. 1944 m. rugpjūtį per Rytprūsius patenka į Lietuvą, kovoja su sovietais prie Virbalio ir Vilkaviškio, žygiuoja per Lietuvą vaduoti didelės grupuotės, apsuptos Kuršo katile. Nepavykus įsiveržti į Kuršą, su paties vadovaujamu minosvaidininkų būriu ryžtingai kovoja Klaipėdos placdarme – gina Raudonosios armijos puolamą miestą ir iš jo evakuojamus civilius vokiečius bei lietuvius.

1945 m. žiemą dalyvauja įnirtinguose mūšiuose Rytprūsiuose ir Karaliaučiaus apsupties katile.

Kovų ir klajonių mėginant patekti į Vakarus įspūdžius, kartais linksmus, bet dažniausiai dramatiškus ir šiurpius, H.H. Refeldtas aprašo savo dienoraštyje.

E. KNYGYNAS
LEIDĖJO KAINOMIS
www.briedis.lt

SERIJA: II PASAULINIS KARAS

ISBN 978-9955-26-513-9
9 789955 265139